

Umr

düşünce • kültür • siyaset

Sahibi

Umr Yayincılık
Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti. Adına
Abdullah Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni
ve Yazı İşleri Müdürü
Cevat Özkaya

Yayın Kurulu

Uğur Altun, Cevat Özkaya, İlhan
Gündoğdu, Abdullah Yıldız

Bu Sayıya Katkıda Bulunanlar
Mustafa Aldı, Dilaver Demirağ,
Hilal Kaplan, Ahmet Kekeç,
Murat Kirişçi, Mustafa Miyasoğlu,
Atasoy Müftüoğlu, Mustafa Özcan,
Zübeyir Yetik, Hasanali Yıldırım

İdare Merkezi

Sofular Mh. Yeşiltekte Sk. No: 4/2
Fatih-İstanbul
Tel: (0212) 514 57 47 - 533 72 02
Fax: 534 88 88

www.umran.org
umran@umran.org
abone@umran.org

Temsilcilikler

İstanbul Bağcılar: (0212) 644 50 23
Adana: (0505) 249 71 87
Ankara: (0312) 435 94 48
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44
Isparta: (0246) 232 34 77

Abonelik Şartları

Yurtiçi

Yıllık (12 sayı): 45.000.000 TL. (45 YTL)
Family Finans Kurumu Fatih Şb. TL Hesabı
15-165159-1 (Umr Yayincılık)
Türkiye İş Bankası Fatih Şubesi TL Hesabı
1020 1386804 (Hasan Ak)
Posta Çeki Hesabı
1605252 (Umr Yayincılık)

Yurtdışı

Yıllık (12 sayı): 80 Üsd - 60 Euro
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Üsd Hesabı
1020 301000 0658751 (Hasan Ak)
Türkiye İş Bankası Fatih Şb. Euro Hesabı
1020 301000 0658765 (Hasan Ak)

Fiyatı: 4.000.000 TL. (4 YTL)

Dizgi, İçdüzen: Umr
Kapak Tasarım: Sezer Erdoğan
Uygulama: Umr
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık
Dağıtım: Yay-Sat

Ayda bir yayımlanır.

Postmodern Tahrîbât ve Sonuçları

28.02.1997 tarihli MGK toplantısında 18 maddelik sözde "İrtica ile Mücadele Kararları"nın Refahiyol hükûmetine dikte edilmesi ve bu tarihten itibaren uygulamaya konulması sebebiyle 28 Şubat Postmodern Darbesi diye tarihe geçen postmodern kırılmanın üzerinden tam 8 yıl geçti. Kabul etmek gerekir ki, postmodern süreç, Türkiye'de genel anlamda siyasal, ekonomik, sosyolojik ve en önemlisi de zihinsel/düşünsel tahrîbâtlara ve kırılmalara yol açtı. Mâhût sürecin, dinî görünürlüğü ve varlığı "azaltmak" adına başörtüsünü yasaklayıp imam-hatipleri, Kur'an kurslarını kapatarak ve dindarlara 've-balı' muamelesi yaparak şu ülkede ne denli bir tahrîbâta ve erozyona sebep olduğu, şimdilerde daha iyi anlaşılıyor olmalı...

Son zamanlarda, sürecin 'kraldan çok kralcı' aktörlerinin bile, adeta 'günah çıkarır' gibi "postmodern rücu"lar sergiledikleri, bazı olaylardan rahatsızlık duyarak "din elden gidiyor", "misyonerlik aldı yürüdü", "ülkede manevî boşluk var" misillü feveran ve yakınmalarda bulundukları göz önüne alınırsa, itiraf edilsin yada edilmesin, ortada etrafıca üzerinde düşünülüp tahlil edilmeye değer ciddi bir durum var demektir. 2005'in ilk ayında, ardarda kamuya yansıyan bazı gelişmeler (Vural Savaş'ın "gaza geldim" beyanı, Rahşan Ecevit'in "din elden gidiyor" feveranı, TSK ve Emniyet'in "dini boşluk"tan yararlanan misyonerlerin faaliyetlerine dikkat çeken raporları vb.), doğrusu 28 Şubat tahrîbâtını hatırlatmayacak ve birbiriyle irtibatlandırılmayacak türden değildi. Bu gelişmeler, malum güç odaklarının, 'bu ülke bizden sorulur' yaklaşımıyla gerekirse dinî duyarlılığı bile kullanmaya yönelik yeni bir takım tezgah(lama)larının işaretleri olarak da okunabilir elbette. Her hâlükârda postmodern tahrîbatla ilintili yeni bir durumla karşı karşıyayız demektir.

Umr, tam da 28 Şubat'ın 8. sene-i devriyesi gelmişken, Şubat sayısının kapak dosyasını işte bu sözünü ettiğimiz "Postmodern Tahrîbât"a ayırdı. Yazarlarımız Abdurrahman Emiroğlu, Dilaver Demirağ, Ahmet Dağ, Ahmet Kekeç ve Murat Kirişçi, söz konusu tahrîbâtı ve sonuçlarını çeşitli yönleriyle ele alırken, Mustafa Aldı ise 28 Şubat'ın yazın dünyasındaki kullanılış biçimini irdeledi. Yine bu minvalde Abdullah Yıldız, sürecin simgesel mağdurlarından, "depren-zede" Mehmet Kutlular'la konuştu.

Umr'ın Şubat sayısında; Gündem bölümümüzde Prof.Abdulvehhab el-Mesiri'nin "İslam ve Batı" başlıklı yazısı ile Prof.Vahidüddin Han'ın Amerika ve Süfilik konulu yazılarını bir arada sunuyoruz. Bu yazıları ve Analiz bölümümüzde yer verdiğimiz Perviz Manzur'un "İslamî Siyaset Kuramı ve Modernite" başlıklı derinlikli yazısı ile Yıldırım Canoğlu'nun "Kültür", "Medeniyet" ve "Umr" kavramlarını tahlil eden kapsamlı incelemesini kaçırmayınız.

Ayrıca; gazeteci Turan Kışlakçı'nın yoğun bir çaba ile hazırladığı "Hacı Emin el-Hüseynî ve Filistin Mücadelesinin Tarihi" isimli belgeseli, Umr-Ek'te sunuyoruz.

Umr'ın 2005 yılı için abone olacaklara "21.Yüzyıl ve İslâm'ın İmkânları" kitabını (büyük boy, 464 shf.) promosyon olarak hediye ettiği kampanya sürüyor. İlginizi bekliyoruz.

Umr'dan selam ve muhabbetler.

Umr Dergisi Abone Hattı: 0212 514 57 47 abone@umran.org

GÜNDEM

4

Vahşi Bir Gerçeklik
ATASOY MÜFTÜOĞLU

6

"İslâm"(ın) Dünyası:
Arâfta Yeni Bir Yüzyıl
TEVFIK EMİN

9

Batı ve İslâm
ABDULVEHHAB EL-MESİRİ
Türkçesi: Metin ÖNLÜ

13

Filistin'de Mola Dönemi
MUSTAFA ÖZCAN

17

Güneydoğu Asya'ya
Yardım Çağırısı
MUSTAFA MİYASOĞLU

ANALİZ

21

İslami Siyaset Kuramı ve
Modernite
S. PERVİZ MANZUR
Türkçesi Tevfik EMİN

32

Kültür ve Medeniyet Değerler
Sistemine Dayalı Bir Bütündür
YILDIRIM CANOĞLU

içindekiler

KAPAK:

POSTMODERN TAHRİBAT

42

Postmodern Tahribât
ABDURRAHMAN EMİROĞLU

45

Ey Ruh!
Geldinse Tıkla!
DİLAVER DEMİRAĞ

48

Epistemolojik Kırılma ve
Ontolojik Duruş Bozukluğu
AHMET DAĞ

GEÇMİŞTEN GELECEĞE KO(NU)ŞANLAR

61

28 Şubat'ın Simgesel Mahkumu,
Dava Adamı Mehmet Kutlular
ABDULLAH YILDIZ

YAŞAYAN İSLAM

67

Kur'an Tefsirleri ve Ataerkil
Söylemler
HİLAL KAPLAN

52

"Din Elden Gitmesin" Diyenler:
Dinin Önündeki Engelleri
Kaldırsın!
AHMET KEKEÇ

53

Postmodern Din Postmodern
Siyaset
MURAT KİRİŞÇİ

57

Yılın Söyleminde Postmodern
Darbe ve Tesettür
MUSTAFA ALDI

72

Namaz ve Huşû
AHMET YAŞAR

73

Ebubekir Sifil'e Açık Mektup
AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

UMRAN / EK

Hacı Emin el-Hüseyni ve Filistin Davası

Umran

POSTMODERN TAHRİBAT

Perviz Manzur:
İslami Siyaset Kuramı ve Modernite
Abdullah Yıldız'la
Geçmişten Geleceğe Ko(nu)şanlar:
Mehmet Kutlular, Hayatı ve Mücadelesi

EK:
Hacı Emin el-Hüseyni ve
Filistin Duruşu

KAPAK

Mustafa Aldı

Ahmed Dağ

Dilaver Demirağ

Abdurrahman Emiroğlu

Ahmet Kekeç

Murat Kirişçi

YAZARLAR

Mustafa Aldı: Edebiyat araştırmacısı, yazar.

Reyyan Ağlamaz: Araştırmacı, yazar

Ertuğrul Bayramoğlu: Eğitimci, tarih araştırmacısı.

Yıldırım Canoğlu: Araştırmacı, yazar.

Ahmed Dağ: Eğitimci, araştırmacı yazar.

Dilaver Demirağ: Araştırmacı yazar; ekoloji felsefesi, dinler, medeniyetler ve düşünce tarihi ile ilgileniyor.

Tevfik Emin: Araştırmacı-yazar, çevirmen.

Abdurrahman Emiroğlu: Gazeteci yazar.

Fahrettin Gör: Fıkra ve espiri ustası.

Vahidüddin Han: Prof. Dr., Hindistanlı İslam alimi.

Hilal Kaplan: Araştırmacı yazar.

Ahmet Kekeç: Yeni Şafak gazetesi yazarı.

Turan Kışlakçı: Yeni Şafak gazetesi dış politika yazarı.

Murat Kirişçi: Araştırmacı yazar.

S. Perviz Manzur: Pakistanlı İslam alimi, mütefekkir.

Abdulvehhab el-Mestri: Prof. Dr., Mısırlı Yazar; Siyonizm Ansiklopedisi müellifi

Mustafa Miyasoğlu: Şair, edip; hikaye ve roman yazarı.

Atasoy Müftüoğlu: Düşünce adamı, yazar.

Mehmet Özay: Marmara Üniv. doktora öğrencisi, gezgin.

Mustafa Özcan: Yeni Asya gazetesi dış politika yazarı.

Ahmed Yüksel Özemre: Türkiye Atom Enerjisi Kurumu eski başkanı.

Metin Ünlü: Çevirmen.

Ahmet Yaşar: Gönül ehli.

Zübeyir Yetik: Düşünce adamı, yazar.

Hasan Ali Yıldırım: Öykücü, yazar, edebiyat, sinema, müzik eleştirmeni.

Abdullah Yıldız: Araştırmacı yazar.

KÜLTÜR SANAT

EDEBİYAT

75

Tercümanı Yok Hâlimizin
HASANALİ YILDIRIM

ANI

77

Kardeşim Nihat İçin
ZÜBEYİR YETİK

İZLENİM

79

Karanlığın Yüreği'ne Giden Yol:
Etiyopya
MEHMET OZAY

DEĞİNİ

83

Ergonomik Dünya
REYYAN AĞLAMAZ

KİTAP

84

YANSIMALAR

86

Ahmet Hamdi Aksekili'nin
Vasiyeti

ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

AYNADAKİ TEBESSÜM

88

Kitap Yerine Öküz!
FAHREDDİN GÖR

VAHŞİ BİR GERÇEKLİK

ATASOY MÜFTÜOĞLU

Içerisinde yaşadığımız çağ, küresel terörle çevrili bir çağdır. Uluslararası maceracılık her geçen gün yeni biçimler almaktadır. Bütün toplumlar dışardan dayatılan hayat ve dünya algısının, dışardan dayatılan düşünsel-entellektüel çerçevelerin tehdidi altındadır. Bu yüzdendir ki, bugün toplumlarımızda hissedilir bir biçimde bir algı kirlenmesi ve algı yozlaşması yaşanmaktadır. Bu dönemde, kimi toplumlarda Amerikan tarzı düzen değişikliklerine gidilirken, kimi toplumlarda, Türkiye’de olduğu gibi, Avrupa tarzı düzen değişikliğine gidilmektedir. Avrupa tarzı düzen değişikliği, düşünsel-kültürel-siyasal-ekonomik referansla-

cu/konjonktürel bir dil kullanılmakta, kimlik ve kişiliklerimiz araftaki kimlik ve kişiliklere dönüşmektedir.

İçerisinde yaşadığımız süreçler, küresel kurumlar ve küresel aristokrasi’nin, küresel düzenbazlıklar yoluyla, emperyalist amaçlara uygun ulus inşa etme süreçleridir. Bu süreçler, aşırılıklarla dolu, çatışmacı, ilke ve değerlerden bağımsız egemenlik biçimleri doğuruyor. Elitist kesimler, egemen ideoloji’nin himayesi altında her dönemde çıkarlarını koruyabiliyor. Küresel-kurumsal bir anarşi dönemindeyiz. Bu süreçler İslam ve müslümanları dengesizleştirmeyi amaçlayan dışlayıcı süreçler olarak tezahür ediyor. Müslü-

İslam Dünyası toplumları, tarihin doğal akışını bozan müdahalelere maruz kalıyor. Bugünün dünyası, İslami hakların açıkça inkar edilebildiği bir dünyadır. Bu dünya büyük ayırmacılıkların dünyasıdır. Toplumlarımıza yukarıdan ve dışarıdan bir dönüşüm dayatılmaktadır. İslam’a karşı ideolojik bir seferberlik sürdürülmektedir. İslam ve müslümanlar söz konusu olduğunda; ideolojik ihtiraslar aklı ve ahlakı yok saymaktadır. İnsani bir dünyada, aklın ve ahlakın ihtiraslara egemen olması gerekir. Bugün, nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar masum müslüman halklar üzerinde test edilmektedir. Vahşet normalleşmektedir. Müslüman hayatlar çok ucuz hayatlar olarak görülebilmektedir.

Bütünlüklü toplumlarımız, değer sistemlerimizin çözülmesiyle birlikte bireyci ve parçalı toplumlar haline geliyor. Sorumlu her Müslümanın bütünü anlaması ve bütünü yaşaması gerekirken, her alanda parçaları yaşadığı, her parça’nın İslami bütünü temsilinden çok uzak, muğlak bir dil kullandığı sisli bir mevsimindeyiz. Karşılaştığımız bunca felakete rağmen, toplumlarımız, halâ menkıbe, efsane ve mitoloji ile yönetiliyor. Toplumlarımız mehdici bir anlayışa teslim olmuş görünüyor. Her mehdici anlayış tarihin sonunu getirmeyi amaçlar. Bu arada belirtmek gerekiyor ki; Müslümanlar bir mehdi enflasyonu ile karşı karşıyadırlar. Derin algı ve bilinç bozuklukları nedeniyle, her cemaatin lideri bir mehdi olarak düşünülüyor. Bugün mehdi adayları arasında bir üstünlük mücadelesi yaşanıyor. Toplumlarımızda İslami cemaatler karşı karşıya bulduğumuz gerçeklik ile yüzleşmek yerine, kendi ken-

Toplumlarımıza yukarıdan ve dışarıdan bir dönüşüm dayatılmaktadır. İslam’a karşı ideolojik bir seferberlik sürdürülmektedir. İslam ve müslümanlar söz konusu olduğunda; ideolojik ihtiraslar aklı ve ahlakı yok saymaktadır.

rın, Avrupa’lı referanslarla değiştirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Böylesi bir ortamda, idealler çökmekte, sıradan ilgiler bir hayat tarzı haline gelmekte, iradeyi körleştiren uyuştur-

manlar kültürel bir ırkçılık ve kültürel bir tekdüzelik karşısındadır, politik/ideolojik paranoyalar karşısındadır. Günümüzde insanlık savaşlara inanan paranoyak bir dünyaya tanık oluyor.

dilerinin propagandasını yapıyor, kendi bağlularına/çevrelerine sadece bir fanteziler dünyası sunuyor; cemaat hizmetlerini aşırı ve ölçsüz bir biçimde romantikleştiriyor. Bu tür cemaatlerde cemaat liderinin emirleri yasa hükmüne geçiyor, cemaat psikolojisine dahil olan bireyler, kitle formasyonu kazanan bireyler özgür düşünme, araştırma, üretme yeteneklerini kaybediyor, yalnızca liderlerinin ufkuna saplanıp kalarak farklı olan herşeye yabancılaşıyorlar. Bugün, İslami cemaatlerde genel olarak çok aşırı ütopyik bir dil ve söylem yürürlüktedir. Cemaatlere egemen olan hizipçi dil, silip süpüren, coşkulu ve hamasi genellemelerle süslenmiş bir dil'dir. Her hizip dili, aşırı, duygusal semboller/sloganlar dilidir. Günümüzde pek çok İslami cemaat sistemle iş tutmayı gelenek haline getirdikleri için, gönüllü kölelik konumuna düşmüşlerdir. Gönüllü köleliği seçen cemaatlerin, toplulukların, hareketlerin, tarihe müdahale ettikleri görülmüş ve iştirilmiş değildir. Otorite'ye, lidere, üstad'a kayıtsız şartsız bağlılık ve itaat fikri özgür yaratılış/varoluş anlayışına tamamen aykırıdır. Liderleri kayıtsız şartsız taklit etmek, insanları ciddi bir şekilde düşüncesizleştirir.

Her ne pahasına olursa olsun, ahlaki bir hayat sürmek öncelikli sorumluluğumuz olmalıdır.

Günümüzde inançlarımızla hayatımız arasındaki, ahlaki inançlarımızla uygulamalarımız arasındaki boşluklar büyüyor. İktidarın, şöhretin, paranın yabancılaştırmadığı bağlılıklara, dostluklara, dayanışmalara ihtiyacımız artıyor.

İnsanın, koşulların iradesine tabi olması, özgürlüğünü yitirmesi demektir. Koşulların iradesine teslim olmak demek, varoluşun metalaşmasına seyirci kalmak de-

mektir. Bir davası olmayan, insani, ahlaki, toplumsal sorumluluk almayan insan fosil haline dönüşmüş bir insandır. Kendimizi koşulların akışına terkedemeyiz. Sistem içerisinde, kendi yerimizi, İslami konumumuzu ve sorumlu-

veleri savunanlar, her toplumda toprak ve kan bağına sömürerek kendilerini ilgili toplumun temel unsuru olarak görebiliyor. Seçilmiş halk-toplum düşüncesinin hiç bir ahlaki, insani temeli olmadığını bilmek gerekiyor.

İslam, bugünün dünyasının kalbi ve bilinci olmak üzere, ahlaki olmak üzere, tarihe dönme-ye çalışıyor. İslam'ın siyasetten bağımsızlaşmasını istemek, oryantalist beklentilere teslim olmak anlamı taşır.

luklarımızı açıkça belirleyerek, kişiliğimizin gereğini yerine getirmeliyiz. Koşullar adına, statüko adına özgürlüğümüzü gayri ahlaki bir şekilde feda edemeyiz. Maddi nimetler karşılığında, şan, şöhret karşılığında, özgürlüklerinden, kimliklerinden vazgeçenler için, özgürlüğün ve kişiliğin bir değeri yoktur.

Her türlü umursamazlık da bir kirliliktir.

Ucuz katkılarla/uğraşlarla, değerli sonuçlar elde edilemez.

Birleştirici değerler ve ilkeler temelinde dayanışma olmazsa, zaffer de olmaz.

Kendi düşüncelerini ve kültürünü kendisi belirleyemeyen bir toplumun özgürlüğünden söz edilemez. Bugüne özgü algılarımızın, inançlarımızın bütüncül anlamda ifadesi olup olmadığını içtenlikle sorgulayabilmeliyiz. İnançlarımızın yetkinliğine, mükemmelliğine güvenmeliyiz. Olayları, oryantalist yorumlar doğrultusunda algılamak ahlaki bir sefaletle düşmek demektir, bir bilinç felaketi içerisinde yaşamak demektir.

Her durumda yerel/ulusal birlik açılarının ötesine geçerek, insanlığın ortak hassasiyetlerini yansıtmalıyız. Yerel-ulusal çerçe-

Evrensel anlamda bir ilkeler-değerler iklimi oluşturmaliyiz, ahlaki bir iletişim ve etkileşim dünyası oluşturmaliyiz. İslam Ümmeti içerisinde, aramızdaki farklılıkları sorun haline dönüştürmeksizin birlikte davranabilmeliyiz. İslam Ümmeti çapında ortak paydayı harekete geçirebilmeliyiz. Ortak paydayı çoğaltmalı ve yaymalıyız. Siyasal ve ekonomik konulara odaklanıp, kültürel-sosyal-ahlaki sorunları ihmal etmemeliyiz. Hepimizin ortak bir projesi olmalı. Projelerimiz gerçeklikten kopuk olmamalı, soyut ve ulaşılmaz olmamalı. Egemen kültürel-siyasal çerçevelere boyun eğmemeliyiz. Aktivist gruplar ve alternatif mekanlar-merkezler oluşturmaliyiz.

Hiç bir toplumun kaderi koşullara terkedilemez.

İslamın yeniden tarihe, dünyaya dönmesini istemek, İslam'ın geçmişe dönmesini istemek değildir. İslam, bugünün dünyasının kalbi ve bilinci olmak üzere, ahlaki olmak üzere, tarihe dönme-ye çalışıyor. İslam'ın siyasetten bağımsızlaşmasını istemek, oryantalist beklentilere teslim olmak anlamı taşır. ■

“İSLÂM”(ın) DÜNYASI: ARÂFTA YENİ BİR YÜZYIL MI?

TEVFİK EMİN

11 Eylül’ün akabinde dünyanın ‘gerçeği’ne kör sağır kalmış olan Amerikan halkının uyan(dırıl)ışını ifade etmek için “Gerçeğin çölüne hoşgeldiniz...”¹ diyordu Zizek. Şimdilerde yaşanan ise kendisinin iki yıl sonra itiraf etmek zorunda kaldığı gibi “gerçekliğin bastırılması”² oluyor. ABD’nin yeni ulusal güvenlik stratejisi ile başlayan, son olarak yayımlanan ‘Küresel Geleceğin Haritasını Çıkarmak’³ adlı yarı resmi rapora kadar uzanan bir dizi yeni meydan okuma düşüşteki bir hegemonun gösterebileceği bütün aciziyeti ve hırçınlığı sergiliyor. Hegemonik güç adeta Süleyman peygamberin ‘ümmetinden’ kişiler gibi geleceği okumanın derdine düşmüş durumda. Her büyük güç kısa, orta ve uzun vadeli öngörüler yapar. Ancak görünen o ki ‘önleyici savaş’ doktrini gibi dünyada yepyeni bir belirsizliği ateşleyen ABD hangi gücü dengeleyeceğine ya da hangisini etkisiz hale getireceğine bir avuç ‘uzman futurist’ eliyle karar veriyor. Birbiri ardına gelen raporlarla İslam dünyası ve dolayısıyla bütün bir dünyanın geleceğini okuma dahası öngörüler üzerinden tahakküm etme gayreti içinde ‘Yeni Roma’mız. Sanal emperyal bir proje olan ‘Yeni

Amerikan Yüzyılı’⁴ görünen o ki modern dönemin büyük emperyalistlerinden pek ders almamış. Etnik ve dini milliyetçiliğin, ideolojinin sonunun konuşulduğu çağımızda yeniden yükselişini izliyoruz. Bugün yaşanan *zihinsel kargaşa* tam da modern sonrası dönemin bunalımını işaret ediyor. Bu, İslam toplumlarının değil bizzat Batı’ya ait, fakat küreselleşmenin ‘götürüsü’ ile yerküre sathında hissedilen bir sancı. Giddens’a göre modernitenin en başarılı yönünün karşıtını da içinde barındırarak kendisini yeniden üretebilmesidir.⁵ Bunu da tarihin en başarılı numaralarından biri olan ‘post-modern’in icadı ile başardı. Mesele nin can alıcı tarafı neo-liberal paradigmanın Amerikan pragmatizmi ile birlikte diktatöryel rejimlerden, ‘açık toplum’un en ‘ileri’ örneklerine kadar hemen tüm siyasal tipolojiye uyumlu olabilme kabiliyetidir.

“İslam-o-ryantalizm” ve Yeni Liberal Dalga

Modern Batı’nın onulmaz hastalığı bu kez bıraktığı yerden daha ‘İslami’ [buradaki ironiyi okuyucuya arzederiz, T.E.] bir yüzle karşımıza çıkıyor. Ardı ardına yayımlanan Amerikan menşeli

raporlar neo-oryantalist bakışın bir sonraki aşamaya geçmiş olduğunu gösteriyor. İlk aşaması yeniden tanımlama şeklinde geçen 90’lı yıllar bugünün dünyasındaki imajinatif unsurların ve sanal alanın inşası için gereklidi. Radikalizm başta olmak üzere Batı siyaset/felsefe dünyasına ve sosyal hayatına ait unsurlarla yine ‘öteki’ tanımlandı, ardından bu tanımların genel geçerliği(!) üzerinden *praxis* zamanı geldi. En can alıcı ve ilerisi için yakıcı örneği ise ‘11 Eylül Sonrası İslam Dünyası’⁶. Bu rapor Cheryl Benard’ın daha önce karaladığı ‘Sivil Demokratik İslam’⁷ raporunu daha da genişleterek, İslam dünyasının içine dönük yaklaşımlarını önce bölgelleştiriyor, ardından da küreselleştiriyor. Bu politikaların Büyük Ortadoğu şeklinde ilan edilen coğrafyayı hedef alması esasında çok boyutlu ve derinlikli bir stratejinin mahsulü olduklarını belgeliyor. Bir boyutuyla Avrupa’yı her bakımdan sınırlayan ve sıkıştıran bir oyun bu. Bu rolü de ‘yeni Avrupa’ya ihale edeceğe benzer Amerikalılar. Diğer yandan Asyalı potansiyel rakiplere de gözdağı veriliyor zira Ortadoğu merkezli bir kaos enerji yollarını, bölgesel ve ikili işbirliklerini tehdit etmektedir. Oynanan oyunun merkezi Ortadoğu merkezli İslam coğrafyası, Hazar enerji havzası ve Türkiye Cumhuriyetler ekseninde Avrasya kıtası artık. Burada çatışan ve/ya örtüşen çıkarlar kendisini Afganistan işgali, Çeçenistan meselesi, Irak işgali, Libya ile gelişen diyalog, Sudan’ın bölünmesi, Filistin meselesinin yeni bir döneme geçişi, Kıbrıs konusu, Türkiye’nin AB üyeliği ko-

nusu, Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan 'yumuşak' darbeler, Tunus ve Ürdün gibi ülkelerin Batı bloğuyla yakınlaşması ve son olarak Suriye'ye artan tehditler bağlamında İsrail-Suriye anlaşmazlığında Hizbullah ve diğer yerel/bölgesel aktörlerin konumu ile en yakın tehdit olarak görünen İran'a saldırı hazırlığı gibi uzun vadeli değişim/dönüşüm potansiyeli barındıran alanlarda gösteriyor. Kısaca birkaçını anacak olursak, AB'nin genişleme perspektifi, ABD'nin düştüştteki hegemonyasını 'koruma' çabası, Rusya'nın yeniden nüfuz kazanma gayretleri, Çin eksenli yeni bir Asya hamlesi beklentileri ve İslam dünyasındaki büyük potansiyel (zira yaşanan kaostan boyutları oranındadır) geleceğe yön vermesi beklenen gelişmeler oluyor. Gelgelelim, yaşanan 'uygarlık bunalımı'nın biricik suçlusu olarak Müslümanların hedef gösterilmesi ve onları 'uygarlaştırma' misyonunun kutsanması sayesinde büyük kapışmanın bütün hatlarını yakalayamıyoruz. Resmin tamamını kaçırmadan yeniden dönelim kendi dünyamıza.

Fukuyama dahil '**Yeni Amerikan Yüzyılı**' projesinin pek çok fikir babası bile artık neo-conluğa rağbet etmediğine göre bunu dışarıya pazarlayacak demektir halihazırdaki elitist ekip. Batılılar neo-modernizasyon akımı ile birlikte *İslami bir sekülerizmin* tohumlarını atmaya çalışacaklardır. Bunun içinse İslam toplulukları tarihinde siyasal iktidar mücadelesi etrafında geli-

şen fakat toplumsal yapıda baskın karakter olmayan *din ve devlet* ayrışmasını körükleyeceklerdir. İsrail ve Amerikan politik desteğinin yanına bir de ekonomik rüzgarı alması öngörülen Ürdün dolayısıyla bölgenin pek çok siyasal ögesi yer değiştirecek, örneğin Haşimi krallığı yeniden tesis edilebilecek daha geniş bir coğrafyada. Ve akabinde orta vadede Filistin meselesi de Ürdün çözümüne kavuşturulacak. Bu bakımdan Arafat'ın ölümü ve Abbas'ın yeniden takdimi basit bir zamanlama tesadüfünün ötesinde anlamlı. Abbas'la birlikte İsrail için 'varolabilir, sürdürülebilir' bir Filistin(cık) kurdurulmaya çalışılacaktır önümüzdeki dönemde. Hizbullah ve Hamas başta olmak üzere Filistin'in gerçek mümessili ve İsrail'le silahlı mücadeleyi öngören yapıların tasfiyesinin de Suriye ve İran'ın devreden çıkarılması yoluyla kolaylaşacağı vehmedili-

yor. Yeni bir liberal dalga ile hayatları kur(ul)an Afganlı ve Iraklılardan sonra sıranın İranlılara geldiğini saklamıyor Amerikalılar. Şimdi BM Güvenlik Konseyi ve UAE Kurumu gibi araçlarla köşeye sıkıştırmaktan askeri müdahaleye kadar bir dizi tavır belirlemeye uğraşları. Ancak kısa vadede meselenin yine 'uluslararasılaştırılması' ve kamuoyunun manipulasyonu ile başlayan, ardından bir dizi yaptırımların genişletilmesi ve içeride rejim muhaliflerinin desteklenerek toplumsal yapının sarsılması ve en sonunda da bölgede Amerikan çıkarlarını tehdit edecek stratejik hedeflerin yok edilmesi şeklindeki senaryonun gerçekten sahneye konabileceğinden pek az kişinin şüphesi var artık. Irak işgaliyle Sünni dünya ile Şiilerin arasına fitne tohumları eken, diğer yandan Arap-Kürt-Türkmen gibi etnik gruplar arası çatışmayı körükleyen işgalciler İran'da da yeni(den) bir seküler yapı kurmanın hayalindedir. Öyleyse İranlılar eğer Irak'ta ortaya çıkan yeni durumdan azami ölçüde faydalanıp bölge üzerinde yeniden nüfuz kazanmanın derdinde olur da büyük oyunun kendisini de aşan bir proje olduğunu gözden kaçırırsa İslam coğrafyasının kalbi yeni bir kaotik döneme yelken açacaktır. Unutulmamalı ki, Büyük Ortadoğu olarak tarif ve şimdilerde tasnif edilen bölgede Batı yanlısı, ılımlı İslam sentezli, özde seküler rejimler tesis edilmedikçe kimse sıranın kendisinde olmadığını garanti edemez. Gerçek özgürlüğün kardeş kanı üzerinden elde edilemeyeceğini

bu milletin (İslam) fertleri tarihten ders alarak dahi çıkarabilir.

Şeytan İşi Kehanetler ve Kurgusal Gelecekler

Kapsayıcı olmanın ötesinde sömürgeci ve totalistik karakterde bakışın mahsulü raporların son derece detaylı araştırma ve veri toplamanın ürünü oldukları aşikar. Örneğin '11 Eylül Sonrası İslam Dünyası' adlı raporda sosyal bilimlerin kategorizasyon tekniğinin son derece kabiliyetli bir uygulamasını görüyoruz. Kabaca sınıflandırma dini algı, siyaset ve pratiğine bakış, ekonomik durum, sosyal göstergeler ve şiddet ilişkisi gibi başlıklar altında yapılıyor. Mağrib'den Uzak ve Güneydoğu Asya'ya dek pek çok İslami hareket merceğ altına alınarak tasnif ediliyor. Her birinin tarihsel koşulları, genel kırılma noktaları ve değişen karakterleri üzerinde duruluyor. Ardındansa hem bölgesel hem de küresel ölçekli taktik ve stratejik tavsiyeler yer alıyor. Yeni çıkan bir diğeri 'Küresel Geleceğin Haritasını Çıkarmak' ise dört ayrı küresel gelecek senaryosu uyduruyor, içlerinden en trajikomik olanıysa 'Yeni Bir Hilafet' öngöreni. Buna göre Ladin'in torunu Muhammed bin Ladin hilafetin gelişiyile ilgili kardeşine bir mektup yazıyor ve Batı dünyasındaki şaşkınlık, dünya haritasındaki değişim, Şia'nın ciddi anlamda düşüşü gibi kurgusal konuları ele alıyor. Bundan beş yıl önce yine CIA tarafından hazırlatılan bir başka raporda⁸ da dört farklı küresel gelecek senaryosu çiziliyor ve her durumda Amerika'nın hegemonik gücünde mutlak bir düşüş

öngörülüyordu. Şimdi gelineen noktada İslam dünyasındaki değişim ve dönüşüm tasarıları aynı anda küresel bir güç olarak İslam'ın yükselişinin önünü almak ve diğer potansiyel aktörleri de dolaylı biçimde engellemek gayesini taşıyor. Her iki durumda da hedef: İslam Dünyası.

Ancak raporun son kısmı gösteriyor ki Amerikalılar bütün analizleri ve münecinliklerine rağmen İslam coğrafyasını doğru okuyabilmiş değiller. Yükselen anti-Amerikan dalganın fiili ve geçici mahiyetinin dışında olarak giderek belirginleşen siyasal talepler Batılıların sandığının aksine hem geçmişe (Hz. Peygamber ve özellikle dört halife devrine) uzanıyor ve hem de ebedi nihayet (Ahiret) ile aşkın bir boyut taşıyor ve bu yönüyle seküler aklın muhayyilesinin ötesinde yer alıyor. İslamcı radikaller şeklinde nitelenen ve toplumsal olarak tecritleri öngörülen grupların Hristiyanlık yahut Yahudilikteki 'aşırıları'la özdeşleştirilerek üzerlerinde hesaplar yapılması miyopluktan başka bir şey değildir zira Müslüman insan unsuru için - Hamas yöneticisi Halid Meş'al'in de belirttiği gibi-⁹ mutlak olan bu dünyanın ötesindeki kazanımlarıdır.

Yazının başlığı aldatmasın, İslam dünyasının dolayısıyla dünyanın geleceği ile ilgili asla karamsar değiliz. Aksine biliyor ve diyoruz ki karanlığın kesifleştiği yer aydınlığın yaklaştığı yerdir. Fakat İlâhi Kelâmı geleceğe ışık tutmada yegane kaynak kıldığımızda son derece ciddi bir tercihle ve bu tercihin gerekleri ile karşılaşırız. Tercih vahyin koordinat düzlemine geçişi ve bu düzlemin analitiğini yani

'muhasabe'sini gerçekleştirmek-tir. Çağrışımları bu dünyaya ışık tutsa da vahyi düzlemin dördüncü yani aşkın bir boyutu olduğuna iman ediyoruz. "De ki: Gaybın bilgisi ancak Allah katındadır, hiç kimse O'nun izni olmadan hiçbir şey öğrenemez..." Müslümanlar için gelecek tasarımının biricik kaynağı vahiydir. Onunla geçmiş kavimler ve peygamberlerin kıssalarından -akıllarını kullanarak- ders alır ve iki dünyada kurtuluşa giden yolu çizerler. Bugün yapılması gereken en öncelikli şey karar vermektir: "Bir kez azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et; şüphesiz Allah tevekkül edenleri sever." Zira "... Bütün hesap kuranların üzerinde Allah'ın bir hesabı vardır... Öyleyse inananlar yalnızca O'na dayansın ve güvensinler..." ■

Notlar:

- 1 *Welcome to the Desert of Real*, Slavoj Žižek, Verso, 2002.
- 2 *Iraq: The Borrowed Kettle*, Slavoj Žižek, Verso, 2003.
- 3 *Mapping The Global Future*, Report of the National Intelligence Council's 2020 Project Based on Consultations With Nongovernmental Experts Around The World, Aralık 2004. Bu rapor Amerikan İstihbarat Kurumu CIA tarafından yan kuruluşu NIC'e hazırlanmıştır.
- 4 *The Project for the New American Century*, Eylül 2000. Bu neo-Neronizm ya da çağın manyaklığının detaylı bilgisi için bkz. www.newamericancentury.org.
- 5 *Elimizden Kayıp Giden Dünya*, Anthony Giddens, Alfa Yayıncılık, 1999.
- 6 *The Muslim World After 9/11*, Angel M. Rabasa, Cheryl Benard, Peter Chalk, C. Christine Fair, Theodore Karasik, Rollie Lal, Ian Lesser, David Thaler, RAND Project Air Force, RAND Corporation, 2004.
- 7 *Civil Democratic Islam*, Cheryl Benard, RAND Corporation, 2003.
- 8 2015'e Doğru Global Trendler, CIA Raporu, Umran EK, s. 90-91, Şubat-Mart 2002.
- 9 Vakıf gazetesinde röportaj, konuşan: Ahmet Varol, 16 Ocak 2005.

Özellikle 11 Eylül'den sonra gündeme gelen konulardan biri de Batının İslam dünyasıyla ilişkileridir. Batılılar "Müslümanlar bizden niçin nefret ediyor?" diye soruyorlar. Bu soruya cevap verme gayretleri sadedinde "Müslümanlar Batıya sahip olduğu istikrar ve teknolojik gelişmişlik sebebiyle düşmanlık besliyorlar. Çağdaşlık ve gelişmişlik kervanına katılmak için gerekli gayretleri sergileyecekleri yerde, geçmişin esirleri oldular. Bu yüzden toplumlarını çağdaşlaştıramadılar. Bu durum onların Batıya olan kinini artırıyor" diyorlar.

Buna mukabil bazı Müslümanlar Batının düşmanlığını, Siyonist lobinin (bazen de dünya Yahudiliği) Batıyı aleyhimize kışkırtmasıyla açıklıyorlar. Kimileri Batının hala haclı olduğu, İslam'ı yıkıp Müslümanları yok etmeye veya Hristiyanlaştırmaya çalıştığı görüşünde.

Bu unsurların her birinde nisbi doğruluklar olabilir. Ancak bütün bunlar İslam dünyasıyla Batının ilişkilerinde gittikçe tırmanan gerginliği enine boyuna açıklamakta yetersizdir.

Değişik unsurların varlığı Batı ile İslam ilişkilerinde aynı zamanda hem gerginlik kaynağı hem de karşılıklı anlayış ve işbirliği temeli olabilir.

İslam medeniyet teşekkülü Hristiyan Batı medeniyet teşekkülüyle yan yana durmaktadır/mücadirdir. Tarih boyunca İslam aleminin genişlemesi, Hristiyan Batı medeniyetinin aleyhine olacak şekilde gerçekleşmiştir. Bunun tersi de doğrudur. 16.yy'dan itibaren Batı alemi İslam dünyasının aleyhine olacak şekilde genişledi.

BATI VE İSLÂM

ABDULVEHHAB EL-MESÎRÎ

Türkçesi: Metin ÜNLÜ

İslam ve Hristiyanlık akidelerinin bir çok yönden benzerlik taşıdığı dikkat çeken bir noktadır. İki inanç da herhangi bir kavme yada mekana has olmayan, zaman ve mekan üstü bir ilah anlayışında birleşirler. O ilah bizlere, doğru yola ileten ve bir çok yönden benzeşen ahlaki manzumeleri havi semavi kitapları gönderdi.

Paradoksal olarak bu benzer noktalar gerginlik kaynağı da olabilmektedir. Çünkü Batıda bazıları İslam'ı, alem hakkında müstakil bir bakışı olan bağımsız bir inanç olarak kategorilendirmekte zorlanıyorlar. İslam'ı Hristiyanlığın bir taklidi ve gerçek dinin(Hristiyanlık!) özünden sapmış bir inanç olarak tavsif ediyorlar. Bazı Müslümanlar da İncil'i, tahrif edilmiş kutsal kitap olarak tasnif ederken ve sahih din sadece İslam'dır derken aynı şeyi yapıyorlar.

Yeni gerginlik kaynaklarından biri de Batıda -tarihte ilk kez- büyük Müslüman azınlıkların bulunmasıdır. Bu azınlıkların sayısı (Doğum oranının düşmesinden dolayı Batılıların nüfusunun gerilediği bir demde) sürekli artmaktadır. Bununla beraber bu azınlıklar dinî ve kültürel değerlerine bağımlılıklarıyla dikkat çekmektedir. Üyelerinden bir çoğu dinî değerlerini yaşamak,

kültürel kimliğini açıkça ifade etmek noktasında ısrar etmektedirler. Ve bu da gerginliğin şiddetini artırmaktadır.

Gerginliğin bir başka sebebi de insanın -genelde- kimliğini oluştururken kendisini "öteki"nin karşısında konumlandırmasıdır. Bu tutum, kimlik kendi sınırları içerisinde hareket ettiği, diğerini yok etmeye çalışmadığı sürece tabii bir tutumdur.

Kimi zaman kimliğin tanımlanması düşmanca bir şekil alabilmektedir. Batıda olduğu gibi. 19.yy ortalarında sarı tehlikedен(Çin) bahsedilirdi. Daha sonraları kırmızı tehlikeden (Komünist devletler) bahis açıldı. Bu iki tehlikenin ortadan kalkmasıyla yeşil tehlikeden(İslâm) söz edilmeye başlandı. Batıda Müslüman azınlıkların varlığı bu korkuyu ve güvensizlik duygusunu pekiştirmektedir.

Ancak yukarıda zikrettiğimiz gerginliğe esas olan unsurlar karşılıklı anlayış ve yardımlaşmaya da temel teşkil edebilirler. İslam ve Batı medeniyetinin birbirine komşu oluşu karşılıklı fikir, tecrübe ve mal teatisi ve ilişki için bir çerçeve teşkil edebilir.

Bakış açısı ahlaki değerlerdeki benzerlikler ortak bir zemin oluşmasını ve genişlemesini sağlayabilir. Bu da İslam dünyası ve Batı dünyası ilişkilerini düzenle-

BATI PATENTLİ SÜFİZM

Vahidüddin Han

Süflilik hareketleri kendi başına müstakil bir hareket olagelmış ve dönemin devletleriyle hep uyumlu ilişkiler sürdürmüştür. Süfliliğin tarihi, derinlemesine araştırıldığında, bir müslümanın yaşamında yapması gereken zorunlu davranışlar bütünü kapsadığı görülür. Konuyla ilgili bağımsız bir kanaat edinmeyi okuyucuya bırakmak en doğru olanıdır. Aşağıdaki satırlar bu girişteki ana fikri açıklayıcı tespitleri içermektedir.

Süflilik ve Cihad

Tatar Hulagu Hanı müslümanlara savaş açtığı anda süfliler tam bir teslimiyet duygusuyla Hulagu'nun Allah'ın takdiri olarak müslümanlara musallat olduğunu kabul etmişlerdi. Çünkü süflilik hayattan el etek çekmenin ve özel dini ritüellere boğulmanın bir yoludur. Dolayısıyla Batılı devletler sürekli olarak süfizmi desteklemişler ve onun, hakiki İslam'ın yerine geçmesi için çaba sarfetmişlerdir.

Sufizmin Batı'yla dostluk anlayışı, süfizmin cihadı terkedip Batı'ya boyun eğmesi neticesini doğurmuştur. Böylece Batı için süfizm her iki tarafın uyumlu birlikteliği için vazgeçilmez hale gelmiştir. Bu anlayışın en son örneği Amerikan Yüksek İslam Konseyi ile Amerika'daki süflilik hareketi arasında görülen işbirliği ve dayanışma girişimidir. Girişimin önderliğini Beyazsaray'ın ve ABD Savınma Bakanlığı'nın himayesinde hareket eden süflilik hareketi yapmaktadır. Amerikan yetkilileri müslümanları parçalamak ve birbiriyle çatıştırmak, diğer taraftan müslümanları kendi yanına çekebilmek için yeni söylemler geliştirdi.

Amerika'daki Nikson Merkezi'nde 24 Ekim 2003 tarihinde "Süfliliği Anlamak ve Amerikan Politikalarındaki Rolü" isimli bir toplantı düzenlendi. Toplantıya katılanlar arasında Amerikan Yüksek İslam Konseyi Başkanı Şeyh Muhammed Hışam Kabbânî de vardı. Hışam Kabbani, Amerikan toplumunu tehdit eden "radikal islamcılara karşı" Amerikan hükûmetine uyarılarda bulunarak onların mescidlerine baskı yapmasını tavsi-

yecek, karşılıklı saygı, eşitlik ve adalet esasına dayalı yeni bir uluslararası sosyal akdin yanağı olabilir.

Batı dünyasında Müslüman azınlıkların varlığı mesele Endülüs'te olduğu gibi İslam ve Batı medeniyetlerinin işbirliği için bir fırsat teşkil edebilirdi. Ancak karşılıklı anlayış imkanı gelişmedi. Aksine gerginliğin şiddeti arttı. İşte bu noktada -bu duruma göre bir tavır alınabilmesi ve beklide gerginliğin azaltılabilmesi için- yaşanan gerginliğin ciddi bir şekilde incelenmesinin önemi ortaya çıkıyor.

Bunu yapabilmemiz için batılı insanın -seçimlerini, önceliklerini son tahlilde gördüğünü belirleyen- dünyaya bakışını bilmemiz gerekiyor.

Batı çağdaşlığının, içinde sadece batılı insanın döndüğü bir çerçeve çizdiğini söyleyebiliriz. O çerçeve dünyayı sadece madde olarak gören materyalist bir bakış sunmaktadır. Bu materyalist bakış açısı insanın kainatta bulunduğu hedefini zevklerin ve çı-

karların yüceltilmesi olarak tanımlıyor. Ve ilerlemeyi üretim ve tüketim trendlerindeki yükselme olarak algılıyor. Bu durum batı insanında tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir tüketim çılgınlığının doğmasına sebep olmuştur.

Bu çağdaş maddecilik sadece akıl, bilim ve teknoloji kullanımı anlamına gelmiyor, dahası bütün bunların değerlerden soyutlanmış kullanımlarını (free value) ifade ediyor.

Değerlerden soyutlanmış bir dünyada her şey eşitleniyor. Bundan dolayı herhangi bir şey hakkında hüküm vermek zorlaşıyor. Hayırla şer, adaletle zulüm, özle ârizî olan hatta insanla tabiat ya da insanla madde arasını ayırt etmek imkansız hale geliyor.

Başvurulacak mutlak doğruların yok olması durumunda ortaya çıkacak ihtilaf ve çatışmaların çözümü için maddi değerler tek başına devreye girer. O da güç ve arzudur.

Bu çerçevede Batı kendi içine kapandı ve kendisini

her türlü değeri ve kültürleri yargılayacak nihai karar mercii ve ölçü olarak kabul etti. Dünya toplumlarına, her biri meşru istekler ve değişik hedefleri olan bağımsız yapılar olarak değil de kullanılacak şeyler olarak bakıyor. Ve güçlü olduğu için onları kendi hedefleri doğrultusunda düzenleme hakkını kendinde buluyor. Bu ise tam da emperyalist düşüncenin özüdür.

Bu bakış açısından Avrupa orduları dünyayı kendi aralarında pay ettiler, zenginliklerini sömürdüler. Dünyayı hammadde, ucuz işçilik ve malları için bir Pazar haline getirdiler. Avrupalılar İslam alemine de bu şekilde girdiler. Ve her türlü sömürgecilik yöntemiyle halklarına boyu eğdirdiler: *Askeri sömürü*: Mısır, Suriye, Libya, Fas, Sudan, Irak... *İlhak ederek sömürü*: Cezayir. *İlhak etme ve sürme*: Filistin.

Doğası gereği batı sömürgeciliği, halkının zenginliklerinin sömürülmesine karşı çıkan Müslüman kitlelerin varlığını istemiyor. Bu yüzden onları bölüp parçalamaya ve direnen kim olursa olsun yok etmeye çalışıyor. Bu bağlamda Batının İslam düşmanlığını anlamak mümkün.

Sömürüye karşı direniş hareketleri Arap milliyetçiliği bayrakları altında başladı. Sömürgeciler ona karşı bütün acımasızlığıyla karşı koydu. Hatta bazen, özellikle tasavvufi eğilimli islami yapılarla yardımlaştı. Çünkü sömürgeciler, ibadetlere ve şahsi kurtuluşa odaklanmalarından dolayı onların, toplumları siyasi çalışmalarından ve direnişten çevirebileceklerini gördüler.

Aynı şekilde batı soğuk savaş döneminde sosyalist bloku durdurabilmek için İslami Hareketler (ve hükü-

ye eden ve ABD Dışişleri Bakanlığı'nın desteklediği "Sufi Nakşibendi Tarikatı" lideridir. Zira Amerika'daki mescitlerin %80'i "radikal islamcıların" kontrolündedir. Kabbânî Filistin'deki direnişi de yasadışı kabul etmektedir.

Kabbânî yaptığı konuşmalarda Sûfilik Hareketi'nin Batı'ya sempatik bakışını vurgulayıp sömürgecilğe karşı mücadeleyi pasifize edici bir üslup kullanmaktadır. Ve sürekli olarak Batılı hükümetlere sûfililiği yaygınlaştırmalarını tavsiye etmektedir. Bu bağlamda Abdulvahhab el-Mesîrî şuna dikkat çekmektedir. *(Bu makalenin çevirisi yan sütunlarımızdadır)* "Batı'nın İslamla savaşında "Sûfilik Hareketi" kullanılmaktadır. Özellikle Batı'da Muhyiddin İbn Arabî'nin, Celaleddin-i Rumî'nin eserleri çokça yayımlanmaktadır. Amerikan Kongresi özellikle Arap ülkelerinde Sûfilik Hareketi'nin yayılmasını tavsiye etmektedir. Çünkü dünya işlerine karışmanın, siyasal hareketlerden uzak kalmanın ve Batı sömürüsüne boyun eğmenin diğer bir adıdır Sûfilik Hareketi. Dolayısıyla anlayışı yaygınlaştıracak formatlarda dini hürriyetler serbest kılınmalıdır.

Tarih, cihadı son derece önemli kabul hakiki sûfizm örnekleriyle doludur. Nuredin Zengi, Selahaddin Eyyubi, Şeyh Abdülkadir el-Cezâîrî, Ömer Muhtar, Senûsîliğin lideri Şeyh İzzeddin Kasım es-Sûrî, Filistinli Mücahidler, İmam Hasan el-Bennâ, Rus imparatorlarına karşı direnen Ortaasya Mücahidleri...

Evet işte hatalarla dopdolu sûfizm ile hakiki sûfî anlayış!

Amerika'nın Nikson Merkezi'nde düzenlenmiş olan "orta islam", "klasik-kültürel islam", önplana çıkarmayı hedefleyen bu toplantıya katılan bazı şahıslar:

Bernard Lewis: İslam'ın en azılı düşmanlarından biri olan Amerikalı akademisyen, yazar.

Dr. Korkut Özal: Türkiye Cumhuriyeti eski Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kardeşi.

Şeyh Muhammed Hîşam Kabbânî: Amerika Yüksek İslam Konseyi Başkanı (İSLA, 1997'de kuruldu, Nakşî Sûfilik Hareketine dayanan Konsey'in iki milyon üyesi vardır.)

<http://aslaha.fares.net> sitesinden alınmıştır.

metler)le yardımlaştı. Bu durum Sovyet işgali sırasında Afganistan'da zirveye ulaştı.

Ancak soğuk savaşın bitimi, Arap milliyetçiliğinin gerilemesi ve İslami Hareketler'in siyasi olarak olgunlaşmaları ve siyaset sahnesine girmeleriyle Batı emperyalizmine direnişin bayraktarlığını İslami Hareketler yapmaya başladı.

Bu noktada Batının İslam düşmanlığı belirginleşmeye başladı ve islami terör, islami söylemin tashihi/revizyonu sözleri ortaya çıktı. İslam'la savaşan Batı aleminin tasavvufi hareketleri teşvik etmesi bunun göstergelerinden birisidir. Batı'da şu anda en yaygın olan kitapların arasında **Muhyiddini İbn-i Arabi** ve **Celaleddin-i Rumi**'nin telif ettiği kitaplar bulunmaktadır.

Kongrenin(ABD) dini özgürlüklerle ilgili komisyonu Arap ülkelerinin tasavvufi hareketleri teşvik etmesini tavsiye etti. Dünyadan ve siyasi alandan yüz çevirmek şüphesiz Batı sömürgeciliğine mukavemetin direncini kıracaktır. Dolayısıyla Batının islama düşmanlığı mutlak bir düşmanlık değildir; onun düşmanlığı direnen islama ve dünyayı kendi çıkarları doğrultusunda kullanacağı bir meta haline getirmesine direnen tüm direniş şekillerinedir.

Batının akılcı olmayan emperyalist-darvinist bakışı temel bir engel olarak dursa da, karşılıklı diyalog ve anlaşma imkanı hala vardır. Kim kuvveti tek ölçü olarak alır insan dışında aşkın bir değerler sistemi kabul etmezse, akılcı olmayan bir insandır. Çünkü akılcılık, insan üstü, başvurulacak medeni ve ahlaki ölçülerin olmasını gerektirir. Bu

noktada sorulması gereken soru şudur: Başvurulacak aşkın ahlaki ve medeni ölçüler olmaksızın nasıl diyalog kurabiliriz?

Diyalogun üç düzeyli olduğunu düşünüyorum.

1-Eşitler arasında diyalog: Bu diyalog birbirlerinin kişiliğini, haklarını ve onurunu kabullenmiş iki taraf arasındaki diyalogdur. Buradaki diyalogun hedefi temele taalluk etmeyen noktadaki ihtilafları gidermektir.

2-Eleştirel diyalog: Taraflardan birisi diğerinin kişiliğini, haklarını ve onurunu tanımıyorsa, karşı tarafın ona eleştiri yöneltmesi, tavrının tutarsızlığını açıklaması ve eleştirilerini delillendirmesi gerekli olur. Mesela şiddete yeltenmeyen ve diyalogu kabullenen Avrupalı devletlerle bazı temel noktalarda ihtilaf ettiğimizde olduğu gibi.

3-Güçle diyalog: Eğer taraflardan biri diğerinin kişiliğini, haklarını ve onurunu inkar ediyorsa ve bunu diğer tarafın toprağını işgal etmek veya azgınlık etmek gibi baskıcı ve zalimce fiillere dönüştürüyorsa, zulme uğramış tarafın kişiliğini, onurunu kurtarmak ve gaspedilmiş haklarını geri almak için direnmesi ve zalime güç kullanarak eleştiri mektupları göndermesi şart olur.

İşgal altındaki Filistin'de yaşanan budur. İsraililer Filistinlilerin varlığını reddediyorlar. Buna mukabil Filistinlilerde onlara bazen yarı barışçıl intifada (1987 intifadasında olduğu gibi) bazen de silahlı intifadalar (Aksa intifadası gibi) şeklinde güç mektupları gönderiyorlar. O mektuplar İsraililere, toprağın sahibi Filistin halkının var, diri ve toprağını almak için direniyor olduğu mesajını gönderiyor.

Diyalogun bütün düzeylerde gerçekleşmesi gerekiyor. Ölçü olarak güce inanan birisiyle dostane diyaloga girmek hiçbir fayda getirmez. Bununla birlikte tek başına tek başına güçle diyalog bizi çıkmaz sokağa sürükler. Vietnamlılar bunu yaptı. Onlar görüşme masasında oturuyor ve içinde ABD'dekilerin de bulunduğu dünya barış destekçilerine yönelik enformasyon ataklarına girişiyorlardı. Haksız yere Vietnam halkını baskı altında tutan Amerikan askeri müesseselerine eleştiriler yöneltiyorlardı. Tüm bunları yaparken aynı zamanda ad azim ve kararlılıkla harp meydanında savaşıyorlardı. İşte bu şekilde savaş meydanının kazanımları siyasal kazanıma dönüştü.

Batıyla diyalog bir çok şekilde olabilir. Sadece kendimizi güzel gösterme, konumumuzun meşruiyetini açıklama çabaları yeterli değildir. Batıya, İsrail'i desteklemesinin ve İslam alemine saldırmasının karşılıksız kalmasının mümkün olmadığını açıklayan tenkit mektupları/söylemleri de yöneltmek gerekiyor.

Gerektiğinde boykotlar ve mevduatın geri çekilmesi tehditleri ve kullanılabilecek tüm direniş yollarıyla eleştirel diyalog güçle diyaloga dönüştürülmelidir. Yani azgın olan öteki ortada ödenmesi gereken bir bedel olduğunun farkına varmalıdır. Batılılar bu bedel meselesini çok iyi biliyorlar. İngiltere'nin eski başbakanlarından Gladston'un dediği gibi: "Bizim için daimi dostlarımız ya da daimi düşmanlarımız yoktur. Bizim için daimi çıkarlarımız vardır."

Doğrusunu Allah bilir. ■

<http://www.aljazeera.net> sitesinden alınmıştır.

Amerika ve İsrail'in Filistinlilere yaptıkları baskılar bir yana; genelde, HAMAS ve İslami Cihad gibi direnişin İslami yüzünü temsil edenlerden Mahmut Abbas'a bir şans tanınmaları ve vermeleri isteniyor. Bu tarz beklentiler ve telkinler, Şaron ve buna bağlı olarak Mahmut Abbas döneminde kalıcı bir barış olamayacağını ama pekala bir mola dönemi olabileceğini gösteriyor.

Esasen İkinci İntifada döneminde her iki taraf da oldukça yıprandı. İstatistiklerin ve alan taramalarının gösterdiği gerçek, her iki tarafta da yüklü zayıyatın ve kayıpların olduğunu belgeliyor. Buna mümasil ve aynı doğrultuda, Filistin tarafında fakr u zaruret artarken İsrail ekonomisi de parlak olmadığı gibi tarihinin en büyük düşüşlerinden birisini yaşıyor. İlginçtir, bu düşüşün arkasında İsrail'de iki isim var. Siyasi olarak Şaron, mali olarak da eski başbakanlardan Arapların *netinyahu* (kirli adam) dedikleri Netanyahu. 3-4 yıllık zaman zarfı içinde İsrail Filistinlileri kuşatma altında tutarken kendisini de bu nedenle dünyadan tecrit etti. Bu politikalar her iki tarafa da pahalıya mal oluyor.

Filistin'de bir mola dönemi beklenirken bu molanın ne kadar süreceği; kalıcı mı, yoksa geçici mi olacağı pek kestirilemiyor. Filistin'de nihai çözüm veya barış umutsuz bir vaka olarak görünüyor. Bunda küçük bir kesim dışında adeta hemfikir olmayan yok. Bundan dolayı dikkatler 'başarılabilir hedefler' üzerinde yoğunlaşıyor. Bu da, kısa vadeli bir sükunet ve ardından kalıcı olabilecek bir ateşkes anlamına

FİLİSTİN'DE MOLA DÖNEMİ

MUSTAFA ÖZCAN

geliyor. O kadar. Daha fazlasını kimse beklemiyor. Özellikle İsrail tarafı barış peşinde değil; önce geçici bir sükunet ve ardından bir mütareke ve kalıcı bir ateşkes (*calm*) umut ediyor. Eski Başbakan ve Arafat sonrasının Cumhurbaşkanı Mahmut Abbas, HAMAS ve İslami Cihad'ı 'tedhiş hareketi' olarak muhatap almayan İsrail'in bu açıdan hüdnе konusunda taahhüt altına girmekten kaçınacağını düşünüyor. Bununla birlikte, HAMAS ve İslami Cihad gibi örgütlerin mütakabiliyet / karşılıklılık şartını yerine getirmek için Şaron yerine ABD ve Mısır gibi ülkelerin kapılarını çalıyor. Amaç, Şaron'u yola ve hizaya getirmek. Abbas, silahlı intifadaya katılan HAMAS ve İslami Cihad ile birlikte, Şaron hükümetinin de eşzamanlı olarak şiddete son verebileceklerini açıklayarak hüdnе/ateşkes döneminin başlatılabileceğini söylüyor. Ama buna kendisi de pek inanmıyor. Bunun için de, üçüncü ülkeler aracılığıyla teminat almaya çalışıyor. Ama bugüne kadar gelişmeler gösterdi ki, Bush Şaron üzerinde değil, aksine, Şaron Bush üzerinde etkin ve nazım.. Öyleyse, Bush gibi üçüncü tarafların teminatları kaç para edecek? Bu da başka bir muamma! Bundan

dolayı, Şaron yönetimi ateşkes isterse bunu başarabilir; aksine ateşkesi sabote etmek isterse bu da elinden gelir. Bu itibarla, *The Financial Times* gibi gazetelerin yazdığı üzere, barış Filistinlilerden ziyade Şaron ve Bush'un politikalarını değiştirip değiştirmeyeceklerine bağlı bir süreçtir. Barışın anahtarı Şaron'un elinde. En azından şimdilik.

Bundan şu anlaşılıyor: Aslında HAMAS, İslami Cihad ve Aksa Şehidleri Tugayları mütarekeye taraftarlar ama karşılarında sözüne güvenilir ciddi bir muhatap yok. Onların istedikleri ateşkesin karşılıklılık esasına göre olması ve ateşkes yürürlüğe girdiğinde bunun Şaron tarafından ihlal edilerek suikastlar için kullanılmaması. Buna mukabil, İsrail açısından Netanyahu'nun seslendirdiği bir kaygı da var: Mola döneminde Filistinli direniş hareketlerinin daha da serpilmesi ve silah güçlerini artırması. Dolayısıyla İsrail'in yatışmaz yapısı bir türlü durulmuyor ve barışa uygun hale gelemiyor. Arap ülkeleriyle barış yapmadığı gibi onları nükleer silahlar edinmekle veya peşinde koşmakla da suçluyor. Kendi silahlanmasını hak olarak görürken karşı tarafı tehdit olarak algılıyor. Yani tek yanlı güvenlik an-

Mahmut Abbas

layışı üzerine kaim. Bu da karşı tarafa teslimiyetten başka seçenek bırakmıyor. Potansiyel güç olarak saydığı ülkelere karşı uluslararası kamuoyunu kışkırtıyor. En son buna Arap olmasa da İran da eklendi.

Buna mukabil Mahmut Abbas bu örgütleri pasifize etmek için Aksa Tugayları gibi onları da bir şekilde yönetime katmak ve sorumluluk vermek istiyor. Filistinli örgütlerin ateşkesin karşılıklı olmasındaki ısrarları, geçmişte yaşanan acı tecrübeler dayanıyor. Zira kısa başbakanlığı döneminde Mahmut Abbas müzakere gücüyle ve beceri ve maharetiyle Filistinli direniş gruplarını ateşkes/hüdné etrafında toplayabilmişti. Ama Abbas'ın 2003 yazında gerçekleştirdiği bu ateşkes mutabakatı Şaron'un sa-

botajına kurban gitti. Ateşkes döneminde Filistinli örgütler ve lider kadrosu hakkında suikast ve tasfiye planını onaylamış ve bu yönde talimat vermişti. Umut fakirin ekmeği misali Mahmut Abbas bu defa durumun böyle olmayacağına inanıyor. İnancı, Şaron'a güvenmesinden değil Bush'a güvenmesinden kaynaklanıyor. Mahmut Abbas'a göre Bush, birinci dönemde kendisine yeterince sahip çıkamadığından bunu itiraf ederek günah çıkartıyor ve pişmanlık duyuyormuş. İkinci dönemde böyle olmayacağına dair Amerikalı yetkililer teminat veriyorlarmış. Halbuki İngiliz ve Amerikan gazetelerinin de yazdığı gibi Powell'in gitmesinin arkasında sadece neo-con ekiple çatışması değil barış konusunda

Şaron'a bastırması da var. Bu açıdan, Baba Bush döneminin Dışişleri Bakanı James Baker ile Powell'in akıbetleri arasında bir kıyas yapmak yerinde olur.

İslami direniş hareketlerinin endişesi İsrail'in yine ateşkesi ihlal ederek mensuplarını avlaması. Abbas da aynı endişelere katılmakla birlikte Bush'a itimat ediyor. Mahmut Abbas İntifada'nın askersizleştirilmesi bağlamında silahların sadece özerk yönetimin elinde olması gerektiğini savunuyor. Buna mukabil, Halit Meşal kendilerini şöyle savunuyor: "Kötü bir tarihi tecrübe yaşadık. İşgale karşı direniş bir savunma ve kutsal bir haktır. Şaron suikast düzenliyor ve Filistin şehir ve kasabalarını imha ediyor. Direniş dursa bile bu alışkanlığından vazgeçmeyecektir. Nitekim 2003 mütarekesinde bunu gördük. Silahları terkettiğinizde de eşleriniz ve çocuklarınızın gözleri önünde kurşuna diziliyor ve infaz ediliyorsunuz..." Bundan dolayı HAMAS'ın Gazze sorumlularından Mahmut Zihar kurban bayramı konuşmasında hüdné bile olsa silahı elden bırakmayacaklarını ve kimseye teslim etmeyeceklerini duyurdu. HAMAS silah taşımayı güvenliğinin sigortası olarak görüyor. Yerleşimciler asker olmadıkları halde silah taşıırken Filistinlilerden bunun esirgenmesi de tutarlı ve mantıklı görünmüyor. Şaron'un gadri ve sözünde durmaması güveni tamamen yikmış.

İsrail kaynaklarına göre, mütareke konusunda HAMAS kadroları arasında çatlak var. Gazzeliler hüdnéye sıcak bakarken Şam'da ikamet eden Halit

Meşal bunu reddediyor. Bu yüzden de Halit Meşal, seçimler öncesi Şam'ı ziyareti sırasında Mahmut Abbas'la önceden kararlaştırılan randevusunu iptal etti ve biraraya gelmekten imtina etti. Bununla birlikte, Halit Meşal, *el-Hayat* gazetesine yaptığı açıklamada, Mahmut Abbas'la yürütülen görüşmelerde olumlu gelişmeler olduğunu, şimdi topun işgalcilerin, ABD ve uluslararası camianın sahasında olduğunu ifade etmiş ve hüdne konusunda çatlak bulunduğu iddialarını da yalanlamış ve bunu İsrail'in müzeverliğine bağlamıştır (25/1/2005, *el-Hayat*). Bununla birlikte benzeri bir dağınıklığı Aksa Şehitleri Tugayları da yaşıyor. Aksa Şehitleri Tugayları müttehit bir organizasyon gibi gözüküyor. Sebebine gelince, Cenin kolu 1967 sınırları içinde İsrail'e karşı eylemde bulunmayacağını açıklarken diğerleri bunu reddetti.

İsrail'in barışa tahammülü yok ama ateşkesi hararetle istiyor. Nedeni basit: Askeri gücü direnişi kırmaya yetmiyor. Bundan dolayı, sükunet istiyor. *Maariv* gazetesi yazarlarından Ben Kasbit'in de gayet yerinde yazdığı gibi, İsrail ordusu dünyanın sayılı orduları arasında olmasına rağmen direnişin kökünü sökebilmemiş değil. Kassam füzelerinin atışına da engel olamıyor. Bundan dolayı İsrail'in önceliği, durduramadığı Kassam füzelerini ve havan toplarını ateşkes vasıtasıyla durdurmak. İsrail Savunma Bakanı Shaul Mofaz, *Haaretz* gazetesine verdiği demecinde zımnı olarak askeri tedbirlerin veya karşılıkların direnişçi örgütleri yıldıramadığını ve ürkütemedi-

ğini kabul ediyor. Hatta İsrail askeri operasyonlarla, onların karşılık verme iştiağını ve şevklerini biliyor. Bundan dolayı, İsrail'in Abbas'a veya Filistin yönetimine olan ihtiyacı ötekinin ihtiyacından daha fazla. Filistin cephesinde durumun kısa vadede kırılğan olduğunu kabul eden İsrail, uzun vadede Abbas'ın HAMAS, İslami Cihad ve Aksa Tugayları'nın askeri yapılarını sökeceğine, silahlarını müsadere edeceğine ve askeri fabrikalarını yıkacağına inanıyor. Silahlı intifadanın Filistin halkının ali menfaatlerine aykırı olduğunu söyleyen Mahmut Abbas, Karni kontrol noktasını yani direnişle İsrail arasındaki temas noktasını devralarak cepheleşmelerine engel olmak istiyor. Böylece sıcak temas engellenmiş olacak. Nakap ahalisi ve Sederot halkı Kassam füzelerinin merhameti altında yaşıyor. Geçenlerde Kassam füzeleriyle ölmüş bir gencin cenaze merasiminde yürüyen Sederot'lular: "Yahudilerin kanı bu kadar ucuz değil" diye kışkırtıcı sloganlar atıyorlardı. Sederot Belediye Başkanı da Şaron'dan füzelerin geldiği Gazze'yi haritadan silmesini istiyordu. Bu bağlamda, *Yediot Aharonot* gazetesi Gazze'den İsrail mevzilerine haftada mutad biçimde 60 ile 100 arasında saldırı gerçekleştirildiğini yazdı. Bu da İsrail'in geride sağlam kalabilen sinirlerini yıpratıyor.

Sükunete Karşı İstenilen Bedel

İslami Cihad ve HAMAS prensipte mütarekeye karşı değiller. Hatta HAMAS, Avrupa ve ABD'ye çağrıda bulunarak hüd-

neye ulaşmak üzere İsrail'e baskı yapmasını istiyor. Ama şartları var. Birincisi, ateşkes karşılıklı olacak. İkincisi, bunun bir de bedeli olacak. HAMAS sözcülerinden Mahmut Zihar, Said Siyam ve Sami Ebu Zühri ve İslami Cihad temsilcilerinden Doktor Muhammed Hindi, "işgalle beleş ateşkes olmaz" diyorlar ve bir dizi şart ileri sürüyorlar. Netanyahu gibi Şaron'un bakanları ise bila kaydu şart bir mütareke yani teslimiyet bekliyorlar. Filistinlilerin bırakın toprak taleplerini, insani talepleri bile dikkate alınmıyor. Filistinlilerin şartları veya talepleri şu: Gazze üzerindeki devriye uçuşları (helikopter veya uçak) iptal edilecek, tanklar Filistinli topraklarına girmeyecek. Kasaba veya şehirler işgal edilmeyecek. Kovalananların üzerine gidilmeyecek ve izleri sürülmeyecek. Sürgündekiler geri dönecek ve esir ve tutuklular salıverilecek. Buna mukabil İsrail ise Gazze'de kendisine diken-siz gül bahçesi istiyor.

'Bizim Neslimiz Barışı Göremez'

Ebu Mazin (Mahmut Abbas) şansıyla kumar oynuyor. 'Ya tu-

tarsa' kabilinden Şaron'la barış oyunu peşinde. Öncelikli olarak tek yanlı bir barış için Filistinli örgütleri ikna etmeye çalışıyor. Ama örgütler bu tek yanlılığa karşı direniyorlar. Abbas, Filistinlileri ikna ettikten sonra Bush vasıtasıyla Şaron'u masaya çekmeye çalışacak. Buna mukabil, Şaron sadece direnişçileri değil Abbas gibileri bile muhatap kabul etmiyor. Arafat'a uygulanan üç yıllık diplomatik boykottan sonra seçilir seçilmez bir İntifada eylemi sonucu Abbas'la da teması kesme talimatı vermişti. Bu elbetteki Filistinli lideri ve liderleri aşağılamak anlamına geliyor. Şaron, Arafat döneminde 'Filistinli muhataplarım yok' diyordu; olunca da yok farzediyor. Zira, hep vermeden alma stratejisi izliyor. Bundan dolayı da kendisine muhatap dayanmıyor.

Şaron'un Başdanışmanı Zelman Shoval, Reuters Ajansına açıkça şunları söylüyor: "Amacımız kalıcı bir barış yerine geçici bir anlaşma tesis etmek. Ebu Mazin temel meselelerde Arafat'ın başardığını başaramaz. Bundan dolayı nihai bir çözüm arayışı felaketle sonuçlanabilir ve şimdilik bir seraptan ibarettir. Nihai bir çözüm başka bir vakte talik edilmeli. Görüşüme göre, bizim neslimiz nihai bir çözümü göremeyecektir. (İslamonline, 24 Ocak 2005)..." Açıkça, İsrail statükonun devamından yana. Ebu Mazin adına HAMAS ile müzakereleri yürüten Ziyad Ebu Amr, HAMAS mensuplarına bu konuda benzeri şeyler söylemiştir: "Silahlı direnişin sonu yok. Stratejik seçenek şiddet yolunu terketmektir. Ve bu seçenek ba-

şarısız olursa bir daha kolay kolay yıllar boyu müzakerelere dönüşmeyecektir..." Uri Avnery de gücünü tarihi mücadelesinden alan Arafat'ın yerinin müteakip idarelerle doldurulamayacağı ve onun gibi liderler heba edilerek barış fırsatının öldürüldüğünü söylemişti.

Waldheim ve Mahmut Abbas

Türkkaya Ataöv, geçenlerde *Cumhuriyet* gazetesinde ibretlik bir yazı yazdı. Bu yazısında eski BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim ile Annan'ın durumunu karşılaştırıyordu. Aynen şunları yazmış: "Bir BM Genel Sekreteri en başta Güvenlik Konseyi'nde veto ayrıcalığı olan beş büyük devletçe seçilir ya da bu konumunu yitirir. Seçilenlerde ileride kullanılabilecek bazı yanlar bulunması onu 'zaman gelince' düşürmek isteyenlere kozlar verir. Örneğin, Amerikan haber alma örgütleri Kurt Waldheim'in gençliğinde Yugoslavya'da Nazi subayı olarak görev yaptığını kuşkusuz biliyorlardı. Gerekirse kullanmak için başında ses çıkarmadılar (belki kasıtlı bir tercih). Hemen ekleyeyim ki, 17 yaşında gepegenç biriyken zorunlu bir askerlik yaptı, sık sık izin alır, eğitimini tamamlamak üzere Berlin'e giderdi, katliamla bir ilişkisi olmadı ve ailesinin Nazilik açısından 'güvenilir olmadığına' ilişkin Gestapo merkezinde gizli bir rapor da vardı..." Mahmut Abbas'ın da İsrail'in kullanabileceği iki açığı var. Bunlardan birisi Bahai kökenli olması. İsterse istediği anda propoganda vasıtasıyla Filistin halkının gözünden düşürebilir.

İkincisi de, Moskova'daki doktora konusu da böyle netameli bir mesele: Holokost konusu. Yahudiler bu konuda geçmişini didikleyerek Holokost lehinde veya aleyhinde bir tavır almaya zorlayabilirler; bu da her halükarda Abbas'ın aleyhine olur. Abbas'ın altındaki saatli bombalar bunlar...

Arafat'ın tarihi mücadelesinden aldığı meşruiyet sorunların üstesinden gelmeyi kolaylaştırıyordu. Aynı şeyler kırılğan bir meşruiyeti olan Mahmut Abbas için söylenemeyecektir. Barış güçlü liderlerin işidir. Arafat ise Şaron'un barış istemediğini anlamıştı. Buna bağlı olarak onların istediklerini yaptığı taktirde tarihi geçmişiyile çelişeceğini ve halkının lideri olma vasfını yitireceğini ve saygınlığını kaybedeceğini kavramıştı. Bundan dolayı vaziyeti idare etmiştir. Hertzilya'daki konuşmasında Şaron;

-Kudüs'ten taviz yok,

-Mültecilere dönüş izni yok,

-1967 öncesi sınırlara dönüş

yok diyerekten Filistinlilere hiç bir manevra alanı bırakmadı. Bundan dolayı, İsraililerin adamı Muhammed Dahlan bile yazar Şahin Alpay gibi, '*Şaron o koltukta oturdukça Filistin ve İsrail'e barış gelmez*' diyor. Bu itibarla, Bush birinci devresinde Filistin devletinin kurulma tarihini 2005 olarak belirlemişti. Ufukta bu hususta hiçbir umut emaresi veya kırıntısı yok. Şimdi tarihi 2008'e çekti ama geçmişe bakarak bu tarihin de ham hayal olduğu anlaşılıyor.

Şimdilik ufukta ne barış ne de Filistin devleti var. Mola, belki...

Deprem ve onunla birlikte gelen Tsunami felâketi yüzünden Güneydoğu Asya Müslümanları da Pasifik adaları gibi büyük zarar gördü. Açe-Sumatra kadar onlar da bizim inancımızın insanları. Bu felâket vesilesiyle onlara yüz yıllık borcumuzu ödeme şansımız doğdu: Hilâfet Hareketi ile başlayan Hindistan Müslümanlarının bize yardım çabaları, bizim için İngilizlere karşı yıllarca süren bir mücadele başlatmalarına yol açtı. Çanakkale Savaşı ile Milli Mücadele yıllarında bize yardım için bütün imkânlarını ve hayatlarını ortaya koydular.

Bize uzak bir coğrafyada yaşamalarına rağmen, Hristiyan batılıların sömürgeci politikalarla onlara saldırmaları yüzünden Kanuni döneminde başlayan ilişkilerimiz, Birinci Dünya Savaşı yıllarında yeniden canlandı. O dönemde Hindistan Müslümanları, 1852'de Bâbü Devleti'ni yıkarak bu bölgeyi işgal eden İngilizlere karşı bizi desteklemek için isyan çıkardılar. Bağımsızlık ülküsü için ortak hareket stratejisinde anlaşılan Müslümanlar Hindularla birlikte harekete mecbur kaldı. Bu direniş için birlikte hareket eden kitlelerin sözcüleri olan Gandhi ile Muhammed Ali Cinnah, sonraki yıllarda bağımsız Hindistan'la Pakistan'ın sözcüsü oldular. O dönemde güneş batmayan bir imparatorluğun ve yenilmez armadanın sahibi olan İngilizlere karşı Çanakkale Savaşı'nda kazandığımız zafer, bu bölge insanlarına güven verdi.

Güneydoğu Asya'nın pek çok önemli şehrinde bize destek için düzenlenen mitinglerde çok

GÜNEYDOĞU ASYA'YA YARDIM ÇAĞRISI

MUSTAFA MİYASOĞLU

büyük yardımlar toplandı, fakir halk ellerinde avuçlarında ne varsa verdi, bu yolda her şeylerini feda etti. Kadınlarla genç kızlar çeyizleriyle bileziklerini yardım kampanyalarına bağışladı. Türkistan ve Afganistan'la birlikte bu bölgeden de gelen yardımlar Milli Mücadele döneminde de devam etti. T. İş Bankası, bu Müslümanlardan gelen son yardımlarla kuruldu.

Tarihi, kültürel ve dini bağlarımız yüzünden, Pakistan kurulduğundan beri her alanda bizimle işbirliği içinde olmuş, mesafe ve münasebet farklarından ötürü aramızdaki muhabbet "imkânsız aşk" olarak değerlendirilmiştir. Bu muhabbeti en samimi ifadelerle dile getiren merhum devlet başkanları Ziya'ül Hak, o dönemde "Pakistan'ı Türkiye'nin 68. vilâyeti sayabileceğimizi" ifade etmiştir. Onun 11 yıllık yönetiminde, samimi gayretleriyle İslâm dünyası ile ilişkilerimiz fevkalâde gelişmiştir.

İkbal'in Çanakkale Savaşı İçin Destek Konuşması

Bu mitinglerden birinde, o dönem Hindistan Müslümanlarının sözcülerinden olan allâme şair Muhammed İkbal'in Lahor'dan dünya Müslümanlarına

ulaşan şu sözleri, tarihte benzeri olmayan bir muhabbetin de ifadesidir:

"Peygamberimizin bir hadis-i şeriflerinde, 'Âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanından azızdır' buyrulur. Bu mürekkepten daha aziz olan şehit kanları Çanakkale'de İslâm için dökülüyor. Onlara yardım etmeye mecburuz."

Birinci Dünya Savaşı'nın bize yönelik müttefik politikasını Osmanlı Hilâfeti'ni yok etme hedefiyle açıklayan Hindistan Müslümanları, buna karşı "Hilâfet Hareketi" başlatarak her alanda İngiliz yönetimine direnmeye başladılar. 1924'te Hilâfet'in TBMM'nin mânevi şahsiyetine tevdi edilmesiyle bu hareket siyaset sahnesinden çekilmedi. İngilizlerin bölgeyi işgalinden sonra ilk kez büyük kitlelerin belli bir şuur etrafında birleşmesine yol açan "Hilâfet Hareketi" kendiliğinden bağımsızlık mücadelesine dönüştü. Sonra da Gandhi ile ittifak kurdu.

Güneydoğu Asya bölgesinin İngilizlere karşı yürüttükleri bu başkaldırı Pakistan ve Hindistan'a bağımsızlık yolunu açtı. Şerefli ve haysiyetli tavırların yanında, mazlumlara dost ve gönül veren, felâketzedelere kucak açan insanlara Allah her zaman yardımcı oluyor.

Bunun tarihte sayısız örnekleri var: Gazneli Mahmud'un Müslümanları korumak için Hindistan'a 21 sefer düzenlediği biliniyor. Bâbü'r Şâh'tan önce de Türk Hanları o bölgede hizmet vermiş; o yüzden Delhî'de büyük bir semte adını veren Nizâmeddin Evliya'nın şöyle bir söz nakledilir: "Herkesin meftun olduğu bir şey vardır, ben de bu *Türkülâh'a* vurgunum."

Bizim milletimize "*Allah'ın Türkü*" diyen ve bizi karşılıksız bir aşkla seven başka bir topluluk yok. Böylesine samimi muhabbeti ve gönülden desteği dünyada hiçbir millet başka bir

millete göstermemiştir. Bu insanların felâketine karşı gösterilecek duyarsızlık affedilemez.

Hindu dinine göre sınıf değıştirme isteğini bile günah sayan bir kültür ve düşünce geleneğı içinde yetişen Gandi, haksızlığa başkaldırarak haysiyetli hayatı talep etmek yolunda bağımsızlık mücadelesini başlatmayı Müslümanlardan öğrendiğini söylemek gereğini duyar.

Aslında biz de bize yakışanı yapıp felaketzedelere yardım ederken, aslında kendi kendimize yardım etmiş olacağız. Yardım koşmayan insan imkânsızlıktan değil, mürüvvetsiz denebile-

cek duyarsızlıktan ötürü bir köşeye çekiliyor. Yardım kuruluşlarının faaliyetlerine katılıp imkân sahibi olanları yardıma teşvik etmek bile gerçekten yardım etmek kadar önemlidir. O yüzden, felâkete düşen insanlara elimizden geldiğince yardıma koşalım. Sadece yardım düşüncesi bile insanın insanlık değerleriyle yeniden donanmasına ve Allah'ın rahmet ve merhametinin Müslümanlara yönelmesine, "gayretullah"ın harekete geçmesine yol açabilir. Sosyal hadiselerin her zaman görünen fizikî sebepleri olmaz, bazıları da psikolojiktir.

AÇE TARİHİ

Açe'nin Güneydoğu Asya ve İslam tarihinde çok önemli bir mevkii vardır. 13. yüzyılda Açe'yi ziyaret eden Marqo Polo, yüz yıl kadar sonra buraya gelen İbn Batuta veayrıca İbn Haldun Açe'nin önemini vurgulamıştır.

İslam, Açe'ye savaşıla değil ticaret yolu ile gelmiştir ve medeniyet kaynağı olmuştur. Açe'den ve o bölgenin diğer yerlerinden Mekke'ye hacca gidenlerin sayısı 19.yüzyılın ikinci yarısında 25 bin kişiye ulaşmakta idi ki bu da tüm hacıların dörtte birini oluşturmaktadır. Açe-Osmanlı ilişkileri hac ortamında gelişmiştir. 16.yüzyılda Hicaz'ı alan Türklerin hac yollarını güven altına almalan Haremeyn'i korumaları ve imar etmeleri (ayrıca Hicaz halkının geçimini sağlamaları sayesinde) onların İslam dünyasında prestijleri ve etkilerini artırmıştır. Aynı zamanda onlara yeni siyasi ve askeri sorumluluklar yüklemiştir. On altıncı yüzyılda Akdeniz ve Kızıldeniz'de güçlerini kaybeden Portekizliler tekrar Hindistan'ı ve Açe'yi hedef almışlar ve 1521'de Açe'yi istila etmişlerdir. Ama çok az zaman sonra Sultan Ali Mugayetin idaresinde Açeliler tekrar devletlerini kurmayı başarmışlardır. İşte Portekizlilerin muhtemel saldırısından korkan Açe Sultanı Alaaddin Riayet Shah al-Kahar (1537-71) bunlara karşı Osmanlı'dan yardım istemiş; sonuçta 1567 yılında Selim II'ye biat ederek hutbenin onun adına okunmasını kabul etmişti. Buna karşılık İstanbul Açe'ye yardım götürececek on dokuz gemiden oluşan bir filo hazırlamış, fakat

ikisi oraya ulaşabilmiştir. Bu gemilerle gelen toplar ve diğer bazı eşyanın yakın zamana kadar muhafaza edilmekte olduğunu ve Açe'de bir Türk köyünün oluştuğunu biliyoruz. Başkent Banda Açe'de yirminci yüzyılda "Türk" adını taşıyan bir grubun yaşamakta olduğunu orada yaptığı araştırmalarını 1969 senesinde yayınlayan James T. Siegel kaydetmiştir. "Türklerin" onaltıncı yüzyılda Açe'ye gelen denizcilerin torunları olması ihtimali büyüktür. İstanbul'un Açe'ye verdiği destek Portekizlileri Açe'ye hücum etmekten alıkoymuştur. Bu sayede Açe on yedinci yüzyılların başında Sultan İskender Muta idaresinde altın çağını yaşamıştır. Açeliler birçok sanatı, bu arada Kattip Çelebi'nin işaret ettiği gibi top dökümünü Türklerden öğrenmişlerdir. Osmanlı, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda tüm dikkatini Avrupa ve İran'la olan ilişkilerine çevirince Asya ve bu arada Açe ile olan ilişkilerini zora ki askıya almıştır.

Hollanda ve İngiltere arasında 1871'de imzalanan yeni bir anlaşma Hollanda'nın Açe'yi işgal etmesine yol açmıştır. Nitekim 1873'te Hollanda, Açe'ye bir ultimatom vererek Türklerle olan ilişkilerini kesmesini ve halifenin isminin hutbede okunmamasını istemiştir. Açe bunları reddetmiştir. Neticede Hollanda, Açe ve diğer yerlere asker çıkarmış ve 1904'e kadar süren bir savaştan sonra şeklen buralara boyun eğdirmiş gibi gözükse de aslında Açe'de direniş Endonezya'nın İkinci Dünya Sava-

Bu deprem ve tsunami felaketi mağdurlarına göstereceğimiz alâkanın bize de başka türlü yardımları olabilir. Son yıllarda felâketler karşısında gösterilen duyarsızlıklara isyan eden ve "Bize ne oldu?" diye sorular soran bir kısım insanımızın kendine gelmesi ve tarihi kimliğine sahip çıkması böyle fedakarlıklarla mümkün olabilir. Kaldı ki buna da mecburuz...

Tarihi ve Dini Kimliğimiz Tehlikede

Sultan İkinci Abdülhamid dö-

neminde Osmanlılar Japonya'dan Çin ve Amerika'ya kadar Müslümanlara ilgi gösterdiler, İrlanda gibi o zaman çok az bilinen bir ülkeye bile yardım yaptılar. Biz bugün dünyada biraz iyi bir imaja sahipsek, atalarımızın insanlık için yaptığı yardımlara çok şey borçluyuz. Bu türden yardımların en çok yapılacağı günlerdeyiz...

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'ın açıkladığına göre, âcil ihtiyaçlar olan yiyecek, içecek ve sağlık yardımları bir süre daha gecikirse 200 bine yaklaşan ölü sayısı, kısa sü-

rede iki katına çıkabilir. Bir yandan organ mafiası, bir yandan da Misyonerler bu bölgede akıl almaz işler yapıyor, kimsesiz çocukları teknelerle bilinmedik yerlere götürüyor.

Zaten ölülerin üzerinde bulunan mücevherat ve kıymetli eşyalar, insanı şaşırtan bir şekilde soyguncuların eline geçti. Şimdi de bölge insanlarından dul ve yetimlerin hayatı tehlikede. Buralara gidecek yardımların hiçbir sınırı, sayısı ve niteliği yoktur. Yerinden, yurdundan ve sevdiklerinden mahrum kalan insanların ne tür felaketlere uğradıkları,

şı'ndan sonra 1949'da özgürlüğünü kazanıncaya kadar devam etmiştir.

Hatta denebilir ki, Sokarno'nun milli kurtuluş hareketinin başarısında ve bugünkü Endonezya'nın kurulmasında Açe'nin çok büyük payı olmuştur.

Böyle bir tarihe sahip Açe'nin muazzam büyüklükte bir ülke haline gelen Endonezya içinde kaybolup gidemeyeceği aşîkardır. Nitekim daha 1949' larda varlığını korumak için Açe, merkezi güçlere karşı yaptığı mücadele sayesinde 1956 yılında otonomi kazanmışsa da yine memnun kalmayarak halen ayrı bir devlet olmak çabasındadır.

Bazı Önemli Ayrıntılar

1873'te Hollanda'nın Açe'ye ilk asker çıkarma teşebbüsü feci bir yenilgiyle sonuçlanmıştır. Bu arada Sultan Mansur'un yerine geçen Sultan Mahmud Shah (1870-74 Seyyid Abdurrahman Ez -Zahiri'yi elçi olarak İstanbul'a göndererek hazırlanmakta olan yeni Hollanda hücumuna karşı yardım istemiştir. Ez-Zahiri'nin İstanbul'a geliş Basiret gibi yeni yayınlanmaya başlayan halka dönük gazeteler sayesinde büyük heyecan yaratmıştır.

Sultan Abdülhamid, Açe ve Endonezya halkı ile yakından ilgilenmek amacıyla 1883'te Batavia'da bir konsolosluk açmayı başarmıştır. 1883 yılı Endonezya ve Açe için çok felaketli olmuştur. Bu tarihte Sumatra ve Malezya arasında bulunan Karakatoa Adası'nda yanar-

dağ infilak etmiştir. Patlama 813 m. yüksekliğe ulaşan ve 13 kilometrekarelik alanı kapsayan adanın büyük kısmını yok ederek korkunç bir tsunami yaratmıştır. Bu felaketten Açe büyük zarar görmekle beraber Hollandalıların askeri ve donanma gücüne de bir darbe indirmiştir. Açe halkı bu felaketin kendi davalarına hizmet eden ilahi bir işaret olduğuna inanarak kurtuluş mücadelelerine bir kat daha ısrarla devam etmeye karar vermişlerdir. Açe mücadelesinde İslam'ın rolü olmuştur. 1912'de kurulan Harekat-ı İslam, Açe'nin temsil ettiği modern İslam kimliğini, anti kolonializm savaşını ve toplumu manen ve maddeten güçlendirecek toplumsal-siyasal değişmeyi, Endonezya'nın felsefesi yapmıştır. Japonlar 1942-44'te Açe'yi işgal ederek mahalli kültürü yok etmeye çalışmış, Japon imparatorunu ilahileştiren Şintoismi adanın dini haline getirmek istemişlerse de başarı sağlayamamışlardır. Önce Portekizlilere ve Hollandalılara karşı mücadele etmiş Açeliler, Tunku Abdülcelil idaresinde Japonlara karşı baş kaldırmışlar ve sonra 1945'lerde tekrar adaya yerleşmek isteyen Hollandalılara karşı bunların adayı 1949'da terk etmesine kadar mücadele etmişlerdir. Açe, Hindistan Müslümanları gibi, Kınm Savaşını ve Türkiye'nin milli kurtuluş mücadelesini her yönü ile desteklemiş ve maddi yardımda bulunmuştur.

PROF. DR. KEMAL KARPAT
Wisconsin Üniv. öğretim üyesi
Zaman-18.01.2005

depremde yakınlarını kaybedenlerin hâlâ bulunamadıkları malum. Benzer bir felaketi yakın zamanda yaşamış bir toplum olarak felaketzedelerin durumunu en iyi anlamamız gerekirken, bu Cuma hutbesinde de camilerde böyle bir can suyu yardımına çağrı yapıldığını göremedik.

Her şeyin bir sırası ve zamanı var elbette, ama bu kadar da âcil yardım ertelenemez ki. Sanki bu milletin basireti bağlanmış ve akıl almaz bir şekilde böylesine hayati yardımı erteliyor. Hükümet ve Diyanet yetkilileri gerekli duyarlılığı göstermezse kime ne söyleriz?

Başbakanımız Şubat başında felâketzedelerin yaşadığı bölgeye yapılan yardımları alıp gideceğini söylerken, bu âcil durumun önemini takdir edemiyor mu acaba diye düşünmeden edemiyoruz. Bazı yardımlar önceden gönderilecekmiş, ama bu kadar geciken yardımın da yardım sayılmayacağı ortada. Çünkü Şubat başına kadar çoktan ölen ölür, kalan sağlar da Kâbe’de kesilip konteyner uçaklarla getirilen kurbanlarla karnını doyurur-

lar. Fakat bu bizim gibi “kerim devlet” kurmuş bir millete yakışır mı? Başbakanımızın, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı görevlileriyle birlikte çoktan bölgeye gitmesi gerekmez miydi?

Halk tarafından çok sevilen Başbakanımızın en az sekiz on vilayette büyük kitlelerin katıldığı mitingler düzenleyerek, bir milyonluk âcil yardımı 100 milyona çıkarması gerekir. Bu ülkenin insanı yardımseverdir, ama birinin baş tutmasını bekler. Kızılay’dan sonra Deniz Feneri ve İHH gibi kuruluşların toplayıp götürdüğü yardımlar, ABD ile AB ülkelerinin yaptığı yardımların yanında devede kulak bile olmadı. Bunlar bizim gibi büyük bir millete yakışmaz.

Büyük devlet olabilmenin şartları da büyük ve ağırdır. Hep yardım almaya alışmak kimse için hoş değil. Verene Allah verir; cömerdin rızıkı boldur, çünkü tevekkülü vardır. Belki de cimrilik korkak oldukları için tevekkülü unuturlar, o yüzden Cennet yüzü göremezler...

1999 depreminde dünyanın

her yerinden gelen yardımları nasıl unutabiliriz? İnsanlık ve Müslümanlık değerlerine ilgi duyanlar, insanlığın ve Müslümanlığın gereğini yapmalı; yardım için ellerinden geleni bir an önce toplayıp ilgili yerlere ulaştırmalıdır. Başka türlü Müslüman Türk adı ve kimliği ayakta duramaz. Son yıllarda üst üste gelen darbelerle çok yara aldık...

Bu durumda yalnız kurbanlarımızı değil, her türlü yardım imkânlarımızı da felâketzedelere göndermeliyiz. Yoksa bize dünyanın atfettiği ve bir zamanlar da sahip olduğumuz Müslüman-Türk kimliğinin bütün özelliklerini kaybedebiliriz. Bu ise telâfisi mümkün olmayan kimlik kaybıdır.

Elimizden gelen yardımı yapmazsak ya vicdanlarımız kabuk bağlar, yahut da bir ömür azabını çekeriz. Biz felâkete düştüğümüz zaman bırakın başkalarını, kendi evlatlarımız da yüzümüze bakmaz. Sadece “Türkler dinsiz oldu!” söylemini İslâm dünyasında yaymaya çalışan düşmanları sevindirir. ■

İSLAMİ SİYASET KURAMI VE MODERNİTE*

S. PERVİZ MANZUR

Türkçesi: Tefik EMİN

Modernite ve Hoşnutsuzlukları

Modernite bizlere kutsalı olmayan bir kamusal düzen armağan etti. Şehrin harmonisi uğruna Ruhun (*Nefs*) gerçekliğini bastırdı. İlahi İrade'ye olan bağlılık fermanımızı sivil ahlaka sadakete indirgedi. Uygarlık artık herhangi kozmik bir gerçeği temsil etmiyor, varlığın aşkın bir düzeni niteliği taşımıyor ve varoluş dışında herhangi bir insani gayeyi tanımıyor. Gerçekten, modernite Son Saat'i (*Eschtion/ Ahiret*) içkin bir sosyal ütopya şeklinde yeniden tanımlayarak aşkınlık soru(n/s)unu tümüyle ortadan kaldırıyor. Ruhun itmi'nanı yerine "Şehir"de barışı, Öte dünyanın gizi yerine ise "Şimdi"nin vaatlerini teklif ediyor. Modernitenin İslam'ın vicdanında şiddetli bir krize yol açtığı pek az şüphe götürür bir gerçektir.

Modernitenin meydan okuması ve seküler dünya düzeniyle karşılaşan Müslüman düşünürler çoğunlukla büyük bir öfke ile pek az bir anlayış gösterdiler. [Modernitenin] insani değerler sistemine yeniden bir yaklaşım iddiası¹ veya bilgi sistemini kendine mal etme yönünde bazı pragmatik teklifler² gibi garip ama özünde İslami olan çabalar dışında Müslüman çabanın ekseriyeti moderniteyi yermeye yöneldi. Esasen, modernitenin bütün kötülüklerini içinde barındırdığı düşünülen Batı ile olan ideolojik çatışma nedeniyle moderniteyi kendi terimleriyle anlamak konusunda pek az bir eğilim mevcut. Modernite batılı bir sap(ık/kın)lık ve tehditte başka bir şey olarak

görülüyor. Dolayısıyla, modern oyuncaklara duydukları çılgınlık bir yana Müslümanlar halen modernitenin felsefi yanına gerçekçi bir karşılık verebilmiş değiller.³

Müslüman için batılı insanın üretimi olan modern dünyadaki temel sorun siyasal sekülerizmdir. Esasında modernitenin aksiyolojisinde (pratik önermesinde) sekülerizm zirvede yer alırken, metafizik alanında içkinliğin hakimiyeti söz konusudur. Batılı geleneğin bugün her yabancının artık tümüyle farkında olduğu en ayırt edici vasfı siyasal topluluğun hakimiyetidir. Ya da modern bir siyaset bilimcinin ifade etmeyi tercih ettiği şekilde: "Gerçekten antik Yunan'dan başlayarak bugüne gelen devletin, herhangi bir başka yerde yalnızca dine atfedilen değerde bir toplumsal olduğu tasavvuru ve ideali yalnızca Batılı uygarlığa hastır."⁴ Aslında, 'siyaset ideali, siyasal güç, siyasal anlaşma ve Batı felsefesinde yer alan topluluklar arasındaki en farklı ve etkisi olan siyasal topluluk oluşumunun etkisini taşıyan ilk Batılı klasik Eflatun'un *Devlet (Republic)*'iydi. Plato'dan yirminci yüzyılın demokratik ve totaliter devletlerine (her ikisine de) uzanan entelektüel çizgi açık ve doğrusaldır. Modern devletin bu iki türü arasında göze çarpan farklılıklar ne olursa olsun, ortak yönleri *siyasal bağın toplumdaki tüm diğer bağlara; siyasal rolün krallık, din, meslek ve mekanın rolüne; siyasal entelektüelin tüm diğer entelektüellere; siyasal otoritenin tüm diğer rakip sosyal ve kültürel otoritelere üstün; ve son olarak siyasal devletin insan için dünyanın belirsizlikleri, mahrumiyetleri ve sefaletlerine*

karşı başlıca korunak kılınmasıdır.⁵ İslami gelenekte imanın Batıda siyasalla ilişkilendirilen hakim pozisyona sahip olduğunu söylememiz gereksiz. Ya da Batılı toplumların nihai değerlerinin siyasal ve varoluşsal olduğunu iddia edersek eğer, bu argümanın mantığı gereği, İslam toplumları için bunların dinî ve varoluşsal ötesi olduğu sonucunu çıkarmalıyız.

Hakim karakteri siyasal olan bu Batılı gelenekte, modernite dünyanın idaresini ele almanın, toplumu mantıklı kılmanın ve bilinçlilik ve özgürlük kazanımının itici gücünü temsil ediyor. (Ancak paradoksal biçimde bu aynı zamanda modern insanın bilinçlilik yolunda kendi itici gücüne tahammülsüzlüğü gibi bir açmazı beraberinde getiriyor.) 'Modern dünyanın temel esası öznellik serbestiyetidir'; modern dini hayat, devlet ve toplumla birlikte sanat, ahlak ve bilim, tümü bu esasın somut göstergeleridir.⁶ Dahası, modernitede birey 'ırk, ilkeler ya da milli mahiyeti şöyle dursun; tarih, yerleşik değerler veya Tanrı gibi referanslardan dahi yoksun' biçimde tanımlanmıştır.⁷ Bu içi boş öznellik hayat şartlarına hükmetmek, dünyayı kontrol ve sistematize etmek değilse onunla yalnızca romantik, ironik ya da umutsuz bir biçimde yüzleşmek için bir itki tarafından karakterize edilmektedir.⁸ Şüphesiz, modernite(nin) projesinin en hararetli ve ikna edici savunucuları dahi 'öznellik ilkesi aklın aracılığıyla dinin birleştirici gücünü yeniden üretecek kudrette değildir', der.⁹

Modernitenin benzersiz (biricik) mi yoksa yalnızca geçici (ya da zaten geçmiş olan) bir tarihi an mı olduğu günümüzde modernistler ile post-modernistler arasındaki tartışmanın merkezinde yer alıyor. Ancak, kendinden emin bir modernite kendisini insan ruhunun kurtuluşu, öteki çağlara ve kültürlerle nazaran daha akılcı, üretken, medeni, demokratik, hoşgörülü, bireye saygılı, bilimsel ve ilerlemeci olduğu şeklinde tanımlamayı sürdürüyor.¹⁰ Bu farklılık vurgusunu onaylamakla birlikte, modernitenin eleştirisi, kazanımları daha az yücelten bir bakış sergiliyor. Moderniteyi 'zengin bir gelenek dünyasını, varlık aleminde emin (korunaklı) bir yeri, güçlü temeli olan bir ahlakı, ruhi bir hassasiyeti, bir hiyerarşinin takdirini, tabiatla uyumu kaybetmekle ve boşalan bu alanları bürokrasi, milliyetçilik, azgın öznellik, tüketici bir

devlet, tüketim kültürü, ticarileşen bir dünya ya da belki disiplinli bir toplum ile doldurmakla' suçluyor.¹¹

Fakat modernitenin amiral gemisi sekülerleşmedir: Modern bilim seküler aklın vahiyden kurtuluşu için Promethece bir teşebbüste bulunurken, modern devlet de teokrasinin büyük sorgucu gibi hareket ediyor. Dolayısıyla sekülerleşme dünyanın sonsuza dek genişleyen bir akılcılaştırılması sayesinde, ilk elde kapitalist üretim biçimi aracılığıyla ama aynı zamanda hukuk, bürokrasi ve bilim yoluyla gelişiyor.¹² Dahası modernite ekonominin siyasetten ayrı(ştırıl)ması yönüyle de dikkati şayandır. Cemaatin (*Gemeinschaft*) sıcaklığı ve güvenliğini Cemiyetin (*Gesellschaft*) disiplin ve düzenine değiştiren modern bireyin dünyaya yabancılaştığı; 'evsiz bir zihin' sahibi olduğu tartışılıyor.¹³ Modernite eleştirmenlerinin dikkate en fazla değer olanı şüphesiz tartışmalarının ağırlığı altında 'aydınlanma'nın evrensel evi olan büyük Mantık yapısının çöktüğü, Nietzsche'dir. Nietzsche'nin, modernitenin gerçeklik iddiasının gerçekte 'güç istenci' olduğunu ortaya çıkarması en fazla dikkate değer temsilcisi Michel Foucault olan bütün bir postmodernist eleştiri okulunun kurulmasına yol açmıştır.¹⁴

Modernite ayrıca *haysiyet* kavramını *itibar* ile yerinden ederek, modern insanı dolaylı biçimde tarihin bütün kurumsal bağlarından azat etmiştir. Zira, birey haysiyet dünyasında kimliğini rollerinde keşfederken, itibar dünyasında gerçek kişiliğini ancak kendisini sosyal rollerden arındırarak bulabilir. Açık bir biçimde, her iki dünyanın tarihle farklı ilişkileri mevcut. Haysiyet merkezli birey tarihi, üstelik yalnızca belirli bir kurum değil, bütün bir toplumun tarihine kurumsal roller oynayarak (mü)dahil olur. İtibarla sınırlı bireyinse 'gerçeklik' kazanabilmek için kendisini tarihten soyutlaması gerekir. Bu modern eğilimin karşısında olduğuna pek de şüphe olmayan etkili çağdaş bir sosyolog 'modern toplumun gelecekteki gelişimi için haysiyetin yeniden keşfi... ahlaki olarak temenni edilir' hissini taşıyor.¹⁵ Aynı derecede belirgin bir yargı da bir diğer düşünürün 'modern, kurumsal karşıtı durumun devam etmeyeceği' öngörüsü oluyor.¹⁶

Başından bu yana moderniteye dahili bir eleştiri ve benzersizliğine dair şüphe eşlik etmiştir:

'Modernite başka bir çağın sunduğu modellerden temin ettiği aidiyetin yani 'kendi normativitesini (ölçü/ standard) kendinden yaratma' ölçütünü daha fazla taşıyacak güçte değil ve taşıyamaz da.¹⁷ Benzersizliğine olan bu inancın yanında öz anlam yakalama kaygısı çağının meşruiyet sorununu ortaya çıkarıyor.'¹⁸ Ayrıca, sekülerleşen modernite yalnız geceleğe açıklık değil geleceğin halihazırda başladığı iddiasını da dile getiriyor. Ona göre, son saat (*eschaton*) şimdiden bir gerçek (leşmiş)tir! Bu bakımdan modernite kendisini insanlığın zirve kazanımı şeklinde ve mükemmeliyetinde emsalsiz olarak görür. İnsanlığın gelecekte tecrübe edeceği her türden başarı modernitenin ahlaki, entelektüel ve sosyal matrisinde (rahminde) yer almakla sınırlıdır.

Modernitenin belirgin felsefi iddialarından bazısına ve sosyal çağrışımlarına dikkati çektikten sonra, şimdi klasik İslam siyaset felsefesinin apaçık çerçevesinin çizilmesinden çok sonraları ortaya çıkan modernitenin iki büyük fikrini siyaset felsefesi penceresinden inceleyeceğiz. Öncelikle Makyavelyen siyaset doktrinde saklı olan *tarihsel düzen* fikrini, ardından Hegel tarafından ortaya atılan *rasyonel (akıl sahibi) devlet* kavramına bakacağız. Bu uygulamanın amacı İslam medeniyetinin kendisine has yollarla bu modern anlayışları edindiğini yahut bunlardan tümüyle habersiz olarak kendi geleneği içerisinde asimile etmesi gerektiğini araştırmak. Durum ne olursa olsun, bizim için hayati önemde soru şudur: *İslam batılı modernitenin siyaset felsefesini alarak kendi topraklarına nakletmeli, yoksa İslam'ın modernitenin kendi mirasıyla bir diyalog yoluyla ahlaki ve pratik anlayışlarını elde etmesi mümkün müdür?* Bir başka deyişle, Müslümanlar yermeksizin ya da kendi geleneklerini şiddetli bir değişimi uğratmaksızın modernite ile birlikte varolabilirler mi? Cevabı ne olursa olsun, İslami siyasetin hiçbir gelecek kuramı modernitenin 'keşifleri'ni yok sayamayacağı ve entelektüel coğrafyamıza 'yeni dünya' sanki hiç yokmuşçasına muamele edemeyeceği inkar edilemez.

Siyasal Bilincin İçkinleş[tiril]mesi

Modernizm, siyasal soru(su)na verilen klasik cevabın reddinden başka bir şey olarak anlaşılamaz. Dolayısıyla, klasik siyaset felsefecileri için siyasi

hayatın amacı erdem ve one giden en iyi düzen aristokratik devletken modern duruş klasik çözümü 'gerçekdışı' addeder.¹⁹ Hakikaten gerçekçilik adına aşkınlıktan içkinliğe, normativizmden (özellikten) pozitivistliğe ve idealizmden historisizme (tarihselcilik) genel bir kaçış var. Açık bir biçimde modern siyaset felsefesinde yeni bir 'gerçeklik' kavramsallaştırması ile muhatıbz. Teokrasiden sekülerizme doğru modern gidiş de bu yeni bilinçliliğin bir parçası oluyor. Modern siyasi gerçekçiliğin mimarı ise Makyavelli'den başkası değil.²⁰

Makyavelli'de modern seküler devletin ilk teorisini ile karşılaşırız. İnsani gerçekliğimizin daimi bir özelliği halini alan -'güç tarafından yaratılmış ve onunla kaim bir siyasi yapı'da ifadesini bulan- yeni gücün mahiyetini en iyi kavrayan siyasi bir dehaydı. Makyavelli haklı olarak 'yeni siyaset biliminin kurucusu- kavramsallaştırmaları ve kuramları modern dünyada devrim yaratan ve sosyal düzeni temelden sarsan büyük yapısal bir düşünür' şeklinde tanımlanabilir.²¹ İyi ya da kötü, Makyavelli bizlere halen hüküm süren bir miras bıraktı ve modern devlet ile devlet-sistemi onun ortaya koyduğu siyasi gücün mahiyeti ve devlet yönetim sanatı hakkındaki anlayışı büyük oranda kabul etti. Bu boyutuyla, içinde yaşadığımız dünyanın siyasi düzeni 'Makyavelyen'dir.

Makyavelli bizlere anıtsal bir miras ile temelde uzlaştırılmaz iki Makyavelyen efsane bıraktı: Aşk ve nefret efsanesi. Siyasal görüşleri üzerine yorumlayan üçbinden fazla çalışma dikkatli ve sabırlı bibliyografyacılar tarafından listelendi. Temel eserleri olan *The Prince* (Prens) ve *The Discourses* (Konuşmalar)'ı yorumlayan pek çok ana kuram ve yan görüş ve bakış ortaya kondu. Bütün bunlara rağmen, Makyavelli'nin temel siyasi tutumu ya da ('kötü'lüğüyle) ün yapmış kitabı *The Prince*'in ana tezi üzerinde şaşırtıcı derecede anlaşmazlık var. 'Şimdi dahi', bir modern eleştirmene göre, 'kitaba (*The Prince*) her açıdan yaklaşılmasının, filozoflar, tarihçiler, siyasetçiler ve sosyologlar tarafından tartışılmasının ardından kitabın gizi tam anlamıyla çözülmüş değil. Bir yüzyıldan diğerine, neredeyse bir nesilden diğerine, *The Prince* hakkındaki kanaatlerde yalnızca değişiklikler değil tam tersi yönelimler dahi görüyoruz. Aynı şey kitabın yazarı için de söz konusu. Aşk ve nefret kısımlarının

karmaşıklığı ve yol açtığı kafa karışıklığı nedeniyle tarih boyunca Makyavelli portresi farklılık arz etmiştir. Bu denli büyük farklılıkların ardından yazarın gerçek yüzünü ve kitabın temasını kavramak son derece zor.²² Makyavelyen metnin etkili yorumcularından birine göre bu şaşırtıcı ölçüde görüş farklılığının sebebi 'Makyavelli'nin özgünlüğünde (The Originality of Machiavelli)' yatıyor.²³

Şüphesiz, *The Prince* derinden sarsan bir kitap. Açıkça, Makyavelli'nin onda söyledikleri ya da ima ettikleri üzerinde hiç bitmeyen huzursuzluk kaynağına yol açan bir şey var. Bununla birlikte şu kabil dersler veren bir çalışma hakkında daha başka ne gibi görüşlere sahip olabiliriz, bir bakalım: Örnek niteliğindeki prens yönetici ailenin tamamını topraklarını el geçirmek için yok etmeli; prens rakiplerinin mal varlığını istimlak etmek yerine onları öldürmeli; o insanlar babalarının ölümünü mal varlıklarının kaybindan daha evvel unutacaklardır; yönetici kendi mal varlığı konusunda cimrice davranırken başkalarınınkini hakkımda cömertçe tasarruf etmelidir ve bunlara benzer görüşler! Kişi bu yazarın kesinlikle tam bir şerir olduğunu ifade etmek zorunda kalacaktır. Makyavelli hakkındaki yaygın kanaatin bu olduğuna hemen hemen hiç şüphe yok.

Makyavelli'nin ahlakçı düşünürler zümresinden aforozunun karşısında Alman idealistler ve Marksist materyalistlerce azizleştirilmesi yer alıyor. Örneğin Herder'e göre, Makyavelli ahlaki ideale karşı bir hain değil bilakis namuslu ve dürüst bir adam, başkalarının kabul etmediği veya

kavramadıklarını büyük bir sadaketle açıklayan 'döneminin harika bir aynası'dır. Hegel'e göre, *The Prince* genel bir siyaset tezi değil İtalyan duruma özel bir cevabın yanında hakikaten siyasal sezgi ve hümanistik (insan merkezli, T.E.) ahlakilik nümunesi bir başyapıttır. 'Kişi Prens'i okumalıdır' diye yazıyordu Hegel, 'elbette Makyavelli'den önceki yüzyılları ve dönemin İtalya'sını dikkate alarak; ardından bu kitap yalnızca meşrulaştırıl(makla kalmayacak aynı zamanda en büyük ve asil bir zihnin hakiki siyasi dehasının son derece görkemli ve doğru bir kavramsallaştırması şeklinde görülecektir.'²⁴ Fichte için, Makyavelli insanlara şekil veren ve ahlaklıklarını biçimlendiren gerçek tarihi güçlerin derinlemesine bir insani kavrayış; zamanın imtihanına karşın büyük oranda ayakta kalabilen bir yargının adamıdır.

Hakikaten, Makyavelli hakkındaki modern kanaat Fichte'nin değerlendirmesine oldukça yakın biçimde onun sağlam ve katı bir 'realist (gerçekçi)' olduğudur. Aslında Makyavelli bugünlerde skolastik (Batı Avrupa'da 9. ila 17 yy arasındaki hakim felsefi görüş; patriksel felsefenin bilhassa da St. Augustine'in dini dogma ile mitsel ve sezgisel geleneği ile geç Aristoculuğun bir bileşimi, T.E.) ütopyacılığın her derde deva insanını tarihsel düşüncenin sanatoryumundan (tedavi merkezi) atan bir siyaset bilim cerrahı şeklinde görülüyor. Düşüncesinin modern, 'dünyevi' tabiatı nedeniyle hem Marks ve Engels, genelde de Marksistler hoşnutlukla ona meyletmişlerdir. Marks *The History of Florence (Floransa'nın Tarihi)*'ne 'şaheser' nitelemesine karşı çıkmamış, Engels de

Makyavelli'yi 'Aydınlanma'nın devlerinden biri' olarak görmüştür. Sovyetler'in Makyavelli'ye olan değişken bakışlarına rağmen genel Marksçı konsensüsü bu tartışmalı Rönesans düşünürünün küçük burjuva dünya görüşünden erken sıyrılmış olduğu şeklindedir. Ancak, Makyavelli'nin şerefini temize çıkarma uğraşındaki en kararlı Marksçı teşebbüs 'yurttaş' Antonio Gramsci tarafından. Gramsci Makyavelli'nin meşhur tezinin güncel bir biçimi olan *The Modern Prince* (*Modern Prensi*)'i yazmakla kalmadı aynı zamanda kötü nam sahibi vatandaşına (Makyavelli) entelektüel bir kurtarıcı, dahası Marks'tan önce siyasi özgürlüğün neyesi yakıştırmasını yaptı. 'Makyavelli', diye iddia ediyordu Gramsci; 'nefret dolu zorbalara için olumsuz (negatif) bir siyaset eğitimi değil zorba da olsa belli sonuçlar elde etmek istediklerinden belli başlı gerekli araçları kavraması gerekenlere olumlu (pozitif) bir siyaset eğitimi vermek yani "bilmeyenleri" eğitmek istemişti.'²⁵

Makyavelyen spektrumun katı ahlaki ve Hıristiyan ve faydacı ve siyasal seçkincilik olan iki karşıt ucunun arasında bir dizi diğer görüş ve kanaat de yer alabilir. Liberal görüşteki 'Makyavelyen ikilem'e olan ortak bakış *Makyavelyen devlet yönetim anlayışının siyaset alanının etikten ayrılmasını getirdiği ve bu yolla siyaset bilimini daha önceleri son derece belirsiz olan uzlaşmaz bir ahlaki ikilemin farkındalığına ittiği* şeklindedir. Bu düşüncenin en etkili ve alt-üst edici ifadesi şüphesiz büyük Alman tarihçisi Meinecke'ninkidir. 'Makyavelli'nin doktrini', diye yazıyordu Meinecke, 'Batılı insanlığı ağlatan ve kendiyle mücadeleyle iten, siyasal yapısına geçirilen bir kılıçtır'.²⁶

Bu kısa araştırma Müslüman siyaset düşünürünü Makyavelyen miras ve çağımızın siyaset kuramı ve pratiği açısından sonuçlarını tanımak mecburiyeti hususunda yeterince ikna edebilmeyi amaçlıyor. Bu tarz kısa bir makalede 'Post-Makyavelyen' bir dünyada siyaset sorununun tüm fıkırsel boyutlarıyla incelenemeyeceğini söylememiz dahi gereksiz. Bu nedenle Makyavelli'nin siyaset düşüncesini incelememiz özelde tarihsel düzen ve onun içkin metafizik üzerinde odaklanacak ki, kanaatimizce İslam'da siyaset sorununa en fazla etki eden de bu yönüdür.

Güçlü gerçek(çi)lik fikrine ve 'kişi nasıl yaşamalı'dan çok 'kişi gerçekte nasıl yaşar' sorusuna

olan dar bakışını düzeltme konusundaki ümitsizce iddiasına rağmen, her insani algı gibi Makyavelli'nin düşüncesinin de kendi verileri ve hedefleri var. Kendisini gerçek(çi)lik adına meşrulaştırırsa da Makyavelyenizme normatif karakterini veren bu görünmez bağlarıdır. Makyavelli'nin siyaset felsefesinin altında yatan varsayımlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: İnsanlar sosyal ve ortak (kolektif) hayatlarında düzene ihtiyaç duyarlar ve bu düzeni ancak Devlet sağlayabilir. Dolayısıyla Devlet güçlü olmalı ve kamusal düzenin temini için güç kullanabilmelidir. Siyaset bir hükümet (yönetim) tekniği ve sanattır ve tarih eğitimi olarak, dünyaya da gerçekçi biçimde yaklaşarak öğrenilebilir.

Buraya kadar kabul etmemiz gerekir ki, Makyavelyen siyaset kuramında Aristocratic, geç Stocacılar ve hatta belki bazı Müslümanlar gibi modern öncesiler açısından kabul edilemez bir durum yok. Hepsi de onu siyaset alanının makul bir tanımı şeklinde onaylamaya razı olacaklardır. Fakat, bu aşamadan sonra, Makyavelyen iddia markası değiştirerek görünüşte tanımlayıcı bir duruşu sessiz sedasız normatif olan için terketmiştir. Devletler ve devlet adamlarının kötü sonlarının nedeni şerli ve tehlikeli insanların gerçek dünyasına tekabül etmeyen bir ahlak kanununa sınıksız yapışmalarıdır iddiasında bulunuyor Makyavelli. Devlet yönetiminin normları ile bireysel ahlaklığın uyumsuzluğu varsayımını kat'i ve nihai olarak kabul eden Makyavelli, ardından devlet adamlarının Hıristiyan etiğinin uygulanamaz normlarının siyasetten atılmasını ve devlet yönetiminin özerk bir sanat olarak yürütülmesini istiyor.

Din siyasetten ahlaklığı öğrettiği için değil devlet gücünün değerini yükseltmeyen yanlış bir ahlaklık öğrettiği için uzaklaştırılmalıydı. Makyavelli'ye göre, Kilise ve Devlet –seküler alan üzerinde dini hakimiyet- sorununun neden olduğu alternatifler kaçınılmaz olarak şunlardı: 'ya dini yapıyı yozlaştıran ve bu nedenle kendisi de ahlaksızlaşan kamusal alan ya da yozlaşan ve kamusal alanı da toptan tahrir eden dini yapı'.²⁷ Dolayısıyla Makyavelli siyaseti bir savaş ve güç için sürekli bir mücadele şeklinde görür. Siyaset onun için nihai olarak güç-siyasetidir. *Realpolitik* (*Real siyaset*)'in şeytani teorisyeni olarak görüldüğüne şüphe yoktur.

Genel kabule göre Makyavelli'nin siyasetin

doğasını derinlikli kavrayışı aynı zamanda insan doğasının da kavrayışı anlamına gelir. Ancak, 'insanın doğası' soru(s/n)u insanın varoluşsal gerçekliğinin *Oluş (Is)*'una değil ideal dünyasının [*Ahlaki*] sorumluluğu (*Ought*)'na ait olduğu için 'değiştirilemez deneysel bulgular'ın varlığına rağmen çözülemez öze ait ve varoluşsal soru(n)lardandır. Modern filozoflardan birinin de kabul ettiği gibi insan sorunu 'Tanrı'nın mahiyetinden daha az teolojik bir mesele değildir; ve her ikisi de ancak kutsal vahyin cevap alanında çözülebilir.'²⁸ Eğer böyleyse, insanın mahiyeti hakkındaki Makyavelyen anlayış insanın varoluşu soru(s/n)una verilen teolojik karşılığın tam da kalbinde yer alıyor. Bu da genel kabulün aksine hümanistik değil Hıristiyan'dır. Gerçekten de, Makyavelli'nin insanın özünde kötü olduğu şeklindeki hor görüşü tartışmasız ve inkar edilemez biçimde Hıristiyan'dır. Bu bakımdan, Makyavelyen siyaset kuramının bu denli açıklıkla ortaya attığı ahlak sorunu Hıristiyan etiğin alanına girer.

Makyavelyenizm bu nedenle bütün bir insanlığı etkileyen merkezi bir ahlaki mesele değil, Avrupa medeniyeti dahilinde Hıristiyan-pagan geriliminin tarihsel bir mirasıdır. Makyavelli'nin siyaset felsefesi yoluyla ortaya çıkardığı şey 'etik' ve 'siyaset'in evrensel bir uyumsuzluğu değil, Hıristiyan bilincin 'öte Dünya'ya ait taleplerinin neden olduğu kendine has bir açmazdır. O yalnızca, ahlakın insan davranışıyla alakalı olduğu ve insanın tabiatı itibarıyla sosyal olduğu doğru ise Hıristiyanlığın herhangi bir sosyal varoluşun temelini oluşturamayacağını göstermiştir. Bir başka ifadeyle, Hıristiyanlık tarihteki düzen sorununa cevap veremezdir! Hıristiyanlığın değerler sisteminde uygulanabilir bir siyaset düzeni reçetesi bulamayan Batı medeniyetinin sekülerizm yoluna saptığı ve Kilise ile Devlet'in ayrılığını ilan ettiği şüphe götürmezdir.

Makyavelli'nin daha hüzünlü bir okumasını yapan Isiah Berlin'in iddiasına göre Makyavelli Hıristiyanlığın devlet prensibi için pragmatik bir etik sağlayamamasından çok daha altüst edici bir şeyi keşfetti. Zira o bütün nihai değerlerin birbiriyle zorunlu olarak uyumlu olmayabileceklerini göstermişti. Bunun da ötesinde, değerlerin uyumsuzluğu yalnız maddi ve tatbiki zorluklara değil aynı zamanda kavramsal ve felsefi kökenlere de da-

yanmaktadır. Birden fazla nihai değerler sisteminin olması ihtimali dışında bunların çarpıştığı yerlerde arabuluculuk yapacak herhangi mantıkî bir kıstas da mevcut değil! Berlin muhakemesine şöyle devam ediyor: 'Eğer Makyavelli'nin inandığı doğruysa bu Batı düşüncesinin ana varsayımlarından birinin altını oyuyor demektir: Geçmişte ya da gelecekte bir yerlerde, bu dünya ya da ötesinde, kilisede yahut laboratuvarında, metafizikçinin spekülasyonlarında veya sosyal bilimcinin bulgularında ya da sıradan iyi bir insanın yozlaşmamış kalbinde insanın nasıl yaşaması gerektiği sorusunun nihai çözümü yer almalıdır. Eğer bu yanılsıza (ki bu soruya birden fazla eşit ölçüde doğru cevap alınabiliyorsa yanılsıtır), o zaman yegane, gerçek, nesnel, evrensel insan ideali parçalanacaktır.'²⁹ Makyavelyen kılıcın iki ucu da keskin gibi görünüyor: Hem öte dünyaya ait Hıristiyan ahlakını hem de hümanizmin bu dünyaya ait siyasi Ütopyasını kesiyor!

Makyavelyen 'keşf'in nihai anlamı bu olsa da, hi, İslami Akl'ın bu türlü bir 'çözumsuz' sorunla karşılaşmadığı, Müslüman bilincinse kendini inkar derecesinde alçalmadığını söyleyebiliriz. İnsan aklının mutlak gerçekliğe nihai bir çözümle erişeceği iddiası –ve bir o kadar da talihsizce seçilmiş kelimeler- hümanizmindir, İslam'ın değil. Makyavelyen anlayış siyaset Ütopyasının rakibidir, dini inancın eskatolojik (ölüm ve sonrası hayata, cennet-cehennem vb. gaybi konulara, T.E.) bakışının değil. Hıristiyanlığın yaptığı gibi Makyavelyen *hikmet-i hükümet'i* (*raison d'etat*) kendi gerçekliğinin ahlaki açıdan karşı tezi olarak görmek yerine, İslam onu vahyin emri altına vermiştir.³⁰ Herkesin üzerinde ittifak ettiği üzere İslam bu dünyayı reddetmez. Fakat -modernitenin büyük filozofu Hegel'in yaptığı gibi- onu mutlaklaştırmayı da aynı ölçüde yasaklar.

Siyasal Düzenin Tarihselcileş[tiril]mesi

Hegel yalnızca modernite söyleminin başlatıcısı değil aynı zamanda en ikna edici eleştirmenidir de.³¹ Bununla birlikte Hegelyen düşünce Makyavelli tarafından başlatılan siyasal bilincin içkinleştirilmesi yolunda bir sonraki mantıkî aşamayı temsil eder. Aşkın ve içkin düzenler onun felsefi sisteminde karşıtlıklarını yitirirler. Akli olan ve

gerçeğin (*wirklich*) hüviyetine dair meşhur hükmü kışkırtıcı bir şekilde bu gerçeği açığa vurur. Bu haliyle Hegel felsefenin son büyük sistem kurucusu, aynı zamanda da modern, dini ve hatta seküler hemen herşeyin benzersiz bir arabulucusu konumunu alıyor.³² Her insan için ayrı bir kimliğe bürünse de, Hegel temelde modern zamanların düşüncesini yansıtan en büyük sentezi arayan ve yakalayan bir ahlakçı düşünürdür.

Hegel'in siyasal ve sosyal düşüncesinin özü *Hakkın Felsefesi (Philosophy of Right)* adlı eserinde yer alır.³³ Ne var ki, Hegelyen devlet kuramı tarih kuramından yani *Fenomenoloji (Phenomenology)*'nin ana teması olan Ruhun açılanmasından fazlaca ayırt edilemez.³⁴ Hegel'e göre, 'Devlet ahlaki idealin gerçekleşmesidir... -Bilinçlilik evrenselliğinin bilincine ulaştığında- öz bilinçsellik ihtiva eden sağlam bir istencin gerçekliği kadar kesin bir biçimde mantıkidir... Somut özgürlüğün gerçekleşmesidir.'³⁵ Esasında, 'Er ist der Gang Gottes in der Welt, dass der Staat ist.' (çeşitli biçimlerde ifade edildiği kadarıyla 'Devlet Tanrı'nın yeryüzündeki seyridir', 'Devletin varlığı Tanrı'nın yeryüzü üzerinde bulunmasıdır' ya da daha edebi biçimde 'Tanrı'nın dünyadaki ilerleyişi ne (yöne) ise, Devlet odur.')³⁶

Daha az şiirsel olarak ifade edilirse, Hegelyen devlet sadece bireysel gayeleri daha ileriye taşımak amacıyla insan akli tarafından icat edilen araçsal bir varlık değil ahlaki bir siyasal topluluktur. Öznellik ilkesini barındırmaz zira evrensel altruizm (adayış) üzerine bina edilmiştir ve amacı insan(lık) tarihinde Ruhun özgürlüğünün gerçekleşmesidir. Dolayısıyla Devlet'in gayesi vatandaşlarının bireysel mutluluğunun üzerindedir. Bu nedenle, Hıristiyanlık tarafından iddia edilen biçimiyle Hegel'in evrensel kurtuluş fikrini (idea) sekülarize ve politize ettiğini söylemek yanlıştır. Hiç de tutarsız olmayan bir şekilde, Hegel kendisini Katolikliğin Thomas Aquinas'sından da büyük bir Protestan filozof olarak görür.³⁷

Hegelyen devlet kuramının gizemli (*mystique*) 'Ruh'ta ve 'Dünya Tarihi'nde yerleşikliği nedeniyle tarihi etkisi müthiş olmuştur. Hakikaten, kendilerine hangi etiketi yapıştırırsa yapıştırın bütün modernler bir bakıma Hegelyendir. Hegel Müslüman düşünürlerce fazla ilgi görmese de, dini duruşunun belirsizliği ve 'panteizm' (Tanrı'yı ev-

rensel güçler ve yasalar ile [özd]leşştiren doktrin, T.E.) iddiasına rağmen, Hegelyen metafizik ve etik ile klasik Müslüman yazarlarındaki arasında benzer noktalar olduğuna şüphe yok.³⁸ -Zamanımızın 'Marks öldü; Çok yaşa Hegel' ifadesinde kendini bulan isabetli bir tahminle- Muhammed İkbal'e göre Hegel idealizm ve mistisizmi nedeniyle Marks'tan daha büyük ve derinlikli bir filozoftu.³⁹ Çağdaş bir Müslüman yazar daha az ikna edici ve sekülerist temellerini dikkate almayan bir yakıştırmayla ' Tanrı'nın yeryüzündeki seyri' olarak Hegelyen Devlet'i İslam Ümmeti'ne benzetiyor!⁴⁰ Bilerek ya da bilmeyerek, çağdaş köktencilik siyasal görüşüne Hegel'in içkin metafiziğini dahil edip kendi geleneğinin aşkinci boyutlarını ihmal ettiği ölçüde modernite ile daha bir uzlaşı hale geldi.

Modern sekülerizmin bir sonucu ve esası olan siyasal bilincin içkinleşmesi ne yazık ki, Müslüman zihinlere de etki etmeye, doğrusu bulaşmaya başladı. Felsefi sözlükte dini gerçeğin ifadesi sorunu klasik İslam'daki pek çok tartışmanın nedeniyken bugün gerçek bir sorun haline geldi. Her zaman için sorunlu bir mesele olan İslam Devleti fikri bunun bir örneğidir. Önceleri Platonik ve idealistik çerçevede anlaşılan devlet fikri, örneğin El-Farabî'nin *Erdemliler Hükümeti*'nde siyaset ve tarih dünyasının ötesine uzanıyordu.⁴¹ Ancak bugün 'tarihin sonunda' dünya hakimiyeti için mücadele eden içkin bir varlık olarak anlaşıyor! Ne Platonik ne de Hegelyen felsefenin, tarihsel olduğu kadar eskatolojik olan, içkinliğin ardında bir aşkınlık algısına sahip, zamanın ötesinde bir ebediyeti ve bu dünyanın ardından öte dünya beklentisi vahyî bir görüşten kaynaklanan İslami idealin yerini tutamayacağını söylememiz gereksiz herhalde. Açık bir biçimde, vahyin aşkınlığını reddeden herhangi bir felsefe ve etik sistemi İslam'ın varoluşsal olmazsa olmazı (*sine qua non*) ve dolayısıyla siyasal bakışını temsil eden Dünya ve Din sentezini idrak edemez. Yine açıkça, ahlaki bir topluluğu ifade eden Hegelyen Devlet anlayışı bu yönüyle görüngüsel düzlemde İslami Ümmet kavramsallaştırmasıyla benzerlik arz ediyor. Ancak Hegelyen topluluğun bağlı olduğu etik yalnızca alışkanlıkların gücüne, geleneksel (*Sittlichkeit*) ahlakçılığa dayanmaktadır; vahye değil. Kısaca, İslami siyaset kendine has aşkınlıkla olan bağlarını ter-

kedemez ve kendisini sekülerleşme noktasında tarihsel kılamaz. Tarih İslam'ın hizmetkarıdır, metresi değil.

Siyaset ve Aşkılık

Tecrübeli bir Müslüman alim, yapılması gerekli en önemli işin 'İslam hukukunun yeniden imar etmek, Müslümanları modern dünyanın sözde materyalistik felsefelerinin etkisinden korumak ya da Batıyı ekonomik, bilimsel ve teknik alanlarda yakalamak için yarışmak gibi günümüz Müslüman düşünürün dikkatini celbeden pek çok faydalı şeyden biri olmadığını zira bu çabalar ne denli önemli olursa olsun kuşatıcı bir yapıya sahip olmadan; ki bu açıkça *siyasal bir yapıdır*; başarısızlığa mahkum olacağını' iddia ediyor.⁴² Ancak siyasalın 'herşeyi kuşatıcılığı' modern bir fikirden ziyade modern öncesi, klasik ve gerçekten İslamidir, ki İslami bağlamda 'siyasal', 'dini' olandan ayrı tutulamaz ve dolayısıyla 'sınırlandırılmaz.' Siyasetin pragmatik hareket⁴³ ve hatta arabulucu bir epistemoloji⁴⁴ şeklindeki modern tanımı siyasalın *bütüncüllük* (*totalistic*) iddiasını desteklemiyor. Gördüğümüz gibi, modernitenin siyaset anlayışı bilhassa dünyevilik ile olan ilişkisine geldiğinde sorunludur.⁴⁵ Bir yandansa 'siyasal bir toplulukta insanın varlığının tarihsel olduğunu ve ilkelere nüfuz edecek bir siyaset kuramının aynı zamanda bir tarih kuramı da olmalı' öğreniyoruz.⁴⁶ Dolayısıyla siyasal topluluklar esasında ancak siyasal düzenin kendi kozmolojik sembolizminden tarihsel olana devri sayesinde vücut bulabilirler.⁴⁷ Tarihsellüğün ve aslında varlıktaki faniyet ve ihtimallerin bilincinde olma hali siyasal topluluklar için önşarttır. 'Eğer dünya kamusal alanı kapsıyorsa, bir nesil için inşa edilemez ve şimdi yaşayanlar için planlamaz; ölümlü insanın ömrü hayatının ötesine geçmelidir' iddiası helan meşruiyetini koruyor.⁴⁸ Gerçekten de, '*potansiyel bir dünyevi ölümsüzlükteki bu aşkınlık* olmadan, ortak bir dünya ve kamusal alan kesinlikle imkansızdır.'⁴⁹ Onu dini bilincin rakibi ve (hem de) ortağı yapan faniyette daimilik (sonsuzluk) yaratma arzusunu veren siyasal itkinin bu aşkınlığıdır.

Kalıcılık ve süreklilik gibi önsez(g)ilerin herhangi bir siyasal düzenin inşası için gerekli olduğu fikrini dillendiren modern bir İslam araştırmacısı

tereddütsüz 'Müslüman dindarlık bu dünyada ideal bir devletin mümkün olduğu düşüncesine asla fazlaca yer vermemiştir' diyebilir.⁵⁰ Bu durumun ise, 'Kur'an'ın bütün Müslümanlarca bensemsenecek herhangi bir ideal siyasal model geliştirmek üzerinde durmadığı için' gerçekleştiğine inanıyor.⁵¹ Bu bakımdan hukukçuların *Din ve Devlet*'in birliği iddiasına rağmen, genel bakışları ancak 'siyasal karşıtı' olarak tanımlanabilir. (Elbette ulema herhangi bir 'ideal' siyaset kuramcılığı ya da evrensel olarak bağlayıcı anayasal bir kuramın tasarımı ile ilgilenmiyordu zira onlara göre en mükemmel rejim zaten tarihte gerçekleştirilmişti. Bu düzen Peygamber ve onun Adil [genelde kastedilen ilk dört halifedir, T.E.] halifelerinin tarihi yönetimlerinde kendisini göstermişti.)

Dolayısıyla, *din ve devletin birliği* iddiası dindarca bir temenni ya da hukuki bir aksiyomun ötesine geçmemiştir denebilir. Hukukçular arasında *imamet*in gerekliliği üzerindeki tartışma ve konu hakkındaki ilk belirsizlik 'ideal bir siyasal yapının varolması imkanının ilahiyatçılar tarafından yok edildiği'ni gösterdi.⁵² İslam medeniyeti hiçbir zaman gerçekten kat'i bir siyasi bakış veya herhangi biçimsel bir devlet kuramı geliştirmedir. Sahip olduğu herşey dini bir otorite doktrini ve ideal bir inanç topluluğu imgesi, hukukçuların tabiriyle *Fırka i Naciye* idi.⁵³ Geleneksel dünya görüşüne göre siyaset, dünyevi hükümetin ve siyasal düzenin 'egemenliği'nin oldukça ötesine uzanan bir rehberlik arayışını temsil eder. *Hilafet/ İmamet* doktrini ne bir güç kuramı ne de siyaset bakışı anlamına gelir, yalnızca vahyin kurucu Topluluğun tarihinde gerçekleştirdiği şekliyle okunuşunu, varoluşsal biçimlilik üzerinde Kutsal iradenin tecelisini temsil eder.

Hukuki muhakeme siyasala eğilimli bir tarihi varoluş hissi uyandırır da bu bildiğimiz anlamda siyaset doktrininden farklıdır. İnsan tarihinin oluşumunda pay sahibi olduğu hiçbir yerde bir gelecek hareketi tasarısı değildir. Hilafet/ İmamet kuramı tarihi bir kesiti (Adil Halifeler devri) idealle eder fakat bunu siyasal otoritenin gayri meşruluğunu ispat adına yapar. Klasik İslam devleti görüşü bütün siyasal görüşlerin eleştirisi mahiyetinde bir dini ütopyadır ve dünyevi düzenin kutsanmasını öngörmez. Gerçekten de, tüm fertlerinin refahının da ötesinde gizemli bir son arayışındaki

Hegelyen devletin aksine İslami siyaset (yönetim) herhangi akli bir amacı kutsamaz. O yalnızca Vahyin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, klasik hukukçu düşüncesindeki ideal siyasetin bugün anlaşıldığı şekliyle bir 'devlet'i temsil ettiği tartışmalıdır. Tüm bunları akılda iyi tutmalı zira bir 'siyaset' kuramı geliştirme iştiağımız sayesinde hukuki metinlerin 'siyasi' bir okumasını yapıyor ve onlarda esasen yer almayan içkinci yapılar 'keşfediyoruz.'

Makyavelli'nin temel iddiası olan 'gerçekçilik' onun zaman algısına ve siyasal düzenin 'dünyeviliği' şeklindeki görüşüne dayanır. Makyavelli insanın ne kendisi ne de tanrılar fakat zaman tarafından yönetilen bir dünyada yaşadığına inandığından nihai anlamda insanın yaşadığı sefalet ne kendi kusurları ne de kendisi dışında yaratılıştan gelen sınırlamalarının fakat varoluşunun sonluluğu ve faniyetinin sonucudur diyordu.⁵⁴ İslam da insanın durumundaki 'faniyeti' kabul ederken bunun bir 'son' olduğunu reddeder ve insanın ümit ve imanını yok etmez. İnsanın fani varlığını kabul ederken ebediyeti yok saymaz. Bu bakımdan varoluşsal ve dünyevi bir teşebbüs olarak İslami siyaset anlamını ve meşruiyetini ebedi bir emirden alır.

Makyavelli İslam vicdanına/ bilincine Hristiyanlığa olduğu kadar acı vermemiştir. Gerçekten de, İslami duruşun yüzeysel bir okuması bir yabancıyı klasik hukukçuların doktrininin Makyavelyen *hikmet i hükümet (raison d'etat)* kuramının olağanüstü bir örneği olduğuna ve İslam toplumlarının kurucularının tarihi davranışlarının da dünyayla 'Makyavelyen' uzlaşının izlerini taşıdığına kolayca ikna edebilir. İslam inancı, tatbiki bir düzenin inşasına asla karşı olmadığı ya da -Hristiyanlıktak olduğu gibi- iman ve varoluş arasında mutlak bir çelişki algısına yer vermediği gibi Makyavelyenizm İslam'ın siyasal, pragmatik ve tarihi bilincinde onulmaz bir endişeye de yol açmamıştır.⁵⁵ Ancak, metafizik ve gerçeklik düzeyinde İslam'ın Makyavelyenizmle ortak hiçbir yanı yoktur. Zira İslam Makyavelyenizmin [Makyavelizm] soru(s)nuna getirdiği 'değerlerin düşürülmesi' çözümünü kabul etmez.

Makyavelli'nin adıyla özdeş olan ahlaki ikilem, 'yalnızca çözülemeyen değil aynı zamanda çözümsüz olan' ahlaki bilmece, 'Batı siyasal yapısına saplanmış bu hançer' (varoluşsal) gerçekliği

temsilen tarihteki düzen sorununa, siyasal yapı olarak insanın varoluşuna kastetmektedir. Özünde varoluşsal bir ahlak taşımayan ve siyasal gücün işler bir kuramını gerçekleştirmeyen herhangi bir dünya görüşü, Makyavelli'nin de doğru anladığı gibi, insan ahlakının doğruluğunu ihlal eder ve/veya dünyevi varlığının gereklerine ihanet eder. Siyasetin 'Makyavelyen' mahiyetinin herkes kadar farkında olan Müslüman düşünürler insanın mevcut durumundan siyasetin özerkliği ve *hikmet i hükümetin* meşruiyeti gibi 'Makyavelyen' bir sonuç çıkarmamışlardır. Zira *hikmet i hükümetin* dünyevi mantığı meşruiyetini tesiste *Ahiretin* ebediliğini hesaba katmaz. Makyavelyenizmin temel sorunu metafiziğin varolup olmayışı, yani bütün değerlerin aşkın bir öteden mi yoksa şimdinin içkinliğinden mi çıkarılacağıdır. Dolayısıyla, siyaseti insan varlığının herşeyi ve sonu olarak anlayan Makyavelyen teşebbüsü ıslah edecek olan onu (siyaseti) vahye boyun eğdirmektir. İçkincilik büyüsünü ve bu yolla Makyavelyen siyasetin putunu ancak vahiy kırabilir.

Kutsal kalmayan dünyaya yabancılaşan Müslüman bugün örnek bir çözüm arayışında ve onu da siyasetin modernleştirilmiş biçiminde buluyor. Geleneksel İslam'da Allah ile insan arasındaki mesafeyi kısaltma işlevi yüklenen siyaset bugün dünyevi itibar arayışı şeklinde anlaşıyor. Dolayısıyla, paradoksal olarak, Müslümanlar bir yandan inatla kamusal alanlarının kutsaldan arındırılmasına karşı çıkarken diğer yandan özel alanları, yani kalp ve zihinleri modernitenin putları tarafından baştan çıkarılmış durumda. Siyaset sorununu Makyavelyen ıstilahta anlıyor ve insanın durumuna tümüyle 'dünyevi' bir çözüm talep ediyorlar. Fakat İslami dünya görüşünün 'siyasal' unsurunun modern öncesi olduğu ve içkinci olmadığını vurgulamalıyız. Geleneksel İslam medeniyetinde, Müslüman filozofu İslam toplumuyla ilişkili kılan, deyim yerindeyse felsefe ile kutsal hukuk arasındaki organik (ayrılmaz) bağ siyaset felsefesi idi.⁵⁶ Bir başka deyişle siyaset felsefesi hukuk felsefesi ve kutsal-seküler ayrımının üzerindeydi. Sonuç olarak, İslam'ın en 'pozitivist' filozoflarından biri olan İbni Haldun dahi aynı zamanda *fukaha (hukuk uleması)*'nın temsilcilerinden biridir.⁵⁷ Siyaset kuramı, tatbiki düzen görüşü bakımından Makyavelli ile klasik siyaset kuramının her türlü

ön faraziesini paylaşan bir Müslüman düşünürün -Makyavelli'nin Hristiyanlık için yapmak zorunda olduğu gibi- İslam'ın vahyi yapısının dışına çıkmak için bir nedeni olmamıştır.⁵⁸

Makyavelli ve Hegel'in, içkincilikleri hariç, yaratıcı fikirleri İslam geleneği için kendi vahyi yapısında mevcuttur. İslam medeniyeti modernitenin bazı ahlak değerlerini tasdik etse de, siyasal düzeninin yeniden inşası için içkincilik yolunu seçmek zorunda değildir. Siyasal alan ne kategorik zorunluluğa mahkum profan (laik) bir gerçeklik alanıdır ne de Tanrı'nın yeryüzündeki temsili olan kutsal bir krallıktır. Bu nedenle İslam siyaset kuramı 'teokrasi' ve 'sekülerizm' dikotomisine (ikilem/ ikilik) düşmeden çağımıza hitap eden, pragmatik ve totaliter olmayan bir tarihi düzen kurabilmelidir. Düşmanca bir eleştirmenin dahi kabul ettiği gibi, 'İslam insanı dünyevi mekanında güç ve itibar için çalışmak için Tanrı'yı öldürmek zorunda değil.'⁵⁹

Dipnotlar

1. Karş. Fazlur Rahman: *Islam and Modernity: Transformation of an Intellectual Tradition*. Chicago, 1982. Esasında, Fazlur Rahman'ın bütün eserleri modernite ile sürekli bir ahlaki diyalogu ve nadiren de eleştirisini temsil eder.
2. İsmail Raci El-Faruki: *Islamization of Knowledge*. IIIT, Herndon, 1982.
3. Filozof şair Muhammed İkbal (1976-1938) *Reconstruction of Muslim Thought* (original basım: Londra, 1933) adlı eserinde modern felsefenin ışığında İslami sistemin ilkelerini ortaya koymuştur. İkbal'in dini felsefesinin Kur'anı metafizik temelde son derece derinlikli bir eleştirisi için bkz. Fazlur Rahman: 'Iqbal and Modern Muslim Thought', içinde M Saeed Sheikh (ed.): *Studies in Iqbal's Thought and Art*, Lahore, Bazme-e-Iqbal, 1972, s. 38-51.
4. Robert Nisbet: *The Social Philosophers: Community and Conflict in Western Thought*, New York, Washington Square Press, 1982, s. 1.
5. age. s. 3. Vurgu tarafımızdan (Perviz Manzur) eklenmiştir.
6. Hegel's *Philosophy of Right*, Çev. T.M. Knox, Oxford, 1952 (Bundan sonra PR şeklinde kısaltılmıştır), s. 286.
7. David Kolb: *The Critique of Pure Modernity: Hegel, Heidegger, and After*, Chicago, 1986, s. 6. Elbette ki iddia doğru değil, ya da ancak saf kuramın tarihsel sahipsiz topraklarında doğruluk arzediyor. Ancak pratikte modernite veya daha modern bir medeniyet ve kurumları sistematik olarak Batılı olmayan bireyleri ve toplulukları modernitenin kutsanmasında pay sahibi olmaktan mahrum etmektedir!
8. Jean-Francois Lyotard: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester, 1984.
9. Jurgen Habermas: *The Philosophical Discourse of Modernity*, Polity Press, Cambridge & Oxford, 1987. s. 20.
10. Karş. William E Connolly: *Political Theory and Modernity*. Oxford, 1988, s. 1.
11. age. Modernitenin mirasındaki belirsizliğe incelikli bir yaklaşım için bkz. Leszek Kolakowski: *Modernity on Endless Trial*. Chicago, 1990.
12. Bu Weber'in sosyolojik kuramlarının özüdür. Weber'in katkısının mahiyeti ve modernite tartışmalarındaki yeri için, bkz. Sam Whimster & Scott Lash (ed.): *Max Weber, Rationality and Modernity*. London, 1987.
13. Karş. Peter Berger v.d. : *The Homeless Mind: Modernization and Consciousness*. New York, 1973. Peter Berger sosyolojik modernite kuramları bakımından dikkate değerdir. Berger'in çalışmalarına ve düşüncesine bir giriş için bkz. *Making Sense of Modern Times: Peter L. Berger and the Vision of Interpretive Sociology*. Ed by James Davidson Hunter & Stephen C. Ainsley, London, 1986.
14. Postmodernist yazın oldukça geniş ve gittikçe de büyüyor. Burada ancak iki mümessil çalışmadan alıntı yapmak durumundayız. Nietzsche için, bkz. Mark Warren: *Nietzsche and Political Thought*. MIT Press, Cambridge. Mass, 1988; Foucault içinse: *Foucault: A Critical Reader*. Ed. David Couzens Hoy, Oxford, 1986.
15. Peter Berger: 'On the Obsolescence of the Concept of Honour', içinde *Liberalism and its Critics*, Ed. Michael Sandel, Oxford, 1984, s. 149-58.
16. Anton Zijderweld: *Abstract Society*. New York, 1970.
17. Habermas, J: age. Alıntı, s. 7. İtalikler yazara aittir.
18. Karş. Hans Blumenberg'in, Karl Loewith'in modernitenin ilerleme fikrinin Hristiyanlıktaki kurtuluş sorununun sekülerleşmesinden ibaret olduğu iddiasını reddettiği, muazzam eseri: *The Legitimacy of the Modern Age*, M.I.T. Press, Camb., Mass, 1985.
19. Karş.: Leo Strauss: *What is Political Philosophy*. Chicago, 1959. s. 40 ve devamı.
20. En son çalışmalar içinden, Sebastian de Grazia'nın *Machiavelli in Hell*, (New York, 1989) kitabı Florentin düşünürü bütüncül bir yaklaşım sergiliyor ve kitabın gizemli başlığını asla açıklamasa da Makyavelyen çalışmaların editörü Sergio Bertelli'ye göre 'Makyavelli üzerine yapılan bitmez tükenmez dini ve idealist münakaşadan beri!' Makyavelli'nin başyapıtına ve Isiah Berlin, Ernst Cassirer gibi ünlüleri dahil diğer pek çok açımlayıcı makaleye son derece kullanışlı bir giriş için, bkz. *The Prince*, Çev. ve Ed. Robert M Adams (A Norton Critical Edition), New York, 1992.
21. Ernest Cassirer: *The Myth of the State*, Yale University Press, New Haven, 1946, s. 128.
22. Ernest Cassirer: age. Alıntı, s. 116.
23. Isiah Berlin, aynı başlığı taşıyan bir makalesi, içinde: *Against the Current*, Oxford, 1981, s. 25-79.
24. Quoted in Berlin, I: age. Alıntı. s. 30-1. Vurgu tarafımızdan eklenmiştir.
25. *The Modern Prince and Other Writings*, International Publishers, New York, 1987, s. 142.
26. *Machiavellianism, the Doctrine of Reason d'État and its Place in Modern History* (Die Idee der Staatsräson in der neuen Geschichte'nin İngilizce çevirisi) London, 1957, s. 49. Vurgu bize aittir.
27. Hannah Arendt, age. Alıntı. s. 77. Kuramın aksine vaki İslami pratiği tahlil etmek zor değil. İki Makyavelyen alternatifle uyumlu olarak: Sünnilik 'devlet yönetimi'ni yüceltirken Şiilik ise altını kazıyor!
28. Hannah Arendt: age. Alıntı. s. 10-1, ayrıca bkz. not 2.

29. Berlin, I: *age. Alıntı. s. 76.*
30. Bu açıdan Makyavelli ile İbni Haldun'u karşılaştırmak adettendir. Bu iki büyük düşünürün heyecan verici bir karşılaştırması için, bkz. Abdullah Laroui: 'İbn Khaldun et Machiaval', in *Islam and Modernité*. Paris, 1987, s. 97-125. Yüzeysel bir benzerliğe rağmen, hukuki (fıkhi) bir devlet kuramının Makyavelyen olmayan mahiyetinin öğretici bir analizi için, bkz. Gabriel Ben-Dor: *State and Conflict in the Middle East*, New York, 1983.
31. Hegel'in moderniteye tutarsız yaklaşımlarının iyi bir özeti için, bkz. Steven B Smith: *Hegel's Critique of Liberalism*, Chicago, 1951.
32. Karş., Fackenheim, Emile: *To Mend the World: Foundations of Post-Holocaust Jewish Thought*. New York, 1982, s. 8 ve devamı.
33. Karş. not 6, ve yukarıda *age.*
34. Karş. *Phenomenology of Spirit*, Tr. by A.V. Miller, Oxford, 1977.
35. PR, s. 155-160.
36. Hegelyen düşünün son derece bilgi dolu bir analizi için, bkz. Shlomo Avineri: *Hegel's Theory of the Modern State*, Cambridge, 1972, s. 176-193.
37. Hegel'in dine dair görüşleri için, bkz. Emile Fackenheim: *The Religious Dimensions in Hegel's Thought*, Indiana, 1967 ve Raymond Keith Williamson: *Introduction to Hegel's Philosophy of Religion*, New York, 1984.
38. Karş. Fazlur Rahman: *The Philosophy of Mulla Sadra*, Albany, 1975, s. 268.
39. Muhammad İkbal: *The Reconstruction of Religious Thought in Islam*, Lahore, 1971, s. 188.
40. Karş. Manzuruddin Ahmed: *Islamic Political System in the Modern Age: Theory and Practice*, Karachi, 1983, s. 61.
41. Karş. Richard Walzer: *Al-Farabi on the Perfect State: Mabadi Ara' ahl al-Madina al-Fadila*, Oxford, 1985.
42. Muhsin Mehdi: 'On the Use of Islamic History', içinde *Arab Civilization: Challenges and Responses; Studies in Honor of Constantine Zurayk*. Ed. George N. Atiyeh & Ibrahim M Oweiss, State University of New York Press, Albany, 1988. s. 70.
43. Elbette ki, siyaseti 'eylem (praxis)' ve 'hareket (action)' alanı şeklinde al(gıla)ma geleneği Aristo'ya kadar gider. Eylemin mahiyeti üzerine en son ifadeler için, bkz. Alvin I. Goldman: *A Theory of Action*. Princeton, 1970.; Arthur C. Danto: *Analytical Philosophy of Action*. Cambridge, 1973.; Pierre Bourdieu: *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, 1977; ve Jürgen Habermas: *Theorie und Praxis*, Darmstadt, 1963.
44. Benjamin Barber: *The Conquest of Politics*. Princeton, 1988, s. 3-21. Ayrıca Karş. Barber'in kitabını the *Muslim World Book Review*'deki incelememiz: 'Politics without Truth, Metaphysics or Epistemology', X:4 (Yaz 1990), s. 3-12.
45. Karş. Jürgen Habermas'ın son derece derinlikli makalesi: 'Modernity's Consciousness of Time and its need for Self-Reassurance', içinde: *The Philosophical Discourse of Modernity*, Polity Press, Cambridge & Oxford, 1987. s. 1-22.
46. Eric Voegelin: *The New Science of Politics*. Chicago, 1952, s. 1.
47. Eric Voegelin: *Order and History*. Baton Rouge, 1974. cilt. I, s. 25 ve devamı. Ona göre Mısır'ın ve Antik Yakın Doğu'nun 'kozmolojik' imparatorlukları 'siyasal-öncesi' ve ideolojik olarak 'durağan' toplumların temsilcilerindendir. Klasik İslam Hilafetleri de dahil, ortaçağın 'Teokratik Devletleri' ise bu kurama göre 'kozmolojik' ile 'siyasal' toplulukların arasında bir durumu temsil etmektedir: Bunlar saf ve basit yönetim biçimlerinden (seküler devletler gibi) ziyade birer 'Teo- Yönetim'dir.
48. Hannah Arendt: *The Human Condition*. Chicago, 1958. s. 55.
49. *age.* Vurgu tarafımızdan eklenmiştir.
50. Franz Rosenthal: 'Political Justice and the Just Ruler', içinde *Religion and Government in the World of Islam*, Ed by Joel L. Kraemer & Ilai Alon. Tel Aviv, 1983. s. 93.
51. *age.* s. 92.
52. Rosenthal, F: *age. Alıntı. s. 93*
53. El- Gazalî'nin *El-İktisad fi'l- İ'tikad* (İmanın Altın Vasatı) adlı eserindeki imamet üzerine olan meşhur ifadesi İslam toplumunun yasal yapısının bir doğrulaması şeklinde son dönemde yeniden yorumlandı. Genelde yorumlandığı şeklin aksine Gazalî'nin ifadesi hukuk mantığıyla *hikmet-i hüküme*'nin bir örneğinden çok, siyasette Şeriat'ın tam anlamıyla yer almasına rağmen, zamanının İslami yapısının Peygamber'in kurduğu ve Sünni Müslümanların İslam'ın *fırka i naciye* (kuruluşu erenler topluluğu)'sine dahil oldukları İslami yapı ile aynı olduğunu göstermek arzusunun göstergesidir. Karş. W.M. Watt: 'Authority in the Thought of al-Ghazali', içinde *La notion d'autorité au Moyen Age: Islam, Byzance, Occident*. Ed. George Makdisi, Dominique Sourdel & Janine Sourdel-Thomine. Paris, 1982, s. 58-68. Gazalî için geçerli olan elbette diğer fakihler için de doğrudur. Zamanlarının kusurlu yöneticileri için sundukları 'özür (mazeret)' ve onları -zorunlu- İmlamlar şeklinde kabul etmeleri esasında Sünni dini topluluk içindir. Zira siyasal liderlerin kusur ve zaafının Topluluk inancını etkilemeyeceği ve lekelemeyeceği gibi bir görüş fıkhi *hilafet/imamet* kuramının bir siyasal yönetim kuramından çok dini bir topluluğu 'kurtarma' kuramı olduğunun açık delilidir. Hakikaten, Sünni düşünün dini topluluğun siyasal yönetimle bağının koparak, açıkça ifade edilmese de, 'kilise' ile 'devlet'in ayrılmasını kabu ederek zorlayıcı düzenin 'sekülerleşmesi' yoluyla uzlaşının otantik bir İslami teşebbüs ile eş değerde olduğu iddia edilebilir.
54. Robert Orr: 'The Time Motif in Machiavelli', içinde Martin Fleisher: *Machiavelli and the Nature of Political Thought*, New York, 1972, s. 198.
55. Karş. Gerçekliğin siyasal karşılığı olduğunu iddia eden fakat sonra gerçekliğin saf kuramsal -varoluşsal ötesi- bir baktığını sunan(!) Hannah Arendt ('Truth and Politics', içinde *Between Past and Future*, New York, 1977, s. 227-264).
56. Muhsin Mehdi: *Ibn Khaldun's Philosophy of History*. Chicago, 1957.
57. Mehdi'nin İbni Haldun'un Müslüman filozoflar topluluğuna dahil olduğu iddiasına karşı (Mehdi (1957) : *age. Alıntı.*), H.A.R. Gibb'in onu hukukçular arasına dahil ettiği klasik ifadesi yer almaktadır (Gibb, H.A.R: 'The Islamic Background of Ibn Khaldun's Political Theory', içinde *Studies in the Civilization of Islam*. London, 1962.)
58. Mehdi, M (1957): *age. Alıntı. s. 9 ve devamı.*
59. Vatiakotis, P.J: *Islam and the State*. London, 1987. s.50.
- *Association of Muslim Social Scientists: Proceedings, 21st Annual Conference, Ed. By Mona M. Abul-Fadl, IIIT, Herndon, Virginia, USA, 1993 içinde orijinal adı: *Historical Order, Rational State or Moral Community? Islamic Political Theory and the Challenges of Modernity*, S. Parvez Manzoor.

MEDENİYETLER ÇATIŞMASINDA MÜSLÜMANLARIN YOL HARİTASI-II

KÜLTÜR VE MEDENİYET

DEĞERLER SİSTEMİNE DAYALI BİR BÜTÜNDÜR

YILDIRIM CANOĞLU

"İlk isim isim ve kavramları değiştirmek olacaktır. Çünkü toplum, isim ve kavramları yanlış tabir etmek ve kullanmakla bozulur" Konfüçyüs

Giriş

Huntington'un ileri sürdüğü ve ABD yönetiminin fiiliyata döktüğü 'medeniyetler çatışması' tezinden hareketle, farklı değer sistemleri arasındaki mücadelenin temel yasalarını incelemeye başlamıştık. Geçen yazımızda Huntington'un tezinin asıl amacını ortaya koyarak ABD ve AB politikalarına ve Müslüman coğrafyadaki insan unsurlarının bu politikalar karşısındaki tavrına ilişkin genel bir değerlendirme yapmıştık. Ayrıca İslam'ın, temel değerler açısından Batı değerler sistemine ve yaşam tarzına hayatın her alanında muhalefet ederek meydan okuduğunu belirtmiştik.

Bu yazıda kültür ve medeniyet kavramları ve bunların değerler sistemi ile olan ilişkisi incelenecektir.

Kavramsal Kargaşa

Konfüçyüs'e, 'Toplumun kaderi senin eline verilirse onu düzeltmek ve iyileştirmek için ne yapardın?' diye sormuşlar. Konfüçyüs'ün verdiği cevap çok anlamlı ve çok düşündürücüdür:

"İlk isim, isim ve kavramları değiştirmek olacaktır. Çünkü toplum, isim ve kavramları yanlış tabir etmek ve kullanmakla bozulur".¹

Max Moller ise şöyle der:

'Kelimelerin yanlış ve bozuk kullanılması önce eserde dil hastalığı, sonra da ahlakta hastalık do-

ğurur; çünkü bozuk bir kelime ve yanlış bir deyim giderek yaşamın bir parçası haline gelir.'¹

Bu konularda hassas olan Cemil Meriç, Müslüman dünyanın içindeki kaosu, Konfüçyüs'e benzer bir değerlendirme ile seslendirir:

"Kaynaklarından kopan bir entelijensiyanın kaderi, bir mefhum hercümerci içinde boğulmaktır..."²

Kavramların öneminden dolayı öncelikle kültür ve medeniyet kavramlarından ne anlaşılması gerektiği konusunu açıklığa kavuşturmamız gerekir. Çünkü 'Onlarla Bunların' (geçen yazımızda kullandığımız tabirler) son 100 yıldır yürüttüğü psikolojik savaşta, tüm kavramlar alt üst edildiğinden dolayı bu ülkenin insanların kafası karma karışıktır. Batı karşısında alınan mağlubiyetlerin sonucunda oluşan bir güven kaybı ve bunun doğurduğu bir aşağılık kompleksinin sonucu, kendi medeniyetinden kopma ve Batı medeniyetine dahil olma gibi bir zihniyet değişimi meydana gelmiştir. Türkiye'deki kendi kültür ve medeniyetini inkar, toplum katmanlarından ziyade yönetici katmanlarda meydana gelmiş ve bunun tahribatı topluma doğru yayılmıştır. Toplum yöneticileri eliyle zihnen tahrip edilme aşamasına sürüklenmiştir. 'On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan'(Onuncu Yıl Marşı) sloganı, bu anlayışı güzel bir şekilde sembolize etmektedir. 'Yaratılmış olan(!)' kafası karışık bir nesil, bugün, Rauf ve Serdar Denктаş'ın tabirleri ile, 'AB'den gelen paralar karşılığında Kıbrıs'ı vererek' kur-

tuluşa erebileceklerini sanmaktadır. Yarın da Türkiye için aynı şeyin kendilerinden talep edileceğini hiç düşünmemektedirler. Peki bu suç, sadece onlara mı aittir? Yoksa yıllardır Kıbrıs ve Türkiye'yi yönetip de, Konfüçyüs'ün tabiri ile, 'isim ve kavramları bozarak' nesli marjinalleştiren (İki ayrı kültürün etkisinde Şizofren)³ yönetici bürokrat-aydın kesime mi? Bu noktada Rauf Denktaş'ın, 'Suç bizde. Gençlerimize dinî ve millî değerleri öğretmedik' itirafının hatırlanmasında fayda vardır.

Bugün bu kafa karışıklığı daha da ilginç bir boyutta seyretmektedir. Yıllardır Batı medeniyetine dahil olmayı savunanların bir kesimi, şimdi AB'ye karşı çıkmakta; yıllardır Batı medeniyetine karşı çıkanların bir kesimi de AB'yi savunmaktadır. Milli Görüş hareketinden gelen bir Başbakan ve onun partisinin yöneticileri, AB'yi bir 'zihniyet değişimi' ve bir 'medeniyet projesi' olarak görebilmektedirler:

"Bu bir medeniyet projesidir... Bu bir zihniyet değişimidir. Bu zihniyet değişimini sağlarken uyumsal tüm değişimi gerçekleştiren Türkiye, uygulamada aynı oranda uyumu sağlayamayabilir... Türkiye AB'ye medeniyetler uzlaşmasının bir temsilcisi olarak girecektir..."^{4-a}

"Çünkü AB müktesebatı Türkiye'de bir medeniyet projesi olan AB'nin üstün insanlık değerleri manzumesi olarak kabul görmektedir. Türkiye, AB'nin performansının müktesebatın AB sathında standart olarak uygulanmasından geçtiğini bilmekte ve bunun bilinci içinde hareket etmektedir. Dolayısıyla kendisine düşen rolü yerine getirmek için azami gayret göstermektedir... AB laik olduğunu, medeniyet projesi olduğunu sadece müktesebatla değil kendi tarihinde çok kültürlü, çok etnik yapıyı hoşgörü kültürü ile bir arada yaşatan Türkiye'yi bünyesine dahil ederek kanıtlayacaktır. Bu AB'nin daha laik ve demokratik, üstün insanlık değerlerine sahip bir medeniyet olduğunun tescili olacaktır. AB'nin bu şansı insanlık değerleri adına değerlendirilmesi gerekmektedir... Türkiye'nin batılılaşma hedefi AB bünyesine katılarak nihai hedefine varmış olacaktır." ^{4-b}

Bu, kafaların ne kadar karışık olduğunun bir göstergesi değil midir? Bu mağlubiyet psikolojisidir. Kendi varlık nedenini yok saymaktır. Kendi değer sistemini başkalarının değer sistemi yanında

hor görenlerin, değil diklenmeye dik durmaya mecallerinin olamayacağını en güzel tanığı tarihtir.

Bunun nedeni Konfüçyüs'ün, Max Moller'in ve Cemil Meriç'in dikkat çektiği kavramsal yozlaşmadır. Bir de Onlarla (dışarıdakiler) bunların (içerdekiler) yürüttükleri yoğun bir psikolojik savaşın etkisi altında kalınmaktadır. Gerçeği aydınlatabilmek için zihni bir arındırma yapmalı, kafa karışıklığını giderebilmek için öncelikle kültür ve medeniyet kavramlarını yerli yerine oturtmalıyız.

Medeniyet

Medeniyet kavramı, farklı ülkelerde ve farklı bilim dallarında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Literatürde medeniyetin 20 civarında tarifi yer almaktadır.²

İslam Ansiklopedisinin medeniyet maddesinde, medeniyet kelimesinin kökeni aşağıdaki şekilde verilmektedir:

"Arapça'da 'şehir anlamına gelen ve müdü'n köküne dayanan medine isminden Osmanlı Türkçesinde medeniyet kelimesi türetilmiştir. Medeni ve medini, şehre mensup şehirli manasına gelmektedir. Daha sonra medine kelimesinden temeddün türetilerek şehirli veya medeni hayat yaşamak anlamında kullanılmıştır. Ancak bu kelimelerin yaygın kullanılmaya başlanması eski Grek eserlerinin tercüme edilmesinden sonradır. Grekçe de şehir ve şehir devleti anlamına gelen polis kelimesi için medine; devlet ve yönetim anlamına gelen politeia kelimesi için 'es-siyasetü'l-medeniyye' tabiri kullanılmıştır... Daha sonraları hem bedeviliği hem de medeniliği (hadarîlik, hadare) ifade etmek üzere toplumun tüm yaşamını temsil eden bir kelime olarak umran kullanılmıştır."⁶

Medine, medeniyet, temeddün, hadaret, hadare, umran, karye, beled, mesken ve arz kelimelerinin daha geniş bir analizi, Erdoğan Pazarbaşı'nın 'Kuran ve Medeniyet' adlı kitabında yapılmaktadır.⁶

Arapça'da genellikle hadare, son devir Osmanlı Türkçe'sinde medeniyet ve günümüz Türkçe'sinde ise uygarlık kelimeleri aynı anlamı olarak kullanılmaktadır.

Fransızca'da civilisation, Almanca'da zivilisation, İngilizce'de civilization İtalyanca'da ci-

vilta diye geçen kelimeler şehirli anlamına gelen *civilis* kelimesinden türetilmişlerdir.

Medeniyet kelimesinin Fransızca karşılığı olan “*civilisation*”ın lügat mânası, ‘şehirleşmek, şehre uymak, şehirli gibi ince zarif olmak, özel manada bütün insanlar için lazım olan hayat şekli demektir’ Medeniyet (*civilisation*) kelimesi, ilk olarak Fransa’da Marquis de Mirabeau tarafından 1757’de ve bundan on yıl sonra da İngilizce’de kullanılmaya başlanmıştır. Almanca’da *civilisation* kelimesi pek fazla ilgi görmemiş, Almanlar daha ziyade kültür (*kultur*, *bildung*) kelimesini kullanmayı tercih etmişlerdir.²

Medeniyet kavramı, genel olarak, 3 farklı anlamda kullanılmaktadır:

- “Başkalarına karşı görgülü davranma konusunda insana kendini kontrol etme yeteneği veren kural ve değerler bütünü.
- Gelişmiş olan toplumları gelişmemiş olanlardan ayırt eden özellikler. Bu anlamıyla toplumların gelişmişlik birikimini ifade eder. Bu anlamıyla Medeniyet daha ziyade

Batı ile özdeşleştirilip tekil halde kullanılmaktadır.

- Ortak özellikler gösteren sosyal gruplar veya bunların ürettiği şeylerin bütünüdür. Bu anlamıyla çoğul kullanılır.³⁵

Medeniyet kelimesi, birinci anlamıyla pratik hayat içerisinde kibar, görgülü, davranışları tutarlı insanlar için ‘medenî insan’ deyişiyle kullanılmaktadır.

Medeniyetin 2. anlamda kullanılmaya başlanması, 19. yüzyılda başlar, günümüze kadar devam eder. Bu anlamda Medeniyet denince, Batı’nın ulaştığı bilim, teknik, yaşam tarzı ve değerler anlaşılmaktadır. Kısacası Batı demektir. Guenon’a göre bu Batı’nın kendi kendine verdiği beerrattır.⁷ Batı’ya göre Batı’nın dışında bir medeniyet olamaz. Son 200-300 yıl içerisinde Batı, bilim ve teknikte elde ettiği üstünlüklere dayanarak kendisini önceki dönemlerden ve çağdaşlarından ayrı ve üstün gösteren bir terim olarak medeniyet kelimesini yalnızca kendisi için kullanmaya başlamıştır. Böylelikle kendi dışındaki toplumları aşağı görmek ve onları sömürebilmek için medeni-

leştirmek(!) gibi bir rol biçmiştir kendisine. Sahip olduğu değerleri onlara dayatarak onları asimile etmeyi bir metot olarak benimsemiştir. Bu anlamda medeniyet sanayileşememiş ülkeleri sömürebilmek için üretilen bir psikolojik savaş sloganıdır. Özellikle Osmanlı'nın son döneminden başlayarak günümüze kadar medeniyet kavramı, Batı yandaşları tarafından hep bu anlamda kullanılmıştır. Yıllardır AB'nin bir medeniyet projesi olarak takdim edilmiş olmasının nedeni de budur. Fukuyama, Sovyetlerin çökmesinden sonra yazdığı *Tarihin Sonu* kitabında, 'Batı medeniyetinin en üstün ve insanlığın son durağı tek bir medeniyet' olduğunu iddia ederken benzer mantıkla hareket etmektedir.

Oysa Batı medeniyeti bir yabancılaşma ve bir bunalım medeniyetidir. Nitekim daha 18. yüzyılda Rousseau, medeniyeti, insanlığın kendisine bir yabancılaşması olarak görmüştür. Gustave Flaubert ve Arthur Rimbaud, 19. asrın ikinci yarısında medeniyetin kendini imha ettirecek hastalıkları kendi bünyesinde taşıdığını ileri sürmüşlerdir. I. Cihan Savaşından sonra Oswald Spengler, Max Weber, Clive Bell ve Rene Guenon gibi düşünürler Batı medeniyetini bunalım kaynağı olarak görmeye başlamışlardır.² II. Cihan Savaşı bu olguyu daha da kuvvetlendirmiştir.

Fukuyama 11 Eylül öncesinde yazdığı *Büyük Çözülme* kitabında, genelde tüm sanayileşmiş, özelde ise Batı toplumlarındaki değerlerin erozyonunu gözler önüne sererek yeni bir anlayışa ihtiyaç olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla Rousseau'dan Fukuyama'ya kadar geçen yaklaşık 3 asırlık süreç (öncesi zaten vahşet ve karanlıktır), Batı medeniyetinin bir bunalım medeniyeti ve bir yabancılaştırma medeniyeti olduğunu göstermektedir.

3. anlamda medeniyet kelimesi özellikle Toynbee tarafından kullanılmıştır. Toynbee'ye göre tek bir medeniyet yoktur. Tarihte 21 ayrı medeniyet var olmuştur ve bunlardan 6 tanesi varlığını devam ettirebilmektedir. Gene Toynbee'ye göre medeniyetlerin ayırt edici unsuru Din olmaktadır.

Huntington *Medeniyetler Çatışması* adlı çalışmasında *medeniyet* kavramını Toynbee gibi kullanmaktadır. Huntington'a göre Medeniyet kültürel bir varlıktır:

"Bir medeniyetten bahsettiğimiz zaman neyi kastediyoruz? Medeniyet kültürel bir varlıktır. Köyler, bölgeler, etnik gruplar, milliyetler, dinî gruplar. Bütün bunların hepsi, kültürel çeşitliliğin farklı seviyelerinde ayrı kültürlere sahiptirler"... Bir medeniyet, bu suretle, insanların kendilerini diğer türlerden ayırt eden yönünden başka onların sahip olduğu en yüksek kültürel gruplaşma ve en geniş kültürel kimlik seviyesidir. Medeniyet, hem dil, tarih, din, adetler, müesseseler gibi ortak objektif unsurlar vasıtasıyla ve hem de insanların subjektif olarak kendi kendilerini teşhis etmeleri suretiyle tarif edilir."⁸

Sosyolog MacIver ise medeniyeti maddi unsurları baz alarak tanımlamaktadır. Açıkça söylememiş olmasına karşılık Medeniyeti ikinci anlamı ile sadece Batı için kullanmaktadır. Bu açıdan kültürel medeniyet arasında ciddi bir ayırım yapmaktadır:

"Medeniyetten; biz insanın hayatı üzerinde müessir şartları kontrol maksadıyla sarf etmiş olduğu cehtler neticesinde meydana getirdiği mekanizma ve teşkilatın umumi heyetini kastediyoruz. Bu itibarla medeniyet mefhumu, içtimai teşkilat sistemlerini, tekniği, maddi aletleri ve vasıtaları içine aldığı gibi seçim sandıklarını, telefonu, ticaret odalarını, demiryollarını, kanunları, mektepleri, bankaları ve bankacılığı da ihtiva eder..

Kültür ise; bu manada kullanılan medeniyetin antitezidir. Bu taktirde kültür; yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük münasebetlerimizde, sanatta, edebiyatta, dinde, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın kendisini ifade etmesidir".⁹

Ülkemizde kültür ve medeniyet üzerinde ilk ciddi çalışmayı yapan Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp kültür ve medeniyet kavramlarını birbirinden ayırır ve onlara ayrı anlamlar yükler. Kültürü milli, medeniyeti ise milletlerarası bir olgu olarak görür:

"Bir medeniyet müteaddit milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, sahipleri olan müteaddit milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vücuda getirmişlerdir. Bu sebeple her medeniyet, mutlaka, beynelmileldir. Fakat bir medeniyetin, her millette aldığı hususi şekilleri vardır ki, bunlara hars (kültür) adı verilir".¹⁰ "Hars milli olduğu halde, medeniyet beynelmileldir. Hars bir milletin di-

nî, ahlakî, hukukî, muakalevî, bedîî, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenktar bir mecmuasıdır. **Medeniyetse**, aynı mamureye dahil birçok milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir toplamıdır. Meselâ, Avrupalı milletler arasında ortak bir "Batı Medeniyeti" vardır. Bu medeniyetin içinde birbirinden bağımsız bir İngiliz harsı, bir Fransız harsı, bir Alman harsı vs. vardır... Medeniyet usul vasıtasıyla ve ferdi iradelerle vücuda gelen içtimâî hadiselerin mecmuudur. Mesela dine dair bilgiler ve ilimler usul ve irade ile vücuda geldiği gibi, ahlâka, hukuka, güzel sanatlara, iktisada, muakaleye, lisana ve fenlere dair bilgiler ve nazariyeler de hep fertler tarafından usul ve irade ile vücuda getirilmişlerdir. Binaenaleyh, aynı mamure dahilinde bulunan bütün bu mefhumların, bilgilerin ve ilimlerin mecmuu medeniyet dediğimiz şeyi meydana getirir.

Harsa dahil olan şeyler ise; usul ile, fertlerin iradesiyle vücuda gelmemişlerdir, suni değillerdir. Nebatların, hayvanların uzvi hayatı nasıl kendiliğinden ve tabii surette inkişaf ediyorsa, harsa dahil olan şeylerin teşekkül ve tekamülü de tıpkı öyledir."¹¹

Gökalp'in bu tanımlaması, medeniyetin ikinci anlamını çağrıştırmaktadır. Gökalp'in tanımlamasında '**sosyal hayatın ortak yanları**' ifadesinde **değer sisteminin olup olmadığı belli değildir**. Eğer bununla değer sistemini kast etmişse dolaylı olarak kültür ve medeniyet kavramlarını birbirine bağlamış olmaktadır. Gökalp'in ifadelerinden Milletlerin harsının olabileceği ancak medeniyetlerinin olamayacağı gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Medeniyeti *üst sistem*, kültürleri ise *alt sistem* kategorisine sokmuştur. Oysa her ikisinin de hem üst sistemleri hem de alt sistemleri mevcuttur. Böyle bir yola girmesinin nedeni; içinde yaşadığı ortam, bir de '**Türkleşmek, İslamlaşmak ve Batılılaşmak**' tezindeki '**Batılılaşmak**' boyutunu rahatlatılabilmek ve uygun bir zemin hazırlayabilmek için olabilir.

Cemil Meriç ve Abadan, medeniyeti 2. anlamını dikkate alarak tanımlamaktadırlar.^{12,13} İbrahim Kafesoğlu medeniyeti, kültürel temel üzerine yükselen milletlerarası bir olgu olarak görür:

"Medeniyet, milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen anlayış, davranış ve yaşama vasıtaları bütünüdür. Bu ortak değerlerin kaynağı kültürlerdir".¹⁴

Hilmi Ziya Ülken ise medeniyeti, bütün maddi dünyayı şekillendiren bir değerler sistemi olarak tanımlar:

"Her medeniyet bir değerler sistemidir. İnsan; inanan, düşünen ve tesir eden bir varlık olduğu için, bütün medeniyetlerin temelinde bir inanış, düşünce ve hareket sistemi vardır... Herhangi bir medeniyet -günün birinde- yeryüzünden silinse bile, kurduğu binalar, yaptığı eşyalar vasıtasıyla onun bir zamanlar nasıl bir inanç, düşünce ve hareket sistemine sahip olduğunu anlayabiliriz".¹⁵

Literatürde yer alan medeniyetin birinci ve ikinci anlamlarını esas alan tanımlamalar hariç, diğerlerinin tümünde; ortak değerlerden neşet eden, bir üst kimlik oluşturan bir yaşam, davranış, düşünce ve teknik ve eserlerin bütünü olarak bir tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. Aslında ikinci anlamda da Batılı değerler, açıkça söylenmese bile zımnen referans alınmaktadır. Ancak Batı'nın diğer medeniyetler karşısındaki üstünlüğü, bilim ve teknoloji alanında olduğu için dikkatleri hep o tarafa çekmek, sömürmek ve asimile etmek için kendisine daha avantajlı bir durum sağlamaktadır. Çatışma taraftarları ise, özellikle Toynbee, Huntington, medeniyetlerin haricinde yer alan temel değerleri öne çekmeyi yeğ tutmaktadırlar.

Yukarıda yapılan tanımlamalardan medeniyetlerin, değerler sistemi üzerinde yükselen birbiri ile organik bütünlüğü olan bir sistemi temsil ettikleri sonucuna ulaşılabilir:

"Medeniyet, toplumsal amaçlar, düşünce, teknik ve kurumlarla uyum sağlayan bir bütündür."¹

Kültür

Kültür (*culture*) kelimesi, Latince *cultura* kelimesinden türetilmiş olup, **toprağı tarıma hazır hale getirmek** anlamına gelmektedir. Osmanlıca da **hars**, Fransızca ve İngilizce'de **culture**, Almanca'da **kultur**, İtalyanca'da *cultura*, kültür kelimesi anlamına gelmektedir.

'Tarih, sosyoloji, etnoloji, sosyal antropoloji, sosyal psikoloji' gibi sosyal bilimler, kültür konusu ile ilgilenirler. Ancak, bunların her biri kültürü, kendisini ilgilendiren boyutuyla ele alır. Bunun

için bu bilim dallarına bağlı olarak değişik tanımları yapılmaktadır. Amerika'nın tanınmış antropologlarından Kroeber ile Klukhohn kültürün 164 tarifini tespit etmişlerdir.⁶

İnsanların ihtiyaçlarını, 'biyolojik, içtimai ve ruhi' olmak üzere 3 ana grupta sınıflandırmak mümkündür. İnsanların toplu olarak yaşamaya başlaması ile bu ihtiyaçların karşılanmasında ortaya çıkan karşılıklı bağımlılık, ilişkilere belli kural ve kaidele- rin konmasını zorunlu hale getirmiştir. İşte kültür böylesi bir zorunluluktan ortaya çıkmıştır. Toprağın tarıma hazır hale getirilmesi ile bireylerin toplum haline getirilmesi için eğitilmesi, norm ve standartlara uyar hale getirilmesi arasındaki ilişki, toplumsal hayat için kültür kavramının kullanılmasına imkan vermiştir. Toplumsal hayatın yaşanır olması ve toplumun geleceğe hazır hale getirilebilmesi için kültürün iki ana fonksiyonu icra etmesi gerekir:

- Biyolojik, içtimai, ruhi ihtiyaçların karşılanmasında normlar, standartlar, kaideler ve kurallar koyarak insanlar arasındaki ilişkileri tanzim etmek.
- Bütün bunları terbiye sistemi ile nesilden nesile aktararak nesiller arası ilişkiyi tanzim etmek.⁹

Bu boyutları ile bakıldığında 'Kültür, insanlar tarafından paylaşılan ve gelecek kuşaklara intikal ettirilen bir semboller sistemidir'.¹⁶ Toplum içerisinde ihtiyaçların karşılanmasının tanzimi için gerekli kurallar, kaideler norm ve standartlar, o toplumun düşünce sistemi, değer sistemi, kullandıkları sembol ve tekniklere bağımlı olarak ortaya konabilmektedir. Kültürle ilgili yapılan tanımlamalarda bunu görmek mümkündür. İngiliz Antropologu E.B.Taylor'a göre;

"Kültür; bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, hukuku, örf ve adetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür."⁹

E. Sapir, kullanıldığı bilim dallarına göre kültüre 3 farklı anlam yüklemiştir:

- "İnsanın hayatında içtimai yoldan tevarüs ettiği maddi ve manevi her unsuru ihtiva eder."

- "Kültürden ferdi inceliğin daha ziyade konvansiyona tabi bir ideali kast olunmaktadır."
- "Herhangi bir cemiyetin yeryüzünde seçkin bir mevkie sahip olmasını temin eden şu umumi tutum ve davranışlarını, hayat telakkilerini ve medeniyetin hususi tezahürlerini tek bir terimin içine sığdırmaktır."⁹

Alman Antropoloji alimi Thurnwald, kültür ve medeniyet kavramları arasında ayırım yaparak birbirleri ile karşılıklı etkileşim içerisinde bulunduğuna da dikkat çeker:

"Kültür, tavırlardan, davranış tarzlarından, örf ve adetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçmelerden, tesislerden ve teşkilattan mürekkep öyle bir sistemdir ki, tarihi bir mahsul olmak üzere teşekkül etmiş, ananeye bağlı bir cemiyet içinde onun medeni teçhizatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla yekdiğerine kaynaması sayesinde ahenkli bir bütün haline gelmiştir. Buna mukabil medeniyet, birikmiş bir bilgiye ve teknik vasıtalarına sahip olmayı ifade eder. Bir formülle ifade edilmesi istendiği takdirde denebilir ki kültür, takınılmış bir tavidir; medeniyet ise bilme ve yapabilmidir."⁹

Burada gizli bir şekilde medeniyet kavramı, Batı anlamında kullanılmaktadır.

Kültürü; C. Wissler, "Bir halkın yaşama tarzı.",⁹ Kroeber, 'Öğrenilmiş ve aktarılmış hareket, reaksiyonlar ve alışkanlıklar, teknikler, fikirler, değerler ve teşvik edilen davranışların tümü',¹³ E.W.F. Tomlin 'İnsan hayatına mana veren, insanı yükselten kısacası, "hayatı yaşanmaya değer kılan" bir şey...'¹³ T. S.Eliot, 'Herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş bir şekli...'¹⁷ Malinowski 'Toplumun yarattığı teknoloji ürünleri, tüketim maddeleri, kurumlarına şekil veren ilkelere, fikirleri, zanaatı, inançları ve gelenekleri' olarak tanımlar¹⁸... (1969 yılında) UNESCO uzmanları, "Bir insan topluluğunun kendi tarihi tekamülü hususunda sahip olduğu şuur demektir; o surette ki, bu insan topluluğu bu tarihi tekamül şuuru na atfen varlığını devam ettirme azmini gösterir ve gelişmesini sağlar."¹⁹ diye tanımlamaktadır.

Ülkemizde kültür ve medeniyet üzerinde ilk çalışmayı yapan Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in

bu konudaki düşüncelerini medeniyet kısmında inceledik.

Cemil Meriç kültürün tanımlanamaz olduğunu söylemiştir.

“Kültür, kaypak bir kavramdır. Tahlil edemezsiniz, çünkü unsurları sonsuz. Tasvir edemezsiniz çünkü bir yerde durmaz. Manasını kelimelerle belirtmeye kalktınız mı, elinizde havayı tutmuş gibi olursunuz. Bakarsınız ki, her yerde hava var, ama avuçlarınız bomboş.”²⁰

Meriç, kültür yerine *irfanı* kullanmayı tercih etmiştir:

“Batı’nın kültürü var bizim ise irfanımız. İrfan, insanlığın has bahçesi, ayırmaz, birleştirir. Bu bahçede kinler susar, duvarlar yıkılır, anlaşmazlıklar sona erer. İrfan kendini tanımakla başlar. Kendini tanımak için ön yargıların köleliğinden kurtulmak gerekir. İrfan, nefis terbiyesi, olgunluğa açılan kapı, amelle taçlanan ilim. Kültür, irfana göre katı ve fakir. İrfan insanı insan yapan vasıfların bütünü, yani hem ilim, hem iman ve hem de edep. Batı kültürün vatani, Doğu irfanın. Ne Batı’yı tanıyoruz ne Doğu’yu, en az tanıdığımız ise kendimiz..”²⁰

Bazen, *kültür* ve *medeniyet* yerine İbn Haldun’un kullandığı *Umran* kavramını kullanır.²

Sosyolog Ali Şeriatî’ye göre *kültür*:

“Bir ulusun tarihi boyunca biriktirip, kendine özgü bir şekil verdiği zihni, manevi, sanatsal, tarihi, edebi, dini ve duygusal birikimlerinin semboller, işaretler, gelenekler, adet, sosyal yaşantı ve anıtlar şeklinde ortaya çıkmasıdır. Bu birikimler, o ulusun acılarını, itilimlerini, karakterini, sosyal özelliklerini, hayat tarzını, sosyal ilişkilerini ve ekonomik yapısını simgeler... Kültür toplumun gerçek varlığının göstergesi ve üst yapısı, kısacası toplumun tüm tarihidir”... Kültür, her şeyden evvel bir halkın tüm hayat belirtilerinin bir sanat tarzında oluşan birliğidir.”²¹

Mümtaz Turhan, *Kültür Değişimleri* adlı eserinde kültürle ilgili bir çok tanımlamaları inceledikten sonra aşağıdaki gibi bir tanımlama yapmaktadır:

“Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, al-

kaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi tutum, tavır, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder.”⁹

Kültürü; Mehmet Kaplan, “Dili, mûsikiyi, mimâriyi, dağı, taşı her şeyden önce insanı işlemek, bunları ulaşabilecekleri en yüksek, en güzel, en ince noktaya kadar ulaştırmak..”,²² İbrahim Kafesoğlu, “Bir topluluğun dünya görüşünü kadrolayan manevi değerlerle, bu manevi güçlerin faal hayata yansımalarından doğan teknolojinin oluşturduğu bir ‘bütün’...”,¹⁵ Erol Güngör, “Bir inançlar, bilgiler, hisler ve heyecanlar bütünü...”,²³ Yılmaz Öztuna, “Bir milletin hayatının maddi olmayan taraflarının toplamı...”,¹³ Hilmi Ziya Ülken, “milletin içinde bulunduğu medeniyet şartlarına göre yarattığı bütün dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve adetler ve bunların toplamı...”,¹³ Sadi İrmak, “Halk ruhunun yaşattıklarının bilincealtına yerleşmiş izlerinin toplamı...”¹³ olarak tanımlamaktadırlar.

Tanımlar arasında nüanslar olsa da hepsinde ortak olan nokta, kültürün değerler sistemine dayandırılarak tarif edilmesidir.

Kültür ve Medeniyet Arasındaki İlişki

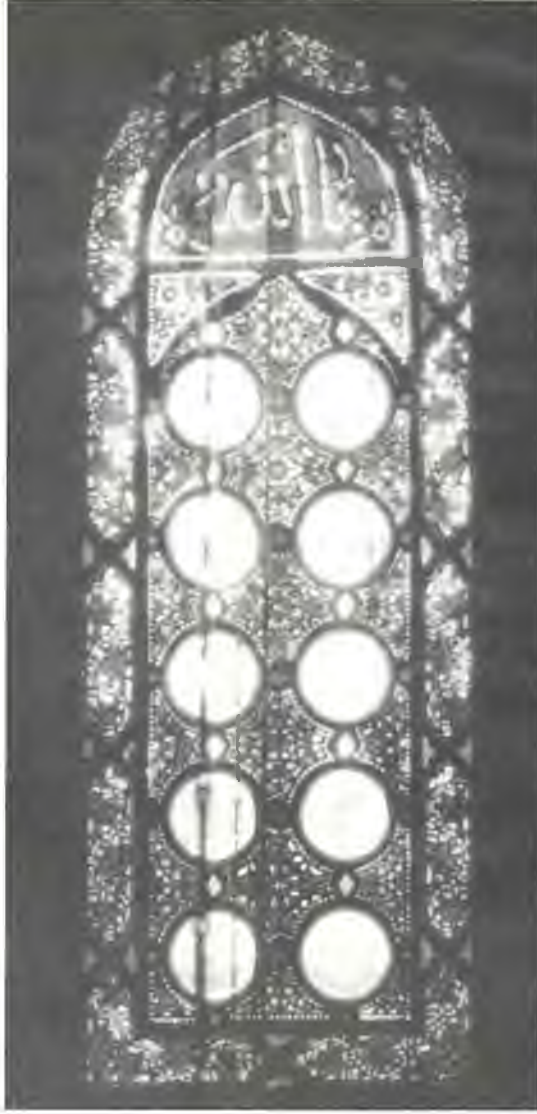
Yukarıdaki incelemelerden görülebileceği gibi *kültür* ve *medeniyet* kavramlarına yüklenen anlamlar, hem ülkeden ülkeye, hem de bilim dalından bilim dalına farklılık göstermektedir. Amerikalı antropologlardan Kroeber ile Klukhohn kültürün 164 tarifini tespit etmişlerdir.⁶ Cuvillier ise *Sosyolojinin Elkitabı*’nda medeniyetin 20 tarifini vermektedir.² Bu iki kavramın tarihi süreç içerisinde tam ve net evrensel bir tanımı yapılamamıştır. Alman literatüründe *kültür* ve *medeniyet* kavramları arasında bir ayırım yapılmazken, Anglo-sakson literatüründe ayırım yapılmaktadır.⁹ “Sosyolog ve antropologların yüzde doksanı ‘medeniyet’ kelimesini kullanmazlar, ‘kültür’ kelimesini tercih ederler. Kimine göre bu iki kavram eş anlamlıdır, kimine göre farklıdır.”¹²

Genelde Kültür daha geniş çerçeveli kabul edilmekte olup maddi ve manevi kültür diye iki ana kısma ayrılmaktadır. Bu yaklaşımla medeni-

yet kavramı, kültür kavramının içerisine sokulmaya çalışılmıştır. Maddi kültürle medeniyet; manevi kültürle de kültürün ana çatısını oluşturan değerler sistemi (Din, örf, adet, gelenek, görenek, felsefi görüş, norm, standartlar) kast edilmektedir. Fransızca'da kültür, daha çok sosyologların manevi kültür dedikleri kültürdür. Amerikanca da ise kültürden anlaşılan maddi kültür yani medeniyettir.²⁴

Kültür ve medeniyeti birbirinden bağımsız gören insan unsurlarını, genel olarak kabaca, 4 sınıfta toplayabiliriz:

1. **Gruptakiler (Onlar):** Batı'nın psikolojik savaş uzmanları ve bunlarla birlikte çalışan Batılı düşünürler. Bunlar, Batı'nın ulaştığı bilim ve teknolojik üstünlüğü bir medeniyet olarak gösterip dünyanın geri kalanlarını psikolojik baskı altına alarak asimile edebilmek ve sömürmek için uğraşırlar.
2. **Gruptakiler (Bunlar):** İşbirlikçi düzeyine ulaşmış içimizdeki Batı hayranları.
3. **Gruptakiler:** Yoğun propagandanın etkisi altında şaşırılmış ve bunalmış iyi niyetliler.
4. **Gruptakiler:** Mağlubiyetlerin verdiği yıkımla yoğun propagandanın etkisinden kendisini kurtaramayıp toplumsal değerler sistemini koruyabilmek için böyle bir ayırımla, Batı'nın bilim ve teknolojisini alabilmeyi düşünenler. Bilim ve teknoloji tüm insanlığın ortak malıdır deme yerine, medeniyet tüm insanlığın ortak malıdır

deme yanılıgısı içerisinde dilerler.

Eğer insanlık tek bir medeniyet etrafında birleşebilmiş olsaydı, dördüncü gruptakiler haklı olabilirdi. Oysa birinci ve ikinci gruptakiler zaten Batı dışında başka bir medeniyet tanımıyorlar. Batı'yı insanlığın son ve nihai durağı olarak görüyorlar. Toynbee ve Huntington gibi çatışma taraftarları da, medeniyetleri farklı kültürel değerlerden dolayı aynı olarak görmüyorlar. Dördüncü gruptakilerin kendi kendilerine icat ettikleri ve dahil olduklarını sandıkları tek bir insanlık medeniyeti üzerine; 21. asırda başlatılan hacı seferleri ile Irak'ta ve Filistin'de girişilen katliamları göz önüne alarak bir kez daha düşülmelerinde fayda vardır.

Bu iki kavram Şeriatı tarafından güzel bir benzetme ile birbirine bağ-

lanmıştır. Şeriatı, kültürü çekirdek, medeniyeti ise bu çekirdek etrafında oluşan daha dış bir olay olarak ele almaktadır:

"Kültür özel, medeniyet ise genel bir karakter taşıdır. Kültür, tarih boyunca bir toplumda meydana gelen bütün maddi ve manevi değerlerden ibarettir. Eğer kültürü amaç ve hedef bakımından ve hareket halinde olan bir olay şeklinde ele alırsak, kültüre, her toplumun zenginlik ve kişilik sahibi olmak yolunda harcadığı çabadır, diyebiliriz. Buna göre medeniyet daha dışa ait bir olaydır. Kültür ise bir çekirdektir. Ve medeniyet yönünün en önemli özelliğidir. ... Kültür, her şeyden evvel bir halkın tüm hayat belirtilerinin bir sanat tarzında oluşan birliğidir."¹

Sosyolog Erol Güngör de Şeriatı gibi, kültürün millet hayatındaki yön göstericiliğinin hayatı önemine dikkat çeker:

“Kültür ve medeniyet ayrımı, biz Türkler için, sadece sosyolojik bir kavram meselesi değildir; millet hayatına nasıl bir yön vereceğimiz konusundaki isteklerimize objektif ve ilmi destek bulma gayretleridir. Her toplumun kültürü, o toplumda yaşayan insanların çeşitli problemlere karşı denedikleri çözüm yollarından meydana gelmiştir. Çözüm tarzlarından bazıları zamanla sabit hale gelerek, toplumun bütününe mal olur ve toplumun kültürünü oluşturur.”²³

Öyleyse kültürü, bütün değerleri içinde barındıran bir tohum; medeniyeti de bu tohumdan neşet eden bir ürün, bir meyve olarak ifade edebiliriz. Bu durumda her kültür, kendine özgü, kendi rengini taşıyan bir medeniyet ortaya çıkaracaktır. Gerek kültür, gerekse medeniyetler ortak özellikleri itibarı ile daha üst sistemler oluşturabilirler. İslam medeniyeti, Batı medeniyeti, Çin ve Hint medeniyetleri gibi. Üst kültür ve medeniyet sistemlerinin altında alt kültür ve medeniyet sistemleri vardır. Üst sistemlerin var olması daha alt sistemlerin var olmasını reddetmemizi gerektirmez.

Kültür ve Medeniyet Değişimi

Birinci ve ikinci gruptakiler, Batı'nın bilim ve teknolojiye üstün konumunu bayraklaştırıp bizim değerler sistemimizden vazgeçmemizi istemektedirler. Bizi bir kültürel yozlaşmanın içine sokarak varlık nedenimizi ortadan kaldırmaktır nihai amaçları. Medeniyet projesi diye bize yıllardır dayatılan şey, sosyolojik anlamda Kültürel değişimdir. Öyleyse **kültürel değişim nedir?** Bu soruyu en güzel ve en açık bir şekilde sosyolog Malinowski cevaplandırmaktadır:

“Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prosestir. Böylece kültür değişmesi, bir cemiyetin siyasi yapısında, idari müesseselerinde ve toprağa yerleşme ve iskan tarzında, iman ve kanaatlerinde, bilgi sisteminde, terbiye cihazında, kanunlarında, maddi alet ve vasıtalarında, bunların kullanılmasında, içtimai iktisadının dayandığı istihlak maddeleri-

nin sarfında az çok husule gelen tahavvülleri ihtiva eder...”²⁴

Kültür ve medeniyet kendi içerisinde tutarlı bir bütünlüktür, eklektizmi kabul etmezler. Eklektik yapı, daima baskın kültür ve medeniyetin menfaatine çalışır. Baskın olan, muhatabını asimile edebilir. AB sürecinde Türkiye’de yaşanan ‘zina tartışmasına’ Verhaugen’in ‘Avrupa değerleri tartışılmazdır’ tarzında verdiği cevap, bunun en güzel bir örneğidir. AB sürecinde bizden kendimizi, kimliğimizi, değerlerimizi kısacası bizi biz yapan her şeyi reddetmemizi, hatta onlara savaş açmamızı istemektedirler:

“Hatta ileri gidip şunu bile söyleyebiliriz: Avrupa’da kabul görmek istiyorsa Müslüman Türk imajının aleyhinde çalışmalar yapılmalı... Çünkü Türkiye’nin üyeliği konusunda yapılan tartışmalar gelip Türkiye’nin Müslümanlığına takılıyor... AB bugünkü Türkiye’yi istemiyor. Ne bugünkü siyasi yapıyı, ne de bugünkü kültürel yapıyı istiyor... Ve en önemlisi tabii, Türk halkının da Avrupah değerleri içselleştirip yaşam tarzına yansıtmasını istiyor. Yani Avrupa gibi olan ve yaşayan bir Türkiye istiyor. Bu bağlamda azınlıkların, Kürtlerin, eşcinsellerin... vs. kimliklerini daha sesli telaffuz etmelerini sağlayacak bir süreç işleyecektir.”²⁵

Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da aynı şeyleri söylemektedir:

“Başka bir ifadeyle Türkiye’nin değerlerini yaşam tarzını, kurallarını derinden değiştirmesi gerekmektedir. ... Bizim paylaştığımız tüm değerleri ve kuralları benimsemesi ve bunun için Türkiye’nin kayda değer çabalar göstermesi gerekmektedir”²⁶

Sonuç: Umran= Kültür+Medeniyet

Kültür ve medeniyet madalyonun iki yüzüdür. Bir bütünün iki farklı yansımasıdır.

Kültürün maddi ve manevi olarak ikiye ayrılma zarureti, böyle bir sorunu ortadan kaldırabilmek amaçlıdır. Kaba bir benzetmeyle kültür yazılım, medeniyet ise donanımdır. Sorun yumurta tavuk meselesidir. Bu sorunu en iyi çözüme bağlayan İbn Haldun’dur. **Umran** kavramı ile sorunu çözmüştür. İbn Haldun’a göre ‘tarihin, sosyolojinin ve antropolojinin konusu **Umran**’dır’. İslam, medeniyet ve kültürü tek kelime olarak **Umran**’la ifade etmiştir.^{27,28}

Umran, bir toplumun temel değerlerinden neşet eden 'içtimai hayattır'. Umran tarihin ve insanlığın bir bütün olarak ifade edilmesidir. İnsanlığın hem bedevilik hem de hadarilik dönemlerini kapsar.

Onun için Umran bir ağaçtır; kökü kültür, meyveleri ise medeniyet olan bir ağaç. Bir toplumun olumlu ve olumsuz tüm tarihini gerçekçi bir şekilde kuşatan bir süreklilik ve bütünlüktür Umran. Olumsuzlukları bir ders ve imtihan olarak gören bir anlayış; olumsuzluklardan iyilik ve güzellik üreten bir bakıştır.

Kökleri Hz. Adem'e kadar uzanan tarihsel bir derinliktir Umran:

"(Allah)Adem'e isimlerin hepsini öğretti.(2 Bakara 31).

Peygamberler silsilesi ile beslenerek gelen bir değerler sistemi ve onun tüm hayatı kuşatıp yoğurması, yol boyu kendine yabancılaşan insana insanlığı öğretmesidir Umran:

"Senin Rabbin, 'ana yerleşim merkezlerine' onlara ayetlerimizi okuyan bir peygamber göndermedikçe şehirleri yıkıma uğraticı değildir. Ve biz, halkı zulmetmekte olan şehirlerden başkasını da yıkıma uğraticı değiliz."(28 Kasas 59)

Aynı zamanda Sırat-ı Müstakim üzere olup tüm sapmalara ve zulme karşı İbrahimi bir duruştur, Umran.

Umran, ana değişmez kabul ettiği değerler etrafında bir şekillenme ve şekillendirmedir. Eklektizmi kabul etmez. Ancak kapalı değil açık bir sistemdir. Kendi ana frekanslarına uymayan her şeyi dışlar. Diğerlerini de ele alıp yoğurur ve şekillendirip kendine mal eder. Umran, 'hikmeti müminin yitik malı olarak görür, nerede bulursa alır. Onu alırken de aldığı kabin şekline bakmaz.' O nedenle bir hikmet ve bir irfandır Umran.

Eğer bu coğrafyada yeni sömürcülüğe karşı kalıcı, köklü ve ciddi bir mücadele verilecekse; bunun İslam'ı dışlayarak yapılması mümkün değildir. Ekonomik, askerî, bilimsel ve teknolojik olarak güçlerinin zirvesinde ve fakat toplumsal sermayelerini tüketmiş bir kültür ve medeniyete karşı, ancak toplumsal sermayesi güçlü olan bir başka kültür ve medeniyet mücadele edebilir. İşte o da İslam kültür ve medeniyeti yani Umran'dır. ■

Notlar:

- 1-Şeriatî A. *Medeniyet ve Modernizm*, Düşünce Yayınları, İstanbul, 1980, S:40-120
- 2- Meriç C., *Umrandan Uygarlığa*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1977, S: 95-120
- 3-Tezcan, M., *Sosyal ve Kültürel Değişme*, A.Ü., Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No 129, Ankara, 1984
- 4- AB Sempozyumu a- Başbakan Erdoğan'ın Konuşması; b- AK Parti Sosyal İşlerden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Nükhet Hotar Göksele'in Konuşması
- 5- *İslam Ansiklopedisi*, Medeniyet maddesi
- 6- Pazarbaşı E., *Kuran ve Medeniyet*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1996
- 7- Guenon, Rene, *Doğu ve Batı*, Çeviren: Fahrettin Arslan, İstanbul, Yeryüzü Yayınları, 1980.
- 8- Huntington S.P., *Medeniyetler Çatışması*, Vadi Yayınları, Ankara, 1997
- 9- Turhan M., *Kültür Değişmeleri*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu, 16, İstanbul 1997, S: 40-50
- 10- Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Hazırlayan: Mehmet Kaplan, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayını, 1976.
- 11- Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Ankara, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayını, 1972.
- 12- Meriç C., age, S: 40-50
- 13- Arslanoğlu İ., *Kültür ve Medeniyet Kavramları*, G.Ü., Eğitim Fakültesi, İnternet sitesi, 2005
- 15-Kafesoğlu, İbrahim. "Milli Kültür-Siyaset İlişkisi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4.1984, 1.
- 16- Erdentuğ, Nermin, "Kültür Nedir?", *Milli Kültür Dergisi*, 3(6), 11.1981, 35.
- 17- Eliot, T.S. *Kültür Üzerine Düşünceler*, Çeviren: S. Kantarcıoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1981 .
- 18-Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1. Milli Kültür Şurası, "Genelde Kültür ve Temel Değerler Komisyonu Raporu", Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, 1983. 1. Milli Kültür Şurası (23-27 Ekim 1982) Komisyon Raporları, Ankara, Kültür ve Turizm bakanlığı Yayını, 1983.
- 19- Köseoğlu N., *Milli Kültür ve Kimlik*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997, S: 147
- 20- Meriç C., *Kültürden İrfana*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, S: 15
- 21-Şeriatî A., a.g.e, S:22
- 22- Kaplan, Mehmet. "Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar", *Türk Kültür ve Medeniyeti* 1, 1976, 68.
- 23- Güngör, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul, Ötüken Yayınevi, 1986., S:1-40
- 24-Meriç C., *Kültürden İrfana*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, S: 44
- 25- Bülent Güven, Sosyal Demokrat Alman-Türk Forumu Başkanı, Hamburg Eyaleti Yönetim Kurulu Üyesi Siyaset Bilimci, ile Yapılan Ropörtaj, *Gerçek Hayat*, 15 Ekim 2004 Sayı 2004-42(208) S:16-17.
- 26- *Zaman* gazetesi 17.12.2004

POSTMODERN TAHRİBÂT

ABDURRAHMAN EMİROĞLU

2 8 Şubat 1997'den bu yana tam 8 yıl geçti ve kimileri, Postmodern sürecin şu ülkede ne büyük bir tahribâta yol açtığını daha yeni yeni fark ediyor olmalı ki, son zamanlarda, bir anlamda **"postmodern rücû"** diye isimlendirebileceğimiz ilginç beyanatlarda bulunuyorlar ve yine **"postmodern ihtidâ"** diyebileceğimiz ibretâmiz gelişmeler sergiliyorlar. 2005'e adım attığımız ilk günlerde, ardarda kamuya yansıyan bazı gelişmeler, doğrusu birbiriyle irtibatlandırılmayacak türden değildi.

"Manevi Boşluk" mu Dediniz?!

Önce, 28 Şubat'ın ünlü "militan demokrat" savcısı Vural Savaş'ın yarı nedâmet yarı rücû içeren röportajını okuduk, hayretle: Gazete kupürlerinden derleyerek hazırladığı iddianame ile iktidarda olan bir partinin(RP) kapatılmasını sağlayan Savaş, RP aleyhine açtığı davaya ilişkin olarak; **"Evet gaza geldim... Gaza getiren beni Şevket Kazan'dı... Belki de açmayacaktım o davayı..."** diyordu. Serdar Arseven'in kendisiyle yaptığı röportajdan (*Dünden Bugüne Tercüman*, 03.01.2005) Menderesçi ve kendince 'dindar' olduğunu da öğrendiğimiz savcı bey, acaba asıl kimlerin gazıyla harekete geçmişti? Ve şimdi, bu ifadeler, acaba bir rücû mu, bir pişmanlık mı, yoksa yeni bir gaza ge(tiri)lme planının parçası mıydı?

Aynı günler basına yansıyan bir başka haber de, 2004'ün son MGK toplantısında "dünyadaki ve Türkiye'deki misyoner faaliyetleri"nin ele alındığına ilişkindi. Basında yer alan haberlere göre, TSK'nın konuyla ilgili raporunda(ve aynı paraleldeki Emniyet raporunda), **"misyonerlerin, 2020 yi-**

lina kadar Türkiye nüfusunun yüzde 10'unu Hıristiyanlaştırmayı ve 1 milyon İncil dağıtmayı hedefledikleri..."; keza, **"manevi boşluk içerisinde olduğunu kabul ettikleri Alevi ve Kürt vatandaşlara daha fazla yoğunlaştıkları"** tespit ediliyordu.

Ardından, Rahşan Ecevit'in **"Din elden gidiyor"** feryadıyla sarsıldık: Mâhût süreçte, TBMM'nin tek başörtlü milletvekili Merve Kavakçı'yı işaret ederek, hınçla, **"lütfen şu hanıma haddini bildiriniz"** diye kükreyip onun şahsında başörtüsüne savaş açan Bülent beyin akıl hocası olduğu îzâhtan vâreste Hanımefendi neler de söylüyordu böyle! **"AB'ye gireceğiz derken dinimiz elden gidiyor. Ben bir Müslümanım. Ülkemde Müslümanlığın gerilemesine razı olamam... Ülkemizde kiliseler yer yer apartman katlarına kadar yayıldı. Kimi vatandaşlarımız kâh ikna yoluyla kâh çıkar sağlanarak Hıristiyan yapıyor..."** (www.dsp.org.tr)

Postmodern süreçte "irticâ"ya karşı külli bir saldırı başlatarak imam-hatipleri, Kur'ân kurslarını, dinî görünürlüğü ve varlığı alabildiğine azaltıp büyük yara almalarına sebep olan güçlerin ve aktörlerin misyoner faaliyetlerinden rahatsız olmaları ve bu bağlamda **"manevî boşluk"**un altını çizmeleri, câlib-i dikkat bir gelişme değil mi? Düne kadar ve hâlâ her fırsatta irticâ yaygaraları koparmayı, din düşmanlığı yapmayı meslek edinen ve her Kurban bayramında olduğu gibi, bu Kurban'da da 'kan ve vahşet edebiyatı' yapan mâlum medyanın, öbür taraftan da çarşaf çarşaf, ekran ekran misyonerlik tehlikesinden dem vurmalarının anlamı, hikmeti ne ola ki? Hep belli merkezlerden start alarak başlatılan bu tür kampanyaların ardından başka türlü operasyonların çekildiğine birlikte tanık olmadık mı?

O halde gelin, “manevi boşluk” a vurgu yapan TSK bildirisini, ünlü savcımızın nedamet(!) göz yaşlarını (S.Arseven, röportajında V.Savaş’ın ağladığını söylüyordu), Rahşan Hanım’ın “din elden gidiyor” çılgınlığını birlikte teemmül edelim:

“Elden Giden Din” Hangi Din?

“**Manevî boşluk**” sözü biraz tanıdık gelmedi mi kulağınıza?! Hatırlarsanız, Kıbrıs seçimleri esnasında baba-oğul **Denktaş**’ların ağzından da benzer sözleri işitmiştik. Manevi boşluk içinde yüzen Kıbrıs Türk gençliğinin Rumlarla birleşmeye teşne olduklarını görünce, akılları başlarına gelmişti hazretlerin! Baba Denktaş, boynunda haç taşıyan bir Türk gencine ‘sen Müslüman değil misin?’ diye sorduğunu ve ‘galiba!’ cevabı aldığını dramatik bir dille anlatıyordu, meydanlarda, ekranlarda. (Hoş, bugün-bugündür, Kıbrıs’ta din tedrisâtına dair hiçbir tedbir alındığını da işitmedik.) Şimdi de, Türkiye’de dine ve dindarlara karşı topyekün ve postmodern savaş açan hazerât, artan misyoner faaliyetlerinden hareketle ucundan-kıyından “din elden gidiyor” nâraları atmaya başladılar. Ancak, bu elden giden “**din**” nedir, nasıl bir “**din**”dir, kimlerin -AB’ye ve dünyaya açılma sürecinde zedelenen- çıkar egemenliklerini korumaya ya da yeniden tesis etmeye yaracaktır; işte burası önemli, hem de çok önemli!

Tam da “**nasıl bir din**” sorusunu sorduğumuz bu aşamada, çok ibretlik bir *postmodern* ihtidâ olayına dikkat çekmeliyiz. Akşam Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni **Serdar Turgut Bey**, ciddi bir beyin ameliyatı geçirip ölüm korkusunu ense kökünde hissedince *ateizmden* vazgeçerek “**spiritüalizm**”de huzur buldu. “Spiritüel”i biz söylemiyoruz, Nuriye Akman’ın (*Zaman*, 02.01.2005) kendisiyle yaptığı röportajda sayın Turgut söylüyor; dini “*toplumsal bir proje olarak görmediğini*”, “*içe döndüğünü*”, “*duânın gücünü keşfettiğini*” de ekliyor. Hatta “*dinci kesimle aramda bir duvar olması ihtimali büyük*” demeyi dahi ihmal etmiyor.

İmdi, hemen şunu söyleyelim: “Ed-Dîn” olan yani yegane hak din olan İslâm, kimsenin tekelinde değildir. S.Turgut da, V.Savaş da, R.Ecevit de, diğerleri de İslâm’ı öğrenme, Allah’ın Kitabı’nı okuyup anlama ve nasûh bir şekilde tevbe ve istiğfar edip hata ve günahlarından rücû etme hakkına sahiptirler. Hatta, bedava İncil dağıtanlara karşı

tepkisel olarak bedava Kur’ân dağıtan bir bayanı görünce, “inşallah, dağıttığı Kitab’ı önce kendisi okuyup anlar da arınır” diye duâ da etmişizdir. Ve dahası, Hz.Yusuf’a komplo kurup kör kuyuya atmak suretiyle ölümüne kasteden, gömleğini kana bulayıp yalan uydurarak babaları Yakub’u kandırdıklarını zanneden kardeşlerinin, yıllar sonra Yusuf(a.s)’la karşılaşınca nedamet duyup; “*doğrusu biz kesinlikle hatalı idik*”(12/91) demeleri türünden erdemli davranış göstereceklerle de muntazırız. Ama olup bitenler, ‘acaba rücû mu, tevbe mi, tepki mi, tezgah mı?!...’ diye suâl etme teyakkuz ve tedbirliliğini de kesinlikle elden bırakmamak durumundayız.

Taşları Bağlayıp Köpekleri Salıverenler Kimler?

İşte burada, sözü edilen “manevi boşluk”un sebeplerini ve nasıl oluştu(ruldu)ğunu eğip bükmeden ortaya koymalıyız. Bu ülkede, “**taşları bağlayıp köpekleri ortalığa salıverenler**” ve tamamen sanal bir “**irticâ tehdidi**”ni abarta abarta birilerini “gaza getirip” misli görülmedik bir *postmodern tahrîbat* meydana getiren dahili ve harici “**şer odaklarını**” iyi tespit etmeliyiz.

Yıllardan beri ve be-tahsis *postmodern* süreçte halkın manevî duygularını, erdemlerini aşağılayıp aşındıran; dini inançlarıyla, hayat tarzlarıyla, giyim-kuşamlarıyla ha bire alay edip duran; ahlaki değer yargılarını, davranış kalıplarını yerle bir eden; güven duygularını, dayanışma ruhlarını yok eden; aile, namus, iffet gibi değerlerini törpüleye

törpüleye tükenme noktasına getiren şeytanî güçleri, kurumları, çevreleri ıskalayarak; “ne oldu bu millete?”, “ne oldu bu gençliğe?”, “bu manevi boşluk nasıl oluştu?”, “kimileri neden misyonerlere itibar eder hale geldi?” sorularının cevabını bulamayız.

En masum, en doğal bir dini duyarlılığı, uygulamayı veya görünürlüğü bile **“irticaya karşı mücadele”** için elverişli bir psikolojik harp malzemesi olarak kullanmaktan hazer etmeyenleri; sindirilmiş, susturulmuş, pusturulmuş bir insan tipi üretmek halkı her türlü yozlaşmaya, kokuşmaya, ahlaksızlığa, hayasızlığa, inkara açık ve hazır hale getirenleri görmezlikten gelemeyiz; nasûh tevbe etmedikleri sürece de affedemeyiz.

Mâhût süreçte **“irticâ, irticâ!”** diye yırtınırken, ağalarının, patronlarının, bürokrasi oligarşisinin şimdi her gün bir yenisi ortaya dökülen yolsuzluklarını, hortumlamalarını, soygunlarını, taltanlarını ört-bas edenleri unutamayız, unutmamalıyız.

17 Ağustos 1999 depreminde, tamamen dinî ve insanî duyarlılıklarıyla ilk harekete geçenler İslâmî vakıf ve dernekler olunca, **“İslam-fobi”**leri depreşerek onların insanî yardımlarını bile engelleyenlerin, bugün çıkıp da Güneydoğu Asya’ya yardım için şarkıcı-türkücülerin tertiplediği konsere itibar etmeyen halkı suçlamalarını samimi bulamavız.

Körpe zihinlerin dinini, inancını öğrenmesine imkan ve fırsat vermeyip imam-hatiplerin, Kur’ân kurslarının köküne kibrit suyu dökenlerin; kendi evinde, apartmanında Kur’ân öğreten dindar insanları **“irticâ”** diye yaftalayarak der-dest edenlerin, şimdi kalkıp, ‘taşların hâlâ bağlı, köpeklerin ise serbest’ olduğu şu ülkede; manevi boşluktan, misyonerlerin her mahalleye yayıldığından dem vurarak ‘din elden gidiyor’ diye feryat etmelerini çok “anamlı” buluruz.

Temel görevleri **“kötülükleri emredip iyilikleri engellemek”** süretiyle yeryüzünü fesada boğmak olan(9/69), **“hayırlı şeyleri engelleyen, saldırgan, günahkâr, kaba, haşin ve kötülükle damgalı”** (68/12-13) kimseler, bu halkla, halkın değerleriyle ve dinle savaştıktan vazgeçip kendi durdukları yeri ve kafa yapılarını sorgulamadıkça, ıslâh-ı nefis edip duruşlarını düzeltmedikçe asla iflah olmazlar, diye inanır ve düşünürüz ves-salam!

“Light İslâm”, “Euro-İslâm”, “Türk İslâmı”...

Öyleyse, bütün bu olup bitenleri nasıl değerlendirmeli, anlamalı ve anlamlandırmalıyız? Sözkonusu gelişmelerin resmini net olarak çekip fotoğraf karelerini yanyana koyduğumuz zaman, doğrusu şu soruyu sormaktan kendimizi alamıyoruz: Sakın, Amerikalıların **“İlmî/Light İslâm”**ı, Avrupalıların **“Euro-İslâm”**ı türünden, suya sabuna dokunmayan, spiritüel/ruhsal, ezoterik/gizemci, edilgen, omurgasız, kolu kanadı budanmış ama millî çıkarlara hizmete âmâde bir din anlayışı yani **“Türk İslâmı”** tezgaha konulmak isteniyor olmasın?!

Gelişmeleri farklı okumasıyla tanıdığımız **Ma-hir Kaynak**’ın CHP’deki değişime ilişkin şu ifadelerine ne dersiniz? **“...iktidarda olmadığı zaman bile belirleyici olan Alt Ok modeli değişecektir. Yerine gelecek model bellidir: Evrensel ve dine dayalı bir düşünce sistemi. CHP’de değişecek olan kişiler değil ideolojisidir... Tek özelliği dini motifler kullanmak olan bir lider adayı CHP’yi sarsıyor ve başa güreşiyor...”**(Star, 09.01.2005)

Yine Serdar Turgut’un (ki, Kur’ân’la tanışmasına sevindik; hastalığı için şifa ve Kitab’ı anlayacak basiret vermesi için Allah’a duacıyız), genel yayın yönetmenliği yaptığı **Akşam**’a dair; **“Biz milliyetçi, muhafazakar, ama içeriği Batılı olan, şehirlî olan bir gazete yapacağız.”** (Zaman, 03.01.2005) sözleri ne anlama geliyor? Bu proje sadece kendi iradesi tahtında mıdır?

Keza, iki büyük medya grubunun, durup dururken yurt dışındaki bir hocaefendiyi keşfedivermeleri(!) -ki hocaefendiye bu ülkeyi dar edenler yine mâlum medya idi- ve ha bire misyoner tehlikesine dikkat çekmeleri, yine Rahşan Hanım’ın malum fevranı, vb.; tüm bunlar çok masumâne rücûlar, değişimler midir?..

Yoksa... Evet yoksa, bir zamanlar Ankara Valisi Nevzat Tandoğan’ın sosyalist gençlere kızarak söylediği **“Bu ülkeye Komünizm lâzımsa, onu da biz getiririz!”** türünden bir gelişmeye mi şahit olacağız? Yoksa, ülkeye birazcık dinî/manevî duyarlılık lâzım oldu da, onu getirme çabasının ilk işaretleri mi bunlar?! Ve yoksa, milliyetçiliğin, ulusal kimliğin hizmetinde ve devletin kontrolünde bir **“millî din”** mi tezgahlanıyor?!

İmdi, bu sinsi planı iyi takip edip oyuna gelmemek; **sahih, dinamik, hayatın her alanını kuşatan** ve mümin olmamızın bize emrettiği ümmet bilincini daha güçlü seslendiren bir İslâmî söylemi yükseltmenin tam zamanıdır. ■

EY RUH! GELDİNSE TIKLA!

DİLAVER DEMİRAĞ

Bugünlerde başım hayaletler ile dertte, “ruhlar alemi”nden neşet eden bu tekinsiz varlıklar her fırsatta “bin yıl da olsa sürece” diyerek dansediyorlar çevremde. Hepsi değişik değişik bu hayaletlerin bazılarının altın gibi ışıldayan sırmaları var. Kimleri hala bir şeylerin etkisindeymiş gibi “tak şak” deyip selam veriyorlar, hizaya “geçiyorlar”. Ancak işin en komiği bunların korku verdiklerini sanmaları. Oysa ki, insanın kasıklarına ağırlar sokacak denli komikler.

Bir de bu hayaletler odaya girince etrafa dayanılmaz derecede kötü bir koku saçıyorlar. Araştırınca sırmalı hayaletlerden birinin yüklü miktarda “borç” aldığı, bu “borcun” karşılığında bu borcu aldığı kişiye bazı avantajlar tanıdığını öğreniyorum; koku kaynağının birisi buymuş. Bir başkası, ancak bu hayalet sırmasız, bu da ölmeden önce yeşil renkli, üzerinde kafa resmi olan yahut üzerinde piramit ve göz işareti bulunan çift Ş’nin üzerinden dikine I geçen yine yeşil renkli kağıtlardan yemiş, onlar da birikerek koku yapmış.

Bu hayaletlerin bir de yabancı dillerde konuşanları var, bunlardan bir tanesi yani fino köpeğini andıranı ile suratı şempanzeye benzeyeni özellikle surat olarak komikler ama korkunç gürültüler çıkarıyorlar; arkalarında kafatasları var ve üzerlerinden kan sızıyor. Ha bire “size özgürlük getiricez” diyorlar, Bunların başka dilde konuşanları da var, onların da mavi zemin üzerine yıldızların sıralandığı bir giysileri var; bunlar da “barbarlık”, “terör” gibi laflar ediyorlar; “köylüleri istemeyiz,

sizin burada işiniz yok” deyip artı işaretini andıran bir şeyi sallıyorlar ellerinde. Onlar “ayrı dünyalar” deyince fonda Orhan Gencebay’ın “bir araya gelemeyiz” şarkısı çalıyor. Oradan bir başka yerden ise bu kez “biz ayrılamayız” şarkısı çalıyor, bu şarkıyı ise uzun boylu, bıyıklı ve sarkık dudaklı bir adam söylüyor. Bu şarkılar çalarken bu kez odada bir ekran belirliyor; başrollerini Belgin Doruk ile Ediz Hun’un oynadığı bir film bu ve filmde bazen sarışın yabancı adamlar, bazen ise Belgin Doruk olarak değişen oyuncu, “reca ederim beyefendi, peşimi bırakınız, biz ayrı dünyaların insanıyız diyor” fakat bazen Ediz Hun’a, bazen de sarkık dudaklı adama benzeyen kişi, “nayır, beni bırakma,

sensiz ben asla yaşayamam" diyor. O esnada bir başka ses de Orhan Veli'den "sen Ciğerci-nin Kedisi, ben ise sokak kedisi" diye başlayan bir şiiri okuyor. Sonra yıldızlı hayaletler ile şempanze ve fino köpeği ortadan kayboluyor.

Odada yine bizim hayaletler beliriyor. Fakat bu kez eski ve ev biçimli bir çalar saatten fırlıyorlar, bir kuşun çıkıp çıkıp guguk demesi gibi bizim hayaletler de sırayla saatten fırlıyorlar ve "İrtica, İrtica, İrtica" diye ünlüyorlar. Sırayla sırmalı hayaletler, papyonlu hayaletler, kameralı ve teypli hayaletler, cübbeli hayaletler, terazili cübbeli hayaletler saat-ten çıkıp üç kez "irtica" deyip geri saatin içine giriyorlar.

Ve odada yine bir ekran beliriyor, bu kez ortada bir genç kız var; elinde kitap var, tüm vücudu örtüye bürünmüş, başı da kapalı; kız bir köşeye sinmiş, gözleri korku içinde, üzerine eğilip kafasına uzanan ellerden sakınmaya çalışıyor. Çevresinde bir sürü hayalet kameralar çalışıyor, flaşlar patlıyor, koro halinde tempo tutuyorlar ve kızın etrafında dans ederek hep bir ağızdan "aç, aç..." deyip duruyorlar. Orada bir delikanlı belirip hayaletlere karşı kızı korumaya çalışıyorsa da bu kez ellerinde sopalar olan üniformalı hayaletler çocuğa acımasızca vuruyorlar.

Görüntü yine değişiyor; bu kez Tarkan'ın bir konseri var ekranda; kızlar sahne kenarına dizilmişler, kendilerinden geçmiş bir halde vücutlarını kıvırıyor, kafalarını sallıyorlar; sanki bir ayin-deler gibi. Kamera orada danseden kızlardan birine yaklaşıyor, kızın üzerinde bir buluz var, düşük bel bir kot giymiş, buluz beli ve göbek kısmını açıkta bırakacak biçimde kısa, kızın göbeğinde ise hem hızma var, hem de dövme yapılmış, müzik eşliğinde mütemadiyen dans ediyor ve kamera uzak plan çekime geçtiğinde bu kızın kafasında bir eşarp olduğunu görüyoruz. Bu esnada dört bir yandan, 'size anne diyebilir miyim', 'marba yellevole', 'biri sizi özetliyor'a yarışmacı olmak için, 'sabah

sabah yeda yavan', 'top star ağabey dedim', '...le basıldı', 'genç çift 'kalbiniz ne fena, biz sadece arkadaşız' dediler' gibi sesler yükseliyor...

Derken görüntü yine değişiyor; bu kez bir kadın sarıklı bir sandukanın etrafında göbeğini öne fırlatarak dolaşıyor, ha bire "al sana bir göbek ver bana bir bebek" diye sandukanın etrafında dolaşıyor.

Görüntüde bu kez gözü yaşlı, bıyıklı ve titrek sesli bir adam var; burnunu çekerek "vallahı kahraman ordumuz sayesinde dinimiz ayakta, Allah devletimize zeval vermesin, şehadet eylemcisi teröristtir, onların hali küfürdür, başörtüsü ise bir teferruatır,

gösteri yapmak günahıdır, devletimiz iyidir" diyecek ağlıyor ve titrek sesiyle nutuk çekmeye devam ediyor.

Bir başka görüntüde ise kanca burunlu, kara kıvrıkcık saçlı, kambur ve titrek sesli bir adam şiirler okuyor, yanındaki çirkin suratlı kadın ise cerbezeli bir ses ile, "yetişin a dostlar, din elden gidiyor, Müslüman takkesinin altından Hristiyan haçı sallanıyor" diyor; adam ise 'irtica, irtica' deyip duruyor.

Görüntü yine değişiyor; bu kez 32 diş mey-danda, sivri çeneli, gözlüklü bir adam, kendisine benzeyen bir adamla kasanın başında kasayı boşaltıyor. Bir yandan da kubbeli karlar altında, önünde kalpaklı adamların olduğu bir saraydan İstanbul'un içine mavi borular döküyor, borunun İstanbul'daki ucundan insanların cebindeki paralar çekiliyor. Gözlüklü "dem Brüksel'in yolu Diyar'dan geçer" diyor. O esnada adamın yanında tüyleri dökülmüş, titrek ve sarsak bir halde yürüyen, sert bakışlı bir kurt beliriyor. Kurt iki de bir "bunlar ürkek, biz ise erkek", "böldürmeyiz", "çiğnetmeyiz" deyip elinde ip sallıyor. Sonra bir takım adamlar beliriyor, üzerinde İMF, World Bank yazılı çantalarla kurdun üzerine basıp gözlüklü adamın yanına geliyorlar. Oradan üzerinde yıldızlar

olan adamlar geliyor ve kurt onları görünce ellinde salladığı ipi onlara teslim edip adamların ellerini yalıyor.

Derken bu kez ekrana çipil gözlü, bıyıklı, beyaz giysili bir hoca ile, alın kısmı kelleşmiş tıknaz boylu biri çıkıyor. Alın tarafı kelleşmiş adam iki de bir "bunlar cahiliye, din baronları, bunlar kitabın yanında mışnaları icat etiller" diyor ve kasım kasım kasılarak, etrafına küçük dağları ben yarattım havasında bakıyor. Her ikisi de laikliğin dini koruduğunu söylüyorlar; tıknaz olanı bunlar karşında konuşamazlar, beşi üç yapmak gerek, üç beş olmaz, üçe beş diyenler yobazdır diyor, şaşı gözlü ve gözlüklü şişman olanı da "kızlarımız başlarını açsınlar, günahını da bana yazsınlar" diyor.

Ekranda çıkan bir başka görüntü de üstü başı yırtık ayakları çıplak çocuklar ellerinde yoğurt kapları ile kuyrukta bekliyorlar. Dışarıda jilet gibi bir soğuk var ve çocuklar üşüyorlar. O esnada bir kamera yaklaşıyor, üzerinde kürk manto olan kız, çocuğa soruyor, "yemek kuyruğunda mı bekliyorsun?" Titreyen çocuk başını sallıyor. "Üşüyor musun?" diyor kız; çocuk yaşlı gözlerle yine başını sallıyor. Kız soruyor, "beni tanıdın mı?" Ve devam ediyor: "ben manken; kameraya bak ve gülümse, sana imzalı bir fotoğrafımı vereyim baktıkça beni hatırlarsın." Sonra kameraya dönüyor ve "ince ince bir kar yağar fakirlerin üstüne sayın seyirciler, biz **adı 28** ekibi olarak onları sıcak öpücüğümüzle ısıttık, karınlarını da mikrofonu uzatıp sordüğümüz sorular ile doyurduk. Bu çocuklar temizlik işçisi bir babanın çocukları, ancak belediye temizlik işlerini özelleştirmiş ve baba işten atılmış, özelleştirilen şirketi alan patron işten çıkardıklarına tazminat vermemiş, baba iş bulamamış, anneleri de yatalakmış, ev sahibi evden atmış onları, ceplerinde hiç para kalmayan baba intihar etmiş, yatalak anne ve çocuklar ise buradaki barakada yaşıyorlar. Biz de onları görüntüledik şu anda be-

lediyeenin aş evinden yiyecek almak için kuyruktalar."

Ve bu kez ekrana bir başka adam daha çıkıyor; bu kez gözlüklü, Kürt aksanlı bu adam konuşuyor, bir kitap yazmış ve onu anlatıyor, "iktidara gelseydik herkesi kesecektik, taliban bizdik, ben şimdi demokrasi için çalışıyorum, sayın ne yaparsa güzel yapar" diyor.

Sonra görüntüler siliniyor, 10. yıl marşı çalıyor, bir adam beliriyor; "benim hakkım, bana ne, altı oklu koltuğa ben oturucam" diyor, camide namaz kılıyor ve camiden çıktıktan sonra 10. yıl marşı eşliğinde şampanya kadehini kaldırıyor, adamın arkasında ise yüksek binalar beliriyor.

Ekrana kararıyor; bu kez tank sesleri duyuluyor, o esnada **ekranda beş köşeli bir yıldız ile yedi kollu bir şamdan beliriyor** ve "evet bizdik, her taşın altında biz varız, **unutunuz mu?**" diyor. Bu görüntülerden sonra THE END yazıyor ve hayaletler odadan çıkıyorlar.

"**Fakat şiddet, kişileri incitmekten, yok etmekten çok, onların devamlılıklarını bozmak; onlara kendilerini tanıyamaz hale gelecekleri roller oynatmak; kişilerin yalnızca bağlılıklarına değil, kendi tözlerine ihanet etmelerini sağlamak; onlara eylemin imkanını toptan ortadan kaldıran eylemler yaptırmaktır.**" (Emmanuel Levinas, Sonsuza Tanıklık, Metis Yayınları, s.92)

"**Eğer siz vermeseydiniz, sizi gözetlediği bu kadar çok gözü nereden buldu? Eğer sizden almadıysa nasıl oluyor da sizleri dövdüğü bu kadar çok eli olabiliyor?... Kölelik etmemeye karar verdiğiniz an özgürsünüz demektir. Onu itmenizi ya da dengesini bozmanızı istemiyorum, fakat yalnızca onu desteklemeyin; işte o zaman onun, altından temeli (kaidesi) çekilmiş bir Collose (Rodos'taki koca Apollon heykeli) gibi tüm ağırlığıyla düşüp parçalandığını göreceksiniz.**" (Eti- enne de La Boetie, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev, İmge Yayınları, S. 8-9)

EPİSTEMOLOJİK KIRILMA VE ONTOLOJİK DURUŞ BOZUKLUĞU

AHMET DAĞ

1991 Körfez Savaşı için Baudrillard “*pornografik/müstehcen savaş*” tanımlaması yapmıştır. Bu tespit oldukça anlamlı ve yerinde bir tespittir. Çünkü insanlık insanlığa yapılmakta olan tacizi TV’den duygu ötesi bir yaklaşımla eğlenceli bir seyir haline getirmiştir. Sosyal bilimciler bir olayı yada durumu ifade etmek için kavramsallaştırmaya, mevzuu özetlemesi babından çok önem verirler. 28 Şubat sürecini ifade etmek için de yerli sosyal bilimciler ve entelektüeller *Postmodern* kavramını kullanmakta tabiri caizse icma ettiler. Bu kavramsallaştırma oldukça isabetli bir kavramsallaştırma idi. Bu darbe yasa-genelge-tüzüklere militarist bir çehre kazandıran sivil görünümlü ama üniformalı bir darbeydi. Yine bu darbe bünyesinde, bir dönem “Haso-Memo” olarak muamele gördüğü Anadolu insanlarının bürokratik, siyasal, ekonomik görüşlerini ve yürüyüşlerini hazmedemeyen, merkez oligarşinin yargıya militarist bir fonksiyonellik kazandırdığı bir karakteri barındırıyordu. Medya, yargı ve seçkinler zümresi *militan laik* bir tutumla hareket ettiler. Medya, üniversiteler ve yargı organları irtica tehlikesi konusunda brifinglere tabi tutuldu; yargının tartışmalı kararlar vermeye başladığına ve İslami kesimlerle, İslami duyarlılıkları olan bireylerin yargı aracılığıyla hak ihlaline uğradıklarına ilişkin eleştiriler yoğunlaştı.¹

Toplum ve mütedeyyin insanlar kapsamlı bir psikolojik harple yüz yüze kaldılar. Her gün televizyon ve medyada bir dönem sempatiyle bakılan ve imrenilen tarikat, tesettür, sakal ve oyla des-

tekleyip ümit bekledikleri siyasal parti sembolleri spekülatif, saldırgan bir stratejiyle yağmaya tutulmaya başlandı. Birkaç aktör ve figüranla insanların hassas noktaları iğdiş edildi ve eğilimleri ortadan kaldırılamaya çalışıldı.

28 Şubat sürecini yaşayanlar onu gazetelerde, radyolarda ve televizyonlarda sürekli yer alan “irtica” görüntüleriyle, ana haber bültenlerinin neredeyse tamamına yayılan Aczimendiler, cin çıkarma törenleri, gizli çekim ayinler ve RP mensuplarının seçim sırasında yaptıkları ‘sakıncalı’ konuşmalar, yeşil bayraklı ve çember sakallı “mürteci” görüntüleriyle hatırlayacaklardır. Bir kampanya olarak yürütüldüğü gözlenen bu medya faaliyetlerinde “türban”ın özel bir yeri vardı.² Fadime-Müslüm tiyatrosu ise kesim içindeki varolduğu isnat edilen sapkınlıkları ve sapıklıkları teşhir etme gayreti ile senaryolaştırılmış gibi duruyordu ek-randa. Bu psikolojik harpten sonra sakallılar sakalını kesmeye yada kısaltmaya, başörtülüler başörtüsüne farklı şekiller verme gayreti içerisine girdiler. 1980’li yıllarda İran devrimi ile Özal’ın liberal politikaları farklı bir sentezi/melezleşmeyi meydana getirdi. Kesimin yaşadığı mağlubiyet ve ontolojik güvensizliğin sinyalleri 1990’lı yılların başında veriliyordu. Yine İslami düşünce ve teorisyenleri, kısmen toplum dindarlığı yaşamak için partiyi hem araçsal hem amaçsal olarak görüp İslam’ı siyasal bir harekete irtica etme hatasında bulundular. İslam’ın sosyal ve kültürel yanları tek boyuta yani siyasal boyuta indirgendiler. Kültür, Sanat, Estetik, Edebiyat vb. kaygıları olan Müslüman bi-

reyden çok partinin veya içinde bulunduğ u cemaatin sözcülüğ ünü yapmak için şartlanan, bunun için hikmete ihtiyaç duyan *aidiyetçi* birey yetiştirildi. Bu durum Ahmet Çiğdem gibi sosyal bilimcilerin ifade ettiğ i üzere, İslami kesimin özgün bir birikim elde etmesini engellemiştir.

Bazı aydınları tenzih edersek, çoğ u aydın ve partinin siyasal kurmayları toplumu okuma-anlama, duygu dünyalarının ne olduğunu bilme kaygısı gütmediler. İslamcılar kendilerini toplumun gerçek temsilcisi ve sağduyu sahibi olduklarını iddia ederek, toplumun ne istediğ ini bildikleri, onu ayrıca dinlemelerine gerek olmadıklarını ima ederler.³ Bu durumda Gramscinin ifade ettiğ i organik Aydına tekabül etmektedir. Mo-

dernleşmenin, Küreselleşmenin, Post modernleşmenin yıllarıyla *zaman algısını* paylaşan İslami görünürlükte göç olgusunun sorunları göz ardı ediliyordu. Özal politikalarıyla eğitim, kültür, siyaset, ekonomi, bürokraside görünürlük içerisinde bulunan mütedeyyin insanlar buradaki handikapların ve zaafiyetlerin ne olduğ u konusunda ciddi manada terbiye edilmedi. MNP ve MSP'nin kurulmasına icazet veren M. Zahid Kotku'nun mütedeyyin insanlara para, kadın ve koltuk hırsı konusunda nasihatleri de dikkate alınmadı. Dini hayat ile seküler hayat kaynaşmaya başladı. Aslında bu kaynaşma 1980'li yıllarda gizil olarak bulunuyordu. Ama dergi, gazete ve TV gibi kurumlarda bu gö-

rünürlük tecessümleşme fırsatını 1990'lı yıllarda buldu. Bu bağlamda İsmail Kara İslamcılarının modernite ve kurumlarla eklemlenmesinin iki dayanağ ı olduğunu söylüyor. 1.Zaruret fikrinin günahı ortadan kaldırdığı düşüncesi, 2.Batıda bulunan her şeyin aslında İslam'da da bulunduğ u kabulü... Bu iki oportünist ve apolojist kabul, seküler hayatla uzlaşmayı sağlıyordu.

İslami camia, 'müslümanlaştırdığı' bireysel yaşamlarını daraltmamak için seküler hayatı yavaş yavaş benimsemek durumundadır. Daha iyi eğitimin, daha müreffeh bir hayatın kişilerin dini anlayış ve patriklerini nasıl dönüştüreceğ ini şimdiden tam olarak tahmin etmek zordur. "Haşema"larla başlayan modern yaşam tarzının İslamileştirilmesi uygulamaları giderek tesettür defileleri, tesettürlü

doktorlar, avukatlar, sporcular, sunucular, hostesler, şoförler ile hem yaygınlık hem de meşruiyet kazanmaktadır. Muhafazakar ailelere yönelik tatil köyleri, yeşil pop ve giyim kuşamdan ev mekanına kadar her alanda modernleşen bir dindarlık gözlenmektedir. Burada gözlenen süreç, bir yandan dindarlığ ı hayatın değişik alanlarında görünür hale sokarken, diğ er yandan da dindarlığ ın geleneksel formlarını dönüştürmektedir.⁵ Modern hayatın nimetleri Müslümanları modern hayata eklemlenmeye icbar etmiştir. Çünkü Müslümanlar, artırdığı zenginliğini korumak için kapitalist değerlerle uzlaşmayı isteyecektir. Bu *marazı* durum da kapital değerlerin İslamcıları tüketmesi duru-

munu ortaya çıkarmıştır. “Muhafazakar sermaye liberal hatta laissez-faireci liberal yaklaşımın sağladığı kazanımlarla palazlanırken hızla renginden arınmıştır.”⁶

Dünyada küreselleşme tasavvuru ve yükselen, prim yapan bu değer İslami kesim üzerinde etkili olmuştur. Bu epistemolojik kırılma kesimin en önde gelenlerinin zihin dünyasındaki paradigmaları değiştiriyordu. Müslümanlar mevcut konjonktürel durumla uzlaşma tavrını ve söylemini kabullendikçe “dünya sistemi ile bağlarını kuvvetlendirdikçe dinlerinden sapmayı kabullenecekler.”⁷ Aydın zihnindeki *epistemolojik sarsıntı* camia içindeki mütedeyyin bireylerin *ontolojik duruşunu* sallıyordu. Küreselliğin nimetlerinden söz eden E.Nazif Gürdoğan, Medine Vesikası’ndan Helsinki Yurttaşlar derneğine uzanan Aydın üyeliği ve zihniyet değişimi, dinî televizyonlarda Aha Tuğba ile röportaj yapan magazin programları, kozmetik ürünlerini bedeninde özentile ve titizlikle kullanan ve talkshowlara katılan varolabilme kaygısı taşıyan başörtülüler ve bu zihniyet değişimi, konjonktüre entegre olma kaygısını içinde barındırıyordu. Kadın-erkek ilişkisinden felsefe, sosyoloji, psikoloji ve Batılı bilimlere olan yaklaşımlara kadar uzanan genişçe modern değerleri paylaşarak önemli bir değişim yaşadılar. (Ö.Çaha) Evde oturup çeyiz hazırlayan kızları, bunlara zaman harcamak yerine kitap okumaya, sokağa çıkıp adalet ve hak talep etmeye ve eylem yapmaya çağıran eril ve kadın Aydınlar ne çeyiz hazırlayabilen ne okuyup Alime olabilen ne de haklarını alabilen bir Müslüman kadın inşa ettiler. İdeal Müslüman kadın tasavvurunu gerçekleştiremediler. Düccane Cündioğlu bu durumu kısaca şöyle izah ediyor: “Sokağa çıkarılan bu kızlara bazı Aydınlar “erkek gibi kızlar, helal olsun” deyip alkışladılar. Şimdi ise bu kızlar evlerine döndürülemiyor.” Evinden/hareminden çıkarılan bu kızlar ben-merkezli, sürekli haksızlığa uğradığını düşünen ve hisseden, kimlik çatışması yaşayan, bunun sonucu boşluk yaşayan, evine dönecek kadar safiyetini koruyamayan bu birey evine dönecek karakterde değildir. Sennet’in deyimiyle *karakter aşınmasıyla* yüz yüze kalmışlardır. Ki bundan kimse kızların evde oturması gerektiğini söylediğim sonucunu çıkarsamaya çalışmasın, sadece bu bir tespit.

Aydındaki epistemolojik kırılma İlahiyat camiasında da görüldü. Ontolojik/varolma/ kaygısı taşıyan hocalar kendi din anlayışlarını duyurmak yada kendilerinin meşruiyetlerini ispatlamak için TV programlarına koşuşturdular. Bu sürecin en önemli imajı darbe kırılmasının şokundan en çok etkilenen, en çok yaşayan Zekeriya Beyaz oldu. Bazı İlahiyatçı hocalar kapitalizmin de tetiklemeyle oynanan tiyatronun figüranları oldular. Spekülatif, rayting yapan programların oluşmasına katkıda bulundular. Namazların cem edilmesi, deve kuşunun kurban olup olmaması, Türkçe ibadet, kadınların Cuma namazı kılıp kılamayacağı, imam nikahı kıyılmasının caizliği, tarikat ve tasavvufun bidat olup olmaması bu programlarda mevzu edildi. 28 Şubat’tan sonra İslamcıların bir kısmı İslamcılığı yada radikalliği -asında bunun adı samimiyet olabilirdi yada geçmiş asıl kültürü ve birikimi referans kabul etme durumu- bırakıp sosyal demokrat yada liberal demokrat oldular. Bunların en somut örneği Mehmet Metiner’dir. Bazıları da ılımlı konjonktürel bir dil kullanmayı tercih ettiler ve bu konuda titiz olmaya oldukça dikkat ettiler. Postmodern darbe sonrası oluşan *epistemolojik kırılma*, beraberinde ontolojik güvensizliği ve savrulmayı meydana getirmiştir. Ne yazık ki Müslümanlar olarak Müslüman görünürlüğümüzü minimum seviyeye indirip renk değiştirmeyi tercih ettik. Liberal söylemler ve çoğulculuk, uzlaşma, evrensel insan hakları gibi kavramlar kullanarak yeni bir dil geliştirdik. Bu değişim her alanda kendini hissettirdi. Üniversite okuduğum yıllarda okunan İslami içerikli yayınlar yerini popüler yayınlara terk etti. İslami içeriğe sahip olan yayınlar kitapçevlerinin en ücra köşelerine itildi. Bunların yerini vitrinleri süsleyen popüler yayınlar aldı. Bu durumda zaten değişim beklentisi içerisinde olan ve mazeret arayan genç nesilleri popülizme yaklaştırdı. Birbirleri ile konuşmanın haram olduğunu kabul eden bireyler fakülte koridorlarında el ele tutuşarak değişim içerisine girmenin görünürlüğünü teşhir ettiler. 2000 yılının Haziran ayında kendisiyle ilk defa tanıştığım Yusuf Kaplan taşra üniversitelerindeki İslami gençliğin süreçten etkilenip etkilenmediklerini sorduğunda “*çarpıldılar*” diye cevapladığımda şaşırılmış bir vaziyette, “onlara ne oluyor?” demekten kendini almıştı. Bu büyük kırılma tepedeki kırılma-

nın tabana yansımasydı. Aslında ilk büyük kırılma Refah Partisi'nin kapatılma kararı karşısında AİHM'yi hakem olarak tayin etmek için yapılan başvuruydu. AİHM'yi tayin etme psikozu başörtüsü haklılığını savunmak için başvurularla devam etti. Basit, hamasi duygularla Müslümanlar kendilerini Batı uygarlığını benimseme paradoksuna itmiştir. Ama bu paradoks bir başörtüsü mağduru olan Leyla Şahin'in davasını kaybetmesiyle fark edildi.

28 Şubat'la beraber söylemlerin ve dilin değişmesi daha önce söylenilenlerin meşruiyetini kaybetmesine yol açmıştır. Bu bir anlamda Müslümanların daha önceki söylemlerini meşruiyet dışı kılmıştır. 28 Şubat bir anlamda turnusol kağıdı işlevi görmüştür bazıları için. Benim için 28 Şubat bir hakikat duvarı değildir. Sadece duvar olduğu zannedilen bir gölgedir. Tıpkı Platon'un Mağara duvarı gibi..

Sonuç

Müslümanlar olarak bazı açış/mazlarımız ve paradokslarımız var. Bu açış/mazları ve paradokslarımızı açış/madan kendimize yol haritası çizmemiz kolay olmayacaktır. Öncelikli sorun ve paradoks, kendisi modern bir şey olan İslamcılık, nasıl modernliğe karşı olarak anlaşılacaktır? Yada Modern İslamcılık sahih bir din midir, değil midir?⁸ Yada Ali Bulaç'ın iddia ettiği gibi İslamcıların projeleri kullanışsız ve modern dünyaya cevap veremeyecek bir halde midir? Bu deneysel olarak ispatlanmış mıdır? Önceden infak etmek için kolundaki bileziğe kadar feragat eden, bir TV açmak için bile bu bir dava deyip kollarından bileziklerini sıyırap veren ve suiistimale uğrayan inanmışlığını ve kesime- güvenilirliğini ve heyecanını yitiren müte-deyyin insanlara önceki heyecan nasıl verilecektir? Abduh ve Efgani'nin etkisiyle kırılan hikayeci dini tebliğ anlayışını terk eden kesimin, sır kapağı, kalp gözü veya benzeri pro-gramlara dini anlatma girişimi bir irca etme durumu mudur? Yada toplumun ahlaksızlığını bu tür programlarla, geçiştirme anlayışımıdır? Yoksa kaş yapıyım derken göz çıkarma mıdır? Güney Asya -özellikle Açık Müslümanları-, Irak, Çeçenistan, Filistin gibi İslam coğrafyasının insanlarına yardım etmede kayıtsız kalan müte-deyyin insanların bu hissiyatları-

nın bitişinin kaynakları nelerdir? Kızlarımızı ve erkeklerimizi tekrar evimize nasıl döndüreceğiz? Yada ileride dini söylemlerimize ve yazılan yazılara kısacası medeniyetimizin imkanlarına muhatap bulamadığımız zaman nasıl bir duygu içerisinde olacağız? Sosyal, kültürel vs. çok boyutu olan din anlayışını tek bir boyuta yani siyasallığa -tek bir partiye- angaje edenler bu açış/mazı nasıl açış/acaklar? Adalet ve Kalkınma Partisi ve zihniyet değişimi içerisinde olan Aydınlar İslamcılığın sosyo-kültürel bir hasadı mıdır? AKP 28 Şubat sürecinin bir devamı mıdır yoksa 28 Şubat'a verilen bir toplumsal cevap mıdır? AKP önüne aldığı bir kitleyi özüne mi dönüştürüyor yoksa postmodern -ötekine uzanan muğlak, parçalı- bir kitleye mi dönüştürüyor? Gelenek ve modernlik arasındaki denge hangisinin lehine bozulmaktadır? Bu sarkacın lehimize çevrilmesi için Müslüman Aydınların rolü ne olacak? Ömer Çelik'in dediği gibi Ortodokslararak donuk kalıp geleneğe mi dönmeliyiz yoksa onun Protestanlık olarak gördüğü moderniteye mi eklemlemeliyiz yada uzamalıyız?⁹ Burjuvalaşan Müslümanları kapitalizmin tuzaklarından nasıl kurtaracağız yada bu insanlara "infak et" düsturunu nasıl anlatacağız? AKP İslamcılığın merkezden pay kapma enstrümanı mıdır? Bizim bir dönem söylediğimiz yada nostaljik olarak anımsadığımız alternatif bir hayata AB sayesinde ulaşabilir miyiz?

Bunlar daha önce kuyuya attığımız fakat çıkarmaya yeltenmediğimiz taşlardır. Değiştim demekle, daha önceki söylemlerimi çöpe attım demekle olmaz? Hadi beyler taşları kuyudan çıkaralım. ■

Notlar:

1. *İslamcılık*, İletişim yay; "28 Şubat ve İslamcılar", Menderes Duran, s. 640
2. A.g.e.; s. 641
3. A.g.e.; "Kemalist Cumhuriyetçilik ve İslamcı Kemalizm", s. 175
4. İsmail Kara, *İslam Düşüncesinde Paradigma Değişimi*, İletişim yay. s.238
5. *İslamcılık*; "Anadolu Sermayesi yada İslamcı Sermaye", Ömer Demir.
6. A.g.e.; "1990'larda Türkiye'de Radikal İslamcılık", Alev Erkilet, s. 692
7. İsmet Özel, *Sorulunca Söylenen*, Çıdam yay., 1989
8. *İslamcılık*; "İslamcılık Ve Türkiye Üzerine Bazı Notlar", Ahmet Çiğdem, shf. 35
9. Ömer Çelik, *Bilgi ve Hikmet*; "Aydınlık, Din, Gelenek ve Modernite", sayı: 1, 1993, s. 147

“DİN ELDEN GİTMESİN” DİYENLER: DİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLERİ KALDIRIN!

AHMET KEKEÇ

Rahşan Ecevit'in "Din elden gidiyor" uyarısını, sadece derin bir tebessümle izleyebilirsiniz. Bu, kısmen bir hakikati yansıtsa da, henüz ciddiye alınabilir bir tehlikeye işaret etmiyor bence. Fakat, yine de bu uyarının hangi bağlamda, hangi endişeyle dile getirildiğini tartışmamız, anlamamız lazım.

Bu, bana kalırsa, içe kapanmanın ideolojik alt-yapısını oluşturmak isteyenlerin bir manipülasyonu. Çünkü, mezkur uyarı, "dindar" bilinen çevrelerden çok, hiçbir surette bu halkın diniyle, mukaddesatıyla, ahlak ve moral değerleriyle kesişmemiş mahfilleri hareketlendirdi.

Misyonerlik tartışmalarını da bu bağlamda değerlendirmek lazım.

Bir ilahiyat profesörü, geçtiğimiz günlerde, "son yıllarda artan" misyoner faaliyetlerden yakınıyordu. Doğu Anadolu'da Ermenistan, Güneydoğu Anadolu'da Kürdistan hayallerini gerçeğe dönüştürmek isteyen emperyalist güçler, AB manivelasını da kullanarak ülkemizde bazı "gizli faaliyetler" yürütüyormuş. Mesela Anadolu'da, hiç de ihtiyaç yokken, pıtrak gibi kilise açılıyormuş. İstanbul'da bile, tekke-zaviye statüsünde yüzlerce ev kilisesi varmış.

Bir Hristiyan faaliyetinden söz edebiliriz. Din değiştirip Hristiyanlığa geçen, sonra sınıf atlayıp pastör, rahip, papaz mevkiine yükselen Türkler de var. Hristiyanlığı seçenlerin çoğu, bunu öncelikle (ve çoğunlukla) bir "yırtma aracı" olarak görüyor. Kimi için para, kimi için statü, kimi için yeşil pasaport imkanı. Paniğe gerek yok yani.

Yaptıkları işler de, Hazreti İsa'nın, haşa, Allah'ın oğlu olduğunu yaymak, Hristiyanlığın zenginlik, servet ve uygarlık kaynağı olduğunu anlatmak, bağış toplamak, sağa sola beleş "İncil" ve

"Kitab-ı Mukaddes" yollamak, bir de bazı yer ve mekan isimlerine dinsel/tarihsel karşılıklar uydurmak; Kapadokya, Ararat, Noel Baba, Meryem Ana gibi...

İlahiyat profesörüne göre, bunlar ülkemizi Hristiyanlığa uygun hale getirmekle kalmıyor, Türk millî değerlerine de sistematik saldırılarda bulunuyorlar. Gerçi, kendisi de, malum süreçte Türk millî değerlerine saldıran yerli mallarla (İstiklal Marşı yazarına "Arap uşağı" diyen mütekait askerlerle örneğin) işbirliği yapıp, misyonerlerin rahatça at koşturacakları iklimin yaratılmasına katkıda bulunmuştu ama, bu bahs-i diğer.

Elbette bu ülkede Hristiyanlar, Satanistler, Budistler, Mecusiler, Keldaniler, Ateşe tapanlar var. Kurbağa bacağına secde edenler bile var.

Fakat bu neyi değiştirir?

Bir eski Sayın Başbakanımız'ın saygıdeğer eşi de, Budha hazretlerini çok sevdiğini, din olarak Budizm'i seçebileceğini açıklamıştı, ama din elden gitmemişti... Etiler, Ulus, Topağacı gibi, yüksek burjuvaz değerlerin paylaşıldığı/tüketildiği mutena semtlerimizde ise "Taoculuk" yaygın. Yüksek sosyetenin şen dulları, İlhan Güngören'in kitaplarından okuyup pratik yapıyorlar mesela. Oldukça da "yararlı" (!) bir din...

Ben Sevgi Erenerol gibi düşünüyorum. Erenerol, bir zamanların Resmî Patriği olan Selçuk Erenerol'un kızı ve aynı zamanda Türk Ortodoks Patrikhanesi'nin basın danışmanı...

Şöyle diyordu Erenerol:

"Siz hem Müslümanlar'a ve İslam'a bu kadar tahdit koyacaksınız, hem de Türk gençliği Hristiyanlığa meyledince ağlayacaksınız..."

Önce din üzerindeki görünür/görünmez tahditleri kaldırsınlar, sonra bakalım din elden gidiyor mu? ■

POSTMODERN DİN POSTMODERN SİYASET

MURAT KİRİŞÇİ

Yeni yılın ilk günleriyle beraber bir açıklama, gündemimize bomba gibi düşmüştü. Bu açıklama hatırlanacağı üzere DSP eski genel başkanı Bülent Ecevit'in hanımı Rahşan Ecevit'ten geldi. Rahşan Hanım, herkesi hayrete düşürecek bir şekilde "din elden gidiyor!" feryatlarıyla kulakları adeta sağır etti! AB sürecinde Türkiye'de misyonerlik çalışmalarının çığ gibi büyüdüğünden rahatsız olan Rahşan hanımın açıklaması şöyle idi:

"Ben bir Müslümanım. Ülkemde Müslümanlığın gerilemesine razı olamam. Ben ülkemde hurafelerden uzak, din sömürüsünden uzak Sünni'siyle Alevi'siyle sağlıklı bir İslâm'ı yaşamak istiyorum. Ama Türkiye'nin başına sarıkları türbanları doladılar, sırtına cüppeleri çarşafları giydirdiler. Onu çağdışı İslâm ülkeleri arasına atmak istediler. Derken AB modası çıktı. Şimdi ise ülkemizde kiliseler yer yer apartman katlarına kadar yayıldı... Takkenin üzerine haç geliyor. İnsan inançsız olmaya görsün her hareketi takiyye olur. Ben takiyyelerle yönetilmek istemiyorum. Ben ülkemi geri istiyorum..."

Biz bu yazımızda, Türkiye-AB ilişkilerini ve sonrasında Rahşan hanımın feryadının bu bağlamdaki yerini değerlendireceğiz.

Tarihten Gelen Sancı: AB

Batıcılık düşüncesi, Osmanlı'da 18. yüzyılla birlikte ortaya çıkmış, Tanzimat'la önem kazanmış, Meşrutiyet ve Cumhuriyet'le de giderek 'kendi kendini sömürgeleştirme' noktasına gelmiştir. II.Dünya savaşının sonlanmasıyla Avrupa devletlerinin birbirlerini kontrol altında tutma ve yeni bir kolonyalist anlayışla dünyaya hükmetme projesi olarak ortaya çıkan AB'ye Türkiye'nin de ka-

tılma sürecine girmesi, bu açıdan ironik bir durumdur. Türkiye'nin AB'den ironik bir realite olarak müzakere tarihi almış olması, yüzyıllar süren Türkiye-Batı ilişkilerinde önemli bir noktadır. Artık Prodi ve Verheugen isimleri zihnimizde her şeyden daha çok yer işgal etmekte ve AB kavramı bizim için artık bir fetiş¹ gibi algılanmaktadır.

1951 yılında Paris Antlaşmasıyla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı'nın en önemli itici gücü, Marshall yardımıyla başlayan mecburiyet ve Pan-Avrupacılıktır. Özellikle Almanya-Fransa rekabetini ve düşmanlığını sona erdiren, Avrupa'da gerçek bir entegrasyon ve nihayetinde de bir birliğin önündeki engelleri kaldırmak olarak da tanımlanabilecek bu gelişme, 1957'de imzalanan Roma Antlaşması ile yeni bir mecraya doğru hareket etmişti.

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti ile Türk Dış Politikasında Batı'ya olan yakınlaşma daha da artmış ve bu dönemde Ankara, AET yönünde bir tercihte bulunmuştur. Bu tercihin temellendirilmesinde dönemin Dışişleri Bakanı'nın şu sözleri, AET'ye başvuru ve Batı'yla entegrasyonun zorunluluğunu ifade eden bir açıklama idi.: "Kuruluşundan beri Batı camiasının ayrılmaz bir parçası olduğunu hisseden Türkiye Cumhuriyeti...". Ancak bu süreç 1960 darbesiyle kesintiye uğramış ve bir çok kişi tarafından Atatürk'ün hedefi olan muasır medeniyet seviyesine ulaşmanın ve nihai olarak Avrupa ile bütünleşmenin bir sembolü olarak görülen Ankara Antlaşması'na kadar devam etmiştir.

Genel bakış açısına ve imzalanan antlaşmalara rağmen ülke içinde milliyetçi, muhafazakar, İslamcı ve sol kesimler -sebepleri farklı olmakla be-

raber- Avrupa ile bütünleşmeye kesin bir dille "hayır" diyorlardı. 1971 muhtırasına kadar bu durum böyle devam etti. Muhtıra sonrası kurulan Erim hükümetinde Batı ile ilişkilere özel bir önem atfedildiğinin altı çizilmiştir. Bu şekilde Avrupa'ya hayır diyenler mecliste "ever" oyu vermek zorunda kalmışlardır.

Bunların dışında Türkiye'nin Kıbrıs Harekati da Batı'da çok büyük yankı bulmuş ve NATO, Türkiye'nin yanında olamayacağını ifade ederken ABD Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştı. Bu durumlar Türkiye'nin İKÖ ile yakınlaşmasına neden olurken bir çok politikacı Rusya ile yakınlaşmanın gerektiğini savunmuştur. Ancak ne olursa olsun Türkiye, bindiği Batı treninden inmeye hiç niyetli olmamıştır. 12 Eylüldeki "bizim çocuklar işi başardı" mantığındaki ABD güdümlü ihtilal ise birada Avrupa ile olan ilişkilerin sekteye uğramasına sebep olmuştur.

Türkiye'nin Özal dönemindeki tam üyelik başvurusuna Avrupa yumuşak ve çelişik bir dille cevap verdi. Avrupa destekçileri umutluyken, karıştırları ise onlar bizi istemiyor diyorlardı. Durumun görüntüsü Gümrük Birliğine kadar Türkiye'nin oyalanması şeklinde olmuştur. Gümrük Birliği ise yine ülke içinde farklı değerlendirmelere tabi oldu. Aydınlik bir Türkiye'ye doğru yol aldığımızı iddia edenler olduğu gibi, bu anlaşmanın yeni bir Sevr niteliği taşıdığını iddia edenleri de azımsanmayacak kadar çoktu. Şu kadarı açıktır ki, **Islahat Fermanı'ndan Ulusal Programa** kadar geçen sürede 'medeniyet' adına yapılan onca değişikliklere ve ilan edilmiş onca programa rağmen **Türkiye'nin Avrupalılığı** halen netlik kazanmamıştır.²

Postmodern Darbeden Bugüne...

28 Şubat süreci olarak siyasi tarihe damga vuran "postmodern darbe", Türkiye'de Avrupa yanlısı politika izleyen gruplarla, ABD yanlılarının savaşında bir atlama taşıdır. Bu nokta AB sürecini etkilediği gibi iç politikada da çok daha net rejim vurguları ve o zaman kadar çok fazla kullanılmayan "kamusal alan" gibi kavramların gündeme gelmesini sağlamıştır.

Bu süreç sanıldığı kadar basit ve belli bir kesime karşı yapılmış bir hareketten çok uluslar arası arenada "kolonyalist" savaşın Türkiye'deki izdüşümleridir. Bu darbe, ülke de sistem içi bir ayar ni-

teliği taşımaktadır. Bu olay, Avrupa eksenli çıkar hesaplarının ABD eksenli çıkarlarla çatışmasının ve bu anlamda oluşturulan senaryonun görüntüsü ve dünya çapında kurulu "küresel denge"lerin yerel yansıması olarak okunabilir.

Bu dönemde oluşan din senaryoları ve takip eden zamanda oluşturulmaya çalışılan din anlayışı, rejim sorununa yöneliktir. Bu dönemin en belirgin din olgusu "hoşgörü" ve "sevgi" temellidir. Ayrıca tartışmaya açılan din, postmodern-nihilist bir mantık güdülerek her yönüyle tartışılmış ve Allah bu tartışmalarda hesaba çekilir bir pozisyona getirilmiştir. Böylece kurulan neo-din/noe-İslam projesi "İlmli İslam" adıyla piyasaya sürülmüştür.

Amerika'nın ileri uç karakolu görevi yapan Türkiye'deki işbirlikçilere ve bilinçli/bilinçsiz yandaşlarına karşı, kendilerinin rejim bekçisi olduğunu ifade eden Avrupacı kanat, postmodern bir darbe ile ülkedeki hakimiyeti ellerine geçirmiştir.

Ancak bu süreç daha sonra yöne değiştirerek o günün güçlü kadrolarının tasfiye edilip yerine ABD yanlısı kadroların geçmesini sağlamıştır. En azından birçok siyasal hareketlilikler Avrupacılarla ABD yanlılarının ne denli büyük bir savaş içinde olduklarının göstermektedir. Mesela Kıbrıs oylamasında iç politikada oluşturulan hava, şu anki hükümetten önceki hükümetin tasfiye süreci, Ecevit'in hastalıklarının bahane edilmesi yine bu savaşı destekleyen başka argümanlardır.

Bugün jakoben laikleri ifade eden CHP, daha liberal anglo-saxon laikliği ifade eden bir anlayış tarafından el değiştirilmek istenmektedir. Kavga Avrupacı Baykal ile ABD'ci Sarıgül'ün kavgası olarak görülmektedir. CHP'deki bu değişimde de sağlandığında Türkiye'de Amerikancı güçler her yönüyle iş başında olacaktır.

Bugünden Yarına Oluşturulmak İstenen Din

Yukarıda özetle anlatılmak istenen konuların bugün Rahşan hanımın açıklamalarıyla direk bağlantısı vardır. Özellikle AB müzakere tarihinin alındığı bir dönemde, din ile AB arasında ilişki kurarak "korkutma" politikası izleyen bu açıklama önemli ve bir o kadar da çarpıcıdır.

Fehmi Kuru'nun kendi köşesinde yazdığı "canhıraş bir feryat"³ başlığı gerçekten bu durumu özet-

lemeye yetecek düzeyde midir? Ya da yazının devamında Koru'nun ifade ettiği kadar Rahşan hanımın "kafası karışık" mıdır? Bu açıklamayı yapan Rahşan hanımı gözönüne alarak konuyla ilgili esp-riler üretip dalga geçmek mümkündür.

Dikkat edilirse Rahşan hanımın verdiği beyanat, kendisiyle çelişme, geçmişle ters düşme pahasına söylenmiş bir "ayak oyunu"dur. Hatta bir habere göre Rahşan hanım "en çok imam hatip lisesini biz açtık"⁴ bile demekten çekinmemektedir. Rahşan hanımın korkusu ise, hayattan, kamusal alandan, devletten, okullardan vs. kovulan - bu kovulmaya bizzat öncülük eden kendisi ve eşinin partisidir- İslam'ın yerini Hristiyanlığın aldığı ve İncil dağıtmakla, kilise açmakla dinin elden gittiğidir.

Rahşan hanımın misyoner faaliyetlere karşı geliştirdiği bu güvenlik duvarına karşın, Bülent Ecevit ve kendisinin okuduğu okulların içeriğine bakıldığında, bunların birer misyoner okulu ve hocalarının en azından bir kısmının papaz olduğu okullardan mezun olmaları şaşırtıcı değil midir? Yine İncil dağıtmaktan tutun da para ile Hristiyan olma tekliflerinin bu ülkede Osmanlı'dan beri sürdüğü bir gerçek değil midir? Şimdiye kadar bu faaliyetler sıkıntı oluşturmazken şimdi ne oluyor da endişeler artıyor, sözüm ona halkın dinine sahip çıkılmaya çalışılıyor?

28 Şubat sürecinde bir çok kanaldan Ankara'ya "çalışma grupları"na "laikliğin elden gitmekte olduğu" uyarıları gelirken Başbakanlık yapan kişi Bülent Ecevit ve O'nun gölge eşi Rahşan hanımdı. İşte bugünde "din elden giderken" yine uyarılarda bulunan kişi aynıdır. Bu anlamda bu şablonik ifadelerin arkasında görünmeyen oyuncular vardır ki bunlar "milli burjuvazi"dir. Bu burjuvazi, devleti sahiplenme anlamında gerekli yerlerde emniyet supaplarını açarak sistemin, halkın rahatlamasını ve ortamdaki mesajlara olumlu cevaplar vermesini sağlamaktadır.

Aslında bu ifade sadece Rahşan hanıma ait değildir. Çok yakın bir zamana kadar İslam düşmanlığıyla tanınan Emin Çölaşan, Gündüz Aktan, İlhan Selçuk gibi isimler de benzeri beyanatlarda bulunmuş, konuyu değişik yönleriyle köşelerine taşımışlardır.⁵ Hatta yakın bir zamanda ifade edi-

len TSK raporunda da misyonerlik faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Bu tip değişik kesimlerin bazı çekincelerle beraber evet dediği bu "neo-İslam" projesi, dinle irticanın birbirine karıştırılması gerektiğini savunmaya başla-

mıştır. Özellikle birilerinin, İslami duyarlılığı olan bir yerlere mesaj verir nitelikte "dini ve milli kimliğin elden gittiği" söylemi, AB'ye direnen kesimlerde yeterli yankısını bulabilmektedir.

Rahşan hanım kendine göre bir -ya da birileri tarafından belirlenmiş- din tanımı yapmakta, Türkiye'yi İslam'ın merkezi ve tek medeniyeti görmekte, buna mukabil AB'yi de bir Hristiyan topluluğu olarak gösterip toplumsal bir kaygı oluşturmaktadır. Özellikle AB'nin Hristiyan bir topluluk olduğu imajı toplumsal bir din sahiplenmesine yol açmakta bu sahiplenmeyi de sistem kendisi tanımlayarak değişik bir İslam modeli ortaya koymaktadır. Aslında bu "AB'nin "Hristiyan topluluğu" okuması çok sığ ve düzeysiz bir okumadır. Çünkü birliğin anlayışı dinin olmadığı bir tarz, yani sekülerdir".⁶

Ancak elden giden din, AB müzakere tarihi alınmasıyla oluşan beyin fırtınasında ülke insanının muhtemel gerçek İslam'la olan irtibatının artması ve yıllarca çaba verilerek oluşturulan "Türk İslamı"nın zarar görmesidir. AB'ye karşıymış izlenimi verilmesi ise, sağcı, muhafazakar, İslamcı kesimlerde AB'ye karşı oluşabilecek alerjik reaksiyonlara karşı bir aşılama taktiğidir. Çünkü bu ülkede Avrupalı bir siyaset güderek hep Batı denildiğinde Avrupa'yı anlayan anlayışın bugün AB'yi benimsemiyor oluşu imkansızdır. Bu açıklamalarla İslam'a sürekli saldıran, savaş açan Rahşan hanımın -İslamcı kesimler tarafından sevilmediği için- ifadelerine karşı oluşacak antipati ile AB'ye karşı bir öykünmeye yol açmasıdır. Nitekim bu istek başarıya ulaşmış ve istenilen tepki gerçekleşmiştir. Özellikle geçmişindeki İslam düş-

manlığı sabıkası sayesinde milliyetçi, muhafazakar, İslamcı kesimlerin olayı sahiplenmeleri sağlanmıştır.

Televizyonlarda gündem olan ve tartışma programlarına taşınan konu, genel olarak hep **AB** ön plana çıkarılarak ve **AB** sempatisine dönüştürülerek tartışılmıştır. Bu da Türkiye çapında oluşturulmaya çalışılan **neo-İslam** ya da **ılımlı İslam** projesinin lehine bir puan olarak yazılmıştır. Böylece İslam, Avrupa değerleriyle çatışmayan, siyasi bir projesi olmayan, sadece ahlaki, kültürel ya da vicdani düşüncelere indirgenmiş bir hal alması sağlanmıştır. Bu anlamda Rahşan hanım kendine biçilen rolü çok iyi oynamıştır. Şimdiye kadar yapılan "*hoşgörü*", "*dinler arası diyalog*", "*dinin reforme edilmesi*" çalışmaları bu tartışmayla farklı bir mecrada seyretmeye başlamıştır. Kur'an'dan beslendiğini iddia eden Müslümanlar ise bu durumlara sessiz kalmak ya da teville uğraştıkları için "*elden giden din*" anlayışının toplumda bulduğu yankıyı görememekten ve tuzağa düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır.

Türkiye modeliyle İslam'a çizilmek istenen rota ve giydirilmek istenen "*yeşili bol elbise*"⁷, değişik kavramsallaştırmalarla Müslümanların gündemine sokulmakta, kabullenilebilmesi için değişik aktörler sahneye sürülmektedir. Bu anlamda oluşturulacak "*Türk İslam*" modeli, denenerek İslami çizginin kaybedilmesine ve sisteme uygun bir dinin insanlara benimsetilmesine çalışılacaktır.

Berlin'de alınan kararlar artık siyasi sembol anlamına gelen dini giysilerle kamuda çalışmak yasaklanmıştır.⁸ Bu yasağın diğer din mensuplarını kapsadığı ifade edilse de gerçekte Türkiye'de uygulanan yasakçı model Avrupa'da da uygulanarak İslam'ın, Avrupa'nın istediği biçimde yaşanması sağlanacaktır. Bu anlamda Rahşan hanımın "*Türkiye'nin başına sarıkları türbanları doladılar, sırtına cüppeleri çarşafları giydirdiler. Onu çağdışı İslâm ülkeleri arasına atmak istediler*" şeklinde ifade ettiği türban Avrupa'da karşılığını bulmuş ve Avrupa kendisini "*çağdışı İslam ülkelerinden*" ayırmıştır. Böylece, iktidar gücünden arındırılmış İslam, Avrupa'da da rahatlıkla yeniden yorumlanabilecek, insanlara sunulan şekliyle yaşanması sağlanacaktır.

İşte tüm bunlardan dolayıdır ki Rahşan hanım ve diğerlerinin elden gitmesini istemedikleri din, bugün "*medeniyetlerin birleşmesi projesi*" olarak öne sürülen Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinde ta-

nımlanan dindir. Ayrıca, Abdullah Gül'ün Rahşan hanımın bu açıklamalarına karşı getirdiği alaycı tavır da yapılan bu işe destek vermektedir. Rahşan hanımın ve eşinin kapattığı Kur'an kursları ve imam hatipleri hatırlatarak halka verdiği mesajda Gül, "*AB'ye karşı olanlara bir bakın*" der gibidir.

Son dönemde, AB'nin damarına basan zina tartışmalarında ortaya çıkan durum; Batı'nın İslam konusunda bırakın Türkiye'nin tehlikeli bir çizgiye geçmesini, buna benzer yapılacak herhangi küçük bir adımı bile kabullenmeyeceğini gösteren en güzel örnektir. Bu konuda herhangi bir serzenişte bulunmayan Rahşan hanımın endişelerinin ne kadar yersiz ve yaptığı din tanımını ne olduğu rahatlıkla anlaşılabilir niteliktedir.

Rahşan hanım da çok iyi bilmektedir ki, Batı yüzyıllardır yaşadığı **kolonyalist** tecrübelerden sonra Türkiye'nin İslam'dan vazgeçmesini istemektedir. Bunun yerine İslam'ın, **laik, demokrat** ve hatta **muhafazakar demokrat** bir tabana çekilerek etkisizleştirilmesini ve böylece uygulamak istedikleri projelerin hayata geçirilmesini talep etmektedir.

Bugün bizim üzerimizde oynanan bu oyunlarda bizler birer **nesne** konumunda bulunmaktayız. Nesnelliğimiz ise egemenlerin bizim üzerimizden politika yapmasına, inançlarımızı sömürmesine, istedikleri gündemler ve kavramlarla uğraşmamıza neden olmaktadır. Vahyî bir kültür ve yaşam biçimi geliştirip dünya üzerinde **özel** bir konuma geçemediğimiz, düşünsel ve yaşamsal örnek nesiller yetiştiremediğimiz sürece bu durum böyle devam edecek ve düşmanlarımızın istedikleri oyunlara gelmeye devam edeceğiz. Avrupacılık ve Amerikancılık arasındaki savaşa ve kafa karıştıran açıklamaların arka planında yatan nedenleri görebilmek ve sorgulayabilmek de her şeyden önce olan biteni anlamak ve onan önce de vahiyle beslenmiş bir tavır takınmakla mümkün olabilir. ■

Notlar:

- 1 Burada "Fetiş" kavramı bir "metafor" olarak ele alınmıştır. Bu kullanım ve tanımlamalar E.Fatih Bilge'ye ("AB Fetişizmi", www.enineboyuna.net) aittir.
- 2 E.Fatih Bilge, "AB Fetişizmi", www.enineboyuna.net
- 3 *Yeni Şafak Gazetesi*, 4 Ocak 2005
- 4 *Vatan Gazetesi*, 5 Ocak 2005
- 5 Ali Bayramoğlu, *Yeni Şafak*, 4 Ocak 2005
- 6 Abdullah Yıldız, "AB içinde Türkiye'nin Yeri", *Ozgür-Der Müzakereli Seminerler -III (Küresel Sistemler ve Sorunlar)*, 11 Ocak 2005
- 7 Abdurrahman Aslan, *İktisat Dergisi*, "Soruşturma:BOP"
- 8 Habertürk, 21.09.2005, Ana Haber Bülteni

YILIN SÖYLEMİNDE POSTMODERN DARBE VE TESETTÜR

MUSTAFA ALDI

I
İdeolojik ya da daha bütüncül bir deyişle “dünya görüşü” açısından zihin karışıklığının yaygınlaştığı söylemi sıklıkla karşılaştığımız kamusal yargılardan biri haline geleli epey oluyor. Hemen hemen otuz yıla yakın bir süredir uluslararası düzlemin düşünsel düzleminin ana gündem maddesini “post” ve “son” sözcüklerinin oluşturduğu kavramlar meydana getiriyor. Uluslararası düzlemde yaygın olduğu kadar olmasa da Türkiye’de de düşünsel ve sanatsal ortamı değerlendirmek için seksenli yıllardan itibaren “post” ve “son” sözcükleri kullanılmaya başlandı. Post-yapısalcılık, post-marksizm, ideolojinin sonu, tarihin sonu gibi kavramlaştırmalar içinde farklı bir yeri olan postmodernlik dünyanın farklı coğrafyasında farklı lügatçeye sahip düşünür ve sanatçılarca anlamlandırılmaya, betimlenmeye çalışıldı. Ülkemizde ise plastik sanatlar ve kısmen de yazınsal düzeyde ele alınmışlığın sınırlılığından kurtulmak için “müsrif bir vatanseverlik tutkusu” olarak adlandırabileceğim 28 Şubat postmodern darbesine tutundu postmodernizm. Bu süreçte gündelik dile dahil olan kavram yaygınlaştı. Bir dönemeç olma vasfını sonradan yaşanan küresel ve yerel dönüşümlerle pekiştiren postmodern darbeye Türkiye düzleminde bakıldığında özgürlüklerin ve hakların askıya alındığı olağanüstü hal yönetimiyle toplumsallığın denetim altına alınmaya çalışıldığı bir tarihi süreç olmanın yanında politik yapının yeniden biçimlendirildiği, entellektüel dünyanın düşünsel

“Sanat, kollarını hayra da şerre de açar. İnsana yakışan ise ya hayır söylemek ya da susmaktır.”¹

alışkanlıklarının yeniden boy verdiği, kültürel topografyanın otoriter yönetimlerle suskunlaştırıldığı, neo-kastik uygulamalarla eğitim sisteminin çözüldüğü tespitleri ilk etapta yapılabilir.

Postmodern darbe başta olmak üzere önceki askeri darbelerin kültür ve sanat dünyasındaki tezahürlerine odaklanmak gerekiyor. Politik kültürün oluşum ve işleyiş biçiminin estetik kültürü etkilediği, bundan dolayı da saf estetik kültürün yada Kantçı, gerçeklikten kopuk ve özerk bir alan olarak meşrulaştırılmaya çalışan estetik tahayyülün imkansızlığı darbeler sonrasında ortaya konulan sanatsal eylem ve üretim biçimlerinin yaşanan/yaşanmakta olan süreçten yalıtılarak ele alınmayacağı şöyle yada böyle gerçeklik ve yazınsallık kavramlarının birbirlerini etkilediği modernizmin özerklik anlayışının sorgulanmaya başladığı yıllardan bu yana bilinen bir sanatsal telakkidir.² Farklı alanların iç içe geçtiği ve Lolcan’ın “anlam-düğümü” olarak nitelediği yazınsal metinler içindeki politik-askeri düğümün tezahürlerinin belirginleştirilmesi çabası edebi bir çabadan öte edebiyat zihniyetini etkileyen dini, ahlaki ve siyasi nedenlere odaklanan sosyolojik bir çözümlemedir.³ Kurmaca ürünü olan yapıtların gerçeklikten ne kadar kopmaya çalışırsa çalışsın bir temsiliyeti, temsil etme biçimini gündeme taşıması nedeniyle bir iktidar ilişkisini özünde barındırdığı ve bu sebeple de sanat/kurmaca dilini sosyolojik dile çevirmek yazınsal ortamı anlamak ve betimlemek için gerekli bir çabasıdır.

II

"Bizde az günce tutanlar, çok az. Hele yayımlayanlar birkaç kişi. Oysa günce de bir tür önemli, güçlü bir yazı türü" der, Mehmet Fuat Günce Üzerine'de.⁴ Bir yazarın gizli sokaklarıdır günlükleri. Gizli sokaklarda dolaşmak yazarın oluşunu, duruşunu ve bütüncül kimliğini anlayabilme imkanı sunar bize. Günlükler, hatıralar ve eserler kadar önemlidir; yazarın içsel sıkıntılarını, kovuklarını anlayabilmek açısından. Oyun yazarı, devrimci ve romancı Adalet Ağaoğlu; Wirginia Wolf ya da Sylvia Plath gibi ölümünden sonra değil yaşarken yayınladığı ve *Damla Damla Günler* adını taşıyan defterlerinde darbeler, politik kültür ve sanat arasındaki ilişkinin mahiyetini tahlil imkanı sunan anekdotlar aktarır. Kendisiyle yapılan bir söyleşide hatırladığı birçok olayı unuttuğunu da ekler ve bunu "otosansüre" bağlar. "12 Mart yaklaşırken yada sonrasında dün gibi hatırladığım birçok şey günlüklerimde yok. Birçoğunu yazmaya elim değmemiştir. Bu doğal. Her an her fırsatta defterin başında nöbet tutulamaz. Hayatın akışı haftalarca günleri elinizden çeker götürür. İlk cildi hazırlarken keşiflerimden biri de şuydu: Özellikle sıkı denetim zamanlarında *otosansürü* bu kadar öğrenmiş ve geliştirmişiz demek!⁵ diyor. André Gide ise "sanat baskılardan doğar"⁶ demiş. Ahmet Oktay ise Gide'e katılmakla birlikte "Ama sanat baskıdan ölür de, ki bu önerme, daha doğru ve geneldir"⁷ diyor. Sanat ve denetim zamanları arasındaki ilişkisinin mahiyeti söylemler çoğulluğunu barındırıyor içinde. "Bastırılmış olan"ın geri dönüşünü engellemek amacıyla yapılan postmodern darbe ile sanat dünyası arasındaki ilişkiyi genel düzlemde ilk dile getiren Barış Manço idi. Müzik kültürünün oluşumunda askeri darbelerin etkisini irdeleyen bir çalışma içinde olduğunu adını hatırlamadığım bir programda söylüyordu. *Müzik Yazıları*'nda Yalçın Çetinkaya seksenli yılların müzik kültürü üzerinde askeri darbenin etkilerini şu şekilde dile getiriyordu. "Bu askeri darbe ile, bir toplum projesi de yürürlüğe girdi. İtaat eden, devlet karşısında sesini yükseltme hakkı olmayan, sınırlandırılmış, sessiz bir kitle oluşturmak. (...) Seksenlerin müziğinde -tasarlanmış bir müzik olarak- bu tip kitlenin dinleyeceği türden, uyuşukluk ve pasiflik virüsünü dinleyicilere bulaştıran bir mü-

zik. Dinle kendinden geç. Devletin işine karışma. Üzerine vazife olmayan işlere karışma. Seksenlerdeki değişimin temelinde galiba bu yatıyordu. Müzik de, bu değişime deyim yerindeyse alet oldu."⁸ Çetinkaya irdelemesini altmışlı yıllara kadar götürüyor. Bu yılları seksenli yıllarla karşılaştırarak darbeleri yılların halet-i ruhiyesini ortaya koyuyor. "Her iki dönemde de müzik kötü. Çünkü her iki dönemdeki değişimler tabii değişimler olmaktan uzak. Tamamen tasarlanmış, kurgulanmış değişim projeleri. Bu dönemlerin müzikleri de tasarlanmış müzikler. Hepsiz zevksizlik ürünü."⁹

III

Darbe dönemlerinin ölçü koymayı zorlaştıracı sisli ortamının dağılışına müteakip, dönemle ilgili yazınsal ürünlerin arttığı bir gerçektir. Bu eserler dönemin zihniyet haritasına dair ipuçlarıyla da doludur. Bu sebeple darbeler ve yazı(n) ilişkisini analiz etmek uzun soluklu kazı çalışmalarını gerektirir. Son dönemlerde Türk edebiyatında Türkiye'nin geçirdiği darbelere ucundan kıyısından değinen eserlerin arttığı ve bu eserlerin öncesiyle birlikte bir külliyat oluşturacak hacme ulaştığı söylenebilir.

Walter Benjamin'in "tarihi güncelleştirme" olarak metaforlaştırdığı bir anımsama türüdür darbelerin yazı(n) dünyasına yansıması. Kuşkusuz her askeri darbenin yazı dünyasına yansıyış biçimleri farklılıklar göstergeleridir İktidar ulaklığı, matem havası ve direniş halleri aynı zamanda belli bir konumlanışı da beraberinde getirir. Dolayısıyla bu eserlere yaklaşma denemelerinin de bir yere konumlanış kaygısından bağımsız olması beklenebilir. Benjamin "Taraf tutmayan açmasın ağzını ancak mahvetmesini bilen eleştirebilir" demişse de kör kehanete kurban gitme durumuna düşmemeye çalışarak yazın söyleminde postmodern darbe ve tesettür olgusunun temsiliyetinin genel itibarıyla sorunlu yapısına odaklanmaya çalışacağız.

Korku kültürünün ve güvenliğin yüceltilişinin oluşturduğu felaket tellağının yakın ve uzak tarihimizin sıradan günlerini sıradanlıktan çıkararak istisnai süreklilik hallerinin dönemeçleri kıldığı darbeleri yılların sonuncusunun akabinde anıları yayınlanan ve postmodern darbe otobanında ilerleyen ilk sanatçılardan biri kuşkusuz Tarık Akan.

Anılarını topladığı kitabının sonuna ilâştirilen bir kaç cümlelik yargılar postmodern darbe ve sonrasında yaşanan gelişmeleri yerel-küresel biçiminde okuyanlara hak verir nitelikte. “Bu kitabı yazmaya karar verdim” (28 Şubat 1997) ve “Ülkem artık rahatladı, sıkılan çember kırıldı. 28 Şubat 1997’yi de 11 Eylül 2001 faciasını da gördü; ne mutlu bana rahatım” 28 Şubat 2002”.¹⁰ Entellektüel alışkanlıkların yeşermesinden bahsetmiştik yazının girişinde, yurdum “aydın sanatçıların” otoriter siyasal yapılanmalarla ve siyaset üslubuyla kurduğu Ödipal ilişkiyi bu alıntılardan dahi iyi özetleyen cümleler bulmakta zorlanacağımızı düşünüyorum.

Anlatı dünyası gösterdikleri kadar sakladıklarıyla da farklı zihniyetlerin, tarih yazımlarının ve bilgi yapılanmalarının açığa çıkarılması noktasında önemli görevler üstleniyor. Popüler roman, genç kız edebiyatı, çok satma gibi durum ve olguları analiz ederken mutlaka karşımıza çıkan isimlerden biridir Ayşe Kulin. “Kitaplarının çok satması gibi bir ayıbı”¹¹ olduğunun farkında olan Ayşe Kulin hem darbeler ve edebiyat hem de tesettürün ötekileştirilmesi noktasındaki romansal suç ortaklığı ile hatırlanmayı ve hatırlatılmayı hakediyor.

Edebiyat ve darbeler ilişkisine yönelik düşüncelerini “Darbelerin edebiyatta anlatılması bence son derece sağlıklı bir durum. İnsanlar tarihi tarih kitapları yerine edebiyatın içinde okuduklarında çok daha iyi kavıyorlar. Bir roman veya öyküde, darbelerin insan psikolojisi üzerindeki etkisini görmek mümkün olabiliyor. Toplumsal ve sosyal tarihimizi bizden sonraki kuşaklara, günahları ve sevaplarıyla ancak edebiyat yoluyla aktarabileceğimize inanıyorum.”¹² biçiminde aktaran Ayşe Kulin son yıllarda daha çok iki kitabıyla gündeme geliyor. *Kardelenler* ve *Gece Sesleri*. *Kardelenler*¹³ “ÇağdaşTürkiye’nin Çağdaş Kızları” alt başlığı ile yayınlandı. ÇYDD ve Turckcell için “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da maddi olanaksızlıktan dolayı okula gönderilmeyen kız çocuklarını inceleyen Kardelenler ülke genelinde sürdürülen ‘haydi kızlar okula’ kampanyasının arkaplanını da gözler önüne seriyor: “çağdaşlık”. Gece Sesleri ise 1940’lardan bu günlere uzanan bir politik panorama sunmayı amaçlıyor. Ama çuvallıyor, ‘Sosyopolitik gelişmeler verilirken sosyopolitik tahlille-

re”¹⁴ giriliyor romanda. Gece Sesleri romanında 1950’li yıllar şu şekilde anlatılıyor: “Demokrasiyi o kadar çok özlemiştik ki, milletçe, 1950 yılında ilk ve son olarak bana ters düştüğünü bile bile, devrimleri yapanların partisine oy atmadım. Toprak ağası mıydım? Çiftim çubuğum mu vardı. Yoksa hacı, hoca, tarikat mensubu eşim, dostum, yakınım mı vardı? Yoo, işi neydi Cumhuriyet ilkerlerinden taviz veren bir partide benim oyumun! Ama memlekette herkes artık bir değişimden, yeni bir soluktan yanaydı. Kırılısı elimle gittim, demokrasiyi yerleştireceklerini sandığım insanlara oy verdim. Onlar ne yaptılar? Kaderimizi değiştirecek olan Köy Enstitülerini kapattılar. Ticanileri başımıza çıkardılar”¹⁵

Postmodern darbe otobanında ilerleyen Ayşe Kulin Demokrat Parti “devrimi”nin en öfkeli karşıtlarından biri olmakla kalmıyor. Tesettüre yönelik modernist yanılının başmimarı konumunda bulunuyor romanında. Aydınlanmacı feminizmin ön-varsayımlarına sahip çıkıyor. Mühakkim bir gururun şekillendirdiği roman için Duygu Asena dahi eleştiri yazmıştı, Radikal Kitap’ta.¹⁶ Roman kahramanının kızının arkadaşı olan bir tesettürlü kızıdan bahsedilir. Kızdan sürekli olarak “O kız” diye söz edilir. Eve almamayı düşünürler. Hatta kızlarının tesettürlü kızla arkadaşlığını bırakması gerektiğini belirtirler. Sinan tesettürlü kızın “ikna” edilmesi gerektiğini belirtir, İkna Odasına gönderme yaparcasına. “Kızı ikna etmeye çalışabilirsin’ (...) Nasıl? Konuşarak. Anlatarak. İyilikle” (...) “Kesem ikna kabiliyetim kadar güçlü değil ne yazık ki. Bu kızların ceplerine dincilerin koyduğundan daha fazlasını koyabiliyor muyum. her ay”? diyerek örtünenlerin para için örtündükleri vurgulanır. Türk edebiyatını eksiksiz biçimde okuduğunu belirten Ayşe Kulin, örtünme eylemi ile ilgili yapılan alan araştırmalarından bihaber bir vaziyette. Örtünmeyi iyiden iyiye ötekileştiren Kulin bu amaçla tasavvuf felsefesini de kullanır. “Kızların üstünde, kapanmaları için öyle korkunç bir baskı var ki!” diyen Kulin’in kahramanı sanki Türkiye’de yaşamıyor, bu ülkede insanlara örtünmeleri yönünde mi yoksa açılmaları yönünde mi baskı yapıldığının farkında değil.¹⁷ Emre Zeytinoglu’nun sanat bağlamında sorduğu soruları Ayşe Kulin romanı özelinde anlamlandırmalıyız. “Sanat hangi

tarikh yazıcısının emri altında hareket etmektedir? Yoksa sanatın tarih(ler) ve tarih yazıcıları üstü bir yapısının olduğu mu söylenmelidir.”¹⁸

National Geographic dergisinin 1985 yılındaki kapağında yer alan 12 yaşındaki Afgan kızın Nisan 2002’de burkalı fotoğrafı yayımlandı National Geoprahic dergisinde. Bu fotoğraf üzerinden farklı imge analizleri yapıldı.¹⁹ Benzer bir analizin Murathan Mungan’ın *Çador* anlatısı üzerinde yapılabileceğini düşünüyorum. Batı merkezci özcü kadın bedeni tasavvurundan hareketle şekillenen *Çador*’un baş konusunun örtünme olduğu rahatlıkla söylenebilir. Karikatürize bir darbe ortamıyla şekillenen Orhan Pamuk’un *Kar* romanıyla benzer siyasal ortamda geçer *Çador*’un olayları. İsimsiz, mekansız bir yere yıllar sonra dışardan gelir anlatının kahramanı Akhbar. Burka’nın hiçlikle özdeşleştirilmesinin yanında anlatının kahramanı yurtdışında tanıştığı siyasi sürgünün düşüncelerini hatırlar. Bu kadın sürgün “Burkaya giden yolu *çador* açar (...) *Çador*, annelerimizin, ninelerimizin geleneksel ve masum başörtüsü değildir yalnızca. Kafalarımızdaki köprüdür. Örtünmek bir ahlak haline getirildiğinde arkası mutlaka gelir, karara karara gelir.”²⁰ Başörtüsüne yönelik yaygın yargıların dünyanın hemen hemen her yerinde ötekileştirilerek imgeleştirildiğinin farklı örneklerine rastlanabilir *Çador*’da. Üstelik *Çador* global 28 Şubat’ın gerçekleşme mekanını anlatmasıyla da ilginçleşiyor.

Kuşkusuz postmodern darbenin yazın alanındaki yansımalarının bütünü kuşatmak ayrıntılı bir analiz ve alan araştırmasını gerekli kılıyor. Bu alana yönelik ilk çalışma Nurettin Durman ve Can Siirt’in “Postmodern Darbe ve Edebiyat” araştırmalarıydı. Şiir cephesinden postmodern darbeyi irdeleyen bu çalışmanın²¹ yanı sıra *Edebi Pan-kart* dergisinde yayımlanan Ali Emre’nin şiirleri ve Ali Değirmenci’nin denemeleri farklı okuma imkanları sunuyor. Orhan Pamuk *Kar*, Ahmet Kekeç *Yağmurdan Sonra* romanlarıyla çözümme döneminin zihniyet dünyalarını anlatmaya çalışıyorlardı. Yıldız Ramazanoğlu *İkna Odası* romanıyla farklı bir açıdan ikna odasını ve sonrasını yani hayatı anlatıyordu. N.A.Gökduman *Öyküye Ağıt*’ta, Sevgi Engin ise *Bir Nehir Gibi*’de direniş imkanlarını ve deneyimlerini aktarıyorlardı. Halime Toros’un bu süreçle tamamen örtüşmeyen ama tama-

men dışarıda da bırakılmayacak *Halkaların Ezgisi* romanı çözümme sürecinin ilginç ve trajik boyutlarını ortaya koyuyor. Bu süreçte üretilen eserlerin genelinde solun 12 Eylül tecrübesine benzer yansımaları görmek mümkün. Aşk, bireysellik vb. konuların keşfedilmesi zaman zaman itirafçılığa, zaman zaman matem iktidarsızlığına savruluşları beraberinde getiriyor. Ama her zaman için hatırlayanların ve hatırlatanların olduğunu unutmamak gerekiyor. Çünkü “anımsama sanatsal/estetik bir sorun olduğu kadar siyasal bir sorundur (...) zamanı sadece şimdi ve fütürolojik gelecek boyutlarıyla kavramayı ön alan, geçmişini derhal unutulması gereken yararsız bir takıntı olarak gören bir düşünce biçimine yatkınlaştırıyoruz. Ama unutmamak, sanıldığından çok daha tehlikeli bir edimdir. Belleksiz toplum, hükmedilmeye en uygun toplumdur. Dönüştürücü olmayı öngören bir siyasal bilinç, tarihi içselleştirmiş bir bilinç olmak zorundadır.” (A. Oktay)

Notlar:

1. Metin Onal Mengüşoğlu, *Vahiy ve Sanat*, s. 259, Pınar yay. 2004 İst.
2. Zeynep B. Sayın, “The Pure Traveler” Metin Olarak Kültür ve Edebiyat, *Defter*, s. 32 sh. 130-133 vd.
3. ‘Edebi’ ve ‘Edebi Zihniyet’ için bkz. M. Stael, “Edebiyata Dair”, s. 1 MEB 1997 İst.
4. Mehmet Fuat, “Günce Üzerine”, *Çağını Görebilmek* içinde, sh. 53, Adam yay. 1982.
5. Adalet Ağaoğlu, Enver Ercan Söyleşi, *Varlık*, Aralık 2004.
6. André Gide, *Denemeler*, çev. S.K. Yetkin, sh. 35 Varlık yay. 1995.
7. Ahmet Oktay, *Postmodernist Tahayyüle İtirazlar*, İnkılap yay. s. 21. 2000. İst.
8. Yalçın Çetinkaya, *Müzik Yazıları*, s. 217, Kaknüs yay. 1999. İst.
9. A.g.e.
10. Tarık Akan, *Anne Kafamda Bit Var*, sh. 198, Can yay. 2002. İst.
11. Ayşe Kulin, *Türk Edebiyatı*, sh. 8, Ocak 2005, İst.
12. Ayşe Kulin, Erdem Öztop’la Söyleşi, *Radikal Kitap*, 16.07.2004.
13. Ayşe Kulin, *Kardelenler*, Remzi Kitabevi, 2004.
14. Adnan Özer, “Gece Sesleri ve Ayşe Kulin” *Vatan Kitap*, 22. 12. 2004.
15. Ayşe Kulin, *Gece Sesleri*, s. 193 Remzi Kitabevi, 2004.
16. Duygu Asena, *Radikal Kitap*, 16.07.2004.
17. Ayşe Kulin a.g.e sh. 84-86.
18. Emre Zeytinoğlu, *Sanatın Suç Ortaklıkları*, s. 8, Bağlam yay. 2003, İst.
19. Batı, U-Tuğla K. “Bir İmge Analizi...” *Sivil Toplum*, 2(8) ss. 15-24, 2004, İst.
20. Murathan Mungan, *Çador*, Metis yay. sh. 77, 2004.
21. Nurettin Durman, C-Siirt, “Postmodern Darbe ve Edebiyat”, *Haksöz* sayı 143, sh. 96-97, Şubat 2003, İst.

28 ŞUBAT'IN SİMGESEL MAHKUMU, DAVA ADAMI MEHMET KUTLULAR

ABDULLAH YILDIZ

Nurcu hareketin kadim aksiyon ve davâ adamı Mehmet Kutlular ağabeyi, imtiyaz sahibi olduğu Yeni Asya Gazetesi'nde ziyaret ettik. Türkiye kamuoyu onun ismini daha çok "Deprem ilahî ikazdır" söylemiyle ve esrarengiz bir eroin zehirlenmesiyle öldürülen kızı vesilesiyle duydu; oysa Mehmet Kutlular, *Risale-i Nûr* çizgisinin ana gövdesini teşkil eden Yeni Asya Neşriyât'ın tesis edildiği 1970'lerden, hatta '60'lardaki altyapı çalışmalarından bu yana Nurcu camianın ön saflarında hizmet etmiş, ömrünü tümüyle davasına vakfetmiş, "Risale" çizgisinden sapmamış, sistemle yıldızı hiç barışmamış, bu yüzden de başına gelmedik kalmamış bir mücadele adamı olarak tanınmayı hak eden bir isim.

Yetmişine merdiven dayamış bu cevval ve ba-

bacan tavırlı insanı *Umran* okuyucularına tanıtmak, yakın geçmişimizle geleceğimiz arasında sağlam köprüler kurmak açısından hayatî bir öneme sahip. Dahası, Mehmet ağabeyin 68 yıllık çilekeş ömrüne sığdırdığı bir hayli ibretâmiz mücadele tecrübesi ve birikimi, bugünün ve geleceğin dâvâ adamlarına ışık tutacak nitelikte.

Biga'dan Gönen'e, Manisa'dan
Kirazlı Mescid'e Uzanan Serencâm

Mehmet Kutlular ağabeyi aile kökeni ve çocukluğundan başlayarak tanınmanın yararlı olacağı düşüncesiyle ta eskilere, İstiklal Savaşı yıllarına, hatta 93 Harbine kadar uzanıyoruz:

Mehmet ağabey köken olarak Çanakkale'nin

Mehmet Kutlular

Abdullah Yıldız

Biga kazasının Balıklı nahiyesinden. Oraya da 93 Harbi(1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı) sonrasında Bulgaristan'ın Eski Cuma dolaylarından gelmişler. Rahmetli dedesi, Milli Mücadele yıllarında çete faaliyetlerinden rahatsız olduğu için, Biga'dan ayrılıp daha sakin bir yer olan Gönen'e yerleşmiş. İstiklâl savaşı kazanılınca bütün sülale Biga'ya geri dönmüşse de, Mehmet ağabeyin babası hafız olduğundan, Gönen'de imamlık görevi alıp orada kalmış.

Dolayısıyla, Mehmet Kutlular, 1938'de Balıkesir'in Gönen kazasında doğmuş ve 14 yaşına kadar orada büyümüş. 1953 senesinde İstanbul'a, ablasının yanına gelmiş ve o günden bu yana da İstanbul'da.

Askerlik görevini Manisa'da yapan Mehmet ağabey, 2 yıl askerlik, 1 yıl da Arapça tahsili için olmak üzere burada üç sene kalmış. 1957'de Manisa'da askerlik yaparken Bediüzzaman Said Nursi'nin Risâle-i Nurları ile nasıl tanıştığını anlatıyor bize, sempatik bir üslupla:

"Manisa'da acemi askerken; altı delinmiş potinimi tamir ettirmek üzere çarşıya çıktığımda, Orhan isminde bir ayakkabı tamircisiyle tanışmıştım; Allah rahmet eylesin, çok konuşkan biriydi. Oradan buradan konuşurken benim kitaba, dîne merakımı öğrenince, 'benim bir ustam var, sayacı, seni onunla tanıştırayım, tam sana göre' dedi. Ertesi hafta tanıştık: Ehl-i tarîk bir zât; Beyceğizli Hacı Musa Efendi isimli bir Nakşî şeyhinin Manisa'daki halîfesi. Hoş bir insan; pek âşînâ olmadığım tasavvuf meselelerinden filan bahsettikten sonra, ayrılırken, okumak üzere bana bir kitap verdi: *Ramazan-İktisat-Şükür Risalesi*; Bediüzzaman Said Nursi'nin. Benim Risale-i Nûr'la ilk tanışmam işte budur... Tabi, kitap okumayı seviyorum ve ne bulsam okuyorum. Bir çırpıda okudum ve ertesi hafta götürüp geri verdim. 'Nasıl buldun' dedi. 'Doğrusu, hepsini anladığımı söyleyemem' dedim. Sonra, giderken bana aynı kitabı, bir daha okumak üzere geri verdi. 'Okudum bu kitabı' dedim; 'sen bir daha oku' dedi. Adamcağıza çok saygı duyduğum için reddedemedim. Aldım ve bir daha okudum; gerçekten de bu sefer daha iyi anladım. Sonraki gidişimde durumu anlattım kendisine ve bu kez bana *İhlas Risalesi*'ni verdi. Kafamdaki birçok soruya cevap bulmuştum, bu risalede. Nihayet, ona sordum: 'Bu zâtın başka eserleri var

mı?' 'Var' dedi; 'Külliyât'ı var; bütün eserlerini orada bulabilirsin.' Babam kitaplarımı Manisa'ya getirmişti; onların hepsini satıp *Külliyat*'ı, bir de Osmanlıca kelimeler için Mustafa Nihat Özön'ün *Osmanlıca Lûgat*'ını aldım; param da tam bu kadarına yetmişti zaten..."

Sonra yine İstanbul'a gelir Mehmet Kutlular, 1960 Ağustos'unda. Birkaç ay sonra da Zübeyir Ağabey'le tanışır, Süleymaniye'deki *Kirazlı Mescid*'de. Ve Zübeyir Gündüzalp'in vefatına kadar, sekiz yılı Kirazlı Mescid'de olmak üzere tam 11 yıl onun rahle-i tedrisinden geçer.

Zübeyir Gündüzalp'le Birlikte İnşa Edilen Temeller: *İttihad* ve *Yeni Asya*

Risale-i Nûr hareketi içindeki müstesna yerini genel hatlarıyla bildiğim Zübeyir Gündüzalp'i sormanın tam sırası, diyor ve Mehmet Kutlular'ın ağzından dinlemek istiyorum Zübeyir Ağabey'i. Şöyle bir kendini toparlayıp başlıyor anlatmaya:

"Bana Zübeyir abi sorulduğunda onu şöyle tanımlıyorum: Fenâ fi'l-Üstad, fenâ fi'r-Risâle, fenâ fi'd-dâvâ bir adam. Gerçekten, Üstad'ı çok iyi anlamış. Bediüzzaman hazretleri onun hakkında; '*Ben Zübeyr'imi dünyalara değişmem*' diyor. Aslen Kafkasyalı; oradan gelip Ermenek'e yerleşmişler. Çok fedakâr, çok cesur ve dâvâyı tam manasıyla kavramış, ufku oldukça geniş bir insan.. Üstad'ın vefatından sonra cemaati derleyip-toplama noktasında çok büyük rolü olmuştur. Üstadın bütün talebeleri de onu çok saymış, büyük hürmet göstermişlerdir; Üstad ona fazla önem verdiği için. Kendisinden yaşlı olan ağabeyler bile ona saygı duyar, önünde düğmelerini iliklerlerdi. Tabi, öyle lider veya halife manasında bir geleneğimiz yok bizim. Ama, birçok problemimizi onun önderliğinde aştık; onun öncülüğünde derlenip toparlandık. Neşriyatın hayata geçmesinde de o önderlik etmiştir..."

Burada sohbetimiz, *İttihad* ve *Yeni Asya* gazetelerinin çıkış serüvenine geliyor. Önce *İttihad*'dan başlıyoruz. Mehmet Kutlular, 60'lı yılların sonlarında Zübeyir Ağabeyin, "Bir lahana yaprağı kadar da olsa!" bir gazeteye sahip olma ihtiyacını sık sık dile getirdiğini, böylece en azından kendimizi anlatabileceğimizi, dâvâmızı geniş kitlelere duyurabileceğimizi, hiç olmazsa mahkeme

savunmalarımızı yayınlatabileceğimizi söylediğini hatırlatarak devam ediyor: “Zübeyir abi, yine bu gazete mevzûunu gündeme getirdiği sırada, orada **Salih Özcan** Bey de varmış. Salih Bey, o zaman *Hilal* mecmuasını çıkarıyor; Hilal Yayınları’nın sahibi ve İslam dünyası ile ilişkileri de var. O sıralar bizim de paramız yok; gariban zamanlarımız. Salih Bey, gazete meselesi konuşulurken, “Parayı ben veririm” demiş. Tabi, Zübeyir abi, bu teklifi bize getirdi; Merhum **Bekir Berk**, **Mehmet Fırın**cı abi, **Mehmet Birinci**, ben birlikte istişare ettik. Arkadaşlar bazı noktalara itiraz etti; Zübeyir Ağabey, ‘o zaman’ dedi; ‘bu endişelerimizi giderici bir protokol yapalım Salih Bey’le.’ Nihayet, 18 maddelik bir protokol yaparak *İttihad* gazetesini çıkarmaya karar verdik: Salih Özcan imtiyaz sahibi olacak ama neşriyatın muhtevasına karışmayacak; **Mustafa Polat**(onu Erzurum’dan getirdik; orada çıkan *Hürsöz*’ün sahibinin oğludur) genel yayın müdürü olacak, Mehmet Kutlular da idare müdürü... Böylece 1967 başlarında *İttihad* gazetesi yayınlanmaya başladı; haftalık olarak..” *İttihad*’ın tirajının bir ara net 50 bini yakaladığını da öğreniyoruz.

Sonra *Yeni Asya*’ya geliyor sıra: Salih Özcan’la aralarında çıkan ihtilaf üzerine *Yeni Asya* gazetesini kurduklarını söyleyen Mehmet Kutlular ağabey, bu serüveni şöyle özetliyor: “1969 sonlarına geldiğimizde artık haftalık gazete yetmiyordu. Bu yüzden *İttihat*’ı günlük çıkarma kararı aldık, ama Salih Bey’le anlaşamadık. Zira ‘gazetenin %51 hissesi benim olacak’ dedi; biz de ‘hayır; %51 cemaatin olacak’ dedik. Çünkü anonim şirketlerde %51 herşey demektir. Salih Bey bunu kabul etmeyince, Zübeyir abi ayağa kalktı, ayrıldı; biz de onu takip ettik. Sonra bize; ‘Kardeşim, biz bunu kendimiz yapamaz mıyız?’ dedi. Biz de; ‘Sen emret, yaparız abi’ dedik. ‘Yapın kardeşim’ dedi. Ve işe başladık: Bir taraftan *İttihad* çıkarken, öbür taraftan da yeni bir günlük gazete için hazırlıklarımızı sürdürdük. Nihayet 21 Şubat 1970’de *Yeni Asya* gazetesini hayata geçirdik..” O günden beri *Yeni Asya*’nın imtiyaz sahibidir Mehmet Kutlular.

Nurcu Harekette İlk Ayrılıklar

Aşağı yukarı 1980’lere gelinceye kadar *Yeni Asya* etrafında müttelit bir cemaat olarak tebliğ ve ted-

ris çalışmalarını sürdürür Nurcu Hareket: “1961’deki **Hüsrev Abi** hadisesi hariç hiçbir iç problem yaşamadık ve bir bütün olarak hareket ettik” diyor Mehmet Kutlular Ağabey ve devam ediyor: “Biliyorsunuz, Hüsrev Abi Latin harflerinin kullanılmasına karşıydı. Üstad 1956’da beraat edip de kitaplarını Latin harfleriyle bastırınca Hüsrev Abi küstü. Halbuki, Üstad’ın gerekçesi şuydu; ‘Osmanlı harflerini bilmeyen yeni nesilleri bu hakikatlerden mahrum bırakamayız.’ Neticede yazı bir vasıta. Ama Hüsrev Abi Üstad’ın vefatından sonra da ‘bu Latin harfleri yakılacak’ dedi; (‘Yazıcılar’) hâlâ da bu harflerle okumazlar risaleleri...”

Tam bu arada, sorumuz üzerine, **Fethullah Gülen** Hoca’yla da 1962-63’lerde tanıştığını hatırlıyor ve anlatıyor: “Kırsal Mescid’e gelir giderdi; kendisine ‘buyur namaz kıldır’ veya ‘buyur kitap oku’ dediğimizde, ‘estağfirullah, ben âbilerimin yanında teeddüb ederim’ derdi; mütevazı ve muttaki bir insandı. O sıralar Edirne’deydi. Sonra 1968-69’larda Yaşar Tunagür Diyanet Başkan Vekili olunca Fethullah Hoca’yı, kendi yerine İzmir Merkez Vaizliğine tayin etti; o ara Kestanepazarı Kur’an Kursu’nda da hocalık yaptı. Şimdi burada, tarihi bir tesbit anlamında söylersem; Fethullah Hoca bizim hareketin içinde temayüz etmiş bir si-ma olmadı. İzmir’de iken popüler hale geldi ve bizim 1974’te Fethullah Hoca’yla bütün ilişkilerimiz kesildi. Sebebi de şudur: 12 Mart 1971 sonrasında birçok arkadaşımızla birlikte onu da tevkif ettiler. Duruşmalarda Bekir Berk ve diğer arkadaşlarımız Nurculuğu savundular, gizlemediler. Fethullah Hoca tam tersine hareket etti ve aralarında sür-tüşme yaşandı. Ondan sonra bizim tarzımızı beğenmedi; böyle açıktan Nurculuğu istemedi, hat-ta hiçbir zaman ‘ben Nurcuyum’ da demedi. Tabi, bunu ben onun samimiyetine veriyorum; kendi takdirdir ve karışmam. Ta o zamanlar, ‘Nurculuk’ adı yerine ‘ben bir Altın Nesil yetiştireceğim’ dedi. Biz 1974’te kendisini İstanbul’a çağırıp açık-ça konuştuk ve bu tavrından dolayı yollarımız ayrıldı. Etrafında da Risâle-i Nûr tedrisatından geç-miş insan hemen hemen yoktu...”

Burada, 1980’lerde yaşanan sıkıntılara gelmeden, gerek Nurcu hareketin gerekse diğer cemaatlerin, tarikatların bölünmesinin veya çeşitli iç problemler yaşamasının sebeplerini konuşuyoruz.

Mehmet Ağabey; bu tür sorunların genelde “meyl-i tefavvuk”tan yani kendini üstün görme, büyük görme eğiliminden kaynaklandığı kanaatinde; bazı insanların gördükleri teveccühle alâkalı olarak böyle bir duyguya kapıldığını söylüyor. Bir de, Nurcu hareket içinde kimi insanların -biraz da yörelerinin etkisi ile- ‘Turancı’ duygulara kapıldığını, ‘kutsal devlet’ anlayışını benimseydiğini belirtiyor. (Tabi, İslâm’a göre ‘kutsal’ olanın hak ve adalet olduğunu hemen hatırlatıyor.) Netice olarak, Mehmet Ağabey, 12 Eylül öncesinde başlayan bazı fikir ayrılıklarının, darbe bahane edilerek bölünme gerekçesi haline getirildiği görüşünde.

12 Eylül’ün Tehditleri, Teklifleri, Dayatmaları ve Yeni Bölünmeler

Böylece Erzurum merkezli Mehmet Kırkinci ekibi ve diğerlerinin Yeni Asya hareketinden kopuş hadisesine geliyoruz. “Tabi, 12 Eylül olduğunda, biz darbenin karşısında tavır aldık” diyor, Mehmet Ağabey ve devam ediyor: “Ama bu arkadaşlar, 12 Eylül’ün çok mühim bir hadise olduğunu, anarşiyi önlediğini, memleketi komünistlerden kurtardığını söyleyerek büyük destek verdiler. (Halbuki biz, anarşinin bizzat darbeciler tarafından provake edildiğini, Org. Bedret-

tin Demirel’in, ‘darbeyi bir yıl önce yapabiliydik; ama ortam olgunlaşsın diye bir yıl bekledik’ dediğini biliyoruz.) Hatta, ‘kader bizi komünistlere karşı Kemalistlerle beraber olmaya mecbur etti’ diyerek darbeyi alkışladılar. Bu hareketi ‘Malazgirt, Niğbolu, hatta Çanakkale’den daha ileri’ gördüler. Kırkinci Hoca’nın bu minvaldeki bildirisi, *Tercüman* başta olmak üzere birçok gazetesinde yayınlandı. Diğer bazı abiler de cemaati, hizmeti korumak gibi iyi niyetlerle onların yanında yer

aldılar. Maalesef biz, -Fırcıncı Abi, Birinci Abi ve ben- üçümüz kaldık; diğerleri 12 Eylül’e destek verdiler. Hatta Tahsin Şahinkaya ile görüşüp desteklerini sundular. Halbuki 12 Eylül, Komünizmin çözülmeye yüz tuttuğu bir dönemde Türkiye için en büyük ‘tehlike’nin İslâm’dan geldiğine inananların devlet politikasını ‘irtica’ya karşı şekillendirdiği bir dönemdir. İslâm’ın ‘asıl tehlike’ olarak görülmesi de bu tarihten itibaren. Politikaları da şudur: Bunları etkisiz hale getirmek için ya bölüp parçalayacağız ya da zorla veya devlet imkanlarını kullanarak yanımıza çekeceğiz. Bu çerçevede ilk olarak merhum Kemal Kaçar’ı (Süleyman Efendi’nin damadı) tevkif ettiler ve muhtemelen onu da anlamaya zorladılar; sonra bize yöneldiler.”

12 Eylül döneminde belirlenen bu politika çerçevesinde Mehmet Ağabeye de bir takım tekliflerin geldiğini biliyordum. Şimdi, bunu öğrenmenin tam sırasıydı. Sordum; “Size devlet adına gelen kimdi ve neleri önerdi?” Mehmet Ağabey, gayet açık ve net konuştu:

“1980 sonlarıydı.. Bir dostum vasıtasıyla, Konsey nâmına istihbarattan bir Albay’ın benimle görüşmek istediği söylendi. ‘Gelsin’ dedim. Geldi ve bana üç şey teklif etti: ‘İhtilal bütün sivil faaliyetleri yasaklandı ama siz hâlâ yüzlerce kişiyle dersler yapıyorsunuz’ dedikten sonra birinci şartını söyle-

di: 'Bu dersleri bırakacaksınız.' İkincisi; 'Atatürk aleyhinde konuşmalar yapıyorsunuz, bundan vazgeçeceksiniz.' Üçüncüsü de; 'yurtdışında Milli Görüşçülere ve Süleymancılara karşı beraber mücadele edelim.' Bunun karşılığında da, yani kabul ederseniz 'devlet imkanlarını sizin emrinize tahsis edeceğiz' dedi. Cevaben dedim ki: 'Bir; biz bu dersleri kaldıramayız; çünkü bunlar Kur'an tefsiridir. Eğer rahatsızsanız, alır hapse koyarsınız, orada okuruz. Çıkınca da bıraktığımız yerden devam ederiz. İki, biz Atatürk meselesi üzerinde pek durmuyorduk, ama siz bunu 12 Eylül'den beri her şeyin besmelesi yaptınız; bizim de doğal olarak tenkit ve savunma hakkımız doğdu. Dolayısıyla bu meselede de anlaşılmamız mümkün değil. Üçüncüsüne gelince; siz Milli Görüşçülere ve Süleyman Efendi'nin talebelerine niye düşmansınız? Dine hizmet ediyorlar diye. Onlar bizim Müslüman kardeşlerimiz. Evet, bazı farklılıklarımız, ayrılıklarımız olabilir ama hiçbir zaman siz bizi onlara karşı kullanamazsınız, kullandırtmayız. Bizim sizinle anlaşacak hiç bir şeyimiz olamaz!' Tabi, adam, 'Mehmet Bey, hemen reddetmeyin, biraz düşünün; eğer kabul ederseniz, devlet eliyle bütün cezaevlerine risaleleri dağıtırız..' filan dedi. Dedim ki; 'biz, işlerimize hiçbir zaman münafık eli sokmayız; öyle işten hayır da gelmez!' Velhasıl, adam çekti gitti.."

Sonraki yıllarda başlarına gelen birtakım sıkıntıların bu olayla ilişkili olup olmadığını soruyorum Mehmet Ağabey'e; "Tabi ki bu yüzden" diyor ve ekliyor:

"Benden istedikleri sonucu alamayanlar, gittiler Kırkinci Hoca'ya.. Kendisi, hatıralarında ve çeşitli mülakatlarında ifade ettiği için rahat söylüyorum; aynen kendi tabiri. 'Beni içeriye aldılar ve tehdit ettiler' diyor: 'Ya bizimle beraber olursun ya da!?' Artık ne söyledilerse! Hoca, 'Ben de onlar-

la beraber olmayı yeğledim' diyor. Hatta, 'bugün de olsa yine onu yaparım' diyor. Peki, ne oldu ondan sonra? Olan oldu ve biz küt diye ikiye bölündük..."

Konsey adına M.Kutlular'a gelen birinci tekliften beş-altı ay sonra, ikinci bir teklifin, daha doğrusu dayatmanın geldiğini öğreniyoruz. Bunu da şöyle özetliyor Mehmet Ağabey: "12 Eylül aleyhtarlığı ve taraftarlığı iyice alevlenince, bu kez, İstanbul istihbarat şeflerinden biri evime geldi. 'Ben' dedi; 'Ankara'dan gelen talimat doğrultusunda sizinle görüşüyorum. Daha evvel bir arkadaşımız size gelmiş, bazı teklifler sunmuş ama siz bunu reddetmişsiniz. Onlara bir şeyi daha ilave ediyoruz: Sizin Kırkinci Hoca'yla ve Orhan Bey'le ihtilafınızı biliyoruz. Eğer siz bizimle çalışmayı kabul ederseniz, bu ihtilafta biz sizin tarafınızı tutacağız.' Bunun üzerine dedim ki; 'Siz, onlarla bizim aramızdan münafık elinizi çekiniz; biz kendi sorunlarımızı hallederiz, zira onlar bizim dava arkadaşlarımız.' Tabi, orada bir gürültü koptu... Film de orda koptu!.."

Bundan sonra Mehmet Kutlular Ağabey'in -mahkumiyeti, mağduriyeti, kızının esrarengiz bir şekilde eroin komasına sokularak öldürülmesi.. dahil- başına gelenler, cemaatin yaşadığı sıkıntıları, engellemeler, kopmalar, hep onun bu tavizsiz dik duruşuyla alakalı...

**“Deprem İlahi İkazdır” Demenin Bedeli:
276 Gün Mahkumiyet!**

Sohbetimiz, nihayet Mehmet Kutlular ağabeyin “depremzede”liğine geliyor; ancak bu, 17 Ağustos 1999 depreminin değil, postmodern darbenin “ze-de”liği; mağduriyet ve mahkumiyeti.

Gölcük merkezli 17 Ağustos depreminden iki ay sonra(10 Ekim 1999) *Yeni Asya* gazetesinin Ankara Kocatepe Camii’nde, Bediüzzaman Said Nursi adma düzenlediği mevlit sonrasında soruları cevaplayan Mehmet Kutlular’ın ‘deprem, ilâhî bir ikazdır’ demesi ve kendi hazırladığı “İlahi İkaz, Deprem” başlıklı bir kitapçığı da bu esnada gazetecilere ve halka dağıtması, adeta yeni bir artış depreme yol açmıştı. Gerisini Mehmet Ağabey’den dinleyelim:

“Yeni Asya olarak okuttuğumuz mevlit sonrasında, gazetecilerin soruları döndü, dolaştı ve deprem meselesine geldi. **“İlahi İkaz, Deprem”** kitabı basılıp dağıtılmıştı; bunu sordular. ‘Evet’ dedim; ‘bizim inancımıza göre, deprem ilahî bir ikazdır. Kur’ân’da geçmiş kavimlerin başlarına gelen felaketlerden bahseder ve bu felaketlerin onların zulümleri, azgınlıkları ve sapkınlıklarına karşılık bir ceza olduğu anlatılır. Kur’ân’ın mesajı kıyamete kadar geçerli olduğuna göre; hangi toplum bu tür cürümler işlerse başlarına musibet gelir.’ Derken, konu Güven Erkaya meselesine geldi; o zaman Deniz Kuvvetleri Komutanı ve ünlü **Batı Çalışma Grubu**’nun da reisiydi. Bunun üzerine şunu hatırlattım: Bakın, Cumhurbaşkanı Demirel, Kandilli Rasathanesi’ne gittiğinde, Prof. Ahmet Mete Işıkara ona brifing verdi ve ‘Maalesef Cumhurbaşkanım, depremin merkez üssü Gölcük Donanma Komutanlığı’dır’ dedi. Ben de dedim ki, gazetecilere: ‘Bu tesadüf mü? 28 Şubat burada tezgahlandı; onbinlerce başörtülü kızımız mağdur edildi, itilip kakıldı; bunların âhı yerde kalmaz. Depremin merkez üssü de burası.’ Yani bütün mesele, benim faturayı BÇG’ye çıkarmış olmamdan kaynaklanıyor. Yoksa, Yaşar Nuri Öztürk de ‘deprem ilahî şamardır’ dedi. Tabi, burada depremin tek sebebi budur demiyorum; ama en önemli sebebi, başörtülü kızların başta olmak üzere, mağdur edilen insanların âhıdır, diyorum..”

Bu konuşma ve kitaptan aleyhinde dava açılan Mehmet ağabeyin, “*depremi dinî esaslara bağlamak*

suretiyle halkı kin ve düşmanlığa açıkça tahrik ettiği” iddiasıyla, TCK’nın 312/2-3. maddesi uyarınca cezalandırılmasının talep edildiğini ve sonunda Ankara 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesi’nce 9 Mayıs 2000’de, 2 yıl 1 gün hapis cezasına çarptırıldığını, Yargıtay 8. Ceza Dairesinin de verilen cezayı 16 Ocak 2001’de onayladığını biliyoruz. 22 Mayıs 2001’de tutuklanarak Metris Cezaevi’ne gönderilen ve oradan Kırklareli Vize Cezaevi’ne nakledilen Kutlular ağabey, 4744 sayılı Kanun’da yapılan düzenlemeler çerçevesinde, avukatlarının başvurusu üzerine, 21 Şubat 2002’de tahliye edilmişti. Fakat iş burada bitmedi: Mehmet Kutlular 312. maddede yapılan değişikliğin ardından tekrar yargılandı. Ankara 1 No’lu DGM, Kutlular’a yine kendi mahkemelerince 2000 yılında verilen 2 yıl 1 günlük cezayı ortadan kaldırıldı, yasal düzenlemeden dolayı “TCK’nın 312. maddesine muhalefetten” ise beraatına karar verdi(Nisan 2002). Ancak savcı, kararı temyiz etti. Kararı görüşen Yargıtay ise, beraat kararını bozarak Kutlular’ın hapis cezasını onadı(27 Ekim 2004). Dosyanın yeniden Ankara 1 No’lu DGM’ye ulaşması üzerine bu mahkeme, 31 Ekim’de Yargıtay’ın bozma ilamına uyulmasına oybirliğiyle karar verdi.

Doğrusu, yılan hikayesine dönen mahkeme safahatını anlamakta güçlük çektiğimden, son durumu Mehmet Ağabey’den öğreniyorum: “Aslında yeni çıkan kanuna göre, benim yaptığım konuşma suç olmaktan çıkmıştır. DEP’lileri çıkardılar, ama bana 15 gün daha hapis yatırmak için uğraşıyorlar. Zira 2 yıl 1 günlük ceza için benim 9 ay 23 gün yatmam lazımdı; 9 ay 8 gün yatıp çıkmış ve beraat etmiştim. Temyiz ettiler ve Yargıtay usûlden bozdu; sonra aynı mahkeme beni tekrar mahkum etti. Sonra ben Yargıtay’a gönderdim; Yargıtay yine mahkumiyetimi tasdik etti. Şimdi ben, kanun değişikliği dolayısıyla tekrar itiraz ettim; bakalım ne olacak? Gerekirse, şerefimle 15 gün daha yatarım ve kimseye minnet altında da kalmam...”

Bütün bu başından geçenleri, davası uğruna çektiği sıkıntıları değerlendirirken, bir hayat muhasebesinin hüküm cümlesi anlamında şunları söylüyor Mehmet Kutlular ağabey:

“Düşünüyorum da, eğer Müslüman olmasaydım ve Risale-i Nûr terbiyesinden geçmemiş olsaydım, bunca haksızlıklara, olumsuzluklara, çilelere sabretmem çok zor olurdu.” ■

KUR'ÂN TEFSİRLERİ VE ATAERKİL SÖYLEMLER

HİLAL KAPLAN

*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan
ve ondan (nefsten) da eşini (zevc) yaratan
ve ikisinden birçok erkekler ve kadımlar
meydana getirip (yeryüzüne) yayan
Rabbinizden sakının (4/1).*

Kur'an, "sözlü bir hitabın yazılı metni"dir.¹ O, ilahi kaynaklı bir metin olmakla beraber toplumsal ve beşeri meselelere de yönelik bir metindir. Kur'an'ın bu devingen ve hayatın her alanını sarmalayan özelliği neticesinde İslam benimsendiği hemen her yerde hala varlığını korumaktadır. Yaklaşık 1400 yıl önce indirilmiş olan Kur'an'ın tüm zaman ve mekanlara hakim olan ilahi dili neticesinde Nebevi Tefsir ile başlayıp kıyamete kadar devam edecek olan köklü bir tefsir geleneği başlamıştır. Ortaya çıkan bu geniş literatür metnin kendisini zaman zaman gölgede bırakmış ve tehlikeli bir biçimde bazı yorumlar "nass"ın yerini almaya başlamıştır. "Fıtratında fucura eğilim bulunan insan" tarafından ilahi olanın simgesel olanın dar sınırları ve yetersiz araçlarıyla açıklanmaya çalışılması ve tefsirin yorumlayanın -kaçınılmaz olarak- öznel seçimlerini içermesi bazı meselelere yol açmıştır.

Son yıllarda en fazla tartışılan meselelerden birisi de kuşkusuz kadın meselesi ve bu bağlamda Kur'an'a ataerkil bir söylemin (discourse) hakim olup olmadığıdır. Ontolojik ve pratik açılardan sorun teşkil eden kadın konusunun Kur'ani kadın kavramı çerçevesinde ele alınacağı bu kısıtlı metinde tartışmaların genel seyrindeki nirengi noktalarını oluşturan meseleler ele alınacaktır. Metin-yorum bağlamında açıklanacak bu meseleleri tartışmadan önce tefsir geleneğinin ne şekilde geliştiğine göz atmak gereklidir.

Kadın konusuyla ilgili Kur'an tefsirlerini kabaca üç grupta toplayabiliriz: Geleneksel, Tepkisel (reactive) ve Bütüncül.² Geleneksel tefsirler, atomik metodoloji baz alınarak erkekler tarafından yapılmıştır. Bu nedenden ötürü sadece erkeklerin yaşantı, istek ve ihtiyaçlarından hareketle şekillenmiştir. Geleneksel tefsirler, Batınlık ve İsrailiyat'tan kaynaklanan bazı sapmaları da içerir. İkinci grup tefsirler ise metin ve yorum arasındaki farkı gözetmeksizin, Kur'an'ın engin anlamını genelde feminist ideolojinin sınırlarına mahkûm eder. Bu kategorideki tefsirler, Kur'an'ı anlamlandırma çabasından çok kadının Müslüman toplumlardaki aşağı statüsü için Kur'an'ı günah keçisi ilan etme çabasından doğar. Son gruptaki bütüncül tefsir çalışmaları ise Kur'ani hükümlerin her birinin birbiriyle dengeli ve bütünsel bir ilişki içinde olduğunu ve yapılacak her türlü tefsir çalışmasının bu bütüncül anlayış çerçevesinde yapılması gerektiğini savunur. Bu noktada modernizmin etkisiyle oluşan tefsir çalışmalarının varlığını da yadsımamak gerekir. Bunların en etkiliisi haki-katin mutlak değil, sosyo-politik ve kültürel şartlara göre göreceli olduğunu savunan tarihselcilik ekolünün bir kolu olan yorumsal tarihselciliktir. Tarihselciliği tek esas olarak baz alıp Kur'an'ı tefsir edenler olguları oluştukları tarihsel zaman dilimi ve koşullar bağlamında geçerli saydıkları için çoğu Kur'an hükmünün de günümüzde geçerli olmadığını savunabileceklerdir. Bu tür tefsir metod-

larının ortak özelliği Kur'an'ı etkin değil edilgen bir metin olarak ele almalarıdır.

Kur'anı bağlamdaki kadın konusuna gelince ilk olarak söylemek gerekir ki Kur'an kadın ve erkeği eşitlik kavramı üzerinden değerlendirmez. Ontolojik olarak eşitlik, iki veya daha fazla nesnenin çeşitli yönlerden birbiriyle denkleştirilmesi, aynı hal ve derecede olmasıdır.³ Kur'an'a göre kadın ve erkek aynı türün iki ayrı cinsidir. Kur'an ayrıca kadın ve erkek rolleri de tavsiye etmez - bu zaten evrensellik niteliğine aykırı olurdu- sadece uyumu teşvik edici bir düzeni öngörür. Her kültür cinsiyetleri kendine özgü bir tarzda bir araya getirdiğinden,⁴ Kur'an cinsiyetler arası işlevsel farklılıkları yadsımadığı gibi cinsiyetlere özgü belli kalıp roller de önermez. Bu tezleri savunmak için Kur'andaki belli başlı "kadın eksenli" ayetlere ve tefsirlerine göz atalım:

Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan (nefsten) da eşini (zevc) yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar meydana getirip (yeryüzüne) yayan Rabbinizden sakının (4:1).

Sizi bir tek nefisten yaratan O'dur (6:98).

Sizi bir tek nefisten yaratmış, sonra ondan eşini varetmiştir... (39:6)

Ayetlerden de anlaşılacağı üzere insanoğlu tek bir nefisten yaratılmıştır ve "nefs" ve "zevc" kavramlarının nasıl yorumlandığı da insanoğlunun yaratılışıyla ilgili tefsirlerin kilit noktasını oluşturmaktadır. Geleneksel tefsirlerde genellikle -İsrailiyat'ın tesiriyle- nefis kelimesiyle Hz. Adem'e işaret edildiği ve bundan hareketle de kadının erkekten (onun eğri kaburga kemiğinden) yaratıldığını savunulur.⁵ Böylelikle yaratılış itibarıyla mükemmel olan erkekten yaratılan kadın erkekten daha aşağı bir şey, bir türev olarak yorumlanır. Nefs, Kur'an'da insan türünden başka yaratılmış hiçbir varlığa atfen kullanılmamış olup, kanımızca insanoğlunun ortak kökenini temsil etmektedir. Bilindiği gibi Arapça cinsiyetli

(gender specific) bir dildir. Nefs kelimesi gramatik olarak dişildir fakat kavramsal olarak ne dişil ne de erildir. Sözlük itibarıyla mahiyet, cevher ve canlı gibi manalara tekabül eder. "Zevc" kelimesi ise gramatik olarak eril bir kelimedir fakat kavramsal olarak nefis kelimesi gibi nötrdür. *Her şeyden çiftler çiftler (zeveceyn) yarattık ki düşünüp ibret alalım (51:49)* ayetinden de anlaşılacağı gibi ikilik, yaratanın birliği karşısında yaratılmışların zaruri bir özelliğidir. Bu kullanımda çiftlik, tek bir gerçekliğin bir arada var olan iki formuna işaret etmektedir.⁶ Varlık ya da işlevleri bakımından birbirinden farklı olsa da çifti oluşturan bu parçalar bir bütünü oluşturacak biçimde birbirini tamamlarlar. Zaten erillik ve dişillik atıflarına Kur'an'da değil, tefsirlerde çokça rastlamaktayız. Bunu geleneksel toplumlardaki kültürel ve zihinsel bakış açısına hakim ataerki değerlerin etkisi olarak değerlendirebiliriz. Üstelik Kur'an'da kadın, erkeğin alt bir formu olarak ele alınmış olsaydı özgür iradeyle yaptıkları herşeyden eşit olarak sorumluluk sahibi olmaları Allah'ın adil olma sıfatıyla bağdaşmazdı.

Bunun üzerine dedik ki: "Ey Adem, bu gerçekten sana ve eşine düşmandır; sakın sizi cennetten sürüp çıkarmasın, sonra mutsuz olursun" ... Sonunda şeytan ona vesvese verdi; dedi ki: "Sana sonsuzluk ağacını ve yok olmayacak bir mülkü haber vereyim mi?" Böylece ikisi ondan yediler... Rableri kendilerine seslendi: "Ben sizi bu ağaçtan menetmemiş miydim? Ve şeytanın gerçekten sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylememiş miydim?" Dediler ki: "Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik, eğer bizi bağışlamazsan ve esirgemezsen, gerçekten hüsrana uğrayanlardan olacağız."

Tevrat'a göre Hz. Adem ve Havva'nın cennetten çıkarılmasının sorumlusu Hz. Adem'i kıskırtan ve yanıltan böylelikle bir imtihan sembolü

olan yasak ağaçtan yemesine neden olan Hz. Havva'dır (Tekvin 3:4-6,12). Bu yaptığın-

da dolayı Hz.Havva kendisinden sonra gelecek tüm kadınlara sirayet edecek bir cezaya çarptırılır. Bu ceza hamilelik ve doğum sırasında çekilecek olan sancılardır (Tekvin 3:16). Tefsirlerdeki İsrailiyat kaynaklı sapmalardan bir örnek: "Eğer Havva'nın başına bu musibet gelmeseydi, yer yüzünde hiçbir kadın adet görmeyecek, hepsi akıllı ve sağduyulu olacaktı. Yine hamileliklerinde zahmete maruz kalmayacak, doğumlarını da sancısız bir şekilde yapacaklardı".⁷ Kur'an'a göre Hz.Adem ve Havva'ya cennetteki bir ağaç hariç bütün nimetlerden tatmalarına izin

verilir ve bu ağaçtan yedikleri takdirde zalimlerden olacakları uyarısı yapılır (2:35). Sonra şeytan, onları vesvese vererek yasak ağaçtan yemeye ikna eder. Ayetlere göre cennete girmelerinde ve şeytanın vesvese vermesi esnasında Hz. Adem ve Havva beraberlerdir ve Hz. Havva şeytanın maşası rolünde değildir (20:117-121). Hz. Adem ve Havva günahı, tövbelerinde ve cezalarında da beraberdir. Asıl metinle yorum arasındaki uyumsuzluklar açık olarak görülmektedir.

Eğer yetim kızlar hakkında adil davranmamaktan korkarsanız size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. O kadınlar arasında da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız birini alın... Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır (4:3).

Kadınlar arasında adaleti sağlamaya -ne kadar özen göstererseniz de- güç yetiremezsiniz... (4:129).

Çok kadınla evlilik meselesi de İslam'da kadın konulu tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Bu tartışmalarda gözden kaçan nokta bu ayetin erkeklerin çok kadınla evlenmelerine ruhsat sağlamak amacıyla indirilmemiş olmasıdır. Ayetin başlangıcından da anlaşılacağı gibi yetimlere nasıl davranılacağı hususu vurgulanmaktadır. Evlilik, yetim kadınların mallarının yönetiminden sorumlu olan erkek velilerin malları yönetirken haksızlık yapmasını önlemek için önerilen bir çözüm yoludur. Çünkü aynı surenin başlarında

belirtildiği gibi bu konuda adaletsiz davranmak büyük bir suçtur (4:2). Evlilikteki adalet kavramı ise sadece maddi ihtiyaçları değil, eşlerin birlikte geçirdiği zaman, ahlaki ve fıkri destek gibi manevi ihtiyaçların karşılanmasını da kapsar. Hiç şüphesiz bu ayetin ataerkil söylemin bir parçası olduğunu savunanlar vardır. Fakat unutulmamalıdır ki bu ayet ataerkil yapıya sahip bir toplum üzerinden ataerkil yapıya sahip bir dünyaya hitap etmek üzere indirilmiştir. Ayetin indiği dönemdeki sosyo-ekonomik koşullar günümüzde de geçerliliğini şekil değiştirmiş olsa da sürdürmektedir. Kadınlar yine baba ocağından koca ocağına sığınmaktadırlar. Bu yerleşmiş yapıyı kökten ortadan kaldırmak mümkün olmayacağı için Kur'an böyle bir çözüm önerisi sunmuş olabilir ve tek eşliliğin tavsiye edilmesi de çok eşliliğin tedricen kaldırılmak istenmesine işaret olabilir.

Eğer iki erkek bulunamazsa o zaman rıza göstereceğiniz bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın olsun... (2:282).

Kur'ani kadın kavramı çerçevesindeki tartışma konularından birisi de kadının şahitliği konusudur. Konuyla ilgili ayete göre "belirlenmiş bir süre için borçlanma" ve "onu kaydetme" iki şahit gerektirir. Burada, iki kadından birinin görevi diğerine hatırlatmaktır yani iki kadın vardır ama görevleri birbirinden farklıdır.⁸ Ayetin indiği sosyo-kültürel yapıya göz atmak gerekirse, okuma-yazma oranının çok düşük olduğunu görürüz. İbn Sad'ın rivayet ettiğine göre yüzlerce Müslüman Medine'ye geldiğinde içlerinde okuma-yazma bilen sadece 10 kişidir.⁹ Bunu yanı sıra ayette belirtildiği gibi bir ticari anlaşmanın maddelerine vakıf olabilmek için belli bir ticari bilgiye sahip olmak ve ticari terimlere aşina olmak gerekir. Ali Bulaç ya da Fazlur Rahman'ın da savunduğu bir görüşe göre eğer kadın olan şahit de okuma-yazma biliyorsa ve anlaşmanın kurallarına vakıf olacak alt yapıya sahipse tek kadının şahitliği de Şari'nin

maksadı hasıl olduğundan yeterli ve geçerlidir. Bunun yanı sıra bu ayet inmeden önce Arap toplumunda kadınlara bu tür sorumlulukların verilmesi söz konusu bile değildi ve kadının ticari hayatta aktif bir rolü -istisnalar dışında- yoktu. Ataerkil toplum yapısına sahip Arap toplumunda da erkekler kadına karşı sosyal ve kültürel konumu dolayısıyla güven duymamaktadır. Üstelik kadının onun velisi durumunda olan erkek tarafından yalancı şahitliğe itilme tehlikesi de vardır. Bu nedenle büyük önem taşıyan ticari hukuk konusunda kadına sorumluluk yüklemek, onu hukuki ve aktif bir özne konumuna çıkarma amacı gütmektedir ve bu dönemin Arap toplumunda Kur'an'ın yapmaya çalıştığı tam bir devrim niteliğindedir.¹⁰ Son olarak belirtmek gerekir ki ticari hukuk alanı hariç boşanma gibi diğer alanlarda ayetler şahitlerin erkek ya da kadın olması şartı değil adaletli kişiler olması şartı üzerinde durmuştur (65:2).

Allah'ın bazısını bazısına tercih etmesi (faddale) ve onların (kadınların geçimini sağlamak için) kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekleri kadınlara üstün kılmıştır (kavvamüne ala). O halde (onlar) iyi kadınlar (kanitat) dır. Onlar, Allah görünmeyi nasıl koruduyorsa görünmeyi koruyanlardır. Nüşuzundan korktuğunuz kadınlara (önce) öğüt verin, (sonra onları yataklarda yalnız bırakın, (bu da yetmezse hafifçe) vurun. Eğer itaat ederlerse aleyhlerine bir yol aramayın (4:34).

Bu ayet hakkında spekülasyon yapılan iki ayrı konuyu içermektedir. İlki erkeklerin kadınlardan üstün olduğu iddiası ve kadının dövülmesi meselesi. Öncelikle bu ayetle erkeklerin üstün yaratılışlı varlıklar olduğu savı desteklenemez. Erkeğin kadına üstün olabilmesi için şu iki şartın gerçekleşmesi gerekir: Tercih (faddale) edilmek ve erkeğin kendi malından harcaması. Öncelikle faddale'nin kayıtsız şartsız olması olanaksızdır çünkü onlar (eril çoğul) onlara (dişil çoğul) tercih edilmiştir değil; onların bazısı bazısına denmektedir. Bütün erkekler her yönden bütün kadınlardan üstün değildir. Bazı erkekler bazı yönlerden bazı kadınlardan üstündürler. Aynı şekilde bazı kadınlarda bazı yönlerden bazı erkeklerden üstündürler. Bu nedenle Allah'ın tercih ettiği kıstas mutlak değildir, görecelidir.¹¹ Bu sebeple bir sınıf olarak erkekler bir sınıf olarak kadınlar üzerinde üstün değildirler.¹² Bu üstünlük kavramının da içeriği-

nin ne olduğu bazı tartışmalara yol açmıştır. Zemahşeri ve Mevdudi gibi geleneksel tefsirciler bunu erkeklerin kadınların işlerinin idarecileri olduğunu savunurlar. Azize el-Hibri ise asıl söz konusu olanın ahlaki yol göstericilik ve koruyup-kollayıcılık olduğunu savunur. Burada üstünde durulan bir diğer yorum da kadının çocuk doğurmak gibi büyük bir fiziksel ve zihinsel mücadele ve kararlılık gerektiren sorumluluğuna denk olarak da erkeğin bu sorumluluğun kadın tarafından yerine getirilmesi için ona ilave sorumluluklar yüklemekten kaçınmasıdır ki bu hem fiziksel koruma hem de maddi geçimi sağlama anlamına gelir. Adil ve karşılıklı bağımlı bir ilişkiyi öngören bu ayet, dengeli ve paylaşım dayalı bir toplum oluşumu için kadınlarla ilgili olarak erkekler için ideal bir sorumluluğu ortaya koymaktadır.¹³

...Nüşuzundan korktuğunuz kadınlara (önce) öğüt verin, (sonra onları yataklarda yalnız bırakın, (bu da yetmezse hafifçe) vurun (idribuhunne). Eğer itaat ederlerse aleyhlerine bir yol aramayın (4:34).

Nüşuz teriminin aile kurumunun saygınlığıyla bağdaşmayan bazı gayri-ahlaki fiilleri kapsadığını söyleyebiliriz. Nikahlanacak kadınların zina yapmamaları ve iffetli olmalarını emreden bazı ayetlerden (2:19; 4:15; 5:5) bu tür fiillerin o dönemdeki Arap toplumunda yaygın olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Bu ayette de evlilik dışı ilişkiye yönelmesinden korkulan kadına karşı eşinin alması gerekli olan bazı tedbirlerden bahsedilmektedir. Belirtmek gerekir ki bazı alimler ayetteki idribuhunne kelimesinin darb etmek anlamına değil kelimenin diğer bir anlamı olan terk etmek manasına geldiğini savunmaktadır. Buna gerekçe olarak da "nüşuzundan korktuğunuz kadınlara" ibaresinde daha ortada işlenmiş bir fiil olmadığından İslam hukukunun gereklerine göre bir cezai yaptırım uygulanamayacağı gösterilmektedir.¹⁴

Çocuklarımız konusunda Allah, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder... (4:11)

Bu ayetten yola çıkarak İslam'ın miras paylaşımı konusunda erkek evlatlara iki misli pay vererek kadınlara haksızlık yaptığını öne sürenler vardır. Halbuki ayetin geri kalan kısmı okunursa erkek ve kadınlar arasında çok farklı paylaşımların söz konusu olduğu görülür. Örneğin tek bir kız evlat varsa onun payı tüm mirasın yarısıdır. Bu seçeneklerin üzerinde durulmasının sebebi ise mirasın

hakkaniyet kuralı gözetilerek paylaşımının çok önemli olmasından gelmektedir. Örneğin bir erkek ve iki kız çocuğu olan bir ailede babanın vefatı üzerine annenin bakımını kız çocuklarından biri üstlenecekse neden erkeğe iki misli pay verilsin ki?

Eğer bir kadın, kocasının nüşuzundan veya ondan yüz çevirip uzaklaşmasından korkarsa, barış ile aralarını bulup düzeltmekte ikisi açısından sakınca yoktur. Barış hayırlıdır. Nefisler ise "kıskançlığa ve bencil tutkulara" hazır (elverişli) kalmıştır. Eğer iyilik yapar ve sakınırsanız, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır (4:128).

İslam'da kadının eşini boşama hakkı olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusudur. Erkeğin daha önce belirttiğimiz ayete dayanarak kadına üstünlüğünü savunan yorumcular kadının böyle bir hakkının olmadığını savunmuştur. Erkekler, boşanma sürecini başlatabilmek için "Seni boşuyorum" diyebilirler. Fakat Kur'an'da boşamanın tek taraflı olarak ve bunun da sadece koca tarafından yapılabileceğine dair herhangi bir delil yoktur. Kur'an'ın kocalarını bırakan kadınlara değinmemesi geleneksel yorumcular tarafından kadının kocasını boşayamayacağı şeklinde yorumlanmıştır. Fakat yukarıda verilen ayete de dayanarak kadın, öngörüldüğü gibi evliliğin sürdürülmesi sürecinde edilgen ve pasif bir rol oynamaz. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir başka husus da boşanmanın erkeğe atfedildiği ayetlerin tamamında boşanma sonucunda erkeğe yüklenilen bir takım sorumluluklardan bahsedilmektedir.¹⁵

Sonuç

Kadın konusu yazının icadından beri ilahi metinler hariç hemen hemen tüm metinlerin yazarı olan erkeklerin kurduğu, şekillendirdiği ve tahakküm ettiği bu dünyada mevcudiyetini kanıtlamaya çalışan kadınların ortaya çıkmasıyla daha da önem kazanmıştır. Kabul etmeliyiz ki "erkek hakimiyetine dayalı altı bin yıllık ataerkil toplum yapısından bu yana insanlık kadın boyutu bakımından kötürümdür".¹⁶ Yüzyıllarca süren ezici sessizliğin yol açtığı acı ve kızgınlıkla kadını merkeze aldığını iddia eden söylemlerin bazen hedefi şaştığına şahit oluyoruz. İslam'daki kadın meselesine yaklaşımları da bu bağlamda ele alabiliriz diye dü-

şünüyorum. Bu yüzden "kadın eksenli" söylemlerin yorumladığı Kur'an dar sınırlar içine mahkum edilip yorumlanıyor. Yapılması gereken Kur'an, hadis ve İslam tarihi üçgeninde kadın-erkek ilişkileri hakkındaki meseleleri tarihsel bağlamında, cinslerin farklılığı ve işlevsel bütünlüğü ile Arapça'nın cinsiyetli (gender specific) yapısı göz önünde bulundurularak anlamaya çalışmaktır. Ataerkil söylemi eleştiren karşı söylemlerinde feminizmin argümanlarını dillendirir bir aşamaya gelmesi de aslında en az erkeksi yorumlar kadar İslam'ı yanlış anlamamanın başka bir görüntüsüdür.. Çünkü ortak bir kökenden (nefs) geldiğimiz gibi varacağımız akıbet de ortaktır: Birden çoğa, çoktan bire.¹⁷

Notlar:

1. Dücane Cündioğlu, "Kur'an'ı Anlamanın Anlamı", Tıbyan Yayınları, İstanbul, 1995.
2. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.
3. İlhami Güler, "Kur'an'da Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri", İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 4, Ekim-1991.
4. Ivan Illich, "Gender", Pantheon Books, New York, 1982.
5. 4:1'in tefsiri için er-Razi, "et-Tefsir'ül Kebir", Dar'ül-Kutubi'l İlmiyye, Beyrut, 1411/1990; et-Taberi, III, 224.
6. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.
7. et-Taberi, I, 237.
8. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.
9. Dr. Salih Ahmed el Ali, ed-Devleti fi Ahdi'r Resül, Bağdat, 1988.
10. Ali Bulaç, "Mekasidu's-Seria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu", İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 4, Ekim-1991.
11. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.
12. Aziza el-Hibri, "A Study of Islamic Herstory: Or How Did We Ever Get Into This Mess?", Women and Islam: Women's Studies International Forum Magazines, 5, 1982.
13. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.
14. Yunus Vehbi Yavuz, "Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü", Bayrak Yayınları, İstanbul, 1999.
15. Mehmet Hayri Kırbaçoğlu, "Kadın Konusunda Kur'an'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler", İslami Araştırmalar Dergisi, 5, Ekim-1991.
16. Roger Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, 141.
17. Amine Vedud-Muhsin, "Kur'an ve Kadın", Çev Nazife Şişman, İz yayıncılık, İstanbul, 2000.

NAMAZ VE HUŞU

AHMET YAŞAR

Insanoğlu Allah'a (c.c) giden yolun yolcusu olduğundan, bu yolda istikrar ve kurtuluşun çarelerini arayarak yürümelidir. Bilmeliyiz ki dünya sevgisi, beşerî düşünceler ve nefsanî arzularımız birer put olarak kalbimizde yerleşmişse, yaptığımız ibadetlerden zevk almamız asla mümkün olmaz.

Ne yazık ki mü'minler, insanı Allahu Teâlâ'ya (c.c) yaklaştıracak ibadetlerin başında gelen namaza dahi ihmalkâr davranmaktadırlar. Kıldığımız namazlarda Allahu Teâlâ (c.c) ile konuşacak, irtibat kuracak ruh halinden uzak bulunmakta, namazlarımızı âdetâ bir borcu ödeyerek kurtulmak için veya def-i belâ kabilinden kılmaktayız. Ne acı bir durum, Allah (c.c) bizleri böyle hallerden muhafaza eylesin.

Namaz dört fiille başlar:

- “Allah” demek, farz,
- “Ekber” demek, vacip,
- “Elleri kaldırmak” sünnet,

d. “Elleri kulak memelerine değdirmek” müstehabdır.

Biz bunları ve ifade ettiği mânâları kavrayarak hakkıyla yerine getirebilsek, namazlarımızda gafletten kurtuluruz.

Mü'min ilâhî huzura, ancak ikâme ettiği, dosdoğru kıldığı namazla erişebilir. Bu sebeple na-

mazı bütün erkân ve âdaplarına dikkat ederek, huşû ve huzur içerisinde ikâme etmeye çalışmalıyız.

Namaz bütün mahlukatın ibadetini ihata eden, iftitah tek-birinden başlayarak selâma kadar, farz, vacip, sünnet ve müstehaplardan meydana gelen dört ana esasa riâyete edâ edilen, en büyük zikir ve ibadettir.

Kalbî vaciplerden olan, namazda Allah'a (c.c) karşı huşû ve huzuru sağlamak ise, namazın ruhudur. Huşû ve huzur sağlanmadan kılınan namazlar, insanların günahlardan koruyarak, ruhlarını mukarrebînler (Allah'a yakın olanlar) makamına yükseltmez. Sahip olduğumuz ahlâk anlayışımızı, namazın temeli olan huşû ve huzuru sağlayamadığımız için düzeltemiyoruz. “Allahu ekber” diyerek el kaldırmak; Allah'tan (c.c) başka ne varsa onları terk ettim, arkaya attım demektir. Tekbir getirirken sahip olmamız gereken bu düşünce, eğer bütün azalarımızı tesir altına alan kalbimizden kaynaklanıp beslenmiyor ve sadece sözlerimizde kalıyorsa, bu sözlerin bize bir fayda sağlamadığı ortadadır.

Ellerini kaldırarak, her şeyi arkaya attım demek, “Ya Rabb! senden başkasına itaat etmeyeceğim, senden başkasını Rabb

kabul etmeyecek ve onların sevgilerini asla kalbime sokmayacağım.” demektir. Kibleye dönmek ise, “Ya Rabb! ezeldaki sözümüze sâdığız ve bu anlaşmayı günde beş defa ikrar ederek tekrar hatırlıyoruz.” demektir.

Eğer bu anlayış kalbimize itikal etmiyorsa, büyük gayretler sarf ederek edâ ettiğimiz namazlar, sadece âdet olarak yerine getirilen bir vazife olmaktadır. Âdet olarak kılınan namaz ise, feyz-i ilâhî'den mahrum kalışımızın sebebi olup, ruhumuzun manevî makamlara yükselmesini engelliyor.

Allahu Teâlâ (c.c) Hazretlerinin vaad ettiği âhiret âlemindeki yüksek derecelere kavuşmak, Rasûlullah'a(s.), nebilere, resûllere, mukarrebînler ve sabikûnlara (önde gidenlere) komşu olabilmek için, namazı, âdet haline gelen şeklî bir ibadet olarak edâ etmekten kurtulmalı, namaz kılarken kalbimize huşû ve huzur tecellilerinin akmasına gayret etmeliyiz. Eğer kıldığımız namaz, ruhumuzu dinlendiremiyorsa, ruhumuz dünyanın baskısı, beşerî düşüncelerin işgali, nefsin ve şeytanın vesveseleri altında ezilerek perişan oluyor demektir. Bundan dolayı namaza başlamanın, sadece, lisanen “Ya Rabb! huzuruna geldim emirlerini bekliyorum” demek olmadığını kavrayarak, niyetlerimizi halis tutup, namazda huşû ve huzuru sağlamak için, müstehaplardan başlamak üzere bütün âdab ve erkânına riâyete etmemiz gerekmektedir.

Namaz cami'/birleştirici bir ibadettir. İçinde en büyük ibadetlerden olan Kur'an-ı Kerim okumak, duaların en büyüğü olan Allah'a(c.c) hamdetmek, tesbihat, tehliller ve tekbirler

vardır. İşte bu saydıklarımız en faziletli zikir ve ibadetlerdendir. Namazımızı ikame ederken yaptığımız fiillerin en mühimi ise, zamanımızı Allah(c.c) yolunda infak etmektir.

Her ibadetin olduğu gibi namazın da cihadı vardır. Namazda cihad, nefsin ve şeytanın vereceği vesveselere karşı mücadele etmektir. Bil ki nefis ve şeytan, namazın ruhu olan huşû ve huzuru kaybettirip, sana, bu büyük ibadetin sûretini bırakmak istiyor. Bundan dolayı sahip olduğumuz beşerî güçle namazı hakkıyla edâ etmemiz çok zor olduğundan, miraç makamı olan namaza başlamadan önce noksansız bir şekilde abdest alarak, nefsin ve şeytanın fitne ve vesveselerinden Allah'a (c.c) sığınıp, huşû ve huzur içerisinde kibleye yönelmeliyiz.

Allah'ın(c.c) huzurunda Rasûl-u Ekrem(s.) Efendimiz nasıl edepli davrandı ise, bizler de öyle edepli davranmalıyız. Mü'min bu ağır ibadeti edâ için huzuru ilâhîde el bağlayarak Allah'ın(c.c) dışındaki bütün varlık ve düşünceleri arkaya atar. Bu işi sadece kuru bir sözle değil, kalbiyle ve bütün azalarıyla yaparak, namazı içi boşalmış bir âdet ve sûret olarak değil, mânâ ve hakikatini kavrayarak büyük bir ciddiyet içerisinde edâ ve ikâme eder.

Namazın neticesinde ruhumuzda bir diriliş oluyorsa, İslâmî düşünce ve yaşayış hayatımıza yerleşiyorsa, kötü ahlâklardan kurtulup güzel ahlâklarla süsleniyorsa; namazımız Allahu Teâlâ'nın(c.c) huzurunda inşaallah kabul görür. Eğer bu hasletlere kavuşamıyorsak, sadece sûret halinde olan namazımızı bir an evvel noksanlarından kurtararak makbul namazlar safına katmak için, tevhid ilmine sarılmalıyız. ■

SAYIN EBUBEKİR SİFİL'E AÇIK MEKTUP

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Muhterem Kardeşim
Ebûbekir beyefendi,

Millî Gazete'nin 11, 12, 15, 18 ve 20 Ocak 2005 târihlerinde, bendenizin: Ocak 2002'de yayınlanmış olan *Din, İlim, Medeniyet (Düşünceler)* başlıklı kitabımdaki 1) "Hadîslerin Sıhhati Meselesine Objektif Bir Metodoloji Çerçevesinde Bakış" bölümü ile Umran dergisinde Haziran 2004'de yayınlanmış olan 2) "Taklidi İmândan Tahkiki İmâna Geçişin Dramı" başlıklı yazımı eleştiren "Yeni Hadîs Metodolojisi Arayışlarına Tâze Bir Katkı Denemesi Üzerine" başlıklı seri hâlindeki 5 yazınıza biraz geç muttâlî oldum. Mâşâallah! Ne kadar da emek vermişsiniz! Bunları ve sayın Abdullah Feyzi Kocaer'in yazısını ilgiyle ve dikkatle tetkik ederken hâfizam bendenizi doğup büyüdüğüm Münip Paşa Konağı'nda dinî terbiyemin nasıl verildiğine götürdü.

Konakta din konusunda, Şeriat'ın temel kâideleri yanında, ön plânda tutulan Peygamber ve Allâh (*korkusu değil*) *sevgisi* idi. Hâfiz-ı Kur'ân olan pederim ve bizi ziyârete gelen arkadaşları dâimâ, "Kızım sana

söylüyorum, gelinim sen anla!" misâli, sözü Hz Peygamber'in ve O'nun *hakikî* ashâbının imânlarına, doğruluklarına, adâletlerine, sadâkatlerine, sehvâvetlerine, sabırlarına, tahammüllerine, cesâretlerine, şecaatlerine, kahramanlıklarına getirir ve mâneviyâtımı kuvvetlendiren menkabeler anlatırlardı. Bunlar daha o günlerden i'tibâren hayâlimdeki "İnsân" idealinin (*İnsân-ı Kâmil*'in) nasıl olması gerektiğini bana idrâk ettirdiydi.

Bunun etkisi altında, diğer çocuklar kovboyculuk oynar iken bendeniz kendi kendime, konağın üçüncü katında kimseye duyurmadan, "*Bedir-cilik*" ve "*Uhud-cu-luk*" oynardım.

Bu terbiye bendenize Kur'ân ile Hz Muhammed'in: 1) birbirinden ayrılması ve 2) aralarında en küçük bir çelişki gölgesinin dahî olması mümkün olmayan *bir bütün* olduklarını idrâk ettirdiği gibi O'nun ahlâk-ı hamîdesinin de *eksiksiz ve ekmel* olduğunu fehmettirdi. Ayrıca, O'na şüpheli hiçbir şeyin izâfe edilmemesinin *edebini* de öğretti. Zâten *her tefekkür ve iz'an sâhibi mü'minin* "*Muhakkak ki Sen en yüce ahlâk üzeresin*" (LXVIII/4)

ve "Biz Seni ancak âlemlere rahmet olarak irsâl ettik" (XXI/107) âyetlerinin medlûlünden aynı neticeye vâsıl olması gerekmez mi? Yâni *her mü'min Hz Peygamber'in ahlâkından ve salâbetinden şüpheli edilecek her beyânı, O'na duyduğu muhabbete binâen, vicdânî huzur ve kanaat-i kâmileyle tereddütsüz reddetmek, O'na izâfe etmemek mecbûriyetindedir.*

Yaklaşık bir 30 yıllık tettebu'un sonucu olarak bendenizin hadîs rivâyetleri konusunda ittihâz etmiş ve açıklamaktan aslâ ve kat'a çekinmediğim husûs da işte budur. Hangi *hadîs rivâyeti metni:*

- Kur'ân'a muhâlif ise, ya da
- Cenâb-ı Peygamber'in bizât Kur'ân tarafından övülmüş olan yüce ahlâkına muhâlif unsurlar ihtivâ ediyor ise, ya da
- Anakronik (*zamanın akışı yönüne aykırı*) unsurlar ihtivâ ediyor ise, ya da
- Fizikî olarak Allâh'ın mîzân üzere koruduğu kevnî düzene muhâlif unsurlar ihtivâ ediyor ise, ya da
- Müşâhedeye, sübût etmiş olan ilme ve sağduyuya muhâlif unsurlar ihtivâ ediyor ise, ya da
- Çözümü olmayan meseleler vaz ediyor ise

bendeniz: 1) bu metni vicdânî huzur ve kanaat-i kâmileyle derhâl reddederim; 2) bu rivâyet metniyle aslâ amel etmem; ve 3) bu rivâyet metni-ni Cenâb-ı Resûl'e aslâ izâfe

etmem; çünkü bu izâfet bendenizde Cenâb-ı Peygamber ile ilgili olarak çocukluğundanberi teessüs etmiş olan "edeb"e göre, o mâsum Resûl'e, bizzât sizin tâbirinizle bir "iftirâ" olurdu.

Râvilerinin kim ya da kimler olduğu nasıl *rivâyet* ve de *iddia* edilirse edilsin, bu *kusurlu rivâyet metinlerini zırva* diye tavsif etmekten de aslâ çekinmem. Ve bu zırvaların şu ya da bu şekilde zorâki *te'vîlinin* de: 1) *iz'anla ve ilimle alâkası olmayan* fuzûlî bir "kendi kendini aldatmaca" ve "kitabına uydurma" gayretkeşliği, ve de 2) *bir başka zırva* olduğuna inanırım.

Bu tutumun, *îmâ ve izâfe edilmeye çalışıldığı gibi*, 1) "Sünnet"i ya da "hadîslerin tümünü" red ile de, 2) "Arapça'ya vâkıf olamamak" ile de, 3) "ihtisâs" ile de, 4) "ilmî kifâ-yetsizlik" ile de, 5) "avamlık" ile de, 6) "uçukluk" ile de, 6) makâlelerimde bulunmayan ama benim adıma sarf ve izâfe edilmiş olan kelâmlar ile de; ve bunun ötesinde, 7) dinî bir sapıklık ile de bir hiç alâkası yoktur [*yalnızca Cenâb-ı Peygamber'e hörmet ve muhabbetle ilgisi vardır, vesselâm!*]. *Yıllardır özenle seçmiş olduğum ve hayatıma yön vermiş ve vermekte olan 1500 kadar hadîsi de göstermelik koleksiyon olarak kitapların içinde saklamamakta, vicdânî huzur ve kanaat-i kâmileyle, El-hamdülillâh bunların direktifleri doğrultusunda her an amel ve de cihâd etmekteyim.*

Muhterem Kardeşim Ebûbekir beyefendi,

Muhakkak ki zât-ı âlî'niz ve sayın Abdullah Feyzi Kocaer beyefendi hem çok âlim ve hem de bendenizden mutlakâ kat be kat daha fazla *takvâ* ve *cidâl* sâhibisinizdir. Bu vasıflarınızı, makâlelerinizde ittihâz etmiş olduğunuz gibi, ne kadar ayrıntılı izhâr etseniz ve bunlarla zımnen ya da âşikâre ne kadar tekebbür etseniz yeridir. Bunu çok iyi anlıyorum. Bununla beraber "Hadîs İlmi" denilen konuda bu denli mütebahhir olan sizlerin, özellikle *ayrıntılarda* göstermekte olduğunuz hassasiyetin *nezdinizdeki değeri kadar* bendenizin Cenâb-ı Peygamber'i idrâk ediş tarzımdaki bu: 1) *hassasiyetimi* de 2) *edebimi* de, munsifâne, en azından teslim etmenizi beklerdim. Eninde sonunda üçümüz de: "Lâ İlâhe İllallâh, Muhammedün Resûlullâh" kelâmında *şeksiz şüphesiz birleşmekte değil miyiz?* Bendeniz *cidâl* konusunda Cenâb-ı Peygamber Efendimizin, kendisiyle amel ettiğim bir diğer hadîsine ittiba' ederek sözü uzatmadan burada kesiyorum.

Cenâb-ı Hakk *hepimizin* idrâkini ref, fehâmet ve iz'anını tahkîm, ilmini tezyid, (XLIX/12) âyetine uymasını nasîb, *zanlarını hüsn ile tezyin*, umûrlarını hayra tebdîl, sa'ylerini meşkûr, îmânını da selîm etsin! Âmin.

Muhabbetlerim, hayr u dualarım ve tezyid-i ömür niyâzımla...

Biyografi... Bios-canlı ve graphie-yazı... Canlı-yazı... Sözcüğün sözcük karşılığı bu. Anlam karşılığı ise bir hayatı canlandıran yazı... Buna karşın, daha çok bir insanın hayat hikâyesini dillendiren kitap karşılığında kullanılmakta.

Bir insanın hayat hikâyesini kuşatmak... Ne mümkün! Öyle ya, ne denli akla hayale sığmaz bir iddia...

Tuhaftır, ülkemizde popüler kültürün hammaddelelerinden biri hâline getirilen Borges'in bir hikâyesinde, bir ülkenin birebir haritasını çıkarma azmindeki haritacılar, hakikate sadakat adına en sonunda işi, o ülkenin sınırlarıyla birebir ölçekli bir harita yapmaya vardırırlar. Kanımca bir insanın yaşantısını gereğince kavramak niyetindeki kişi de, tıpkı Borges'in haritacıları gibi, bir bireyin yaşantısının sahibi girdi-çıktılarını kavrayabilmek için, o insanın ömrü denli bir süreyi gereğince gözden çıkarmak durumunda.

Dedik ya, ne mümkün.

Öyleyse hem üretim, hem de tüketim açısından fuzuliyattan mı saymalı biyografi ilgisini? Bir iktisat metnini çağrıştıran bu iki sözcüğü bile isteye seçtim çünkü bu ülkede, onca engellemelere, bunca yanlış yönlendirmelere, şunca sahte seçenекle karşın bir okur-yazar olarak gözlemlemem şu: ne kaleme alış evresinde, ne de kaleme alınan üzerinden bir hayata yakınlaşma denemesi sürecinde, ülkemizde kitap okumanın, daha acısı, doğru kitabı gerekli biçimde okumanın yordamı kavranılabilmiş değil.

TERCÜMANI YOK HÂLİMİZİN

HASANALİ YILDIRIM

Bu yazı, biyografi okumaya niyetlenen bir grup gence hitaben kaleme alındı ve onlara ithaf edildi. Ola ki içinde birkaç tahrir öğesi barındırabilme umuduyla kamuya sunulmakta. Ayrıca 'müteharrik' Cevat Özkaya Bey'e teşekkürü bir borç saymadayım.

Kâğıt Üzerinde Yeniden Hayat

Konumuz gereği biyografilerden örnek verelim:

Bizde biyografik incelemelerin baskın çoğunluğu, akademik zorunluluğun getirdiği tahrife uğramış bakış açısının handikabı aşkın malullükleriyle yığılı. Bu tür çalışmalar, bir başka hayatı zenginleştirme amacıyla, yaşanmış ve bitirilmiş bir yaşantının ışık tutuculuğuna büründürülmektense, bizde ne yazık ki "Fîlânca burada şunu söylerken yaş tahtaya bastı. Aslında o öyle değil şöyle. Falanca da şurasını yanlış anladı. O işin doğrusu şu." tarzına bile tırmanamayan ufaksuzluktan ve akademik körlükten, tahminlerin üzerinde pay almakta. Okur da, bir kitabın, dahası, bir kitap üzerinden bir hayatın hakkını vermektense, çevresinde daha bilgili görünmek için devşireceği kimi malûmat kırıntıları üzerinden, farkına varmadığı bir tür bilgiçlik taslama peşinde.

O yüzden de bizde, ne ciddiyetle ele alınası biyografilerden,

ne de bu soy biyografilere malzeme teşkil edecek monografilerden söz edebilmekteyiz. Evet, ne yazık.

Geçmiş Bilgisi, Gelecek Tasavvurunu Doğurur

Hâlbuki biyografiler, monografiler, günlükler, hatıralar, mektuplar, bir insanı kanlı canlı kavramanın, o insan üzerinden de bir dönemi, bir toplumu, giderek bir kültürü ötekilerden ayıracak belirgin vasıfları ayırt edebilmenin biricik yolu... Hâli kavramanın, ardından da kavranılanın üzerinden geleceğe sarkmanın en emin yordamı... Ama hâl'imiz hakkında bize derli toplu bilgi sunacak bir ilm-i hâl'den (Terim anlamının dışında ilm-i hâl, aynı zamanda 'durum bilgisi' anlamına da gelmekte.) yoksunuz; kırıntısından bile. Çünkü 'tercüme-i hâl'den yoksunuz. Ne ki yalnızca, derli toplu ve ayakları yere basan bir geçmiş bilgisi, gelecek tasavvurunu mümkün kılar. Ancak geçmişle hesaplaşabilen bireyler ve toplumlar, gelecek için

fikir yürütebilecek düzeye erişebilir.

İşte o yüzden gençlerimizin, bırakın gençlerimizi, anlı şanlı düşünürlerimizin, kalemşorlarımızın bir gelecek tasavvuru yok. Çünkü idrak-ı hâlden yoksunuz. İdrak-ı hâlden yoksunuz çünkü daha dün yaşananları bilmiyoruz. Geçen gün düşünülenleri, söylenenleri, yapılanları hesaba çekemeyen bir anlayış, nasıl yarın hakkında sağlıklı bir öngörüye sahip olabilir ki!

Acı olan şu: Sanki birileri, bilmememiz, öğrenmememiz için ne mümkünse yapmaktan geri durmuyor.

En başta televizyon gibi bir oyuncak sunuluyor bize. Haydi nefsimizin tuzaklarından kurtulduk ve televizyonun sığlastırıcılığından uzaklaşabildik diyelim; o zaman da karşımıza ondan bin beter bir ahmaklaştırıcılık ortamı sunmaktalar: internet. Bilgisayarı da televizyonun yanına gömdük diyelim; zihnimizi hercümerçten kurtarabiliyor muyuz? Ne gezer! O zaman da karşımıza, üstelik her gün, gazete denilen şapşallaştırma ve çapsızlaştırma mekanizması dikilmekte. Son bir hamleyle ondan da sıyrıldık diyelim; işte o anda önümüze, belâlıların en belâlısı çıkmakta: dergi!

Sahi, Basının Görevi Neydi?

Günümüz Türkiye'si'nde yayımlanan gazeteler denli insanı koflaştıran, ifade sığası düşük ve ufuk daraltıcılıkta onlarla yarışan, şu her ay bayilerden koşup kapığımız dergilerin baskın çoğunluğu gibi, gelişmeye açık bir zihni sığlaştıran başka bir ortama insanlık tarihi hiçbir döneminde şahitlik etmedi, dense yeri... Gü-

ya her biri gündemi, yani hâli dillendirmekte ama hiçbirisi 'gün'ün (şimdi'nin, hâlin) anlamını kavratamamakta. Ne olayları sağlıklı öğrenebilmemize yardımcı olabilmekteler, ne de olaylar hakkında tutarlı bir yargıda bulunmamıza katkı sağlayabilmekteler. Her biri, zihnimizdeki belirsizlik çukurunu gün be gün derinleştirmekte; bizde varolan kendinden emniyeti, özgüveni, tarihin getirdiği geniş görüşlülüğü an be an zayıflatmakta.

En basitinden, her gün belirli saatlerde karşısında ailece 'ayın yaptığımız' televizyonlar, aklımızı emanet ettiğimiz gazeteler, gönlümüzü demirlediğimiz dergiler olmasaydı, yüzyıllar boyunca İlâyı Kelimetullah uğruna kanımızı akıttığımız ve bir Çingene'den daha aşağı ama onunla karşılaştırılmayacak oranda zararlı saydığımız toplumlardan adedilmeyi marifet bilenlere bunca alkış tutabilir miydik? İnsanın kabullerinde bunca anlam kaymalarına ve değer yitimlerine yol açan, Avrupalı olmayı, müslüman olmaktan daha önemli duruma getiren şeylerden biri de tercüme-i hâlden uzaklaştırılmışlığımız değil mi?

Biyografilerin Eksikliği Neyin Yokluğunu Doğurur?

Bir biyolog, mikroskobuna yerleştirdiği bir hücreyi incelerken nasıl hayatın en küçük birimine yakınlaşılabiliyorsa, bir genç zihin de bir biyografiyi masasına aldığı anda, insan hayatının en küçük birimine, bir bireye aynı oranda yakınlaşma şansını elde eder. Çünkü ancak biyografiler üzerinden yaşayan en küçük tarih birimiyle temasa geçebiliriz. Demek ki biyografi, tarihin içinde ve

onun bir alt dalı olmasının ötesinde, kültürün temel taşı tarzında bir öneme sahip.

Biyografilerin eksikliği yalnızca tanınması gereken insanların cahili olmamızı doğurmaz; aynı zamanda, bir kültürün tarihinin sahte kahramanlarla dolmasının önünü açar. Çünkü kültürü toplumlar sahiplenir ama bireyler kurar, yaşatır, geliştirir. Ardından da o kültürel verim topluma mal olur.

Şimdi bu çerçevede şunu sorma hakkına sahibiz:

Acaba bilim değeri taşıyan kaç biyografi sayabiliriz? Düşünce ufukumuzu genişleten kaç biyografiden söz edebiliriz? Sanat değeri barındıran kaç biyografiyi gönül rahatlığıyla sıralayabiliriz? Öyleyse hangi hakla Türkiye'ye özgü bir kültürden, Cumhuriyet dönemine dair bir birikimden söz edebiliyoruz?

Biyografinin eksikliği, zayıflığı, önemsenmemesi, yalnızca kültürün gelişiminin ve toplumun zihnine kazınmasından değil, aynı zamanda gelecek nesillere aktarımının da ketlenmesinden başka nedir ki!

Biyografi, kahramanları tarihin tozlu raflarından ve halkın söylem düzeyinden kurtaran biricik zihin etkinliği... Ancak böylelikle tarihi kişilikler ete kemiğe bürünür, bizlerle yaşayan biri hâline gelir.

Bugün insanımız, tabii ki en çok da aydınımız zihnini Frenk'e peşkeş çekmiş durumda. Aksi taktirde 'tercüme-i hâl' ibaresi dururken, bir kültürün kendisini ifade eden en önemli kaynaklardan birisine 'biyografi' demesini nasıl hazmedebiliriz ki! Dolayısıyla 'tercüme-i hâl' diyemeyen bir toplum, biyografi de kaleme alamaz. ■

Yarım yüzyıl öncesinden, tam tamına 48 yıl önceki bir olay, bir tanışma, bir başlangıçtan söz ederek başlayacağım yazıma:

Urfa Lisesinin bahçesi.. Teneffüs zamanı.. Öğrenciler kendi havalarında, içlerinden biri okul bahçesinin bir köşesinde, sırtını duvara yaslamış elindeki dergiyi okuyor.. Serdengeçti mi desem, Sebülürreşad mı, yoksa Büyük Doğu mu; onlardan biri.. Bu öğrenci, benim..

O sıra, süreli yayınların her birinden birer nüsha edinerek koleksiyon yapma merakına düşmüşüm. Gazete bayiiine bu amacımdan söz ettiğim için de, her yeni yayından beni bilgilendirmekte, birer tane edinmemi sağlamakta ve ben satın aldığım tüm yayınları da son satırına dek okumaktayım. Sonuçta da, o günkü anlatımla “milliyetçi-mukaddesatçı” yayınları izlemeğe karar vermişim..

İşte yaptığım bu seçim doğrultusundaki okumalarımı yoğunlaştırdığım o günlerden birinde okul bahçesinde elimdeki dergiyi okurken birden bir el omzumu sıkarak alabildiğine soğuk bir sesle “ne okuyorsun?” diye soruyor.. Başımı kaldırıyorum.. Karşımda aynı sınıftan fakat ayrı şubeden olmama rağmen Fransızca derslerinde bir araya geldiğimiz için kendisini tanıdığım Nihat’ı görüyorum. Sorulayıcı tavrını çok itici bulduğum için tepki gösterip, “sana ne!..” karşılığını verip, tekrar dergime dönüyorum. Nihat uzaklaşıyor..

Bir iki gün sonra dergi okuma seansımda yine Nihat’a yakalanıyorum.. Bu kez tavrı daha sert ve üstelik “bunları evinde oku; başına iş mi açmak istiyorsun?” deyip,

KARDEŞİM NİHAT İÇİN

ZÜBEYİR YETİK

uzaklaşıyor. Ben bunu bir tehdit olarak algıladığım için, çalınan zilin çağrısına uyarak sınıfa girer girmez, dergi sayfalarını kara tahtaya raptederek sergileme cihetine gidiyorum.. Tesadüf dersimiz Fransızca ve Nihat da sınıfta. Hemen gelerek dergi yapraklarını topluyor, bana, “şimdi hoca gelecek, akıllı-uslu ol; teneffüste konuşalım” diyor.

Teneffüse birlikte çıkarken, ben öfkeliyim; Nihat ise, muzip bir sakinlik içinde.. Bahçeye doğru yürürken, “bak” diyor, “ben de bunları okuyorum; ama, okulda okumak başına iş açar, o yüzden böyle davranıyorum”.. Bir iki sıradan laf ederek, ayrılıyoruz..

Bir iki gün sonra, yine Nihat’a yakalanıyorum.. Bu kez gülümseyerek, “Siverek damarı, söz dinlemez ki..” diyor ve ekliyor: “Bunları okuyan bir arkadaşımız daha var, tanışmak ister misin?” deyip, ardında da “Akif... Akif” diye sesleniyor ve yanımıza gelen gençle tanıştırıyor. Bu, Akif İnan.. Benim de şiir yazmam bizi daha bir yakınlılaştırıyor, hele yerel bir gazetede müstear isimle köşe yazıyor olmam onun ilgisini daha bir arttırıyor..

Birkaç kez daha teneffüslerde bir araya gelmemiz sonrasında, bu sürelerin bize yetmediğine karar

veriyor ve cumartesi akşamları toplanmağa karar veriyoruz. İlk toplantıyı Akif İnan’ın evinde yapıyoruz. Bize yakın bilinen ve bulunan birkaç arkadaş daha çağrıldığı bu toplantılardaki isimlerden şu anda Sabri Aslan, Mehmet Emin Balyan, Abdülkadir Billurcu, Hüsnü Ata’yı hatırlayabiliyorum.

Toplantılarımızın hır-gürle geçmemesi için hemen bir program yapıyoruz: İlk yarım saat havadan sudan konular konuşulabilecek, ardından bir saat hafta içinde okuduğumuz kitap veya makaleleri birbirimize aktaracağız, sonraki birbuçuk saat içinde de -hita-bet ve tartışma yeteneğimizi geliştirmek için- iki küme halinde belli bir konu üzerinde tartışacağız.

Öğretmensiz bir okul işlevi veren bu toplantılarımız Liseyi bitirinceye dek sürdü. Ardından Nihat Armağan İstanbul’a, Akif İnan Ankara’ya yerleşti; ben de İzmir’e.. Kader, bizi üç büyük şehre dağılacak biçimde tecelli etmişti.. Nihat Armağan, İstanbul’da Hilâl Yayınlarının yönetimini üstlendi; Akif İnan, Ankara’da Hilâl Dergisi’ni yönetti.. Ben de, İzmir’de deli-dolu bir gazeteciliğe başladım. 60’lı yılların başlangıcı..

Ben ve Akif ağırlıklı olarak

-deyim yerindeyse- dışa dönük çalışmalar yaptık.. Yazarlık, dernekçilik, sendikacılık, partili ve partici olmamak kaydıyla parti destekçiliği, vs.. Akif İnan yayıncılıkta ısrarlı oldu, ortalıkta görünmeyen bir kahraman olarak gençlerle, onlara kitap yetiştirmek ve kitap okutmak, kitap okuma alışkanlığı vermekle uğraştı. Elbette bununla da kalmadı. Çok geniş bir dostluk ilişkisi içinde, kimi kez de dostlarının ilişkilerini geliştirecek eylemlerle, görünmeyen, görülmeven, dışarıdan fark edilemeyen büyük bir etkinin sahibi olarak, hep aksiyon içinde oldu.. Ben ve Akif, bir bakıma -zaman zaman şimşeklerin, gök gürültülerinin, sellerin de eşlik ettiği- bir yağmur gibi yaygın ve kolay algılanır eylemler içinde bulunurken; Nihat, hep aynı yere düşerek mermerleri bile delen su damlaları örneği çalışmalar yürüttü..

Nihat'ın bu çalışma tarzını ve aldığı verimi 1974'te İstanbul'a gelerek gazeteciliğe başladıktan sonraki yıllarda daha çok anladım ve takdir ettim. Biz ikimiz, Akif ve Ben, şartların gerektirdiği, zorladığı çalkantılı bir hizmeti yürütürken, Nihat, ağır bir taş, koskocaman bir kaya parçası gibi yerinde sabit durdu. Ama, çekim gücü olan, çeken, çektiklerini de sınıksız kuşatan

bir kaya parçası.. Kovuklarında nice gençleri, hayır nice kimse-leri barındıran ve geliştiren koskocaman bir kaya; yoksa, koca bir dağ mı?.. Görülmeven, belki de görünmek istemeyen..

Nihat'ı anlatacağım (anlattığım) bir yazıya ikide bir -hemen hemen her satırda- kendimi ve Akif İnan'ı katmamı yadırgamayınız.. Biz üçümüz kardeş gibiydik, belli bir sabahı, bir gözlemleyen, bekleyen, bunun için çırpınan.. Ve bu yönde bir zuhurun ilk habercileri olma mutluluğuna erişmiştik, birlikte.. Özellikle Akif İnan'ın Maraş'ta bulunduğu sırada tanıştığı Nuri Pakdil, Erdem Beyazıt, Alaeddin ve Rasim Özdenören Kardeşler ve Cahit Zarifoğlu ile kurulmuş olan köprü de bu bağlamda değerlendirilirse... Bu, gerçekte bir neslin öyküsü...

Yürüyüşe birlikte başladığım ikinci kardeşimi de, Akif'ten sonra Nihat'ı da ebediyete uğurlamanın büyük acısı içinde çok önceki zamanlarda dönmüş olmam dolayısıyla, asıl söylenmesi gerekenleri gözden kaçırmış oldum... Veya böyle yaparak, belki de, sözün özünü, "tohum" nitelikli özünü dile getirdim.. Rab-bimden rahmet ve mağfiret diliyorum...

HARRANİ BİR ÖYKÜ

Babam Nihat ARMAĞAN' a

dert(in)

yanlızlığın peşinde gün düşürmek zamana
zamana kaydolmuş aşklar aşılmalı;
aşk öğretilmeli
haydin kaçın döküman aşklardan
aşılacak matemler var; kurumadı bereketi aşkın
matem tutmak bile unutulursa nasıl yaşanır sonra
hayata dair kurgular yüklü gözler anlam yüklenmemiş vakitlerde
anlam yüklenmemiş vakitlere ağlar hiçbir zaman harf olamayacak, ezgi-leşemeyecek damlalar kara katar olur

-yaman durur-
ve bilirim ağlayasın gelir
-ağlayasım gelir-

"bizi iyi okuyun. ama önce okuyun. ve azığınızda sunulacak samimiyetiniz bulunsun.

-samimiyet; herşeyin sustuğu bir anda
yaşlı gözlerle çakılmış
yaşlı gözlerden taşan bakışlardır.-
bizi iyi okuyun ve bilin
zaten hayat dediğin nedir ki;
bil ve yaşa

-hepsi bu-
yalnız şimdi
şimdi değil ya ne zaman?"

düğümü çözdün, yaşamı çizdin artık
-baylar basın şimdi basın deklanşöre-
siyah-beyaz fotoğrafın düşülsün ka-yıtlara

ve her yılın anısına bir çocuk dilediklerince boyasınlar seni
ve sen güzel insan
fikirle yoğrulmuş 'HARRANİ ÖY-KÜ' nü oku onlara

eski dostum;
düğümü sen çözdün ve yaşamı çizdin artık...

Yusuf ARMAĞAN

Küresel Açılım

Yaklaşık yüz yıldır kendi içine kapanan ve uluslararası ilişkilerde ağırlığı Batı'ya endeksli politikalara veren Türkiye'nin, küresel açılımlarını genişletmesi gerekiyor.

Bir zamanlar dünya siyasetinde etkin bir rol oynayarak, sadece kendi bulunduğu coğrafya da değil, uzak iklimlere de sesini ve gücünü iletebilen bir yapıdan uzaklaşmak, salt Türkiye'nin değil, aynı zamanda, benzer zihniyet ve duyuş dünyasına sahip ülkelerin ve halkların da mağduriyetlerine sebebiyet vermiştir.

Türkiye'nin Afrika'ya açılımının nedenlerini ve gerekliliklerini incelemek, bu açılımda geç kalınmasının doğurduğu durumlar ve muhtemel gelişmeler öncesi bir takım hususlara dikkat çekilmesi gerekmektedir.

Meseleyi sadece 'tüccar' mantığıyla halletmeye çalışmak, kısır düşüncenin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Etiyopya, dolayısıyla Afrika önemlidir. Bu önemin nereden kaynaklandığına kısaca bir göz atalım.

Dünya Sahnesindeki Etiyopya

Dünya'da sömürgeleştirilmiş birkaç istisnai ülkeden biri olan Etiyopya'nın, dünya basınında yaygın bir şekilde gündeme gelmesi, büyük kuraklık görüntülerinin yanı sıra, AIDS kurbanlarının bulunduğu bir ülke olarak televizyon ekranlarına taşındığı 1980'li yıllara rastlar.

KARANLIĞIN YÜREĞİ'NE GİDEN YOL: ETİYOPYA

MEHMET ÖZAY

"Uluslar birbirlerine karşı sevimlidir. Sevmek zorunda olduklarından ya da severmiş gibi görünmelerinden dolayı." (Kazım Karabekir)

Ayrıca arkeolojik kazılar sonucu, "Afar Çölü"nde bulunan 3.5 milyon yıllık insan cesediyle de -Lucy- dünyada dikkatleri üzerine çeken Etiyopya, bütün bir Batı coğrafyası için bin yıllara varan bir öneme sahip olmuştur. Bu önem, Kraliçe Seba'nın (Sheba), Hz. Süleyman'ı ziyaretleriyle başlayan ve -günümüzde de bir ölçüde devam eden- kadim Yahudilik dini ve Yahudi peygamberleriyle kurulan ilişkiden, Roma İmparatorluğu'nun Nil nehri boyunca inşa ettiği kasaba ve şehirlerle Nil'in iki koluna -Beyaz ve Mavi- ulaştığı güneye doğru nüfuzuna, XX. yüzyılda 1930'lu yıllarda İtalyan'ların işgaline ve 44 yıl boyunca görev yapan İmparator Haylä Sellasé'nin 1974 yılında devrilerek yerine Sovyet Bloğu yanlısı yönetimin geçmesine değin uzanmaktadır.

Habeşistan ya da Abyssinia Tarihinin, Kraliçe Seba'nın Hz. Süleyman'ı ziyaretleriyle başladığı ifade edilen bu ülke, **Habeşlere** mensup bir kabile için kullanılan **Abyssinia** olarak da bilinmektedir. Dördüncü yüzyılda Hristiyanlığı benimseyen bu ülke, tarihi gelişim boyunca çe-

şitli hanedanlıkların egemenliğine konu olmuştur. Etiyopya topraklarına ayak basan ilk Batılı Katolik misyonerler, 1520'de Portekizli Hristiyan Kral John'un gönderdiği birlikler sayesinde olmuştur. İmam Ahmet İbrahim'in bölgeye gelmesi üzerine yardıma çağrılan Katolik Portekizler, Harar'da 1529 yılında bir İslam Eyaleti kurulmasını engelleyememişlerdir.

Doğu deniz ticaretinde önemli roller üstlenen Portekizlilerin XVI. yüzyıl başlarında Habeşistan'a yönelik ilgilerinde bir artış görülmektedir. 1557 yılında Mossowa'yı ele geçiren Osmanlı, bölgede **Habeşi Prensligini** kurmuştur. Söz konusu Katolik Cizvitler, bundan sonra da Ortodoks Etiyopya'yı, kendi mezheplerine ihtida yolunda çaba sarf etmişlerdir.

Bu ülkenin önemini ortaya koyabilecek değişik yolları vardır. Bunlar arasında en önemlisi Habeşlilerin üç kadim dinin -Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam- ilk temsilcilerine kucak açmış bir millet olma şerefine sahip olması yer almaktadır. Hz. Musa'ya indirilen tabletlere yazılı on emirin hâlâ günümüz Etiyop-

ya'sında bulunduğu ve belirli aralıklarla, bir o kiliseden bir bu kiliseye yeri değiştirilerek kutsalla bağlarını sıkı sıkıya koruma vazifesini de ifa ettikleri söylenmektedir.

Etiyopya'lı kadim Yahudiler, "Falaşalar", Siyonist İsrail devletinin kurulması üzerine göç ettikleri İsrail'de barınamamışlar ve yeniden yurtlarına dönmek zorunda kalmışlardır.

Kudüs'ü ele geçiren, Saladdin Eyyübi, muhtemelen Necaşi'nin hatırasına Etiyopyalılara Kudüs'te bir manastır hediye ederek, bu halkı ve dinlerine olan saygısını dile getirir. Habeşistan toplumunun Müslümanlarla temasları, gerek Ortodoksluk bağlamında Kudüs'e, gerekse İslamı benimsemiş grupların Mekke'ye yaptıkları hac ziyaretleriyle yüzyıllarca devam etmiştir (Zewde, 13)

Hristiyanlığın Ortodoks

mezhebiyle varlığını güçlü bir şekilde duyurduğu bu ülkede halkın yaklaşık yarısı Hristiyanlık değerlerine bağlılık sergilerken, dinin bu yoksul ülke insanları için ne denli önemli olduğunu gözlemlemek için ana caddeler de, köşe başlarında, yüksekçe yerlere konuşlanmış olan kiliselerin etrafına göz atmak yeterli olacaktır.

Türkiyeli Müslümanlar için Etiyopya nereye düşer ve neye yarar?

Türkiye'li Müslümanların zihninde Etiyopya'dan ziyade Habeşistan bir yankı bulmaktadır. Bu yankı, bir yanıyla Habeşistan'ın, mazlumlara kucak açan asil bir din eri olan Necaşi'nin memleketi olmasından, öte yandan Osmanlı'nın zamanla Mısır ve Yemen üzerinden Afrika'nın bu önemli kavşak noktasına kadar ulaşmasıyla bağlantılıdır.

Müşriklerin baskısından bunalan Müslümanlardan, hiç değilse bir bölümünü, bir nebze olsun refaha kavuşturmak amacıyla, Kızıldeniz'in öte yakasındaki Habeş ülkesine gönderen Hz. Peygamber, Habeş Kralı Necaşi'yi, ölümünün ardından gıyabi cenaze namazı kılacak kadar kendisine ve İslam'a yakın görmüştür.

Afrika'nın Kalbi Etiyopya'da Atıyor

Habeşistan'ın önemine dair diğer olguları sıralayacak olursak ilk etapta akla şunlar gelmektedir: İslam'ın doğuş yıllarında oynamış olduğu rolden, Afrika kıtasının münbit topraklarına ve zengin halk kültürlerine ulaşım yolu üzerinde bulunduğu coğrafi konumuna, dünya ticaret yolları ağının önemli kavşağı Kızıldeniz-Hint Okyanusu bağlantısına, Birleşmiş Milletler'in -dolarıysıyla ABD'nin- koca kıta Afrika'yı, Addis Ababa'dan yönetmesine ve nihayet son dönemde sesini gür bir şekilde çıkarmaya başlayan **Afrika Birliği Örgütü'nün** gene Addis Ababa'da faaliyet göstermesine değin son derece kapsamlı ve önemli bir açılım sergilemektedir. Özellikle BM ve Afrika Birliği Örgütü'nün başkentte yer alması, bir büyükelçilikler enflasyonuna yol açmış durumdadır. Hemen her köşe başında bir büyükelçiliğe, uluslararası faaliyet gösteren bir kurum ve kuruluşla rastlamak mümkündür. Söz konusu uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında, aşağıda değineceğimiz gibi İsveç ve Finlandiya Lutherci kiliselerinin de içinde yer aldığı çeşitli ülke, menşe ve meşrepten

pek çok STK ülkede rol paylaşımından kendine düşeni alma çabası içerisinde.

Günümüzde yaygın bir şekilde faaliyet gösteren STK'ların kökeni, 1840'larda açılan ilk misyoner okuluna değin uzanmaktadır. Az gelişmiş ülkeler örneğinde olduğu gibi, yönetici elit tabakanın eğitimi üstlenen bu tip okullardan bir başkası, 1905 yılında hizmete giren **İsveç Evanjelist Okulu**'dur. -Addis'de görevli bir Türk yetkilinin hayretle karışık "Yahu bu İsveçlilerin de burada ne işi var?" sorusunun cevabı günümüzde değil, tarihi *background*'da aranması gerektiğini de anektod olarak ifade edelim.-

Habeş Toplumu

Halkın yaklaşık %50'den fazlasını Müslümanların oluşturduğu ülkede, sözde demokratik bir yapı sergilenmektedir. Farklı coğrafi bölgelerin ve halkların oluşturduğu -Amhara, Tigray, Afar, Oromia (nüfusun çoğunluğunu oluşturmakta), Somali-land- ülke topraklarında, yönetim Tigray bölgesi kökenli ve azınlığı oluşturan bir grup yönetici elitin hakimiyetindedir. Bir yandan kuraklığın, öte yandan yıllarca Eritre ile sürdürülen savaşın vurduğu ülkenin, hem insan hem de maddi kaynakları heba olmuştur. Sağlık, eğitim ve işsizlik gibi temel sorunların halledilmesi için ülke dışından gelecek yardımlar önem arz etse

de, ülke halkının harekete geçmesi çok daha önemlidir.

Dünyanın çeşitli ülkeleri ve STK'ları tarafından Afrika kıtasına yönelik yapılan yardımlara rağmen, ülkelerin istikrarsızlıklarının devam etmesi ve bir türlü kalkınma hamlesi gerçekleştirememeleri Etiyopya için de geçerlidir. Öyle ki, kendileriyle görüştüğümüz insanlar bunca yardıma rağmen, yanlış giden bir şeyler olduğu kanaatindedirler. Ortada bir yanlışlık olduğuna dair kanaati pekiştirecek bir veri olmak üzere kıta genelinde faaliyet gösteren STK sayısının 5896 olduğunu söylediğimizde durum daha net anlaşılacaktır.

Günümüz yaşam şeklinin vazgeçilmez unsurları olarak algılanan STK'lar salt insani yardım temelli hareket etmemekte, çeşitli devletlerin uluslararası politikalarının uygulayıcısı konumundan, çeşitli din ve mezheplerin tesir sahalarına kadar

çeşitli işlevler yerine getirmektedirler. Dolayısıyla temelde yardım ve kalkınma odaklı olması gereken dış desteklerin başka bir boyutta seyrettiği anlaşılmaktadır. Elbette az gelişmişlikle paralellik arz eden idari kadrolardaki yozlaşma da işin bir başka dikkat alınması gereken yönünü oluşturmaktadır. Fakir insanların sömürülmesinin çok daha kolay olmasının, dünyanın her bir köşesinde yüz yıllarca süren Batılı misyoner faaliyetleriyle anlaşıldığından, söz konusu "efendiköle" ilişkisi çağdaş anlamda da devam ettirilmektedir. Etiyopya'da faaliyet

gösteren STK sayısı, kaynaklara göre değişiklik arz etmektedir; bununla birlikte, yararlandığımız kaynaktaki bu sayı 150 olarak verilmiştir. Yukarıda ifade edilen NGO sayısının 891'ini ise İslami STK'lar oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Rolü

Girişte de belirttiğimiz üzere, XX. yüzyılın ilk çeyreğiyle birlikte, küresel aktör rolüne son veren Türkiye, dünyanın çeşitli yerlerinden kendisine yöneltilen çağrılara kulak tıkamaya son vermelidir. Sovyetlerin dağılmasıyla, "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" hülyasını görmeye başlayanlar, bu hülyalarını alt yapıyla ve tarihi bilinçle dolduramadıklarından ortaya küresel bir baş(arı)sızlık çıkmıştır.

Bu çerçevede, hükümetin 2005 yılını "Afrika Yılı" ilân etmesi ne anlama geliyor? Avrupa ve Asya'da arzu ettiği gelişmeleri bulamayan bir politikanın

“Bir de Afrika’yı deneyelim” söylemi mi, yoksa “Afrika’nın yüreğinde bize seslenen, bizde yankılanan bir şeyler var.” düşüncesinden mi kaynaklanmaktadır?

Afrika’nın yolunun Etiyopya’dan geçtiği düşüncesindeyiz. Yukarıdaki paragraflarda dile getirilen tarihi perspektif doğru değerlendirilmelidir. Meseleyi salt bir takım kısır ekonomik güdülerle ele almak, Kıbrıs’ta, Irak’ın Kuzeyinde olduğu gibi, var olan değerlerin yitirilmesine veya elde edilebilecek olanların da heba edilmesine yol açabilir. Afrika önemlidir. Bu önemin farkına varanlar STK’larıyla, uluslararası siyasal örgütleriyle Afrika’nın göbeğinde on yıllardır faaliyet göstermektedirler. Türkiye’nin resmi ve sivil kesimlerinin, Afrika atağında dikkat etmeleri gereken temel unsur, öncelikle kurulması gereken tarihi, kültürel ve dini bağlardır. Etiyopya İslam medeniyetinin merkezi olma özelliğini sürdüren Harar’da (Ullendorff 36), Addis Ababa’da Türk-Osmanlı İslam değerleriyle karşılaşmaktan, bu karşılaşmalara pozitif tepki vermekten çekindiğiniz ölçüde rekabet şansınızın olması zor. Ekonomik çıkarlar gözetilirken, bundan çok daha önemlisi kültürel birlikteliklere zemin hazırlayacak yaklaşımlar sergilenmelidir. Bu nedenle, Addis Ababa’da bir Türk-İslam Kültür Merkezinin açılması, Türkiye’de öğrenim gören Etiyopyalı üniversite öğrencilerinin sayısının artırılması, STK’lar ve enstitüler vasıtasıyla bilimsel toplantıların düzenlenmesi, Etiyopya halkını kendi ayakları üzerinde duracak

noktaya getirmeye yönelik bir dizi mesleki eğitim faaliyetlerinin sağlanması vb. gerekmektedir. Harar şehri ile Urfa Belediyesi arasında bir kaç yıl önce yapılan kardeş şehir anlaşmasının bu gelişmeler için bir başlangıç olması ümit edilmektedir.

Hadisenin bir de uluslararası boyutu vardır. Özellikle Bush yönetiminin dünyaya sunduğu “şiddeti öncelleyen politik manevraları”, Afrika’yı özellikle de Nil Havzasını ve Afrika Boynuzunu da hedef almıştır. İsrail’in, Kuzey Afrika ülkelerinden bazılarıyla yapmış olduğu anlaşmalara ilâve olarak, özellikle **ideo-politik nedenlerden** ötürü Nil Havzası konusundaki yaklaşımları bölgede önemli siyasal gelişmelerin yaşandığını ortaya koymaktadır. Sudan, Etiyopya ve Somali üçgenindeki Amerikan yönlendirmeleri önem arz etmektedir. Söz konusu bu gelişmeler Hristiyan-Ortodoks, Müslüman ve Yahudiler kadar pagan unsurların da bir arada sürdürdükleri yaşama zarar verici boyutları gözden ırak tutulmalıdır.

Resmi makamlarca ve STK’larca yürütülecek faaliyetlerde, Etiyopya’da hakim olan uluslararası atmosferin gözetilmesi de önem arz etmektedir. Bu bağlamda sadece BM ve Afrika Birliği Örgütü ile değil, belki bundan çok daha önemlisi, Afrika Birliği Örgütü ile yakın temaslar kurulmalıdır. Afrika’daki “STK enflasyonuna” rağmen, ülkede istenilen refah düzeyine ulaşılamamasını fark ederek, Afrika uluslarının kendi inisiyatiflerini kullanmak üzere on yıl önce Afrika STK’larının kapasite

ve kaynaklarının oluşturulmasına yönelik olarak kurdukları ve on iki Afrika ülkesinde -BM ve Afrika Birliğiyle ortak faaliyetleri bulunan, **Afrika Yardım Platformu** ile de ilişkiler geliştirilmelidir. ■

Kaynaklar:

- Abdel Salam, A. H ve de Waal, Alex, (2004), “On the Failure and Persistence of Jihad”, De Wall, Alex (ed.), *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*, Shama Books, Addis Ababa.
- Salih, Mohamed, (2004), “Islamic NGOs in Africa: the Promise and Peril of Islamic Voluntarism”, De Wall, Alex (ed.), *Islamism and Its Enemies in the Horn of Africa*, Shama Books, Addis Ababa.
- Ullendorff, Edward, (1973) *The Ethiopians - An Introduction to Country and People*, Oxford University Press.
- Zewde, Bahru, (2002), *Pioneers of Change in Ethiopia -The Reformist Intellectuals of the Early Twentieth Century*, Addis Ababa University Press.

Tavsiye Edilen Eserler:

- i. Bahru Zewde, *A History of Modern Ethiopia 1855-1991*, (Second Edition), Addis Ababa University Press, 2001.
- ii. Cengiz Orhonlu, *Habeş Eyaleti -Osmanlı İmparatorluğu’nun Güney Siyaseti- Türk Tarih Kurmu*, 1996.
- iii. J. Spencer Trimingham, *Islam in Ethiopia*, Oxford University Press, 1952.
- iv. Kazım Karabekir, İngiltere, İtalya ve Habeş Harbi, Emre Yayınları, İstanbul, 1995.
- v. Levent Öztürk, *Etiyopya’da İslamiyet: Asr-ı Saadette Habeşistan’la Münasebetler*, Ayışığı Yay., İstanbul, 2001.
- vi. Ryszard Kapuscinski, *The Emperor - Downfall of an Autocrat*, Quartet Books, London, 1983.
- vii. Yusuf Sarıınay, *Ottoman Archives and Ethio-Ottoman Relations*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Yayın No. 14, Ankara, 2001.

Tüketiyor, tüketiliyoruz. Doyumsuzluğumuz -o bir avuç toprakla son bula- cak doyumsuzluğumuz- çağdaş hurafelerle an be an körükleni- yor. Mukaddesâtımız 'konfor' üzerine kuruluyor bu saat. Ergo- nomik olmalı eşya, tabiat 'ergo- nomik' olmalı. Âdemin vücudu- nun rahatına dokunan her unsur kesilmeli, biçilmeli, oyulmalı, ge- rekirse yok edilmelidir. Bir ağaç, bir kuş, bir deniz, bir toprak, bir âdemin cinayeti çok görülmeme- lidir standartları daha yüksek bir yaşama. Burada her şey mubah.

Modanın çok mütî râiyetine katılmalısın sen. Zamanın 'out' olan elbisesini, yemeğini, düşün- ce akımını üzerinden hemen silk- meli, 'in' olanları almalısın. Bir gün mistik bir gün nihilist olabil- melisin, lastik gibi esnek olmalı- sın; edilgen, mürâî, geniş... İşte her ortama ayak uydurabilen bir yapın olmalı. Böyle böyle kurtul- malısın boşluktan. Canın sıkıl- mayacak, her sene bir modaya uyacaksın. Her boya, her kiloya uygun imaj da var sonra 'image- maker'larda. İşte sana farklılık, dert etme! Sen, sen olmamalısın hiç. Vive la difference!¹

Reklam olabilen bir yaşamın olmalı mesela.. Dillere dolanma- lı adın ya hayırla ya şerle, fark edilmelisin, göstermelisin, gö- rünmelisin. Saçınla, başınla, gö- zünle, endamınla, arabanla, evinle, giyiminle ayırt edilmeli- sin. Türlü saçmalıklar yapabil- melisin, kimse seni yadırgamaya- cak, tüm saçmalıklara anlam ka- zandıracak büyüğü, mâkul bir isim bulabilecek zamanın yön- lendiricileri...

Fiyakalı bir geçiş töreni olma- lı senin yürüyüşün. Hanımefendi cesaretini, cür'etkârlığını dekol-

ERGONOMİK DÜNYA

REYYAN AĞLAMAZ

teye ne kadar yer açmışsa vücu- dunda, o kadar göstermiş olacak ve pohpohlanacak. Asâlet dedi- ğin adamın markalı, pahalı takım elbisesinde, güneş gözlüğünde, son model arabasındadır. Mutlu- luk, çamaşır deterjanının, yumu- şatıcının kokusunda; aşk, don- durmada, deodorantta; şefkat, huzur ve âilevî saâdet, yemeklere kullandığın margarinde, sıvıyağ- da, oturduğun kanepelerde, pvc pencerelerde, klimadadır.

Para bunları satın alır. Para hocayı, şanı, aşkı, huzuru satın alır. Paran yoksa bunlar yoktur. Yani asâletin yani cesaretin yani değer. Sen bunlarsız bir hiçsin. Bunları elde edemiyorsan bece- riksizin teki, 'başarı basamakları- nı' adımlayamayan bir böceksin sen. 'Kayda değer' değilsin anlı- yor musun? Para bulmalısın, para kazanmalı değil, bulmalısın ve bu çok makul alışveriş listesinin emirlerini nehiylerini devreye sokmalısın. Yaşamalısın hey!

Bak! Görmüyor musun, za- man geçiyor. Dünyaya bir daha mı geleceksin? Kavanoz dipli dünya, sen ona, buna, Tanrı'ya aldırma! Gününü gün et Re- ina'da Laila'da.² O parlak, beyaz, ışıldayan yeni yaptırdığın bakımlı dişlerinle gülümse objektiflere. Hangi parfümü, şampuanı, pud- rayı, el bezini, elektrik süpürgesi-

ni,gazeteyi, dergiyi, kedi köpek mamasını , saç tokasını, estetik cerrahını tercih ettiğini anlat rö- portajlarda. Hadi ne duruyorsun? Yükselmek budur, 'aşağılarda' ne eğleşiyorsun? Aptal mısın, ol- mazsa çalış, çalış, çalış gece gün- düz çalış yetiş oralara...

Ve işte bir eleman daha ! Sen de uyu. Kendinden başka her şe- ye ve aslında kendi aslına da kör, sağır, duyargaları körelmiş bir mahlûka çeviriyor bu makyözler seni.

Bir mâbedin göğsü parçalanı- yor, kadınların âhları ağıtları in- letiyor semâyı, bebekler beşikle- rinde ölü. Çocuklarınca pazusu güçlü, yiğit babaların başları eğik, yürekleri ezik. İnsaf, merha- met, diğergamlık bütün evlerden çalınmış, duyuyor musun, görü- yor musun?..

Bak işte! Uyuyorsun. Mey- danda ins, cin, şeytan top oynu- yor. Akıllısın, gözü açıksın sözde. Uyan be! Aldatıldık, kandırıldık. Gözboyayıcılar, gönüldeşenler, uyuşturucu çeteleri kol geziyor ortalıkta. Uyan! Her taraf gece.

Artık sabah olmalı...

Notlar

1. Vive la difference! Yaşasın farklılık anlamına gelen, popüler kültürün slo- ganlarından biri.
2. Laila,Reina; Magazin haberlerinin gözbebeği ünlü eğlence merkezleri.

Kur'an'da Peygamberler ve Karşı Tavrılar

MURAT KAYACAN

Kur'an, tarihi olayları araştırmayı ve sonuçlarından yararlanmayı önemser. Bu konudaki verilere göre toplumlar kendilerini gözden geçirmelidir. Bunun sonucu olarak toplumlar, ilerlemenin nedenlerini, medeniyetlerin gerilemesini öğrenmiş olacak, kendilerini göz-

den geçirerek, uygarlıklarını güçlendirecek ve fesadı ortadan kaldırma konusunda sağlam adımlar atabilecektir.

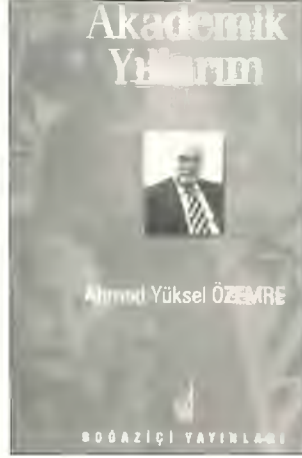
Müslümanlar için gerekli olan, önceki toplumların başlarından geçenleri okumak, düşünmek ve önemli bir kısmının içinde sert bir şekilde cezalandırıldığını keşfetmektir. İlahi yasayı algılama sayesinde inananlar, toplumsal yasaları görebilecek ve Allah yolunda da vakarlı duruşlar sergiyelebilecek, sünnetullahı dikkate alarak kendilerini emniyete alacak ve geleceğe ümitle bakabileceklerdir.

İşte bu kitap, Kur'an'da bahsedilen geçmiş toplumların peygamberlere gösterdikleri "karşı tavrılar"ı ve sonuçlarını gözler önüne sermektedir.

Ekin Yayınları

Akademik Yıllarım

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

"Bugüne kadarki 69 yıllık ömrümün 1958-1984 arasına sıkışmış olan akademik yıllarıma 2004 yılında kuşbakışı bakan her idrâk ve insaf sâhibi kimse bunların, verimli hem de bayağı verimli geçmiş olmalarına rağmen, muhakkak ki ibret alınması gereken hâdiselerle dolu

çileli yıllar olduklarını da teslim edecektir. Şimdiye kadar mârûz kaldığım sağlıklı ilgili çilelerim bir yana bırakılacak olursa, katlanmış olduğum diğer dünyevî çilelerimin temelinde hep:

- 1- Başkalarının kıskançlıklarının,
- 2- Hasetlerinin,
- 3- Kendi ait oldukları dinî, itikadî yada siyâsî cemaatlere,
- 4- Şu yada bu şekilde oluşturmuş oldukları çete yapısına katılmayı dâimâ reddetmiş olmanın, yâhut da,
- 5- Onların karakter ve davranış biçimlerine uymayıp hürriyetimi koruyarak kendi dinî, ahlâkî, vicdânî, ilmî ilkelerime ve özellikle de kanûnî mevzuata sıkı sıkıya sâdık kalma irâdemin bulunduğunu teşhis etmekteyim." Boğaziçi Yayınları

Küresel İntifada

TEMEL DEMİRER

Üç bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, küreselleşmenin liderliğini elden bırakmak istemeyen ABD'nin Ortadoğu'daki emperyalist serüveninin tahliline ayrılıyor. Günümüzde "Büyük Ortadoğu Projesi" adını alan ve "Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesi" kisvesi altında bölgenin enerji kaynaklarını denetim altına almayı hedefleyen bu emperyalist girişimin açmazları sergilenirken, Filistin direnişinin bölgedeki ABD-Siyonizm ortaklığının oyunu

bozmadaki önemi vurguluyor.

Ağırlıklı olarak küreselleşme süreçlerinin toplumsal ve kültürel tahribatları üzerinde duran ikinci bölümün ardından, son bölümde küreselleşme süreçlerine karşı bireysel ve toplumsal çıkışlar irdelenmekte ve Noam Chomsky ve Edward Said gibi kişilikler üzerinden, emperyalist yalanların açığa çıkartılmasında aydın sorumluluğu ve konumlanışı tartışılmakta

Ütopya Yayınları

İsrail'in GAP Senaryosu / HASAN TAŞKIN

Gazeteci Hasan Taşkın'ın, "İstihbarat Raporlarında İsrail'in GAP Senaryosu" adlı kitabı yayınlanma süresinin üzerinden 2.5 ay geçmesine rağmen 4. baskısını yaptı.

İstihbarat birimlerinin 1998 ile 2004 yılının Ocak ayını da kapsayan yaklaşık 5 yıl süren çalışmalarının değerlendirildiği "İstihbarat Raporlarında İsrail'in

GAP Senaryosu" adlı kitap okuyucunun büyük ilgisi ile karşılaştı. Okuyucuların takdirini toplayan kitap ile ilgili Tahran Radyosu da haber yaptı...

Tahran Radyosu kitabın yayınlanma aşamasını da anlatarak, İsrail'in GAP Bölgesi üzerindeki çalışmalarının istihbarat birimlerince ortaya konduğuna değindi.

Gazeteci Hasan Taşkın'ın yazdığı "İstihbarat Raporlarında İsrail'in GAP Senaryosu" adlı kitapta, İsrail'in devlet oluşu, Tevrat'ta geçen "Vaadedilmiş Topraklar"ı ulaşabilmek amacıyla İsrail'in Mezopotamya, Mısır ve Etiyopya'daki çalışmaları anlatılıyor. GAP Bölgesi'nde satılan arazilere ilişkin bilgilerle, bu konuda basında çıkan yazı ve haberlere de yer verilen kitabın son bölümünde istihbarat raporları bulunuyor.

Sonsuz Aydınlık Gazeli / ZEMÇİ ÇETİNKAYA

Genç yaşta kaybettiğimiz değerli şair Zemçi Çetinkaya'nın şiirleri "Sonsuz Aydınlık Gazeli" ismiyle yayımlandı. Beyan Yayınları tarafından yayımlanan kitap, şairin son yıllarda yazdığı tüm şiirleri kapsıyor.

Uzun Yıllar, Varide, Kaf Dağı, Çerağ, Jurnal, Aşıyan, İlim ve Sanat ve İktibas gibi dergilerde şiir, deneme ve mizahi yazılar yayımlayan Zemçi Çetinkaya, aynı zamanda Selçuk Üniversitesi'nde Türk Dili okutmanı olarak görev yapıyordu.

Zemçi Çetinkaya, 30 Mayıs 2004'te, daha yapacağı çok şey varken, geride çok sayıda mahzun öğrencisini, dostluğuyla onur duyan arkadaşlarını ve "Sonsuz Aydınlık Gazeli"ni bırakarak sonsuzluk ülkesine göç eyledi.

Beyan Yayınları

YENİ ÇIKAN KİTAPLAR

- Yahudiler ve Araplar, S.D. Gotien, İz yay.
Ruh Sağlığı, Ebu Bekir Razi, İz yay.
12 Eylül Darbesi, Davut Dursun, Şehir yay.
Hz. Ali'nin Liderlik Sırları, Adem Özbay, Armoni yay.
Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed, Cemaleddin Aytemür, Ayışığı yay.
Bireyselleşmiş Toplum, Zygmunt Bouman, Ayrıntı yay.
Uygurluk Çatışmasında Türkiye, Celal Nuri, Ulus yay.
Küresel Tapınağın Postmodern Rahipleri Misyonerler, Barış Kerimoğlu, Ulus yay.
Dünya Nöbeti, Alev Alatlı, Everest yay.
Türkiye'de Misyonerlik, Uğur Yıldırım, Otopsi.
CHP ve Din (1946-1960), Eşref Edip, Beyan yay.
Avrupa'nın İcadı, Gerard Delanty, Adres yay.
Dünya, İslamiyet, Demokrasi, Edisyon, Kadim yay.
Üçüncü Dünyanın Meydan Okuyan İlerleyişi, Howard Handelman, Kaknüs yay.
Devlet Gücünün Sınırlanması, Halis Demir, İz yay.
Psikolojik Danışmanlıkta Çocuk ve Aile, Edisyon, Hayat yay.
Hümanizm ve Demokratik Eleştiri, Edward Said, Agora.
Felsefi Metinler, Pragmatizm, Edisyon, Üniversite kitabevi.
Yüzyılın Soykırımı, Mehmet Doğan, İz yay.
Amerikan Gizli Hükümeti, Antony C. Sutton, Koridor yay.
Mesih'in Mirası Tapınak Şövalyeleri, Edisyon, Nokta kitap.
Amerika'nın Soykırım Tarihi, David E. Stannard, Gelenek yay.
Özgürlük Peygamberi, Abdurrahman Şarkavi, Alternatif yay.
Uydurma Hadisleri Tanıma Yolları, İbn Kayyim el-Cevziyye, Karınca yay.
Zindandan Mektuplar, Mehmet Cavid Bey, Liberte yay.
Elwada Misyân... Merhaba İsyan, Temel Demirer, Ütopya yay.
"Yeni Düzen(sizlik)"den Başkaldırıya, S. Özbudun, C. Sarı, T. Demirer, Ö. Orhangazi, Ütopya yay.
Küresel Sistem ve Kavramları, Edisyon, Özgür-Der yay.

AHMET HAMDİ AKSEKİLİ'NİN VASİYETİ

ERTUĞRUL BAYRAMOĞLU

Her müslümanın, diğer müslümanlara karşı olan işlerinde sevgi gibi, eşitlik gibi hakiki kardeşliğin istilzam ettiği vazifeleri yerine getirmesi bir vecibedir.

Müslümanların birbirlerini öz kardeşleri gibi sevmeleri imandandır. Binaenaleyh, bu muhabbet samimi olmalı; riya, iki yüzölçüm gibi çirkin sıfatlar araya girmemelidir.

Din kardeşlerinin menfaatine lâkayt kalmamak, yalnız kendi rahatlarını düşünmeyerek umum insanları düşünmek, onların kederleri ile kederlenmek, elemi ile elemelenmek her müslümanın vazifesidir. Bunu yapmayanlar, tam bir müslüman sayılmazlar.

"Mü'min olmadıkça asla cennete giremezsiniz; birbirinizi sevmedikçe asla mümin olamazsınız" (Hadis-i Şerif)

Mü'min kardeşinin görülecek bir işini müracaat etmeksizin gö-

rüvermek, bundan dolayı minnet altına almamak lâzımdır.

Gerek arkasından, gerek yüzüne karşı müslüman kardeşinin ayıplarını zikretmeyerek ondan tecâhül etmek, sırlarını açıklamamak, Allah'ın emrini söyleyip, kötülüklerden nehyeylemek icap eder.

Hayat ve memâtında kendi nefsimiz, ehil ve ayalimiz için sevdiğimiz şeyleri bütün insanlar için istemek, kendimizle onları ayırmamak, mü'min kardeşimiz için yapılan duanın kendi nefsimiz için olduğunu bilerek o suretle duâ etmek, mü'min kardeşlerinde ahlâkî, içtimai sahada göreceği her türlü noksanını, kusurunu onun izzeti nefsinin rencide etmeyerek, nazik bir surette ıslah ve onu ikâ eylemek her mü'min için bir vecibedir. Çünkü, mü'min, mü'minin aynasıdır.

Din kardeşlerini telâşa düşürüp rahatsız etmemesi, eli ile, dili ile hiç bir mü'mini incitmemesi, daima hoş geçinmesi, bencil olmaması, iyi-kötü her kim olursa olsun iyilik yapması lâzımdır.

ÖLÜNÜN DEĞERİ

Petrol savaşları isimli eserin yazarı *Antoine Zischka* anlatıyor:

- Bir gün bir petrol kralının yazıhanesinde idim. Yeni işletmeye başladığı petrol sahalarının faaliyeti hakkında gelen telgrafları getiren katibine,

- Kaç ölü var diye sordu.

- Geçen hafta sekiz taneydi bu hafta hiç yok.

Sahalarda, ölüm olaylarının, kazaların çok

olup olmadığını sordum, ikisi de bana gülmeye başladılar. Sözüünü ettikleri ölümler, insan ölümleri değilmiş. Meğer petrol argosunda "kuru kuyulara" petrol çıkmayan noktalara "ölü" derlermiş. "İnsan ölümünden ne çıkar? Meksika'da yuvasını yitirmiş, petrol alanlarında çalışan o kadar çok yerli var ki, bir tanesi ezilince, diğer biri derhal onun yerini alıyor. Günde beş pezo, yerliler için büyük paradır" dediler.

SAYGI DUYURTAN DEĞER
Cevdet Paşa, tarihinde anlatır:

Devlet ricalinden değerli bir zat olan Morali Osman Efendi vakur bir insandı. Kendisine baş eğmediği, yaltakalanmadığı için Halet Efendi onu İstanbul'da tutmayıp sırf tahkir için önemsiz işlerle taşralarda dolaştırırdı.

İzzet Molla, bir Gün Halet Efendinin yanındayken uşaklar, Osman Efendi'nin geldiğini haber verince, Halet Efendi sofaya seğirterek karşılar; gidişinde de merdiven başına kadar uğurlar. Bunun üzerine İzzet Molla mütehayyir olarak,

-Efendim! Bu adama etmediğin fenalık kalmadı! Şimdi bu merteye iltifat etmenin sebebi nedir?

diye sorar. Halet Efendi şu cevabı verir.

- Evet, ben bu adama çok

fenalık ettim; elinden memuriyetini aldım, nüfuzunu kırdım. Canını da alabilirdim; ama üzerinde bir Osman Efendilik var, onu alamıyorum. Onun için görünce böyle saygı göstermeye mecbur oluyorum.

ASIL HIRSIZ KİM?

Hırsızın biri bir eve girmiş. Öteyi beriyi araştırmışsa a sir-

kata şayan birşey bulamamış. Çıkıp gideceği esnada avluda gözüne beyaz beyaz birşey ilişmiş. Nedir? diye yanına sokulup bakmış ki un. Kuşağını çıkarıp yaymış. İhtiyata riayetden gidip sokak kapısını da açmış. Dönmüş gelmiş, bakmış ki kuşak orada yok. Meğer hane sahibi hale vakıf olduğundan, hırsız sokak kapısını açmaya gittiği zaman usulca gelip kuşağı almış. Hırsız, "Aman duyulduk!" diye tabanlarını kaldırdığı gibi kendini dışarıya atmış. Hane sahibi arkasından fırlayıp,

- Bre tutun! Hırsız var!

diye bağırmaya başlayınca, hırsız dönerek şöyle demiş:

- Yahu, asıl hırsız kimdir, ikimiz de biliyoruz. Ama ne fayda ki doğrusunu söylemek bana düşmez.

Halk Neden Toplanır?

Vaktiyle İngiltere'de yönetimin başına geçen Kromvel, alayla muzafferane bir şekilde Londra'ya girerken, yakınlarından biri, "Efendim, halkın şu izdihamı hep sizin içindir." deyince Kromvel, "Eğer başarılı olmayıp da idam edilecek olsaydım, bu izdiham yine olurdu." demiş.

Başarılı Olsaydı

Vaktiyle Fransa'da bir ihtilal teşebbüsünde iken yakalanıp divanı harbe teslim edilen Malet'e reis sorar:

- Arkadaşların kimlerdi?

Malet şu karşılığı verir:

- Teşebbüsümde muvaffak olsaydım, zat-ı aliniz de arkadaşlarımdan biri olacaktınız!

Dostlar Ne Zaman Belli Olur?

Parlak bir mevkide bulunan devlet adamlarından birine,

- Dostlarınız kimlerdir?

diye sormuşlar. Şu cevabı vermiş:

- Şimdi bilemem; zira ikbaldeyim. Sizin "dost" dedikleriniz "idbar ve ihtiyaç" zamanlarında belli olur!.

Her Doğru Söylenmez

Söz, özü doğru bir adamı şahitlik için mahkemeye götürürler. Kadıya da önceden bu adamı, doğruluğundan dolayı methederler. Meğer Kadı'nın bir gözü körmüş. Herif içeri girip de kadı'nın kör olduğunu görünce,

Esselamün aleyküm kör kadı! der demez, kadı dayanamaz:

- Yoo! Bu kadar da doğruluğu istemem!

KİTAP YERİNE ÖKÜZ!

FAHREDDİN GÖR

Ne oldum deme, ne olacağım de... Alma mazlumun âhını çıkar aheste aheste... Zalimin zulmü varsa mazlumun Allah'ı var... Zulm ile âbâd olunmaz... vb. gibi atasözlerini söyler dururuz ve onlarcasını da yaşar görürüz.

İşte tarihten bir misal:

Bağdat'ta devrin alimlerinden Tuslu Nasir, uzun bir emek sonunda yazdığı kitabını gururla devrin halifesi Mutasım Billah'a

takdim etti. O sırada halife Dicle kıyısında bir ağacın gölgesinde uzanmış yatıyordu. Bir kitaba bir Nasir'e baktı, sonra kitaptan bir sayfa koparıp Dicle'ye attı. Ve "bu sayfa kirilenmiş, yıkanması lazımdı" dedi. Ardı ardına sayfaları koparmaya devam etti; "Bunlar da kirliymiş!" diye söyledi. Sonunda hiç okumadığı kitabın tamamını Dicle'ye fırlattı. Şaşkınlıktan bir şey diyemeyen Nasir'e dönüp:

"Sen bu kitabı yazacağına, Tus'tan bir öküz getirseydin daha iyi olurdu" dedi.

Yıllarca bin bir emekle yazdığı eserin böyle heba edilmesine üzülen yazar sakın bir şekilde huzurdan ayrılırken, halife seslendi:

"Nereye gidiyorsun?

"İstedığınız öküzü getirmeye..."

Bu olaydan sonra Nasir Bağdat'ı terk etti ve Tus'a döndü. Bir süre sonra bölgeyi işgal eden Hülagu Han'ın daveti üzerine yanına gitti. Hülagu Han onu hoş karşılayıp iltifat etti, saygı

gösterdi ve yanından hiç ayırmadı. 1258'de Bağdat'ı işgal ettiğinde Nasir yine Hülagu'nun yanındaydı. Halife'yi yakalayıp huzura getirdiler. O sırada Hülagu ve Nasir sohbet etmekteydiler. Nasir'le Halife Mutasım Billah gözgöze geldiler. Nasir Halife'nin kulağına eğilip şöyle dedi:

"İsmarladığım öküzü getirdim, nasılmış, beğendin mi?!"

Hülagu'nun zulmüyle İslam dünyası inim inim inledi, nice ocaklar söndü, insanların direnme gücü kayboldu. Nasir'in bir kitabının atıldığı suya Bağdat'taki kütüphanelerin tamamındaki kitaplar atıldı. Dicle günlerce mürekkep rengine aktı. Nasir de mani olamadı buna.

Zulmü bir zalimin elinden gidermek bir başka zulmü getiriyor. Tabir yerindeyse "Eski zalimlere rahmet okutturuyor, yeni zalimler."

İşte o eski Bağdat, sonra "Hülagu'lu", sonra "Saddam'lı" Bağdat... Ve bugünün Bush'lu Bağdat'ı...

Ne diyelim rüzgar eken fırtına biçer, yaşarsak göreceğiz elbette. ■

UMRAN EK

ONUN HAYATI BİLİNMEDEN "FİLİSTİN DAVASI" ANLAŞILAMAZ... HACI MUHAMMED EMİN EL-HÜSEYİNİ VE FİLİSTİN DAVASI

Hazırlayan: Turan KIŞLAKÇI

"Filistin halkı bugün bir kül olarak Osmanlı hâkimiyeti devrini tahassürle anmaktadır!..
Hacı Emin el-Hüseyni

Filistin Meselesi'ne bugünden geriye bakıldığında, üç dönem keskin hatlarla beliren kategoriler olarak ortaya çıkar: Osmanlı idaresi, Hristiyan-İngiliz mandaterliği ve Yahudi-İsrail işgali. Filistin'in, bu üç dönemden özellikle İngiliz mandaterliği altında bulunduğu dönemiyle ilgili bilgilerimiz çok azdır. Bu da o dönemle ilgili elimizde yeterince belgenin olmamasından kaynaklanmaktadır. Filistin'in 1517'den 1917 yılına kadar Osmanlı idaresi altında bulunduğunu biliyoruz. Ayrıca bu dönemle ilgili döküman ve belgelere İstanbul'da bulunan Osmanlı arşivlerinden rahatlıkla ulaşılabilir. Fakat, Filistin için altın dönem olarak adlandırılacak bu dönemle ilgili elimizin altında günümüz insanını aydınlatacak yeterli araştırma bulunmadığını da itiraf etmeliyiz. Bakir olan bu alanla ilgili bir an önce elle tutulur güzel, verimli ve günümüze ışık tutacak araştırmaların yapılmasını ve kitapların yazılmasını temenni ediyoruz.

1. Dünya Harbi'nden 1948'e kadar İngiliz mandaterliği altında kalan Filistin, İngilizler tarafından demir yumrukla yönetildi. 1917-1948 yılları arasında İngiliz mandaterliği altında kalan Filistin'in tarihi ile ilgili binlerce belge ve döküman, İngiliz Sömürge Bakanlığı, İngiliz Dışişleri Bakanlığı ve İngiliz Savaş Bakanlığı arşivlerinde bulunmaktadır. Bu belgelerden sadece bir kısmını araştırmacıların hizmetine sunan İngiltere, 30 yılda bir, geçmişte vuku bulmuş her konuyla ilgili dökümanları ortaya çıkarırken, maalesef Filistin ile ilgili binlerce önemli belgenin hâlâ gün yüzüne çıkarılmasına izin vermemektedir. İngilizlerin o dönemle ilgili sakladıkları bir çok belgenin su yüzüne çıkmasına izin vermemelerinin ardında belki de bugün Ortadoğu'da süren Amerikan-İngiliz-İsrail oyunları vardır diyebiliriz.

Bunlara rağmen halihazırda Filistin ile ilgili, Londra'daki Public Record Office (P.R.O) dairesinde İngiliz Sömürge Bakanlığı'na ait (C.O. 733) rakamı altındaki

belgeler, İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na ait (F.O. 371) rakamı altındaki belgeler ve bunların yanı sıra "İsrail'in İsraili State Archive (I.A.V) ve Zioniste Archive (Z.O) belgeleri ve dökümanlar araştırmacılara açık bulunmaktadır. Öte yandan, Osmanlı arşivlerinde de konuyla ilgili ortaya çıkarılmayı bekleyen on binlerce belge ve döküman olduğunu unutmayalım.

Öte yandan, Filistin tarihinin oluşumunda yer alanların ve o döneme tanıklık edenlerin yayımladıkları makaleler, kitaplar ve hatıraların aşamalı olarak yayımlanmaya başlaması araştırmacılara önümüzü aydınlatacak sıhatli bilgiler sunmaktadır.

Biz bu incelememizde bugün birçoklarının unuttuğu ya da adını hiç anmadıkları, "Filistin Ulusal Hareketi"nin kurucusu ve Kudüs Müftüsü Hacı Muhammed Emin el-Hüseyni'nin hayatına değinmeye çalışacağız. İngiliz mandaterliği altında ortaya çıkan "Filistin Sorunu", o dönemlerde çok zor merhalelerden geçiyordu. Çünkü, İslâm dünyasının büyük çoğunluğu İngiliz ve Fransız sömürgesi altındaydı. Birinci Dünya Harbi patlak vermiş, Balfour Deklarasyonu yayımlanmış, Sykes-Picot Antlaşması yapılmış, dört bir yandan kuşatma altına alınan Osmanlı Cihan Devleti yıkılmak üzere idi. Hilafet kaldırıldı, Arap Devletleri ortaya çıktı ve bu keşmekeşte bölgede haddi hesabı olmayan entrikalar ve dolaplar dönmeye başladı.. İşte böyle bir dönemde kendini gösteren Hacı Emin el-Hüseyni, Filistin direnişinin temellerini attı ve ömrünü Filistin Davası'na adadı.

Bu büyük dava adamı ve mücahidin hayatını okuduğunuzda "Filistin Sorunu"nu daha iyi anlayacak ve bu davanın kaynağının "İslâmi" kökenlere dayandığını keşfedeceksiniz. Ayrıca, İngiliz mandaterliği altında Filistin'in ve Filistinlilerin yaşadıklarını daha iyi kavrayacak ve bugün Ortadoğu'da en büyük sorun olan "İsrail" devletinin nasıl peydahlandığını göreceksiniz.

THEODORE HERZL VE SİYONİST HAREKET

Bugün Siyonist Yahudilerin fikir babası Theodore Herzl'dir. Herzl 1896 yılında "The Jewish State" (Yahudi Devleti) adıyla neşrettiği kitabında İsrail devletinin rüyasını kuruyordu. Osmanlı Devleti'nin mali zorluklar içinde olduğunu gören Siyonistler'in lideri Herzl, dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid'i Filistin'de Yahudi kolonizasyonları kurmak için ikna etmeye çalışmış ve onu ikna edebilmek için bir de bir takım maddi yardım vaadlerinde bulunmuştu. Herzl bunun için 19 Mayıs 1901 tarihinde Sultan Abdülhamid'le görüşür. Ancak umduğunu bulamaz. Fakat buna rağmen II. Abdülhamid, Hristiyan aleminde Yahudilerin eziyet çekmelerini önlemek ve Osmanlı toprakları içinde onları yerleştirmek için bir "Muhacirin Komisyonu" kurdurmuş, ancak devlet kurmak amacıyla Filistin'de iskan edilmelerine şiddetle karşı çıkmıştı. O, Avrupa'daki zulümden kaçan Yahudilerin esas niyetlerinin Filistin'e yerleşip tarımla uğraşmayı değil, burada bağımsız bir devlet kurma emellerinde olduklarını anlamıştı. Bu sebeple Osmanlı hükümeti Filistin'e Siyonistlerin girişini önlemek için çeşitli tedbirler almış ve göçmenlerin Filistin'de arazi satın almalarını yasaklamıştı. Tüm bu çabalara rağmen 1917'de Filistin Osmanlı'nın elinden çıktı. Bölge İngilizlerin sömürgesi altına girdi. Nitekim, 1917 yılında İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour'un kendi soyadıyla yayımladığı "Balfour Bildirisi"nde "Filistin'de Yahudi halkı için bir anavatan" oluşturulması öngörülüyordu. İngilizler, Filistin'de bir Yahudi vatani oluşturmakla bölgeyi kendi gözetimleri altında yönetmeyi, Amerika ve Rusya'daki Yahudilerin Birinci Dünya Savaşı'nda desteklerini almayı hedeflemekteydi. Ancak, Araplar'a verdikleri çelişkili vaadlerini unutuyorlardı. Benzerini bugün Amerika yapıyor.

Siyonistler bu olayların gelişmesi esnasında İngilizlerin de desteğiyle binlerce taraftarlarını gizlice Filistin'e sokuyorlardı. Filistin'e yerleştirilen Yahudiler burada Yahudi devleti kurma çalışmalarını hızlandırdılar. Bunun için 1920'lerde *Haganah*, *Irgun Zewai Leumi* ve *Sternbande* adında çeşitli terör örgütleri kurdular. Birçok katliama ve suikaste adını yazdıran bu terör örgütleri, Filistin köylerini basıp Filistinlileri katlediyor ve göçe

zorluyorlardı. Bu örgütlerin liderleri daha sonra 1948'de ilan edilen İsrail devletinin başkanları oldular. Geçmişte bu üç örgütle Filistinlileri yok etmeye ve asimile etmeye çalışan İsrail bugün "Devlet Terörü"ne başvurarak başka büyük hedeflerin peşinde koşuyor.

EL-HÜSEYİNİ AİLESİNİN KÖKENİ VE OSMANLI İLE İLİŞKİLERİ

Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Filistin 400 yıl (1517-1917) Osmanlı idaresi altında kaldı. Mukaddes şehir Kudüs, Kudüs Sancağı'nın başkentiydi. Bu dönem Kudüs'teki meşhur aileler şunlardı: "El-Hüseyni ailesi, el-Alâmi, el-Ensâri, el-Asâli, el-Bedri, ed-Decani, el-İmam, Carullah, Cevdet, el-Halidi, Ma'tuk, en-Nemiri, en-Naşeşibi, Nesibe, Kuteyne ve Yüzbaşı." Bu aileler, hiçbir zaman Osmanlı yönetiminin Filistin'den atılmasını amaçlayan hareketlerde bulunmamışlardır. Onlar, özde, İmparatorluk hükümetinde Müslüman kardeşlerinin çalışma arkadaşlarıydı. Genel Hüseyni'ler ve diğer önde gelen soylular, siyasi statükonun koruyucuları olmuşlar, nüfuzlarını kullandıkları bölge veya şehirlerde istikrarı sağlamak ya da sağlamlaştırmak için yerel ya da imparatorluk hükümetiyle birlikte çalışmışlardı.

Hüseyni'ler, yerel Osmanlı yönetiminin yönetici seçkinleri olarak Filistin siyasetinde egemen olan ve önde gelen kentsoylu bir aileydi. Yüzyıllar süren dini sorumluluk, vergi toplama, toprak sahipliğine dayalı geleneksel nüfuzları, onları, hem kırdaki, hem de Osmanlı İmparatorluğunun otoritesini uygulamasını mümkün kılan yerel güç merkezleri olan Kudüs, Hayfa ve Nablus gibi şehirlerde bir güç haline getirmişti.

Hüseyni ailesinin üyeleri, dini görevler kadar belde reisliği, kaymakamlık ve Osmanlı Parlamentosunda (Mebusan Meclisi) delegelik gibi konumlarda bulundular. Mebusan Meclisi'nde mebus olarak bulunan el-Hüseyni ailesinden belli zatlar şunlar: "1876 yılında Said el-Hüseyni, 1912 yılında Ahmed Arif el-Hüseyni, 1914'te ise Said el-Hüseyni.." Hacı Emin el-Hüseyni'nin ailesi aynı zamanda Osmanlı idaresinin desteğiyle siyasi aktiviteler içinde de bulundu. Şükri el-Hüseyni ve Cemal el-Hüseyni "Osmanlı-Arap Kardeşliği cemiyeti", Muhammed Salih es-Semadi el-Hüseyni

"el-Münteda el-Edebi" (Edebi Kulüp), Said el-Hüseyni "Kitletu el-Berleman el-Arabi" ve "Hizbu'l La-Merkeziyye el-Osmaniyye" adlı cemiyetler adı altında çalışmalarda bulundular.

El-Hüseyni ailesinin kadim tarihi hakkında çok az şey biliniyor. Kaynaklar, ailenin köklerini Hz. Ali (r.a) ve Hz. Fatıma (r.anha)'nın oğulları Hz. Hüseyin'e (r.a) dayandırmaktadırlar. Hüseyiniler de kendilerini "Seyyid" (Peygamberimizin soyundan gelenler) olarak ifade ederler. Ailenin geleneksel atası Muhammed el-Bedri'nin kökeni Hz. Hüseyin'e (r.a) kadar uzanır. El-Bedri'nin ataları, içlerinden birinin (M.1380/H.782'de) Kudüs'e gelmesinden önce, iki yüzyıl kadar, Kudüs'ün güneybatısında küçük bir köy olan Vadi el-Nusur'da yaşadılar.

Bazı tarihçiler, Filistin'in en büyük ailesi olan el-Hüseyni ailesinin birkaç ailenin bileşiminden oluştuğunu kaydediyorlar. El-Hüseyni ailesinin içerisinde Kafkaslardan ve Balkanlardan ailelerin de girdiğini belirten tarihçiler, buna delil olarak Hacı Emin el-Hüseyini'nin mavi gözlü, kırmızımsı saçlı ve pürüzsüz beyaz tenli oluşunu göstermektedirler. Türkiye'nin tanınmış yazarlarında Mehmet Şevket Eyyi de, Emin el-Hüseyni hakkında şunları zikreder: "Kendisiyle Mekke'de görüşmüştüm. Çok güzel Türkçe konuşuyordu. Onun hayatı filmlere konu olacak maceradır. Filistin hareketi bir sarıklı ile başladı, şimdi tekrar İslam'a doğru yöneliyor. O evrensel bir Müslümandı. Hadiseyi sadece Filistin milliyetçiliği açısından ele almazdı. Türk olduğunu söyleyemeyeceğim ama Arap'a da benzemiyordu. Kumral ve mavi gözlüydü. Ten rengi çok açıktı."

Tarihçiler, Filistin halkının büyük yekûnunun Türk, Kürt ve Kafkaslılardan oluştuğunu ifade etmektedirler. İmadüddin Zengi, Nureddin Zengi ve Selâhaddin-i Eyyûbi'nin haçlılara karşı Türk, Kürt ve Kafkaslı Müslümanları Filistin'e yerleştirdiklerini belirten Filistinli tarihçiler, bunların yüzde 80'inin Anadolu ve Irak'a gelip yerleşen Selçuk Türkmenleri olduğunu, geri kalan yüzde 20'sinin de Selâhaddin Eyyûbi'nin davetine icabet eden Kafkasyalılarla Kürtler olduğunu vurgulamaktadırlar. Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni sırası geldikçe "Filistin Türk olduğu halde Türkiye Filistin'le alâkadar olmuyor" diye sitem ederdi.

HACI EMİN EL-HÜSEYİNİ'NİN DOĞUMU

1893'te Kudüs'te dünyaya gelen Muhammed Emin el-Hüseyni'nin, doğum tarihi bazı kaynaklarda 1895 veya 1897 olarak da geçmektedir. Emin'in babası Tahir, Kudüs müftülüğünü babası Mustafa'dan devraldı. Osmanlı idaresi Emin'in babası Tahir'i Yahudilere toprak satışını kontrol etmesi için bir komisyon kurmasını da önermişti. Müftü Tahir, oğullarından -Kamil, Emin, Fahri- birinin kendisinin yerine vefatının ardından geçmesini istedi. Emin, Hüseyinilerin Tahiri kolunun yaşadığı Kudüs'ün bir bölgesi olan Şeyh Carrah'da yetişti. O, zamanının çoğunu kendisinin ahlâki ve manevi terbiyesine adanarak sakini ve muttaki annesi Zeynep'e çok yakındı. Zeynep, Tahir'in ikinci karısı, Emin ve Fahri'nin annesiydi. Emin'in yedi üvey kız kardeşi vardı ve babasının ilk karısının çocuğu olan Kâmil, üvey erkek kardeşiydi.

Yaşlı Tahir, Emin'i sık sık kendisinin de bir odasının olduğu Harem-i Şerif'e götürürdü. Onla-

rı müftülük görevlerine alıştırmak için, üç oğluna da evde-odasında ilmi dersler verir ve dini, hukukî ve günün siyasal sorunları konusunda tartışmalar yapmaya teşvik ederdi. Babasının önerisiyle de tüm namazlarını Mescid-i Aksa'da kılıyordu. Evlerdeki dini derslerin yanında edebiyat, Arapça, hukuk ve İslâm tarihinin işlendiği mahalli bir ilkokula kaydoldu. 10 yaşında Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiş ve bir çok İslâmi ilmi babasından ders alarak bitirmişti. Daha sonra, Türkçe eğitim yapan bir hükûmet okulunda (İdadi) eğitimini sürdürdü ve Türkçesini çok iyi derecede ilerletti. Ayrıca, Kudüs'te el-Ferir medresesinde iki yıl Fransızca ders aldı. Tarihçiler, Emin'i Arapça, Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca'yı serbest konuşan bir diplomat olarak tanımlarlar. Emin'in babası Kudüs Müftüsü Tahir'in vefat etmesinin ardından kardeşi Kamil el-Hüseyini Kudüs Müftüsü oldu. Onaltı yaşında yüksek öğrenime başladı. Annesi Zeynep ve üvey kardeşi Kudüs Müftüsü Kamil, Emin'in müftülük görevine hazırlanmasını istiyorlardı.

Osmanlı idaresinde dini farklılıklara müsama-ha gösteriliyordu ve her dini topluluk, dini ve toplumsal işlerinde kendi hukukuna sahipti. 1880'in ilk yıllarında Yahudi göçü hızla artarken, Filistin'in yüzde 80'i Müslüman, yüzde 15'i Hristiyan ve yüzde 5'i Yahudi idi. Müslümanlar, Yahudileri *Arap Yahudisi* ve Hristiyanları da *Arap Hristiyanı* olarak isimlendiriyorlardı. El-Hüseyini ailesinin Filistin'deki Arap Hristiyan ve Yahudilerle araları iyiydi. Karşılıklı komşuluk ilişkileri ve ortak ticaretleri bulunuyordu. Fakat, Filistinlilerin Yahudilerle olan ilişkileri, Yahudilerin Siyonist Hareketi desteklemeye başlamasıyla inkıtaa uğradı. Emin el-Hüseyini 12 yaşında iken, Siyonist Yahudilerin fikir babası Theodore Herzl'in İsrailli yerleşimcilerin yerleştirildikleri bir köye işgallerinin başlangıcı olduğunu iddia ettiği bir ağaç diktiğini öğrenir ve arkadaşlarını toplayarak bu köye gidip ağacı kökünden sökerler.

1911'de Kamil, Emin'i, kuzeni Yakub el-Hüseyini ile bin yıllık İslâm ve Arapça öğrenim merkezi el-Ezher Üniversitesi'nde eğitim yapmaya gönderdi. Orada İslâm hukuku, Tefsir, Hadis, Arap Edebiyatı ve felsefe dersleri aldı. Derslerinde çok başarılı olan Emin el-Hüseyini, el-Ezher'de İslâm dünyasının her yerinden okumak için gelen

gençlerle ilgileniyor, dertleriyle dertleniyor ve onlara derslerinde yardımcı oluyordu. Bundan dolayı öğrenciler arasında "Şeyh Emin" olarak adlandırılıyordu. El-Ezher'in yanında Emin, bir edebiyat öğrencisi olarak Mısır'ın Fen-Edebiyat Fakültesi'ne (şimdi Kahire Üniversitesi) de devam etti. Emin Mısır'da bulunduğu sıralarda Müslüman düşünür Reşid Rıza (1865-1935)'nin kurmuş olduğu *Darü'd-Dâva ve'l-İrşad*'da da okumuştur. Burada özellikle İslâmi Hareketler, Felsefe ve İslâm Ümmeti'nin Birliği üzerine dersler aldı. Reşid Rıza Kudüs'e geldiğinde çoğunlukla Hüseyinilerde kalır ve ailenin iyi bir dostu olarak, Emin ile özel olarak ilgilenir ve onu sık sık Kahire'deki evine davet ederdi. Emin el-Hüseyini, hatıratında Muhammed Abduh ve Reşid Rıza'dan öğrendiği güzel sözlere bol bol yer verir.

Emin, 1913 yazında, Hacc'da annesine eşlik etmek için Kahire'den ayrıldı. Böylece çoğu zaman ismine eklenen saygın "Hacı" tabirini kazandı. Hacı tabirinin sadece Türklerde kullanıldığı, Araplarda kullanılmadığını da burada zikretmeliyiz. Çalışmalarına devam etmek için Kahire'ye dönmek yerine, annesiyle birlikte Kudüs'e gitti. Emin Kahire'de iken siyasal eğitimin "başkaldırı ruhu"na çevrilebileceğini öğrenmişti. Bu ruhu yaymanın en iyi alanları basın, camiler ve okullardı. Kudüs'e döner dönmez, Siyonizm tehlikesi ve sömürgeciliği karşı mücadele hakkında makaleler yazmaya başladı. Dini bir okul olan "Ravdatu'l Maârif el-Vataniyye" de yarım gün öğretmenlik yaptı. Burada verdiği derslerde dünyadaki zararlı cereyanlara dikkat çekiyor, İslâm birliğini savunuyor ve Osmanlı Hilafeti'ne bağlılığın önemini anlatıyordu.

ÇANAKKALE MÜCAHİDİ VE TEŞKİLÂT-I MAHSÛSA ÜYESİ

Hacı Emin el-Hüseyini, ani bir kararla eğitimini İstanbul'da Askeri Akademi'de idari veya askeri alanda sürdürme kararı alır. 1914 yılında İstanbul'da Mekteb-i Harbiyye'ye girer, buradan kurmay subay olarak mezun olur. I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Osmanlı ordusuna katılır ve önce Çanakkale daha sonra İzmir cephesinde görevlerde bulunur. Hacı Emin cephede topçu birliğinde yer alır. Savaş esnasında ele aldığı gün-

lüğünde rütbesini söyle açıklar: "1. Ordu, 4. Kolordu, 46. Bölük, 145. Alay, 3. Tabur, 34K, 2. Takım komutanı Kudüslü Muhammed Emin el-Hüseyni". Hacı Emin çok atılgan ve hareketli bir askerdir. Ali Ulvi Kurucu hoca hatıratında, Emin el-Hüseyni'nin bu dönemle ilgili kendisine şunları söylediğini kaydeder: "Efendim ben 27 yaşındaydım. Gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katıldım. Çanakkale'de bulundum. Cephede bize talimler yaptırıldılar. Benim gibi uzaktan, Kırım'dan, Dağıstan'dan, Kafkasya'dan gelen gönüllüler vardı."

Hacı Emin, resmi tatillerde Türkiye'nin birçok yerini gezerdi. Osmanlı Mebusan Meclisi'nde mebus olan amcaoğulları İbrahim bey el-Hüseyni ve Said el-Hüseyni'yi daima ziyaret eden Hacı Emin, ayrıca İstanbul'da bulunan akrabaları ve arkadaşları ile de ziyaretleşirdi. Osmanlı parlamentosunda bulunan mebus amca oğulları ile İngiliz ve Fransız işgallerini, Osmanlı'nın geleceğini ve bu konuda neler yapabileceğini konuşurdu. Sultan Abdülhamid hayranı olan Hacı Emin, İstanbul'da bulunan aile fertlerinin desteğiyle "Teşkilâtı Mahsûsa"ya girdi. Tanınan tarihçilerimizden Mehmet Niyazi Özdemir, bu Teşkilât ile ilgili şunları söyler: "Teşkilat-ı Mahsûsa'yı biz yanlış biliyoruz. Bu teşkilat 1913'e kadar tüm dünyadaki Müslümanların gönüllü iştirak ettikleri bir kuruluştur. İçinde çok Arap vardı. Önemli isimlerden bazıları: Şekip Aslan, Şerif et-Tunusi, Abdurrahim Çalış, Mevlana Muhammed, Said-i Nursi, Mehmed Akif Ersoy, Abdullah Tarzi ve Hacı Emin-El Hüseyni bunlar arasından bazıları."

Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı Türkiye'de hayatın çok zor olduğunu ifade eden Hacı Emin, aynı durumun 1911-1917 yılları arasında Filistin'de de yaşandığını ve hatta şeker ve etin nadir bulunan yiyeceklerden olduğunu belirtiyordu. O dönemlerde özellikle Mısır sınırında bulunan Gazze Şeridi'nde durumun daha kötü olduğunu belirten Hacı Emin, zaten İngilizler'in de Mısır üzerinden Filistin'e girdiklerine işaret eder. Günlüğünde Türkiye'de asker olduğu sıralarda çok zor şartlar altında yaşadığına değinir. Hacı Emin soğuk, açlık ve elbise ve yatağındaki tahtakurularından dolayı uyuyamadığını yazar. Çetin kış şartlarında üzerine örtecek yeterli örtünün olmadığını söyler. Fakat Hacı Emin Subay olduktan sonra şartlarının biraz olsun iyileştiğini bildirir.

Hacı Emin İslâmi duyguları hep önde olan din-dar bir insandı. Günlüğünde cephede, askerlere duygu dolu şiirler okuduğunu, ayetlerle cihada teşvik ettiğini ve cemaatle kılınan namazlarda askerlere imamlık yaptığını anlatır. Emin şiddetli devam eden savaş ve gördüğü yüzlerce cesetten dolayı savaş'tan nefret eder. Hatta günlüğüne İncil'den "Keşke silahlar, ziraat aletlerine dönüşse" temennisinde bulunur. Hacı Emin'in 15.8.1916 tarihinde ordudaki rütbesi değişir ve subay olur. Ordudaki rütbesinde şöyledir: "1. Kolordu, 46. Bölük, 145. Alay, 3. Tabur, yaver Kudüslü mulazim Mahammed Emin el-Hüseyni." Bu dönemde hayat şartlarının iyileştiğine işaret eden Hacı Emin, İzmir'e nakledilir ve burada kendisi gibi subay olan Abdulhamid Has, Muhammed Sofan ve diğerleri tarafından karşılanır. Burada bir bölükten sorumlu olan Hacı Emin, daha sonraki aylarda asıl adı Asif İştîp olan bir Türk subayla tartışır. Tartışma konusu da gelen gıdanın eşit dağıtılmasıydı. Hacı Emin, gelen yiyeceklerin herkese eşit olarak dağıtılmasını istiyor ve askerler arasında tercih yapmamasını söylüyordu. Daha sonra Karadeniz'e yakın stratejik bölgelerde topçu görevlisi olarak hizmet etti. Burada da Ruslarla yapılan top düellosuna katıldı. Hacı Emin'in 46. Bölük'te tanıştığı Iraklı üç subay olan Fehmi Said, Selahaddin es-Sebbağ ve Muhammed Selman, 1941 yıllarında Irak'ın liderlerinden oldular. Tanıştığı diğer Iraklı arkadaşı Resid Ali el-Keylani de Irak Hava Kuvvetleri Başkomutanı olacaktı.

Osmanlı ordusunda iken, ordudaki Arap askerier ile birlikte diğerleri ile tanışır. Kaynaklar onun Şeyh Şamil'in torunu Said Şamil ile bu dönemde tanıştığını kaydeder. Bu yıllarda arkadaş olan Hacı Emin ve Said Şamil hayatlarının daha sonraki mücadelelerinde sık sık bir araya gelirler. Said Şamil de Filistin Davası'nı ondan öğrenir ve ona her zaman için destek verir. Said Şamil, 70'li yıllarda Türkiye'de yayımlanan "Sebil" dergisinde yazdığı makaleler ile Filistin Davasına ve Hacı Emin'e desteğini sürdürür. Said'in bu makaleleri daha sonradan "Yahudi Davası ve Filistin" adıyla kitaplaştırılır.

Askerlik dönemlerinde Kudüs hep gözünde tüter. Günlüğüne yazdığı bir şiirde şöyle der: "Ne zaman Kudüs'ü hatırlasam gözlerimden yaşlar akar." Osmanlı Parlamentosu'nda bulunan me-

bus akrabalarından kenti hakkında bilgiler alır. Amca oğulları Hacı Emin'in İngilizlerin Kudüs'ü işgal etmeye yönelik hedefleri ve Siyonistlerin amaçları hakkında detaylı dökümanlar sunarlar. Ayrıca Meclis-i Mebusan'da bu konuda yapılan tartışmalardan da haberdar ederler.

KUDÜS'E DÖNÜŞ VE İNGİLİZLERİN KUDÜS'Ü İŞGALI

Hacı Emin savaş esnasında hastalanır ve hastalığı üç ay boyunca sürer. Bu sırada da İngilizlerin ve Yahudilerin Kudüs'e yönelik sinsi planlarını uygulamaya sokacaklarını anlayınca 26. 2. 1917'de Türkiye'den Kudüs'e döner. 09. 12. 1917 tarihinde Filistin'in işgaline ve Kudüs'ün İzzet Paşa tarafından teslim vesikası'nın İngilizlere verilmesine tanıklık eder. Filistin'in İngiliz Mandaterliği altına girmesi ve Balfour Deklarasyonu'nun ilanıyla dini ve siyasi faaliyetlerine hız verir. Hacı Emin'in bu dönemlerde, *Osmanlıcılığı* savunması ve Filistin'e sahip çıkması her nedense hayatını kaleme alan Yahudi ve İngiliz yazarlar tarafından bir çelişki olarak lanse edilir.

Kudüs'e döndüğü aylar için Hacı Emin, doğmakta olan Filistin kurtuluş hareketinin liderlerinden biri oldu. Filistin davasını desteklemek için 1918'in Müslüman-Hristiyan Cemiyeti ve el-Münteda el-Edebi (Edebi Kulüp) ile birlikte kurulan Filistin'de ilk siyasi teşkilâtı "en-Nâdi'l-Arabi" başkanlığına seçildi. Üç örgüt şu fikirlerde birleşiyordu: "Filistinliler, en az 1300 yıldır bu toprakların sahibi olan asıl Filistin sakinleridir ve bu nedenle Siyonistlerin meşru bir iddiası yoktur." Silahlı mücadele ile istiklallerine erişebileceklerine inanan Edebi Kulüp'ün taraftarları, Kudüs'ün dışında şubeler açmayı da başaracaklardı. Kadrosu genç insanlar, öğretmenler ve sabık Osmanlı su-

baylarından oluşuyordu. Kudüs'ün işgali (1917) ve Siyonistlerin Balfour Bildirisi'nin birinci yıldönümünde şehirde yaptıkları nümayişler (1918) Filistinlileri hayli tedirgin etmişti. Bu gelişmeler karşısında Filistinli eşraf, Hacı Emin el-Hüseyni ve başlarında belediye başkanı Musa Kazım el-Hüseyni olduğu halde Kudüs'ün işgal kuvvetleri valisi Ronald Storrs'a bir protesto notası verdiler.

Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'ye yapılan tefviz ve bu tefvize dayanarak Yahudiler hesabına İngiltere tarafından tertiplenen icraatı

tedkik etme fırsatını bulan bir Fransız hukukçusu o sıralarda yazdığı bir yazıda durumu aynen şöyle vasıflandırdı: "Balfour Deklarasyonu gibi Milletler Cemiyeti tarafından da alınan karar, Filistin Araplarını gülünç bir durumda "Yahudi olmayan cemaat" diye tavsif etmektedir. Şu ifadeden memleketin asıl sakinlerinin Araplar değil Yahudiler olduğu intibâî hâsıl olmaktadır. Aynı zamanda mandater devlete tahmil edilen bu himaye ile kat'i bir şekilde Yahudilere milli bir yuva kurması, Yahudi mülte-

cilerin çoğalması ve Siyonist teşkilâtını devlet içinde devlet haline sokması istenmektedir. Bütün bunlara ilâveten bu tefviznâme memleketin hukuki ve hakiki sakinleri olan Arapları mutlak bir ihmâl halinde güçlü sayacak kadar garip bir muhteva taşımaktadır. Bir milletin idaresine kan ve demir ile tecavüz etmek ve sahip olması tabii bir hak olan istiklâlden böyle adi ve çirkin şekilde onu mahrum kılmağa kalkışmak düpedüz alçaklıktır."

Bu atmosfer içinde Ocak 1919'da ilk "Filistin Konferansı" Kudüs'te toplanır. 30'a yakın delegenin iştirakiyle toplanan "Filistin Konferansı'nın ilk faaliyeti Paris'teki barış görüşmelerine gönderilmek üzere uzunca bir muhtıranın kaleme alınmasıdır. "Filistin Konferansı"larının üçüncüsü -ikini-

cisi yapılmamıştır- 13 Aralık 1920'de Hayfa'da toplanır. Filistin'deki yönetimin "gayrimeşru" olduğunun vurgulandığı bu konferansta Milletler Cemiyeti çerçevesinden halkın temsili gücünün naksedildiği bir düzenleme talep edilir. Siyonist uygulamalar ve saldırılar kınanır, Musevi göçünün durdurulması istenir. Konferansı takiben İngiliz işgalcilerine "gözdağı" verilmek üzere protesto yürüyüşleri yapılır, yazılı propagandaya da ağırlık verilir.

FİLİSTİN OSMANLIYA HASRETTİR

Seyh Şamil'in torunu *Said Şamil*, Milletler Cemiyeti'nden (Cemiyet-i Akvam) bir heyetin 1920 yılında Filistin'e gelerek oradaki gelişmeleri incelediklerini ve bu esnada Hacı Emin el-Hüseyini ile buluştuklarını kaydeder ve şu önemli olaya yer verir: "Filistin'i temsil eden teşekküllerle Milletler Cemiyeti adına gelen bu heyet arasında yapılan bir toplantı tarihi bir tezahüre sahne olmuştu. Filistin İslâm Teşkilâtı reisi büyük Müftü Emin el-Hüseyini milli bir lider sıfatıyla, İngilizlerin Yahudilerle sinsi sinsi kurdukları işbirliği neticesi Filistin Müslümanlarına karşı reva gördükleri çirkin tecavüzlerin vakialara dayanarak perde perde açıklamasını yaptıktan sonra, Milletler Cemiyeti'ni temsil eden bu heyetin huzurunda aynen şunları söylemiştir: *"Filistin halkı bugün bir küll olarak Osmanlı hâkimiyeti devrini tahassürle anmaktadır!.."* Müftü hazretlerinin bu hitabı yalnız Arap Âlemi'nde değil, bütün İtilâf Devletleri merkezlerinde de bombavâri patladı.

Milletler Cemiyeti'nden gelen heyet geri döndükten sonra hazırladığı raporu altı madde halinde formüle eder. Raporda en çok dikkati çeken husus, bu heyetin "Büyük Suriye"ye hatta yakın doğunun (Ortadoğu'nun) tümüne şâmil bir Amerikan mandası teklif etmesi olmuştur. "Büyük Suriye"den maksat, Sina Çölü'nden Musul'a kadar Arap yarımadasının kuzeyini kaplayan geniş sahadır. Tarihçiler "Büyük Suriye" derken Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye, Irak ve Harran bölgelerinden bahsederler. Raporun birçok yerinde kullanılan Suriye tabiriyle bu bölgelerin hepsi kastedilmektedir. Bu formülün üçüncü maddesi aynen şöyledir: "Sulh konferansı tarafından 30 Ocak 1919'da alınan ve bize verilen talimata dercolu-

nan kararda der ki, Türk ülkesinden kat'i bir şekilde ayrılacak bölgelerin durumunu tavzih ederken, oralara vasi olarak gelecek devletin intihabında her şeyden önce oralarda yaşayan toplulukların isteği gözetilecektir."

KUDÜS MÜFTÜLÜĞÜ VE MÜCADELE DOLU YILLAR

Hacı Emin el-Hüseyini, bu sırada halk arasında yeni yeni başlayan direniş hareketlerini yönetti ve 1918-1919 ayaklanmalarında büyük rol oynadı. "Fedâiyyûn" adlı küçük grupları organize etmeye başladı. 17 Haziran 1919'da Halilürrahman'a gelen King Kreyn Amerikan araştırma heyetini protesto mahiyetinde bağımsızlık gösterileri yapıldı. Bu faaliyetlere önderlik ettiği ve Balfour deklarasyonuna karşı çıktığı gerekçesiyle İngilizler tarafında tutuklandı. 1920 yılı Nisan ayında Kudüs ayaklanmaları sırasında suçlu görüldüğünden tekrar takibe uğradıysa da Şam'a kaçmayı başardı ve Filistin halkı için bir vatan temin etme mücadelelerini orada sürdürdü. Suriye'nin istiklâli sırasında altı ay burada bulundu ve Fay-sal b. Hüseyin zamanında faaliyetlerine devam etti. Kısa bir süre sonra İngiliz Yüksek Komiserliği'nin af çıkarması üzerine de Kudüs'e geri döndü.

21 Mayıs 1921'de üvey kardeşi Kudüs Müftüsü Kamil el-Hüseyini'nin ölümü üzerine Hacı Emin el-Hüseyini genç yaşta müftülük makamına seçildiği zaman, dağlarda İngilizlerle Yahudilere karşı teşkilât kurmakla meşguldü. İngilizler başkaları gibi o'nu da avlayabileceklerinden emin, bu tayine muhalefet göstermediler. 1922'de "el-Meclisü'l-İslâmi el-A'lâ" başkanlığına seçildi ve Filistin'de müstakil bir kuruluş halinde çalışarak bölgedeki vakıf arazilerine sahip çıktı. Bu dönemde bölgede yetimhâneler, spor merkezleri, hayır kurumları ve şer'i mahkemeler kurdu. 1928 ve 1929 yıllarında Yahudilere karşı Müslüman halkın ayaklanmasında oynadığı rol onu tartışmasız Filistinlilerin lideri yaptı.

Bu arada toplanan Filistin İslâm Kongresi zamanla bir müessese haline geldi ve milletlerarası siyaset alanında ağırlığı hissedilen bir teşkilât oldu. Filistin davasına umumi bir hüviyet kazandırmak amacıyla Kudüs'te toplanan Dünya İslâm Kongresi'nde (7-12 Aralık 1931) Filistin'in bağım-

sızlığı istendi ve başkanlığa Emin el-Hüseyni getirildi. Daha sonra benzer toplantılar Mekke, Ka-raçi, Bağdat, Amman ve Mogadişu'da tekrar edildi.

1933 yılında Kudüs'te Mescid-i Aksa adıyla bir İslâm üniversitesi kurma çalışmaları başlatıldı: bu amaçla birçok Arap ve İslâm başşehir ziyaret edilerek bağışlar toplandı. Hacı mali işlerin sorumluluğuna dava arkadaşı olan İzzet Derveze'yi getirdi. Bu sırada Yahudiler büyük paralar karşılığında Kudüs ve civarında araziler satın alıyorlardı. Müftü Emin el-Hüseyni, bu arazi komisyoncuları ile mücadele edebilmek için "Emr-i bi'l Ma'ruf" cemiyetleri kurdu. Yahudilere toprak satanlara karşı amansız bir mücadele başlatıldı: Filistin'in her tarafına vâizler gönderilerek bu kişilerin günahkâr olacağı üzerinde duruldu. Toplanan paralarla araziler alındı ve tekrar Yahudilere satılmaması için vakıflara bağlandı. Emin el-Hüseyni, 1935'te kuzeni Cemal'in başkanlığında bir Filistin Arap partisinin kurulmasına yardım etti.

Hacı Emin el-Hüseyni'nin siyasi yönünü ele alan araştırmacılar 1921-1937 tarihleri arasında fazla faal olmadığını iddia ederler. Ancak, Büyük Müftü'nün hayatını dini yönüyle de inceleyenler onun bu dönemlerde Filistin Davasını uluslararası kamuoyuna tanıtmak için nasıl didindiğini ve Mescid-i Aksa'nın onarımı için neler yaptıklarını çok iyi bilirler. İngiliz arşivlerinden Hacı Emin el-Hüseyni ve İzzet Derveze'nin bölgede İslâmi Hareket tohumlarını ilk eken kişiler olarak vassfedilirler.

Her geçen gün İngilizlerin desteğiyle Filistin'e Yahudi göçü artıyordu. Buraya getirilen mültecilerin bir kısmı kurulan fabrikalara yerleştirilirken, diğer bir kısmı da serbest tesis edilen köylere yerleştirilerek toprağa sahip duruma sokuluyorlardı. Buna karşı çıkılmadığı takdirde, zamanla İsrail Devleti'nin bir emrivâki halinde kurulması tabii idi.

Ne olursa olsun mücadeleye itilmekten başka çare kalmıyordu. Müftü Emin el-Hüseyni'nin idaresi altında alınan kararlar protesto gösterileri yeniden arttı. El-Halil, Soyad, Yalta, Nablus, Hayfa gösterileri birbirini takip etti. Bu suretle Müslüman Filistin baştanbaşa kaynamaya başladı. Müftü Emin el-Hüseyni'nin kanaati sarıhdı: "Ağır fedakarlıklar pahasına da olsa İsrail Devleti'nin

kurulmasına mani olmak için Filistin topraklarının Yahudi göçünün kanlı bir mezar haline getirilmesi şarttır. Filistin halkının ırsi şecaati ve bugünkü nüfus çoğunluğu komşuları tarafından silah yardımıyla desteklendiği takdirde, bunu kendi varlıklarıyla takip ettirmeleri kabildir. Yarın nüfus çoğunluğu Yahudilerin lehine kayarsa yalnız Filistinliler için değil, bütün Arap varlığı da he-saba katılsa başına gelen felaketi telâfi kabil olmayacaktır."

TEKRAR EDE GELEN "BARİŞ" OYUNLARI

Filistinlilerin gösterdikleri tüm mücadeleye rağmen Filistin'e Yahudi akını sel halini alınca, bütün sorumluluğu sırtlanan Büyük Müftü silaha başvurmaya karar verdi. Bu karara Filistin'in bir milyon Müslüman halkı yekvücut olarak icabet etti. 1936 Nisan başlarında protesto mahiyetinde başlayan bu direnme, İngilizlerin silaha dayanan şiddetli müdahalesi karşısında milli bir savaş halini aldı. Filistinli savaşçılar tarafından mükemmel bir şekilde tatbik edilen gerilla müdafaa metodu, İngilizlere ağır zayıata mal olunca Yahudileri korkuttu, İngilizleri de telaş bürüdü. Bunun üzerine İngiliz Dışişleri Bakanlığı zor durumda kaldıkları zaman oynaya geldikleri siyasi "barış" oyununu yeniden devreye soktular. Barışçı yollarla bir anlaşmaya varılması için Arap hükümetlerinin Filistinli direnişçilere müdahalesi ve yatıştırma- ları rica olundu. Bu hususta bir Fransız yazarı bakın o dönemde ne diyor: "Arap kral, emir ve liderlerin, bir karşılık almadan İngiltere hesabına harekati durdurmaya kalkışmaları, düpedüz Arap davasına yönelik adi bir ihanetti."

Müftü Emin el-Hüseyni tarafından başlatılan savaşın altı aylık bilançosu, Filistinliler hesabına 16 bin şehide mal olduğu söylenir. İngilizlerle Yahudilerin zayıatı bu sayıyı bulmamakla beraber ondan çok az da değildi. Savaş sürdükçe, Filistinlilerin savaş hüneri ve savaşma kudreti o nispette artıyordu. İşin İngilizleri şaşırtan, Yahudileri de ürküten tarafı bu idi. Altı ay süren grevden sonra Yahudi göçünü durdurma sözü veren İngilizler daha sonra sözlerinden döndüler. Grevde öncülük edenleri de ya öldürdü, ya sürgün etti, ya da hapse attılar.

Maalesef bu dönemlerde, Filistin davasıyla

yalnız Türkiye değil, Arap hükümetleri de canu gönülden alakadar olamıyorlardı. Bundan seksen yıl önce, Arap dünyası bugünkü gibi petrol denizi içinde boğulurcasına yüzmüyordu. Bilakis Arap âlemini başka bir inanç ve korku sarmıştı. O da İngiltere'nin her şeye kadir ve hâkim olduğu kanaati idi. Tıpkı bugün Amerika'ya duyulan kanaat gibi. Londra hükümeti şeytanca metotlarla Arap liderlerini kendine bağlamasını biliyordu. Filistin davası lehinde Arap basınında parlak manşetler altında çıkan yazılar, Filistin uğruna yapılan ve şehirleri sarsan halk gösterileri maalesef cumhuriyet uyutmak ve yönetimde bulunan zevatın prestijlerini korumaktan başka bir işe yaramıyordu. İngiltere'yi en çok Filistin telaşlandırıyor. Orada tansiyon fazlaca yükseldimi, derhal Londra hükümeti başta Filistin temsilcileri olmak üzere her taraftan Arap liderlerini davet eder veya durumu yerinde tetkik etmek üzere Filistin'e fevkalade bir komisyon gönderirdi. Bu durum İsrail terör örgütleri katliamlarını arttırdığında görmezlikten gelinir ancak Filistinliler üstün konuma geçince daimi başvuru olan metod olurdu. Londra'da yapılan toplantıların sayısını bilmek imkansız. Milletler Cemiyeti tarafından gönderilen komisyonların ise haddi hesabı yok.

İngiliz maskesi giymiş ve Filistin idaresine el koymuş Yahudiler tarafından Araplara karşı yapılmadık düzenbazlık ve katliam kalmamıştı. Bunları görmemeye imkân yoktu. Bundan dolayı gelen heyetler ister istemez Filistinlilere karşı yapılan haksızlığı ve katliamları yarım ağızla itiraf etmek mecburiyetinde kalıyorlardı. Fakat, ne şiş yansın, ne kebab şeklinde yapılan arabulucu teklifler Filistinlileri tatmin edemezdi. Bunu onlar da biliyorlardı. Netice olarak Araplar biraz oyalanmış, İngiliz Hükümeti biraz nefes almış, İngiliz Dışişleri Bakanlığı da kamuoyunu aldatmak için bir "Beyaz Kitap" daha neşretme fırsatı bulmuştu.

Müftü Emin'in kardeşi Abdülkadir el-Hüseyni başkanlığında kurulan "Mukaddes Cihad Askeri Birliği" İngilizler'e karşı yapılan protesto hareketinin (19 Nisan 1936) mesuliyetini yükledi. Protesto hareketinden sonra Kudüs'te Filistin'deki bütün siyasi grupların katıldığı bir toplantıda, Yahudi amaçlarının gerçekleşmesini sağlayan Balfour planının kaldırılmasını, Arap ve Yahudiler-

den meydana gelen bir Filistin hükümetinin oluşturulmasını isteyen "el-Lecnetü'l-Arabiyye-tü'l-Ulyâ li-Filistin" kuruldu (25 Nisan 1936). Konsey başkanlığına getirilen Emin el-Hüseyni, İngiltere'den gelen Lord Peel başkanlığındaki heyetin 9 Temmuz 1937'de kararlaştırdığı Filistin'i taksim planını reddetti.

MUHASARA VE KUDÜS'TEN KAÇIŞ

Mısır'da, Irak'ta ve Suriye'de devlet idarelerine hâkim olan Arap liderlerin gülünç bir durumu vardı. Bunlar bir taraftan galeyan derecesine ulaşan halklarının hışmına uğramamak için onları hoşnut edecek çıkışlar yaparken, beri taraftan da bu yaltaklanmanın en hazin tarafı, Batı kültürüyle büyüyen sözde bu zevatın bizde olduğu gibi din alimlerine karşı duydukları derûni muhalefetti. Bunlar, Müftü Emin el-Hüseyni'nin önderliğini bir türlü hazmedemiyorlardı. Fakat, Müftü'yü devre dışı bırakacak ortada kimse de yoktu. Yahudiler de İngilizler de bunu biliyorlardı. Bu dönemden sonra Araplar da, İngilizler de ve Yahudilerin baskısıyla Amerikalılar da yeni Filistinli liderlerin yetişmesi için yol uzun olsa da kolları sıvadılar.

İngiltere'nin taksim planı her tarafı allak bulak ediyordu. Bu heyecandan istifadeyle Müftü'nün tekrar yeni bir hareket başlatmasından kuşkulanıyordu. Bölgede yayımlanmakta olan Yahudi gazeteleri telaş içindeydiler. Dost ve düşman herkes bilinç altında mühim bir hadisenin patlamak üzere olduğunu seziyordu. Bu haleti ruhiye içindeki İngilizler, Filistin'in her tarafında gece baskınları düzenleyerek Filistinlileri tutuklamaya başladılar. Tutuklananlar arasında yüksek İslâm Meclisi azaları olan alimler, yüksek Arap heyeti azaları, Filistin'de yayımlanan gazetelerin başyazarları ve milli dava ile alakadar şahsiyetlerin hepsinin tutuklanarak Hint Okyanusundaki Şeyssel Adaları'na gönderildikleri duyuldu. Tutuklanamayan yegâne şahsiyet, Müftü Hacı Emin el-Hüseyni idi.

Emin el-Hüseyni, 29 Temmuz 1937'de "el-Mecîsü'l-İslâmi el-A'îd" başkanlığından alındı. Hemen arkasından İngilizler tarafından tutuklanmak istendi. Ancak o, Mescid-i Aksa müştemilâtından Memlûk Sultanları tarafından inşa edilmiş

kalevâri, son derece metin bir binada ikâmet ederdi. Aynı binada Yüksek İslâm Meclisi; Filistin'in Yüksek Arap Heyeti Merkezi ve Müftü'nün ikâmetgâhı olan hususi dairesi vardı. Eski dizaynda koridorları dolambaçlı bir binayı ani bir şekilde işgal kolay değildi. Üstelik, içinde icabında sakinleriyle beraber binayı Alemdar Mustafa Paşa gibi uçurmaya kadir korkunç bir müdafî vardı. Bunun için İngilizler binaya girmeye cesaret edemediler.

Fakat bir tarafını geniş bir askeri kadro ile muhasara etmekten de kendilerini alamadılar. Mandater Devletin dini ve milli müesseselere hürmette bulunması Milletler Cemiyeti tarafından kendilerine verilen manda beratında meşruttu. Arap Devletlerinin buna dayanarak Cenevre'deki Milletler Cemiyeti'ni harekete geçirmesi lâzımdı. Müftü, bu icraatı için üç hafta binada mahsur bekledi. Burada kendine ve teşkilâtına ait gizli evrakı yok ettikten sonra beklenmedik bir şekilde Lübnan'da ortaya çıktı. Bu olayı İngilizler de, Yahudiler de herkes gibi radyoya akse-den yayından öğrendiler. Müftü, kendisini bir etten duvar gibi saran İngiliz askerlerden nasıl kaçıp, kurtulabilmişti? Filistin'in her tarafında kurulan barikatları nasıl aştı? Lübnan sınırındaki kontrollerden nasıl geçti? Bütün bunların cevabı Filistin davasında Müftü'nün hayatı gibi esrar perdeleri gerisinde kalacaktır...

Müftü'yü takiben birçok Filistinli şahsiyet can kaygısıyla komşu Arap memleketlerine iltica etmek zorunda kaldılar. Bu uzaklaşmaların Filistin mücadelesi üzerindeki tesiri menfi oluyordu. Vakıa Lübnan Dağları'nda kendine has bir karargâh idame ettirmeye çalışıyordu. Fakat, bütün bunlar onun Filistin'de bıraktığı boşluğu doldurmaya kâfi gelmiyordu. Buna rağmen İngilizler tarafından ihdas edilen bu sorun Filistin'de milli savaşın tekrar alevlenmesine mani olamadı. Bu kez yeniden başlatılan savaşın idaresini Müftü'nün kardeşi *Abdulkadir el-Hüseyni* ele aldı. Gerilla metodunun üstadı olan bu genç mücahid, az bir zaman zarfında İngiliz kuvvetlerinin merkez edindikleri şehirlerle bazı müstahkem mevkiiler hariç, bütün Filistin'i kontrolü altına almaya muvaffak oldu. Bununla baş edilemeyeceğini anlayan İngilizler yeniden bildik "barış siyaseti" metoduna başvurdular. Londra'da Arap liderlerle toplantılar tertip

ettiler. Vaatlerde bulundular ancak sonuç yine elde var sıfırdı. Ne çare ki, Arap liderler bu hakikati bir türlü anlayamıyordu. Anlamak da istemiyorlardı. Onların nazarında İngilteresiz bir şey olamazdı. Söverler, sayarlar, peşinden de giderlerdi.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, HITLER VE BOSNA ORDUSU

Eylül 1939'da Alman ordularının hücumu geçişiy-le beklenen İkinci Dünya Savaşı fiilen başlamış oldu. Görünüşte bu savaş, bedbaht Polonya'ya yönelikti. Hakikatte ise, İngilizlerle Fransızlar tarafından, Birinci Dünya Savaşı'nda yapılan siyasi hataların mukadder neticesi idi. İnsanlığın 20. medeniyet asrında ardı ardına hortlayan bu vahşet gösterisinden bu kerre de faydalananlar Yahudiler oldu. Onun için, Yahudiliğin "tuzsuz hamur bayramı"na göz göre göre Filistinliler kurban ediliyordu. Emin el-Hüseyni, mücadelesi esnasında Yahudi terör örgütleri olan Hanagah, Irgun ve Stern'in her lahza aradıkları ve hayatına kastetmek istedikleri biriydi.

Filistin'den Lübnan'a iltica mecburiyetinde kalan Müftü, 2. Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Bağdat'a çekilmiş, İngiliz güçleri tarafından Irak tekrar işgal edilince Tahran'a geçmişti!.. Rus, İngiliz ve Amerikan kuvvetleri İran'ı istilâya başlayınca, Müftü Türkiye'ye gelmek istemiş, fakat bu isteği Halk Partisi hükümeti tarafından reddedilince, çarnâçar Türkiye, Bulgaristan ve İtalya üzerinden 1941'de Berlin'e gitmek zorunda kalmıştı. Mayıs 1945'e kadar burada kalan Emin el-Hüseyni, yayımladığı bildirilerle Arapları Yahudi ve İngilizler'e karşı ayaklanmaya çağırdı. Almanya'da kaldığı sürece bir Müslüman olarak nasyonal sosyalizme en ufak bir sempati duymadı. Naziler'in işgal ettiği ülkelerden Filistin'e Yahudi göçünü engellemeye çalıştı. Almanlar da İngiliz idaresi altındaki Müslüman cemaatleri etkilemek ve onları İngilizler'e karşı kışkırtarak Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek için Emin el-Hüseyni'yi desteklediler.

Hacı Emin el-Hüseyni bu dönemde iki kez Hitler ile görüşme imkanı buldu. Görüşmelerinde konular genelde dünyanın gidişatı ve İslâm üzerine yapılıyordu. *Ali Ulvi Kurucu* hoca hatıratında *Hacı Emin el-Hüseyni* ile Hitler arasında geçen bir

diyaloga yer veriyor. "Emin el-Hüseyini İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya gitti. Hitler ile görüşmesinde ona şunları söylüyor: "Osmanlı'nın Arap aleminden istifadesi, faydası yoktu. Bilhassa Hicaz bölgesine asırlar boyu hayrat götürdüler. Onların geçimini temin ettiler. Biz ne yazık ki onların kıymetini bilemedik. Biz hayırsız evlat gibiydik, onlar hayırsız evladına bakan baba gibiydiler." Hacı Emin Berlin'de iken Avrupa, Sırların Boşnakları katlettikleri haberleri ile sarsılır. Müftü, hiçbir askeri gücü bulunmayan Boşnakların katliamdan tek kurtuluş yolunun düzenli bir ordu olduğuna karar verir ve Hitler'den bir Boşnak ordusu kurulması için askeri yardım ister. Hitler, Hacı Emin'e "Ben ne Bolşevik Rusya'dan, ne Amerikan emperyalizminden ne de Yahudilerden korkuyorum. Fakat, en büyük korkum İslâm'ın gücüdür" der ancak buna rağmen Müftü'ye istediği yardımı yapar. Müftü de bir yıl içinde düzenli bir Boşnak ordusu kurar ve böylece Boşnaklar büyük bir katliamdan kurtulmuş olurlar.

İkinci Dünya Savaşı esnasında İngiltere Yahudilere kapılarını tamamen açıyor, Yahudi terör örgütlerini Filistinlilere karşı silahlandırıyor, ayrıca onlara gerilla tarzı savaş öğretiliyordu. Buna ilâveten müstakbel İsrail ordusuna temel olmak üzere Moshe Dayan'ın kumandasında 6 bin mevcutlu ve en modern Amerikan silahlarıyla donatılmış savaşçı bir lejyon kuruldu. Bu suretle 5 yıl aşan Dünya Harbi müddetince özlenen İsrail Devleti hesabına İngilizler, Amerikalılar ve Siyonistler el ele vermiş sessiz sedasız hazırlık yapıyorlardı. Bunun için bilhassa Amerika'da General Morgan'ın başkanlığında UNRRA adını taşıyan cemiyetler kuruldu. Meçhul Yahudi göçü hesabına varlıklı Amerikalıların durup dinlenmeden paraları sızdırılıyor ve Siyonist teşkilâtın kasasına devrediliyordu.

İNGİLİZ-AMERİKAN İTTİFAKI VE BM'İN TEŞEKKÜLÜ

Dönemin ABD Başkanı Ruzvelt'in ölümünün ardından yerine geçen yardımcısı Truman, Yahudilere istediği her konuda desteğini esirgemedi. Truman'ın Yahudi'den daha çok Yahudi olduğu belirtiliyordu. Böyle bir ortam içinde İngiliz-Amerikan heyeti teşkil edildi ve yola çıkarıldı. Bunla-

rın ilk durağı kaynamakta olan Filistin oldu. Heyetin hedefi Filistin halkını silahtan arındırmaktı. Bunun için 2. Dünya Savaşı boyunca çaba sarfedildi. Ancak, her iki ülkede sözde "Barış siyasetleri" adı altında Filistinlileri şiddete başvurmamalarını ve silahlardan arınmalarını telkin ederken, el altından da Yahudi terör örgütleri silahlarla donatılıyordu. Yine dönemlerde Cenevre'deki Milletler Cemiyeti kapatılmış, onun yerine, bir Yahudi merkezi olan New York'ta Birleşmiş Milletler (BM) müessesesi kurulmuştu. Buraya Araplar dahil, istiklaline kavuşan küçük milletler de girme imkanını buluyorlardı. Filistin sorununun bir gün başlarında patlayacağını düşünen Arap liderler BM'den medet ummaya başladılar. Hiçbir imkân seferber edilmeden, Filistin'in kaderi Araplar tarafından BM'nin insafına bırakıldı. Bir zamanlar, Türkiye'nin Musul-Kerkük ihtilafından feragat ettiği gibi..

O sıralarda BM mali bakımdan tamamen Amerikan hazinesine bağlı idi. Bu yüzden tarafsız olması gereken bu kuruluş üzerinde Amerika'nın etkisi mutlak idi. Bu nüfuza istinaden, allem edildi kalem edildi ve komisyona "sekizler takriri" suni bir taahhülle kabul ettirildi. Bu taahhüt 13 muhalif ve 17 çekimser oya karşı 25 oya dayanıyordu. Siyasi Komisyon'a zorla kusturulan bu karara dayanılarak 29 Kasım 1947'de BM'de genel toplantı yapıldı. Bu toplantı tarihi bir facia idi. Idareciler pısmış, hukukçular bunalmış, azalar da hükümetleri nezdinde yapılan baskılarla kendilerine yağdırılan haysiyet kırıcı talimat muvacehesinde ruhen ıstırap içerisindeydiler. İşte böyle boğucu bir atmosfer içinde ve siyasi komisyonda denemesi yapılmış, düzme bir çoğunlukla, BM adına Filistin'in taksimi kararlaştırıldı. Bu suretle tarihi bir trajedinin ilk faslı kapanmış oldu.

MISIR'A KAÇIŞ VE SON BÜYÜK HAMLE

Müftü Hacı Emin el-Hüseyini İkinci Dünya Savaşı'nın sonucu belli olmaya başlayınca Fransa'ya kaçtı. Ancak Fransızlar tarafından tutuklanarak Paris'te bir yıl boyunca göz hapsinde kaldı. Bu sırada İngiltere, Yugoslavya ve Amerika, Emin el-Hüseyini'nin savaş suçlusu olarak yargılanması için teslim edilmesini istedilerse de Fransa onu vermeyi reddetti. Emin el-Hüseyini sonunda Mi-

sır'a kaçmayı başardı (1946). 11 Haziran 1946'da Kahire'de Arap Birliği'nin kararıyla kurulan "el-Hey'etü'l-Arabîyyetü'l Ulyâ li-Filistin"e başkanlık eden Emin el-Hüseyni kısa zamanda Kudüs, Şam, Beyrut, Bağdat ve Karaçi'de bu teşkilâta bağlı olarak Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika'da temsilcilikler kurdu.

Müftü Hacı Emin'in yapmaya mecbur kaldığı bu hicretlerin her biri başlı başına bir dramdı. Müttefik kuvvetlerinin dehşetengiz saldırı karşısında çöküntüye uğrayan Hitler Almanyası'nın enkaz yığınınından sıyrılıp çıkması ve bilhassa şahsiyetini hedef alan Yahudi, İngiliz ve Amerikalılar tarafından yapılan takibatı yarıp beraberinde bulunanlar ile birlikte, sağ salım Kahire'ye gelmesi mucize misali bir tasarruftur. Müftü'nün Mısır'a bu beklenmeyen gelişi, Arap âlemini heyecanlandırdı. İşte bu heyecan onu savaş suçlusu töhmetiyle isteyen İngiliz ve Amerikan ısrarına karşı Kahire hükûmetine reddetme cesaretini verdi. Bütün Arap devlet liderleri şahsen Müftü Emin el-Hüseyni'den ürkerlerdi. Bunlar arasında Müftü'yü ferden seven, mücadelesine saygı duyan, maddi ve manevi onu desteklemekten zevk alan yegane şahsiyet Suudi Arabistan kralı Abdülaziz es-Suud'du.

Birleşmiş Milletler (BM) teşkilâtının 29 Kasım 1947 tarihinde benimsediği Filistin taksim planı engellenmeye başlandı. Emin el-Hüseyni, bütün bu teşkilâtların masraflarını karşılamak üzere *Beytül-mâl el-Arabi* adıyla bilinen bağımsız bir fon oluşturdu. Hacı Emin BM'nin, ABD'ni ve İngiltere'nin Filistin'de bir Yahudi Devleti'nin kabul edeceklerini anlamıştı. 1948 Ekiminde Lübnan'da toplanan Müslüman liderler başbaşa verip BM tarafından alınan karara tedbir ararken, Filistin davasına her yönüyle vakıf olan Müftü'yü dinlememeleri fahiş bir hata sayılırdı. Bundan dolayı, ister istemez, Hacı Emin'in bu toplantıya davet edildiği görüldü. Filistin Müftüsünün görüşü açıktı. O, Arap ve Müslüman liderleri arasında Yahudi lobisinin ve dolayısıyla Siyonistlerin İngiliz ve Amerikan politikacıları üzerinde tesirlerini fiiliyatla ölçmüş bir şahsiyetti. Bu itibarla toplantıda yaptığı konuşmada liderlerden sadece şunu istedi: "Hiçbir zaman ne İngilizler ne da Amerikalılar ordularınızı harekete geçirmek sûretiyle sizin, Yahudileri denize dökmenize imkân vermezler.

O halde yok yere başınıza gaile çıkarmakta mana yok. Siz şeklen ihtiyatta kalın. Fakat bütün imkanlarınızı kullanarak, İngilizler ve Amerikalıların Yahudilere yaptıkları gibi, bize silah ve mühimmat temin eden uzmanlarınızı gönderin ki, nefs-i müdafaa için halkımızı koruyalım." Müftü'nün bu teklifi Arap liderlerin hoşuna gider ve teklifi kabul ederler. Hatta bunun için Hacı Emin'den taahhüt dahi alınır. Arap devletleri üyeleri Lübnan'da Müftü'nün yeni başlatacağı hareketi desteklemeyi müştereken karara bağlarlar.

Müftü'nün daha sonra yaptığı açıklamalardan da anlaşılıyor ki "Filistin Yüsek Heyeti" mücahidlerinin bir an önce silahlandırılması için uçaklar vasıtasıyla gizlice silahların gönderilmesi ihmal edilmemişti. Filistinlilerin bu cansiperâne gayreti Filistinlilerin tekrar derlenip toplanmalarına imkân verdi. Artık Filistin'in "mukaddes cihad gücü" fiilen harekete geçmiş demektir. Gerilla savaş taktiğinin şaheser bir gösterisi olan Yahudi hareket üslerini kadrolarıyla berhava etmeleri ameliyesi, Yahudi ve İngilizlerin gözleri önünde seri halde birbirini takip ediyordu. Hareketin başında Müftü'nün kardeşi Abdülkadir el-Hüseyni bulunuyordu. Filistinliler art arda zaferler elde ediyorlardı. Kudüs yolu üzerine çıkan Yahudi motorize güçlerini Diheyşe denilen bir geçitte 17 Mart 1948'de pusuya düşüren Abdülkadir el-Hüseyni, vurucu adlanan kişilerin büyük bir kısmını imha ettikten sonra yüzelliye bulan motorize araçlarını ele geçirmiş, üstelik üçyüzelli Yahudi fedaisini de esir etmişlerdi. Bu darbe, İngilizlerin otuz yıllık emek mahsulü olan Yahudi fedai teşkilatının yalnız maddi değil manevi değerini de hiçe indirmiş oldu.

İşte bunun üzerinedir ki, 23 Mart 1948'de Amerikan hükûmeti BM nezdindeki temsilcisi ağzıyla "Filistin'in taksim edilmesi kararından feragat edildiğini" ilan etme mecburiyetini duydu.

YİNE "BARİŞ SİYASETİ" OYUNU VE ARAP LİDERLERİN AFFEDİLMEZ İHANETİ

Emin el-Hüseyni'nin kardeşi Abdülkadir el-Hüseyni başkanlığındaki "Mukaddes Cihad Gücü"

hızla ilerliyordu. Ölüm kalım savaşı veren Filistinli mücahitler, çok kısa bir zamanda Filistin'in yüzde yetmişini ellerine geçirdiler. Yine bu ağır darbelerin tesiriyledir ki, İngilizler yeniden bildik "Barış Siyaseti Oyununu" uygulamaya soktular. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Mısır, Suriye ve Irak hükümetleri nezdinde ehven-i şer, Arap ordularının Filistin'e sevkini hem teşvik ve hem de istirham etme zaruretinde kaldı.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın bu teşviki üzerine Kahire'de toplanan Arap Devlet Başkanları, Dışişleri Bakanları ve Genelkurmay başkanları düşünüp danışmadan derhal Filistin'e müdahaleye karar verdiler. Bu müdahaleye tek karşı çıkan Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz es-Suud oldu. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın bu tertibine hukuki bir dayanak olsun diye, Arap devletleri genelkurmay başkanlarına da müşterek bir rapor yazdırıldılar. Bu rapora göre Yahudilerin hazırlanmış savaş kuvvetlerine karşı Filistinlilerin kendi başlarına mukavemet edemeyeceklerine göre, Arap ordularının işe müdahale etmeleri zarureti ileri sürülüyordu. Halbuki Filistin halkı kendi imkânlarıyla kurmuş oldukları "Mukaddes Cihad Gücü"nü tecrübeli ilk hamlelerine karşı İngiliz ve Amerikan desteğine rağmen Yahudi güçlerinin çökmeye başladığını bizim sağır Arap liderlerden başka duymayan kalmamıştı.

Filistin halkının savaş kudretini takdir edemeyen ve İngilizlerin kendilerine kurdukları oyunun sonuçlarını idrakten aciz olan Arap liderleri en nihayet ordularını Filistin'e sokmaya karar verdiler. Bu arada, Ürdün Emiri Şerif Abdullah da Arap ordularına başkumandan olarak seçildi. Başta Ürdün lejyonu olmak üzere dört Arap birliği ayrı ayrı ilerlemeye başladı. En kuzeyde Suriye müfrezeleri Taberiye istikâmetinde harekete geçtiler. Onu Irak müfrezeleri iki kol halinde takip ettiler. Mısır müfrezeleri ise güneyde Han-Yunus'dan hareketle bir kol sahil boyu, Gazze istikâmetine Sedut, Süveydan ve Habrin'e çatalla- ma olarak sokuluyor, bir kol da doğrudan Bir-Sabik'te Halilurrahman'a doğru yol alıyordu.

Ürdün lejyonu ise Kudüs ve ona hemcivar Filistinli mücahitler tarafından kendilerine dayanak yaptıkları stratejik yaylalara Yahudilerden fazla Filistin mücahitlerini kovalamak üzere ya-

yılmaya başladıkları görülüyordu. Tam bu sırada Arap orduları başkumandanı sıfatıyla Ürdün Kralı Şerif Abdullah tarafından çok garip bir resmi emir beyan edildi. Bu emre göre Filistin mücadelesinin can damarı olan "Mukaddes Cihad Gücü" merkezi ve ona bağlı askeri teşkilatın fesh ve ilga olduğu ilan ediliyordu. Yine bu emirname ile Filistin mücahitlerinin silahtan tecridi talep edildiği gibi Filistin davasının ana merkezi olan Filistin Yüksek Heyeti'nin temsil salâhiyetinin tamamen ilga olduğu belirtiliyordu. Ürdün lejyonunun takındığı bu hâsımâne tavırla, Şerif Abdullah'ın yayınladığı bu manasız açıklama Filistin davasına tevcih edilmiş açık bir saldırıydı. Demek ki, kurtarıcılık şiarıyla Filistin'e koşan bu Arap kuvvetlerinin hakiki vazifeleri Yahudiler'e karşı şahlanan Filistin mücahid kadrosuyla Müslüman Filistin halkının mukavemet ve kudretini yıkmaktı. Başka türlü Filistin davası böyle aptalcasına birkaç hafta içinde Müftü'nün açıkladığı gibi parlak bir zaferden kahkari bir hezimete çevrilemezdi.

Bu gibi hâinâne bir tertibi önlemek için zavalı Filistinlilerde ne tâkat, ne de imkân kalmıştı. Çünkü onları idare eden kahraman kumandanlar, Arap kardeşlerinin kendilerine revâ gördükleri zillete fazla muhatap olmamak ve sevdikleri yurtları hesabına hazırlanmakta olan korkunç âkibeti hayatta kalıp görmemek için bile bile ölmeyi ve o mukaddes toprakların altında yatmayı tercih ettiler. Gerilla denilen savaşta her biri ayrı bir üstad olan yüzlerce kahraman, başta Abdülkadir el-Hüseyni olmak üzere göğüslerini Yahudi kurşunlarına açarak bile bile ölüme atıldılar. Büyük Müftü'nün Mısır'da tutuklanması, mücahitlerin tekrar silahtan tecridi ve bu kahraman kumandanların seri halinde şehadeti Filistin Müslümanlarını tam manasıyla şuurdan mahrum hâle soktu. Çobansız kalmış koyun sürüsü gibi ne yapacaklarını bilemiyorlardı.

Dört Arap Devletine ilaveten hiçbir şey yapmadan savaşa katılan Lübnan'ı da sayarsak, beş Arap Devleti Filistin halkının isteklerine bakmadan ve bu davanın arzedeceği müşkilâtı ölçüp tartmadan, bir gövde gösterisi yapmak pahasına ülkenin gücünü ezmeleri ve bir gasıp edasıyla Filistin topraklarını çiğnedikten sonra sahayı Siyonistlere bırakıp sefil ve zelil bir şekilde çekilip git-

meleri Araplık hesabına irtikap edilmiş, bir garabettir. Bu garabeti daha basit bir ifade ile şöyle tesbit etmek mümkündür: Arap orduları Filistin'e girerken Filistin'in yüzde yetmiş beşi mücahitlerin kontrolü altında idi. Arap orduları Filistin'i bırakıp giderken, Ürdün lejyonunun Ürdün'e ilhak etmek üzere tasarrufa geçirdiği kısımlarla, Mısırlıların havzasında kalan Gazze mintikası ki, toptan Filistin'in yüzde yirmi beşi demektir. Bu kısımlar hariç, Filistin'in yüzde yetmiş beşi resmen İsrail kontrolüne girmiş oldu. Bundan güç alan Yahudi örgütleri Filistin köylerini bastılar. "Dır Yasın"ın mesud topluluğuna saldıran Siyonist örgütler, kadın, erkek, çoluk çocuk ne kadar masum insan varsa hepsini cânîyâne ve vahşiyâne bir şekilde öldürdüler. Bu vahşi saldırının benzeri diğer Filistin köylerinde tekrarlandı.

Buna ilaveten, silahtan tecrit olunmuş, müdafa cihazları öz kardeşleri tarafından alt-üst ettirilmiş bedbaht bir varlığa karşı tertiplenen Yahudilere has bu sadzimden kendine hisse çıkarmaya hevesli İngilizler, Filistin'in Müslüman halkını bir an evvel Filistin'den tecrid için, konvoy halinde nakliye gemilerini, Filistin'deki limanların iskelelerine getirip dayadılar. Sözde Filistinlileri Siyonistlerin katliamlarından kurtarmaya çalışıyorlardı. Bu da Anglosaksonlara has bir cibilliyetsizliğin şaheser bir tezahürü idi... Durum hakikaten korkunçtu. Paniğe kapılan halk şaşırılmış, ne yapacağını bilmiyordu. Böyle bir anda İngiliz gemilerinin iskelelere yanaşması halk nazarında son bir kurtuluş vesilesi intibaini meydana getirdi. Artık bu insanlar, mal ve mülklerini bırakıp şuursuz sürüler halinde gemilere saldırıyorlardı. Tıklım tıklım Filistinli dolu bu gemilerin bir kısmı Lübnan'a bir kısmı da Gazze'ye gidip yüklerini gelişigüzel karaya atıyorlardı. Bu suretle bir hafta zarfında Filistin'in batı sahil bölgelerinden dört yüz bin küsur Filistinli, beklenmedik bir heyamolayla öz vatanlarından uzaklaştırılmış oldular.

Arap ülkelerindeki siyasi durum ise, boş yaygaralarla halkı avlamak ve İngilizlerle Amerikalıları kızdırmamak için Yahudileri fazla sıkıştırırmaktı. Bundan dolayı Arap liderler, Hacı Emin ile bir türlü anlaşamıyorlardı. Yahudilerin teşvikiyle Amerika fırsat elden kaçmasın diye Ortadoğu iş-

lerine siyasi ve iktisadi müdahaleye karar verdi. Bu müdahalenin dayanak noktasını şüphesiz İsrail teşkil ediyordu.

1948'de Filistin toprakları üzerinde İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra 1 Aralık 1948 tarihinde Gazze'de toplanan *I. Filistin Halk Meclisi*'ne başkanlık eden Emin el-Hüseyni, işgal altındaki toprakların kurtarılması ve Yahudilere karşı mücadelenin yürütülmesi amacıyla Genel Filistin hükümetinin kurulduğunu ilan etti. Merkezi Kahire'de bulunan bu hükümetin faaliyetleri kısa bir süre sonra Mısır hükümeti tarafından engellendi.

Emin el-Hüseyni, 1951'de kırk beş İslâm ülkesinin katılmasıyla Karaçi'de toplanan *Dünya İslâm Kongresi*'ne başkan seçildi. 1955 yılında Endonezya'da toplanan *Bandung Konferansı*'na başkanlık ettiği bir heyetle Filistin adına katıldı. Kahire'den sonra faaliyet merkezini 1959'da Beyrut'a taşıyan Emin el-Hüseyni siyasi çalışmalarını burada sürdürdü. 1962 yılı Mayıs'ında otuz yedi İslâm ülkesinin iştirakiyle Bağdat'ta toplanan *Dünya İslâm Kongresi*'ne başkanlık etti. Yine aynı yıl Mekke'de kurulan "*Râbutatü'l Âlemi'l İslâmi*" teşkilâtına kurucu üye olarak katıldı. 1967'de otuz yıldan beri ayrı kaldığı Kudüs'e döndü. İsrail ile doğrudan görüşmelerin uygun olmayacağını, bu toprakların Filistin'e ait olduğunu ve geri alınması için gerekirse harp edilmesi fikrini hayatı boyunca taşıdı. 4 Temmuz 1974 tarihinde Beyrut'ta vefat etti.

HACI EMİN ÜZERİNE SON SÖZ

Filistin Ulusal Hareketi'nin kurucusu, büyük dava adamı ve mücahid Müftü Hacı Muhammed Emin el-Hüseyni, 1948 yılına kadar 30 yıl boyunca Filistinlilerin tartışmasız lideri oldu. İşgal yönetimine ve Yahudi göçüne karşı mücadele etti. Bu doğrultuda zaman zaman ayaklanmalar gerçekleştirdi. Silahlı direniş hareketlerinin kurulmasına yine o öncülük etti. Mücadelesini organize için birçok örgüt kurdu. İslâm dünyasını Filistin davası konusunda bilinçlendirdi. Müslümanların ilk kıblesi Mescid-i Aksa'yı kurtarmak ve onarmak için İslâm âleminin hemen hepsini ziyaret etti. Bu konuda maddi ve manevi en büyük desteği

Hindistanlı Müslümanlardan gördü. Arap ülkeleri İsrail Devleti kurulmadan önce Hacı Emin'inin kazandığı her başarıyı baltaladılar, yine bu yetmiyormuş gibi sosyalist veya kapitalist geçinen, batı hayranı Arap liderleri dini bir şahsiyetin bu hareketin başında olmasını istemiyorlardı. Bundan dolayı Mısır başta olmak üzere bazı Arap ülkeleri İsrail kurulduktan sonra bu büyük dava adamını, ABD ve İngiltere'nin baskı ve desteğiyle de, saf dışı etmeye çalıştılar.

Şeyh Şamil'in torunu *Said Şamil* son yüzyılda ki direniş hareketlerini değerlendirirken şu yorumda bulunur: "Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş devrinde, yani 19. ve 20. asırlar arasında, Arap saydığımız ülkelerde, Batı işgaline ve zulmüne karşı, vatan saydıkları toprakların müdâfaasını yüklenen örnek şahsiyetler belirdi. Fransızlara karşı Cezayir'de *Emir Abdülkadir*; İngilizlere karşı Sudan'da *Mehdi*; İtalyanlara karşı Libya'da *Senusi* nasıl savaştırsa Rifi İspanyollara karşı müdâfaa eden *Emir Abdülkerim* gibi, Yahudilere karşı Filistin'i müdâfaaya çalışan *Müftü Emin el-Hüseyni* de aynı çapta bir mücahitti. Dinlerine, vatanlarına ve milletlerine candan bağlı olan bu büyük şahsiyetlerin beşi de maddi denilen ihtiraslardan münezzeh idiler. İşin garibi bunların hepsi de ahfad-ı resüldü. Yeni türeyen Arap aydınları hilâfına bunların beşi de Osmanlıyı övdükleri, Osmanlıyı sevdikleri ve saydıkları muhakakaktı. Bunların en talihli tarafları öz halkları tarafından benimsenmiş ve desteklenmiş olmalarıdır. Talihsizliklerinin de başında, hem civar kardeş ülke liderleri tarafından engellenmiş veya engellendirilmiş olmaları gelir. Bu, maalesef tarihi bir vâkıadır."

İNGİLİZLER VE YAHUDİLER HAYATINI ÇARPITIYORLAR

Hacı Emin el-Hüseyni üzerine yazılan biyografilerinin çoğu İngiliz ve Yahudi yazarlar tarafından yazıldı. Bu biyografilerde genelde el-Hüseyni'nin siyasi yönünü ele alan yazarlar, onu Filistinlilerin başına gelen felaketin sorumlusu olan uzlaşmaz ve aşırı dinci bir insan olarak tanımlamışlardır. Özellikle Hitler ile görüşmesini çarpıtarak onu Hitler hayranı biri olarak göstermeye özen gös-

terirler. Ancak, o dönemin koşullarında Türkiye dahil tüm İslâm ülkelerinin İngilizlere karşı Almanya'nın yanında yer aldığına değinmezler. Filistin'de İsrail devletinin kurulmasının arkasında da İngilizlerin parmağının olduğunu zikretmezler. Türkiye'de dahi Emin el-Hüseyni'nin biyografisi üzerine yazılan makalelerin bazıları genelde İngiliz ve Siyonist kaynaklara dayanılarak yazılmıştır.

"ARAPLAR MAZLUM OSMANLI'NIN BEDDUASINA UĞRADI"

Tanınmış tarihçilerimizden *Ertuğrul Düzdağ*, *Ali Ulvi Kurucu* hocanın hatıratında Hacı Emin el-Hüseyni'den uzun uzadıya bahsettiğini ifade etti. Kurucu hoca'nın hatıratının kendisinde bulunduğunu belirten Düzdağ, el-Hüseyni'nin hayatı hakkında Kurucu hocanın şunları söylediğini belirtti: "Efendim ben 27 yaşındaydım. Gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katıldım. Çanakkale'de bulundum. Cephede bize talimler yaptırıldılar. Benim gibi uzaktan, Kırım'dan, Dağıstan'dan, Kafkasya'dan gelen gönüllüler vardı." *Ali Ulvi Kurucu* şu şekilde devam ediyor: "Hacı Emin El-Hüseyni ile daha sonraları muhtelif zamanlarda beş-altı defa görüştük. 1962 yılında Mekke-i Mükerre'mede kurulan Rabîatü'l el-Alemiyye teşkilatına kurucu üye olarak katılmıştır. Toplantılar için Medine-i Münevvere'ye geldiklerinde Said Şamil ile birlikte Medine-i Münevvere'ye uğrarlardı. Biz de kendisini ziyaret ederdik. Müftü efendi daima Türkiye için dualar eder; "Türkiye'yi ben de sizin kadar takip ediyorum, Türkiye dua almış bir belde-dir" derdi. Hatta bir keresinde Şeyh Şamil'in torunu Said Bey'e şunları söyledi: "Said Bey bu sözüme dikkat edin, ben söylemiyorum, Allah söylüyor. Türkiye bozulmakta Müslüman dünyasına örnek oldu, düzelmekte de örnek olacak inşaallah" demişti. Hacı Emin el-Hüseyni sonra şöyle demişti: "Müslüman dünyasının başına gelen, Osmanlı devletinin bedduasıdır. Biz Müslümanlar, bilhassa Araplar, masum ve mazlum Osmanlı Devleti'nin bedduasına uğradık. Babasının bedduasını alan bir evlat gibi. Başımıza gelen felaketler bu yüzdendir." demiş.

Yine Hüseyni anlatmaya devam ediyor; "Bir keresinde devletler arasındaki kongrelerden bi-

rinde idik. Bir Cezayir'li ile bir Tunus'luyu kendi aralarında konuşurlarken gördük. Fransızca konuşuyorlardı. Kendilerine şöyle dedim; "Yahu ben yanınızda Filistin müftüsüyüm, sizler iki arapsınız. Toplantımız arap devletlerinin meslelerinin görüşüldüğü toplantıdır. Amam siz Fransızca konuşuyorsunuz, bu nasıl iş?" "Hocam mazur görün, bizim kültürümüz Fransızca'dır. Arapça avam lisanını konuşabiliyoruz fakat derin mevzuları ifadeye arapçamız kafi gelmiyor. Böyle yetmişmiş." Müftü soruyor "Fransa sizin ülkelere ne kadar kaldı? Yüz sene kadar. Peki Osmanlı ne kadar kaldı? 400 seneden fazla. Acaba sizin dedeleriniz babalarınız sizin böyle Fransızca bildiğiniz gibi Türkçe bilirler mi? Hayır. Onun üzerine müftü Osmanlı'nın sömürgeci olmadığını şu sözleriyle anlatıyor: "Yahu adamlar 100 senede size anadilinizi unutturmuş. Kendi lisanıyla konuşmaya mecbur hale getirmiş de Osmanlı 400 senede sana kendi dilini konuşmaya mecbur etmemiş. Üstelik kendi gençlerine arapça öğretip sizin beldelerinize vali, kaymakam, kadı diye göndermiş. Bu devlet mi istilacı?"

DOĞRUL:

"FİLİSTİN SORUNUNU EVRENSEL HALE O GETİRDİ"

Ömer Rıza Doğrul'un Filistin ve İsrail üzerine yazdığı makalelerinin toplandığı *"İsrail: Tedhiş, İstilâ ve Harp Kaynağı"* adlı kitapta, Doğrul, Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni hakkında şunları söylemektedir: "Hayatta her ne yapmışsa memleketini kurtarmak için yapmış, bütün Arap alemini memleketi için kalkındırmış, bütün İslâm alemini ayaklandırmış olan bu adam, niyayet Siyonizme karşı büyük bir harbin açılmasına sebep olmuş ve Filistin'i kurtarmak davasını bir mahalli dava olmaktan çıkararak ona alemşümül bir mahiyet vermişti. Vatanseverlik, milletseverlik, hakikatseverlik, velhasıl insanları tehyî edebilecek ne kadar sevgi varsa hepsini kendi lehine ve Filistin lehine tehyî etmek ve bütün bu heyecanlardan bir kurtuluş savaşı açmak sayın baş müftünün başarmaya muvaffak olduğu en büyük eseridir.

Arap milletlerinin Filistin davasını kolaylıkla tanıdığını ve kolaylıkla benimsediğini zannetmek çok büyük bir hatadır. Belki biz Türkler, Filistin davasını daha çok kolaylıkla anlamış olduğumuzu iddia edebiliriz. Çünkü yakın zamana kadar bir bütün olarak düşündüğümüz bir imparatorluk sahibi idik, imparatorluk menfaatinin kavrayış hissi ile hareket ediyorduk. Tabii sevgimizin kavrayışı bir ülkeye münhasır değildi. Daha çok hem de pek çok genişti ve biz çok şükür, imparatorluğu kaybetmekle beraber bu kavrayışı kaybetmemiş bulunuyoruz. Onun için Filistin meselesinin hakkı ve değerini bir çok Arap kardeşlerimizden, çok evvel kavramış olduğumuzu söyleyebiliriz. Çünkü Arap kardeşlerimizin çoğu, imparatorluğun çözülmesinden sonra ülkeye olmuşlar ve kavrayışları ülke hududuna münhasır kalmıştır. Bu yüzden Filistin meselesinin değerini, Araplar çok geç anlamışlar ve biz imparatorluk devrinden varis olduğumuz kavrayışla davayı herkesten evvel anlamış ve herkesten evvel Emin el-Hüseyni'yi desteklemiş bulunuyoruz. Arap memleketleri ise ancak Emin el-Hüseyni'nin uzun gayret ve mücadeleleri sonunda davayı anlamışlar ve benimsemişlerdir.

O halde Arap alemini Filistin meselesi hesabına uyandırmak şerefi Emin el-Hüseyni'ye aittir ve o olmasaydı bu kavga vukubulmaz, Arap uyanıklığı bu dereceye varmaz, Arap milleti teşebbüsü ele almaz ve bugün kazanmış olduğu şerefi kazanmazdı. Bu adam bu derece büyüktü. Çünkü hakiki bir mücahitti ve çok şerefli bir başarı sahibi idi." ■

Kaynaklar:

- Said Şamil, *Yahudi Dâvâsı ve Filistin*, İstanbul 1991.
- Dr. Teysir Cebbare, *Hacı Emin el-Hüseyni*, Nablus 1995.
- Prof. Dr. Mim Kemal Öke, *Filistin Sorunu*, İstanbul 2002.
- Philip Mattar, *Kudüs Müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni*, İstanbul 1991.
- Zvi Elpeleg, *Hacı Emin el-Hüseyni*, İstanbul 1999.
- Türkiye Diyanet Vakfı, *İslam Ansiklopedisi*, c.10
- http://en.wikipedia.org/wiki/Amin_al-Husayni